

**HATAY'IN BEŞ İLÇESİ BAĞLAMINDA
TÜRBELER ETRAFINDA OLUŞAN
İNANÇ VE UYGULAMALAR**

Emine Kübra DİKEN
Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi İbrahim ÖZKAN
Haziran, 2025
Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

HATAY'IN BEŞ İLÇESİ BAĞLAMINDA
TÜRBELER ETRAFINDA OLUŞAN
İNANÇ VE UYGULAMALAR

Hazırlayan
Emine Kübra DİKEN

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim ÖZKAN

AFYONKARAHİSAR 2025

ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “**Hatay’ın Beş İlçesi Bağlamında Türbeler Etrafında Oluşan İnanç ve Uygulamalar**” adlı çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde bilimsel etik kurallara ve atıf gösterme ilkelerine riayet ettiğimi belirterek aksi bir durumun tespiti hâlinde sorumluluğun tamamen bana ait olduğunu kabul, beyan ve taahhüt ederim.

27/06/2025

İmza

Emine Kübra DİKEN

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ENSTİTÜ ONAYI

Öğrencinin	Adı- Soyadı	Emine Kübra Diken
	Numarası	210623102
	Anabilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı
	Programı	Türk Dili ve Edebiyatı
	Program Düzeyi	☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐ Sanatta Yeterlik
Tezin Başlığı		Hatay’ın Beş İlçesi Bağlamında Türbeler Etrafında Oluşan İnanç ve Uygulamalar
Tez Savunma Sınav Tarihi		27/06/2025
Tez Savunma Sınav Saati		10.00

Yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez, Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği’nin ilgili maddeleri uyarınca jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek ☒oy birliği – ☐oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Hacı İbrahim DELİCE
MÜDÜR

Bu tez, Enstitü Müdürlüğünce kontrol edilerek, elektronik imza kullanılarak onaylanmıştır.

ÖZET

HATAY’IN BEŞ İLÇESİ BAĞLAMINDA TÜRBELER ETRAFINDA OLUŞAN İNANÇ VE UYGULAMALAR

Emine Kübra DİKEN

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Haziran, 2025

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi İbrahim ÖZKAN

Hatay ili içinde barındırdığı çok kültürlü yapısı yanında birçok evliyaya ev sahipliği yapmış olmasından kaynaklı olarak “Evliyalar Diyarı” adıyla da bilinen bir şehirdir. Yörenin tarihi ve sosyal gelişimi içinde oluşturduğu önemli kültürel değerlerinden biri kutsiyet atfedilen ziyaret mekanları ve türbelerdir. Araştırmamıza konu olan Hatay yöresindeki türbe ve ziyaret mekanlarının yapıları, tarihleri, menkıbeleri, anlatıları, ziyaret esnasında gerçekleştirilen ritüellerin tespiti, yapılan ziyaretlerin amaçları ve belirli ziyaret zamanları bu çalışmanın ana hatlarını oluşturmaktadır.

Araştırmanın amacı; Hatay’da yer alan ve yöre halkı tarafından sıkça ziyarette bulunulan türbelerin genel bir tanıtımı yapılarak ardından o türbe çevresinde sözlü gelenekte unutulmaya yüz tutmuş menkıbeleri, anlatıları derlemek, türbede yapılan yaygın uygulama ve ritüelleri aktarmak ve bunların geçmişle olan bağını eski Türk inanç sistemlerinden günümüze değin mukayese ederek incelemektir. Yazılı ve sözlü kaynaklardan yararlanılan bu çalışmada gözlem metoduyla birlikte görüşme tekniği kullanılarak aynı zamanda fotoğraf ve ses kaydı alınarak derleme metodu uygulanmıştır. Çalışmamızın önemli bir kısmını ise alan araştırması oluşturmaktadır. Derleme çalışmasıyla birlikte araştırmamızda türbelerin konumları, fiziki özellikleri, türbede yatan veli etrafında oluşan menkıbeler, anlatılar ve yine türbede yapılan uygulamalar, ritüeller sözlü kültürden yazıya aktarılarak çalışma içerisinde halk bilgisi formunda sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Hatay, Türbe, Ziyaret, Halk Kültürü, İnanç, Ritüel

ABSTRACT

BELIEFS AND PRACTICES ASSOCIATED WITH TOMBS IN THE CONTEXT OF FIVE DISTRICTS OF HATAY

Emine Kübra DİKEN

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE**

June, 2025

Advisor: Assist. Prof. Dr. İbrahim ÖZKAN

Hatay is a city renowned not only for its multicultural heritage but also as the “Land of Saints,” due to its historical association with numerous holy figures. Among the region’s key cultural values shaped by its historical and social development are its sacred visitation sites and shrines imbued with spiritual significance. This study explores the architectural features, historical backgrounds, associated legends and oral narratives, rituals performed during visits, the purpose of these pilgrimages, and the specific times of visitation to shrines and sacred sites throughout the Hatay region.

The aim of this research is to provide a general introduction to frequently visited shrines in Hatay, to compile the legends and narratives surrounding these sites – many of which are in danger of being forgotten within the oral tradition – and to document the common rituals and practices observed during these visits. Furthermore, the study explores the connection between these practices and the past by comparing them with elements of ancient Turkic belief systems. The research is based on both written and oral sources and incorporates extensive field research, including observations, interviews, photographs and audio recordings. Through this study, the locations and physical characteristics of the shrines, the legends and narratives formed around the figures buried there, and the rituals and practices performed at these sites have been transferred from oral tradition into written form and presented as ethnographic data.

Keywords: Hatay, Shrine, Visitation, Folk Culture, Belief, Ritual

ÖNSÖZ

Bir yörenin toplum olabilmesini sağlayan öğelerden biri kendine has kültürel değerlerini var etmesinden geçmektedir. Bu değerler o toplumun evreninden çıkan her bir parçayla var olmaktadır. Belli bir yörenin halkına ait maddi ve manevi alandaki kültürel ürünler ve her yörede kendilerine özgü icra edilen tüm halk ürünleri yine o yöreyi oluşturan bireylerin bütününe aittir. Bu bireylerin her biri geçmişten bugüne dek kendi gelenek ve göreneklerini dönüştürerek geleceğe taşımaktadır. Geçmiş olgusunun içinden gelerek folklor içerisinde önemli bir yapı taşı olan bu olaylar, bugüne tüm dinamikliğiyle aktarılacak kültürel değerlerimizi daima geleceğe taşımamıza imkân sunmaktadır. Bascom'un da söylediği gibi folklor, "halkı öğrenmek" demektir. Bizde çalışmamız içerisinde halkın oluşturmuş olduğu türbe kültürünü öğrenmeye çalışarak ve söylenilen değerlere ışık tutarak derleme çalışmasını değerlendirmelerimizle bir araya getirdik.

Önemli inanç merkezleri arasında kabul edilen türbe mekanları insanın geçmişten bu yana kutsallık atfedilen her şeye ilgi duymasından doğan ve kutsal olana gösterilen saygıyla gelişen çeşitli ritüelleri uygulamalarıyla bugünkü türbe kültürünün yapısını oluşturmuştur. Çalışmamıza konu olan Hatay'daki türbeler, saha araştırması esnasında gözlem ve görüşme tekniğiyle elde edilen bulgularla ortaya konulmuştur. Bu şekilde; türbenin fiziki yapısı, iç özellikleri, veli/evliyanın hayatı, veli/evliya ilgili anlatılar, menkıbeler, türbe çevresinde yapılan uygulamalar, ritüeller ve türbelerin ziyaret edilme sebepleri ilgili bilgiler aktarılmıştır. Ayrıca türbe ziyaretleri esnasında gerçekleştirilen inanç, uygulamalar ve ritüellerin Şamanizm'deki büyüsel pratiklerle, eski Türk inanç sistemiyle ve İslami kültürle olan ilişkisine dair mukayeseli bir inceleme sunulmuştur. Çalışma boyunca ele aldığımız Hatay'ın beş ilçesindeki türbeleri etrafında sözlü kültürde anlatılan çeşitli menkıbe ve anlatıların unutulmaya yüz tutması ve uygulanmakta olan ritüellerin gelecek kuşağa somut biçimde taşınabilmesi adına yazıya aktarılmıştır. Bu gayeyle çalışmamızın eski inanç sistemleriyle mukayese edilerek yörede daha önce derlenmemiş anlatıları aktarması bakımından diğer çalışmalardan özgün tarafları olduğunu göstermektedir.

Yüksek lisans eğitimim ve tez sürecim boyunca değerli bilgi ve tecrübesini bana aktarıp yönlendiren kıymetli hocam ve danışmanım Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Özkan'a teşekkürlerimi sunarım. Araştırma süreci içinde değerli katkılarından dolayı beni türbelere yönlendiren, saha çalışmasında bildiği anlatılarıyla bana kaynaklık eden Hatay'ın kültürünün korunmasına ve gelecek kuşaklara aktarılmasında katkıda bulunan değerli Kemal Arıbaş'a teşekkür ederim. Türbe adlarını ve yerlerini tarif ederek bana katkıda bulunan Hatay'daki komşu teyzem Suat Salmanoğlu'na teşekkür ederim. Bu süreçte beni kaynak şahıslara yönlendiren ve manevi desteklerini daima omuzlarımda hissettiğim kıymetli kuzenlerime teşekkür ederim. Bütün misafirperverliğiyle kucak açan Hatay'ın beş ilçesindeki halkına ve tüm kaynak şahıslarıma teşekkür ederim. Tüm tez sürecim boyunca saha araştırmasında bana yol arkadaşlığı yapan ve manevi desteğiyle daima pusulam olan sevgili eşim İbrahim Sercan Büyükkaya' ya teşekkür ederim.

Tüm eğitim hayatım boyunca yanımda olarak desteklerini hep bir adım önümde gördüğüm canım annem Fatime Diken'e ve canım kardeşim Ömer Diken'e teşekkürlerimi borç bilirim. Bugüne gelebilmemde bana ilham kaynağı olan ve Hatay'ın kültürüne karşı beni küçüklüğümden bu yana araştırmaya sevk eden biricik babam Sinan Diken'in tini şad, yeri uçmag olsun.

Emine Kübra DİKEN
2025, Afyonkarahisar

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI.....	ii
ENSTİTÜ ONAYI.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
RESİMLER LİSTESİ.....	xi
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	xv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

HATAY İLİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1. HATAY'IN TARİHİ.....	5
1.1. İLK ÇAĞLARDA HATAY	5
1.2. İSKENDERUN, ANTAKYA, SELEUKEİA PIERİA'NIN KURULUŞU	6
1.3. ROMA DÖNEMİ	7
1.4. ANTAKYA DEPREMLERİ	7
1.5. İSLÂM DÖNEMİ	7
1.6. SELÇUKLU DÖNEMİ	8
1.7. HAÇLILAR.....	8
1.8. BİZANS DÖNEMİ	8
1.9. SELÂHATTİN EYYUBİ DÖNEMİ	9
1.10. MEMLÛKLER DÖNEMİ.....	9
1.11. OSMANLI DÖNEMİ.....	9
1.12. İLK KURŞUNUN ATILMASI VE İŞGAL, HALKIN MÜCADELESİ YILLARI.....	10
1.13. ANKARA İTİRAFNAMESİ VE SONRASI.....	11
1.14. HATAY DEVLETİ	12
2. HATAY'IN COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ	13

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA KONUSU İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

1. TÜRBE	15
2. YATIR.....	16
3. ZİYARET	16
4. VELİ	18
5. MENKİBE.....	19
6. KERAMET	20

7. ŞEYH (MÜRŞİT).....	20
8. DERVİŞ	21
9. MAKAM.....	21
10. ADAK	22
11. İNANÇ	23
12. İNANIŞ	24
13. RİTÜEL.....	25
14. KÜLT	26

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HATAY'IN BEŞ İLÇESİ BAĞLAMINDA HALK KÜLTÜRÜNDE TÜRBELER VE ZİYARET YERLERİ

1.TÜRBELER VE ZİYARET YERLERİ.....	28
1.1. ŞEYH YUSUF EL HEKİM TÜRBESİ	28
1.2. HZ. MIKDAT TÜRBESİ	32
1.3. NEBİ YUNUS TÜRBESİ	36
1.4. ŞEYH HASAN SİNCARİ TÜRBESİ	37
1.5. HZ. HİDİR (KARYER) TÜRBESİ	38
1.6. ŞEYH MUHAMMET EL CEDDUĞ TÜRBESİ	41
1.7. ŞEYH MUHAMMET EL KEBİR TÜRBESİ	42
1.8. ŞEYH HASAN İBİN MEKZUN ESSİNCARİ MAKAMI/ ŞEYH MUHAMMET EL AĞRABİ MAKAMI	44
1.9. HZ. HİDİR, ŞEYH HASAN, ŞEYH MUSA, ŞEYH YUSUF EL HEKİM TÜRBESİ	45
1.10. EL ARABİ TÜRBESİ	48
1.11. ŞEYH SULTAN ABDULAZİZ TÜRBESİ	52
1.12. ŞEYH ALİ ISSUVAYRE TÜRBESİ	53
1.13. ŞEYH AHMET EL ĞLEM TÜRBESİ	54
1.14. ŞEYH ABDULLAH EL MĞAVRİ TÜRBESİ.....	56
1.15. HZ. EL ARABİ VE İMAM ALİ ZEYNÜLABİDİN TÜRBESİ	56
1.16. HZ. HİDİR (ZEYTUNİ) TÜRBESİ	58
1.17. ŞEYH MUHAMMED EL GARİB TÜRBESİ	59
1.18. HZ. HIZIR, ŞEYH DAHİR VE ŞEYH HASAN İL CİLLİ TÜRBESİ	60
1.19. SOFU BABA TÜRBESİ	61
1.20. HİDİR ELVAN TÜRBESİ.....	62
1.21. HABİB-İ NECCAR TÜRBESİ	63
1.22. HIZIR (DENİZ) TÜRBESİ	64
1.23. ŞEYH ALİ MUĞEVİRİ, ŞEYH ABDULLAH MUĞEVİRİ, ŞEYH İBRAHİM MUĞEVİRİ TÜRBESİ.....	66
1.24. ŞEYH İBRAHİM KADDİS TÜRBESİ	67
1.25. ŞEYH YUSUF EBU TURHAN TÜRBESİ	68
1.26. KIZMANUS VE DENYEL EL HEKİM TÜRBESİ	71
1.27. CAFER TAYYAR TÜRBESİ	74
1.28. ŞEYH ABDURREZZAK TÜRBESİ	75
1.29. ŞEYH AHMED KUSEYRİ TÜRBESİ	76
1.30. ŞEYH DAHİR TÜRBESİ	80

1.31. ŞEYH HASAN TÜRBEŞİ	80
1.32. HZ. HIDİR MAKAMI TÜRBEŞİ.....	81
1.33. YEDİ SULTAN TÜRBEŞİ.....	82
1.34. BEYAZID-I BESTAMİ TÜRBEŞİ	83
1.35. ŞEYH MUHAMMED DELATİ TÜRBEŞİ	84
1.36. ŞEYH MUHAMMED SAKKA TÜRBEŞİ.....	85
1.37. ŞEYH HASAN TÜRBEŞİ	87
1.38. ŞEYH MUSA TÜRBEŞİ.....	89
1.39. ŞEYH ALİ BİCEMBİL'AMUD TÜRBEŞİ	89
1.40. HZ. CAFER-İ TAYYAR TÜRBEŞİ	90
1.41. ŞEYH DERVİŞ TÜRBEŞİ.....	91
1.42. MUSA AĞACI	93
1.43. AB-I HAYAT ÇEŞMESİ	94
1.44. UYUZ PINARI	94
1.45. AŞUK MAŞUK ZİYARETİ.....	95
1.46. ŞEYH HASAN EL ECRUD TÜRBEŞİ.....	96
1.47. ŞEYH MAHMUT EFENDİ TÜRBEŞİ.....	97
1.48. ŞEYH ALİ DERSUNİ TÜRBEŞİ	98
1.49. MIGDAT EL YEMİN TÜRBEŞİ	99
1.50. ŞEYH HASAN BASRİ TÜRBEŞİ	100
1.51. ŞEHİT TÜRBEŞİ	101
2.TÜRBELERİN ADLANDIRILMASI	102
2.1.GERÇEK ADI İLE ADLANDIRMA.....	102
2.2.MESLEKLERİNE GÖRE ADLANDIRMA.....	102
2.3.HIZIR İNANCI İLE ADLANDIRMA	103
2.5.DİĞER ADLANDIRMALAR.....	103

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HATAY'IN BEŞ İLÇESİ BAĞLAMINDA TÜRBE YERLERİNDE GÖRÜLEN RİTÜELLER VE UYGULAMALAR

1. ABDEST ALMAK	104
2.DUA ETMEK.....	104
3.NAMAZ KILMAK	104
4.ADAK KURBANİ KESMEK	105
5.AĞACA ÇAPUT VEYA İP BAĞLAMAK	106
6.YEMEK YAPMAK VE DAĞITMAK	107
7.TÜRBEDE VE ÇEVRESİNDE BULUNAN TOPRAK, AĞAÇ, SU, ÇEŞME VE KUYUDAN YARARLANMAK	107
8.TÜRBEDE SANDUKANIN ETRAFINI DOLANMAK	108
9.TÜRBE KAPISININ EŞİĞİNİ ÖPMEK.....	109
10.TÜRBEDE BULUNAN KUMAŞTAN ALMAK.....	109
11.TÜRBEDE YATAN ZATIN ADINI ÇOCUĞA VERMEK.....	109
12.BUHUR YAKMAK	110
13.DİLEK AĞACI.....	111

14. KURAN-I KERİM'İ YÜZE KAPATMAK	111
15. TAŞ VEYA PARA YAPIŞTIRMAK	111
16. ZEYTİNYAĞI SÜRMEK	112
17. SAĞLIK TAŞI SÜRMEK	112
18. PARA KASASINA BAĞIŞ YAPMAK	113
19. TÜRBİYE ETRAFINDA ARABA İLE DÖNMEK	113
20. TÜRBİYEDE YATMAK	114
21. MEKTUP BIRAKMAK	115
22. YİYECEK VEYA EŞYA ADAĞI ADAMAK	115
23. PİKNIK YAPMAK	116
24. SAÇ ADAĞI YAPMAK	116
25. TAHTA BEŞİK BIRAKMAK	116
26. TERLİKLE YÜZE VURMAK	116
27. BAYRAM KUTLAMAK	117
28. ZEYTİN VE REYHAN DALI GÖTÜRMEK	117
29. DUVARA SIRTINI SÜRMEK	117
30. TÜRBİYE SIRTINI DÖNMEYEN ÇIKMAK	117
31. NURANİ İŞİK (NUR İNMESİ) GÖRÜNCE DİLEK DİLEMEK	118
32. BUÇUK MEVLİDİ OKUTMAK	118

BEŞİNCİ BÖLÜM

HATAY'IN BEŞ İLÇESİNDEKİ TÜRBİyelerİN İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK İNANİŞLARI (KÜLTÜLER) ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ

1. ATALAR/VELİ KÜLTÜ	123
2. HIZIR KÜLTÜ	128
3. AĞAÇ KÜLTÜ	134
4. SU KÜLTÜ	138
5. DAĞ/TEPE KÜLTÜ	141
6. TAŞ/KAYA KÜLTÜ	144
7. ATEŞ KÜLTÜ	147
8. KURBAN KÜLTÜ	150

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	155
KAYNAKÇA	162
EKLER	166
EK-1 KAYNAK KİŞİLER	166
EK-2 GÖRÜŞME SORULARI	172
EK-3: HATAY'IN BEŞ İLÇESİNDE BULUNAN TÜRBİYE VE ZİYARET YERLERİNE AİT FOTOĞRAFLAR	173

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1. Şeyh Yusuf El Hekim Türbesi Giriş Kapısı.....	173
Resim 2. Şeyh Yusuf El Hekim Türbesi Dış Görünüm	173
Resim 3. Şeyh Yusuf El Hekim Türbesi Makam Odası	174
Resim 4. Buhurdanlık	174
Resim 5. Şeyh Ahmet Kuseyri Türbesi ve Cami Giriş Kapısı	175
Resim 6. Şeyh Ahmet Kuseyri Türbesi ve Cami Avlusu	176
Resim 7. Şeyh Ahmet Kuseyri Türbesi İç Görünüm.....	176
Resim 8. Şeyh Ahmet Kuseyri İç Görünüm 2	177
Resim 9. Şeyh Ahmet Kuseyri'nin Atlarının Kuyrukları	177
Resim 8. El Arabi Türbesi Giriş Kapısı.....	178
Resim 11. El Arabi Türbesi İç Görünüm	178
Resim 12. El Arabi Türbesi'nde Çaput Bağlanan Zeytin Ağacı	179
Resim 13. Türbeye Girmeden Önce Buhur Yakan Ziyaretçi	179
Resim 14. Hıdır Elvan Türbesi Dış Görünüm	180
Resim 15. Hıdır Elvan Türbesi İç Görünüm	180
Resim 16. Türbe Duvarını Öpen Kadın Ziyaretçi.....	181
Resim 17. Türbe Bahçesinde Adak Yemeği Yiyen Misafirler.....	182
Resim 18. Hıdır Elvan Türbesinin Kurban Kesim Yeri.....	182
Resim 19. Hızır (Zeytuni) Türbesi Dış Görünüm.....	183
Resim 20. Hızır (Zeytuni) Türbesi İç Görünüm ve Zeytin Ağacı.....	183
Resim 21. Sanduka Üzerinde Bulunan Kuran-ı Kerimler ve Adak Bezi Parçaları	184
Resim 22. Hz. Hızır/ Şeyh Dahir/ Şeyh Hasan-I Cilli Makamı Giriş Kapısı	184
Resim 23. Hz. Hızır/ Şeyh Dahir/ Şeyh Hasan-I Cilli Makamı İç Görünüm	185
Resim 24. Türbe Penceresine Bağlanan Adak Bezleri	185
Resim 25. Makam Kapısını Öpen Kadın Ziyaretçi	185
Resim 26. Hızır (Karyer) Türbesi Dış Görünüm.....	186
Resim 27. Hızır (Karyer) Türbesi'nde Hz. Musa'nın Makam Odası.....	186
Resim 28. Hızır (Karyer) Türbesi'nde Hz. Hıdır'ın Makam Odası	187
Resim 29. Hızır (Karyer) Türbesi Mutfak Bölümü Araç- Gereçleri	188
Resim 30. Kızmanus ve Denyel El Hekim Türbesi Dış Görünüm	188
Resim 31. Kızmanus ve Denyel El Hekim Türbesi İç Görünüm.....	189
Resim 32. Kızmanus ve Denyel El Hekim Türbesinde Bulunan Adak Ağacı	189

Resim 33. Hz. Hızır/ Şeyh Hasan/Şeyh Musa ve Şeyh Yusuf El Hekim Türbesi Dış Görünüm	190
Resim 34. Kutsal Kabul Edilen İncir Ağacı	190
Resim 35. Şifalı Su Akan Hayrat Çeşmesi.....	191
Resim 36. Sofu Baba Türbesi ve Cami Dış Görünüm.....	191
Resim 37. Sofu Baba'ya Ait Sanduka	192
Resim 38. Sofu Baba'nın Eşi' ne Ait Sanduka	192
Resim 39. Şeyh Abdurrezzak Türbesi Dış Görünüm	193
Resim 40. Şeyh Ahmet El Ğlem Türbesi Dış Görünüm.....	193
Resim 41. Şeyh Ahmet El Ğlem Türbesi İç Görünüm	194
Resim 42. Şeyh Ali İssuvayre Türbesi Dış Görünüm	194
Resim 43. Şeyh Ali İssuvayre Türbesi Makamı	195
Resim 44. Şeyh İbrahim Muğevri Türbesi Dış Görünüm	195
Resim 45. Şeyh Abdullah Muğevri Türbesi	196
Resim 46. Şeyh Ali Muğevri Türbesi	196
Resim 47. Şeyh Derviş Türbesi Dış Görünüm	196
Resim 48. Şeyh Derviş Türbesi İç Görünüm	197
Resim 49. Şeyh Derviş Türbesi'nde Yapılan Saç Adakları (Halika).....	197
Resim 50. Saç Adağı (Halika).....	198
Resim 51. Şeyh Hasan Bilhamerli Türbesi Dış Görünüm	198
Resim 52. Şeyh Hasan Bilhamerli Türbesi İç Görünüm	199
Resim 53. Şeyh Hasan Silahtar Türbesi	199
Resim 54. Türbede Okunan Kur'an-ı Kerim	200
Resim 55. Şeyh Hasan Sincari Türbesi Dış Görünüm	200
Resim 56. Şeyh Hasan Sincari Türbesi İç Görünüm	201
Resim 57. Şeyh Hasan Sincari Türbesi'nde Bulunan Ağaç Kovuğundan Çıkan Şifalı Yağ	201
Resim 58. Türbeye Bırakılan Tahta Beşik Uygulaması	202
Resim 59. Uyuz Pınarı.....	202
Resim 60. Uyuz Pınarına Şifa Bulmak İçin Gelen Kadın Ziyaretçiler.....	203
Resim 61. Şeyh İbrahim Kaddis Türbesi'ne Giden Köprü	203
Resim 62. Şeyh İbrahim Kaddis Türbesi Dış Görünüm	204
Resim 63. Şeyh İbrahim Kaddis Türbesi İç Görünüm	204
Resim 64. Şeyh İbrahim Kaddis Türbesi'nde Şifalı Akan Su	205

Resim 65. Şeyh Muhammet El Cedduğ Türbesi Dış Görünüm	205
Resim 66. Şeyh Muhammet El Cedduğ Türbesi İç Görünüm	206
Resim 67. Şeyh Muhammet El Cedduğ'un Çocukları Olduğuna İnanılan Mezarlar ...	206
Resim 68. Şeyh Muhammed El Kebir Türbesi Dış Görünüm.....	207
Resim 69. Şeyh Muhammed El Kebir Türbesi İç Görünüm	207
Resim 70. Şeyh Muhammed El Kebir Türbesi İç Görünüm 2	208
Resim 71. Duvara Bahur Yapıştırma Ritüelini Uygulayan Kadın.....	208
Resim 72. Şeyh Muhammed El Garip Türbesi'nde Ziyaretçilerle Görüşme.....	209
Resim 73. Şeyh Sultan Abdulaziz Türbesi Dış Görünüm	209
Resim 74. Şeyh Sultan Abdulaziz Türbesi'nde Adak Yemeğine Gelen Misafirler	210
Resim 75. Şeyh Sultan Abdulaziz Türbesi İç Görünüm	210
Resim 76. Yedi Sultan Türbesi Dış Görünüm	211
Resim 77. Şeyh Hasan İbin Mekzun Essincari Sincari ve Şeyh Muhammed El Arabi Türbesi.....	211
Resim 78. Şeyh Hasan İbin Mekzun Essincari Sincari ve Şeyh Muhammed El Arabi Türbesi İç	212
Görünüm.....	212
Resim 79. Hızır (Deniz) Türbesi Dış Görünüm	212
Resim 80. Hızır (Deniz) Türbesi İç Görünüm ve Kutsal Kaya	213
Resim 81. Hızır (Deniz) Türbesi'nin İlk Görünümü.....	213
Resim 82. Şeyh Daher Türbesi'nin Bahçesi	214
Resim 83. Şeyh Daher Türbesi İç Görünüm	214
Resim 84. Nebi Yunus Türbesi Makam Kapısı.....	215
Resim 85. Nebi Yunus Türbesi İç Görünüm	215
Resim 86. Hz. El Arabi ve İmam Ali Zeynülabidin Türbesi.....	216
Resim 87. Musa Ağacı	216
Resim 88. Musa Ağacı'nın Gövdesi	217
Resim 89. Ab-ı Hayat Çeşmesi	217
Resim 90. Hz. Hızır Makamı Dış Görünüm (Affan Mahallesi).....	218
Resim 91. Şeyh Hasan Türbesi Dış Görünüm	218
Resim 92. Hz. Mıkdat Türbesi Dış Görünüm	219
Resim 93. Hz. Mıkdat Türbesi İç Görünüm	219
Resim 94. Cafer Tayyar Türbesi	220
Resim 95. Cafer Tayyar Türbesi'nin Duvar Tellerine Bağlanan Adak Bezleri	220

Resim 96. Türbede Ziyaretçilerin Dilek Dilemesi İçin Bırakılan Yeşil Bez ve Makas ...	221
Resim 97. Dilek Dilemek İçin Türbe Duvarına Yapıştırılan Madeni Para Uygulaması	221
Resim 98. Türbe Odasında Yer Alan Zeytinyağı Şişeleri, Buhur Taneleri, Mum ve Yeşil Çaputlar	222
Resim 99. Türbede Hasır Tabak İçinde Buhurlar	222
Resim 100. Silindir Sağlık Taşı 1	223
Resim 101. Silindir Sağlık Taşı 2	223
Resim 102. Silindir Sağlık Taşı 3	224
Resim 103. Yardım Sandığı	224
Resim 104. Buhur Taneleri, Dilek Çaputları, Pamuk	225
Resim 105. Türbede Asılı Bahur Duası	225
Resim 106. 12 İmamı Tasvir Eden Tablo	226
Resim 107. Türbedeki Yasakları Belirten Tabela	226

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

a.s.: Aleyhisselâm

akt.: Aktaran

Dr.: Doktor

H.z.: Hazreti

M.Ö.: Milattan önce

M.S.: Milattan Sonra

Prof.: Profesör

TDK: Türk Dil Kurumu

vb.: Ve benzeri

vd.: Ve diğerleri

yy.: Yüzyıl

GİRİŞ

Folklor, insanın yaşadığı toplum içinde geleneksel yapısında görülen maddi ve manevi kültürel öğeleri, gelenek, görenek ve inançları kendine has metotlarıyla araştıran, sınıflayan ve çözümleyen bir bilimdir. Bir ürünün folklor malzemesi olarak kabul edilebilmesi için o ürünün bazı şartlara sahip olması gereklidir. Bu şartların başında o ürünün içinden çıktığı topluma ait olması ve o toplum tarafından benimsenmesi gereklidir. Bunun yanında adına folklor dediğimiz ürünler sözlü kültür içinde nesilden nesle aktarılarak günümüze kadar varlığını devam ettiren ürünlerdir. Bu formda bir ürün folklor malzemesi olarak sayılabilmektedir. Bu sayede folklor; bir yörede yaşayan insanların kültürünü, geçmişten günümüze aktarılan izlerini ortaya koymaktadır. Aynı zamanda bunlar arkaik toplumların da bir izidir. Bu kültürel malzemelerin her biri kendi dönemlerinde farklı inanç pratiklerine dayalıdır. Bu bağlamda günümüzde hala yaşatılan inanç pratiklerinin asıl kaynağı mit içindedir.

Toplum nezdindeki her geleneksel davranışın, söylemin ve ürünün halk kültürüne büyük bir etkisi vardır. Fakat bu yolda bazı geleneksel değerler işlevlerini kaybederek yok olabilirken bazıları ise toplumsal değişimi takip edip duruma ayak uydurarak yeniden yaşamaya devam eder. Folklor dediğimiz olgu bu bağlamda önem arz eder; kültürel değere sahip olan her bir halk ürününün geçmişle olan kimliğini, bağını sorgular ve bunu gün yüzüne çıkarır. Bunların temelinde de insanların geçmişten taşıdıkları inançları vardır. Bu inançların kültürel temelde sorgulanarak bugüne kadar nasıl yaşatılmaya devam ettikleri ve kültür içindeki aktarımı sağladıkları ortaya konmuş olur.

Hatay, tarih boyunca medeniyetlerin beşiği, kültür yelpazesi geniş bir memleket olarak tanınmıştır. Hatay, kendi etnik yapısı içinde birçok medeniyete ev sahipliği yapmış ve birçok kültürü de içine almıştır. Halk arasında görülen toplumsal dayanışma, bir arada birlik içinde yaşayabilme ve farklılıklara saygı duyabilme açısından birçok topluma örnek olabilecek bir yapıya sahiptir. İşte bu yapısı sayesinde Hatay içinde bulunan bir açıdan ibadet merkezi olarak sayılan türbeler hangi mezhebe ait olursa olsun halkın tamamı tarafından hoşgörüyle kabul edilmiştir.

Araştırmanın konusu; Hatay'ın çok çeşitliliğinin bir parçası olarak görülen “Halk Kültüründe Türbeler Etrafında Oluşan İnanç ve Uygulamalardır.” Hatay ili çevresinde görülen kutsal yer ve türbelerin belirlenmesi, türbeler hakkındaki tarihi bilgiler, veliler etrafında anlatılan menkıbeler, anlatmalar, ne sebeple ziyaret edildikleri, çeşitli uygulanan inanışlar, ritüeller ve uygulamalar araştırmamızın konusunu oluşturmaktadır. İnsanların kutsal saydıkları

yerlere geldikleri zaman bazı ritüeller uyguladıkları görülmektedir. Bu uygulamalar, toplumun hem geçmiş dini-sosyal ya  santısı hem de şu an benimsediği İslam dini, sosyal ya  santısı ile kayna  şarak varlığını devam ettirmektedir.

Araştırmanın amacı; Hatay’ın hem etnik hem de inan   dünyasının bir parçası olan türbe ve türbeler etrafında oluşmuş pratikleri ortaya çıkarmaktır. Bu bağlamda Hatay çevresindeki türbelere dair yöre halkının algılarını tespit edebilmek ve yörede türbeler etrafında oluşan inanç ve pratikleri derlemektir. Elde edilen malzemeyi bilimsel olarak değerlendirmek ve bu inanç ve pratiklerin geçmişe dönük izlerini ortaya çıkarabilmektir.

Araştırmanın   nemi; Hatay’ın halk tarafından en çok rağbet gören türbe yerlerinde görülen inancın, veliler etrafında anlatılan menkıbelerin ve uygulanan ritüellerin kayıt altına alınmasıdır. Bu sayede türbe kültürü, gelecek nesillere kültür mirası olarak aktarılarak gelenek ve inançlarımızın korunmasına katkısı bakımından önem arz etmektedir.

Araştırmamız Hatay’ın Antakya, Defne, Samandağ, Altınözü ve Kırıkhan ilçeleri ile sınırlandırılmıştır. Bu ilçeler Hatay genelinde en çok ziyaret yerlerine sahip olan ilçelerdir. Bu durum bize, kaynak ki  şilere ula  şabilme ve görüşebilme, bilgi alabilme ayrıca gözlem yapabilmek imk  nı tanımıştır.

Araştırmamız saha çalışmasına dayalı bir araştırmadır. Alan ara  ştırması sırasında kaynak ki  şilerle görüşme tekniği kullanılmış ve konu ile bilgiler bu yöntemle derlenmiştir. Ayrıca sahada derleme sırasında gözlem tekniği de kullanılmıştır. Derleme sırasında sorulan sorular Metin Ekici’nin Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri adlı eserinden alınmıştır.

Çalışma, “Giriş”, “Hatay İli Hakkında Genel Bilgiler”, “Araştırma Konusu ile İlgili Temel Kavramlar”, “Hatay’ın Beş İlçesi Bağlamında Halk Kültüründe Türbeler ve Ziyaret Yerleri”, “Hatay’ın Beş İlçesi Bağlamında Türbe Yerlerinde Görülen Ritüeller ve Uygulamalar”, “Hatay’ın Beş İlçesindeki Türbelerin İslamiyet   ncesi Türk İnanışları (Kültler)   er  evesinde İncelenmesi” bölümlerinden ve son olarak “Hatay’ın Beş İlçesinde Bulunan Türbe ve Ziyaret Yerlerine Ait Fotoğraflar” dan oluşmaktadır.

“Giriş” bölümünde tezin konusu, tezin amacı, önemi, kapsamı ve sınırlılıkları ve tezin yöntemiyle ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümü, Hatay ili hakkında genel bilgileri kapsamakta olup ilin tarihi ve coğrafi yapısı hakkında bilgileri içermektedir.

Çalışmanın ikinci bölümü ise, “Araştırma Konusu ile İlgili Temel Kavramlar” başlığı altında 14 kavrama değinilmiştir. Bu kavramlar hakkında kısa bilgilere yer verilmiştir.

“Hatay’ın Beş İlçesi Bağlamında Halk Kültüründe Türbeler ve Ziyaret Yerleri” adlı üçüncü bölümde toplamda elli bir türbeye yer verilmiştir. Bu türbeler toplum tarafından sıkça ziyaret edilen, inanç ve uygulamalarını yürüttükleri türbeler arasında başta gelen yerler arasından seçilmiştir. Türbe yerleri hakkında genel özelliklerine ve ilgili anlatmalarına değinilmiştir. Bu türbelerden yirmi sekizi şeyh sıfatını almış zatlara aittir. Altı tanesi Hızır inancını yansıtan Hızır Türbeleridir. Geri kalan on yedi tanesi ise tarihi ve dini şahsiyetleriyle ön plana çıkan zatlara ve kutsal kabul edilen su, ağaç ve kayaya ait ziyaret mekanlarıdır.

Çalışmanın dördüncü bölümünü “Hatay’ın Beş İlçesi Bağlamında Türbe Yerlerinde Görülen Ritüeller ve Uygulamalar” adlı bölümü oluşturmaktadır. Burada Türbe yerlerinde yaygın olarak görülen; Abdest Almak, Dua Etmek, Namaz Kılmak, Adak Kurbanı Kesmek, Ağaca Çaput veya İp Bağlamak, Yemek Yapmak ve Dağıtmak, Türbede ve Çevresinde Bulunan Toprak, Ağaç, Su, Çeşme ve Kuyudan Yararlanmak, Türbede Sandukanın Etrafını Dolanmak, Türbe Kapısının Eşiğini Öpmek, Türbede Bulunan Kumaştan Almak, Türbede Yatan Zatin Adını Çocuğa Vermek, Buhur Yakmak, Dilek Ağacı, Kuran-ı Kerim’i Yüze Kapatmak, Taş veya Para Yapıştırmak, Zeytinyağı Sürmek, Sağlık Taşı Sürmek, Para Kasasına Bağış Yapmak, Türbe Etrafında Araba ile Dönmek, Türbede Yatmak, Mektup Bırakmak, Yiyecek veya Eşya Adağı Adamak, Piknik Yapmak, Saç Adağı Yapmak, Tahta Beşik Bırakmak, Terlikle Yüze Vurmak, Bayram Kutlamak, Zeytin ve Reyhan Dalı Götmek, Duvara Sırtını Sürmek, Türbeye Sırtını Dönmeden Çıkmak, Nurani Işık (Nur İnmesi) Görünce Dilek Dilemek, Buçuk Mevlidi Okutmak adlı otuz iki uygulamaya yer verilmiştir. Bu uygulamalar kendilerine ait alt başlıklar halinde öncelikle tanımlarına yer verilerek ardından da halk arasında nasıl uygulandığı ve hangi türbe yerlerinde görüldüğüne değinilmiştir.

“Hatay’ın Beş İlçesindeki Türbelerin İslamiyet Öncesi Türk İnanışları (Kültler) Çerçevesinde İncelenmesi” adlı beşinci bölümde ise, Türbe yerlerinde görülen inanışlar çerçevesinde; Atalar/Veli Kültü, Hızır Kültü, Ağaç Kültü, Su Kültü, Dağ/Tepe Kültü, Taş/Kaya Kültü, Ateş Kültü, Kurban Kültü olmak üzere sekiz külte yer verilmiştir. Bu kültler kendi başlıkları altında öncelikle kısaca tanımlanmış olup ardından hangi türbelerde o külte dair ne gibi izler görüldüğü açıklanmıştır.

“Sonuç” bölümünde Hatay ve çevresi türbeler etrafında oluşan inanç ve uygulamalar ile ilgili genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Çalışmanın sonunda ise araştırma sırasında çekilen fotoğraflardan oluşan “Hatay’ın Beş İlçesinde Bulunan Türbe ve Ziyaret Yerlerine Ait Fotoğraflar” bölümü bulunmaktadır.

Araştırma içerisinde görülen beş bölümde ortaya konulan bütün bulguların diğer araştırmalardan ayrılan tarafı; daha önce yapılan çalışmalarda türbelerle ilgili anlatılan menkıbeler, ritüeller, inanışlar ve uygulamalar hakkında yeni folklor inançlarına dair öğelerin yansıtılmış olmasıdır. Ayrıca halkın içine inerek güncel bir saha araştırmasıyla türbe yerlerinde görülen ve yaşatılmaya devam eden geleneksel kültürel özellikler ortaya konulmuştur. Aynı zamanda da sözlü kültürü yansıtmış olması bakımından diğer çalışmalardan ayrılmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

HATAY İLİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1. HATAY'IN TARİHİ

1.1. İLK ÇAĞLARDA HATAY

Hatay Türkiye'nin en eski yerleşim yerlerinden biridir. Yörenin tarihi M.Ö. yüz binli yıllara rastlayan orta paleolitik döneme kadar uzanır. 1954-1966 yılları arasında Antakya ve Çevlik'te yapılan araştırmalarda elde edilen ve M.Ö. 100000-40000 yılları arasında tarihlenen bulgular, orta paleolitik dönem özellikleri taşımaktadır. Yine Yayladağı, Kışlak civarında ve Çevlik Kanal mağarasında, M.Ö. 40000- 11000 yılları arasına tarihlenen Üst Paleolitik döneme ait araçlar ve insan kalıntılarında Homo Sapiens Çevlikensis'ten kalma kemikler bulunmuştur. Bu mağaralarda insan yaşamının milattan sonraki yıllara kadar sürdüğü tahmin edilmektedir. Bölgede Cüdeyde, Hamam Vadisi, Çatalhöyük, Atçana, Tainat gibi höyüklerde değişik zamanlarda yapılan kazı ve araştırmalarda elde edilen buluntular Hatay yöresinin neolitik, kalkolitik dönemlerde ve Tunç Çağında da hareketli bir yerleşim yeri olduğuna dair kalıntılar vardır. (Tekin, 2000:1).

Amik Ovası ve çevresi Tunç Çağı'nda da (M.Ö.3500-1000) yaygın bir yerleşim alanıdır. İlde büyük bölümü Amik Ovası'nda kümelenen kırk altı ayrı Tunç Çağı yerleşmesi belirlenmiştir. Tunç Çağı'nın en önemli yerleşmeleri Tel Açına adıyla bilinen Allah, Tel Tayinat ve Çatalhöyük'tür. Bu üç yerleşmenin en önemlisi birkaç kentin merkezi konumundaki Alalah'tır. Kent, kısa süren Akad egemenliğinden sonra M.Ö.1800-1600 arasında merkezi Halpa (Halep) olan Babil yönetimindeki Yamhad Krallığı'na bağlandı. Daha sonra Hitit, Hurri-Mitanni, Mısır ve ardından gene Hitit egemenliğine giren Alalah, M.Ö. 1200'de denizden gelen halkların akınlarıyla yıkıldı. Geç Hitit Dönemi'nde (M.Ö. 1200-700) yörede kurulan Hattena Krallığı'nın merkezi Kanula'ydı. Yöre daha sonra sırasıyla Asurluların, Perslerin ve İskender'in yönetiminde yaşadı (Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, 1988:451).

M.Ö. 31- M.S. 14 yıllarında İmparator Augustus dört yılda bir tekrarlanan "Olimpiyat Oyunlarını" başlatmıştır. M.S. 29-40 yılları arasında Hz. İsa'nın havarilerinden St. Pierre Antakya'ya gelerek dini yaymaya çalışmış ve şehir Hristiyan dininin önemli merkezlerinden olmuştur (Tüm Zamanların Şehri Hatay, 2011:3).

Dinler mozaği Hatay, antik kentleri, inanç merkezleri ve sayısız tarihi eserleri ile adeta bir açık hava müzesidir. Bilhassa, Hristiyanlık tarihinde önemli bir yere sahip olan Antakya, Kudüs ve Vatikan'dan sonra bu inancın en önemli merkezlerden biridir ve bu özelliğiyle, Haçlı

Seferleri sırasında Haçlı ordularının önemli hedeflerinden biri olmuştur. Hristiyanlık için Hatay, aynı zamanda dört büyük patriklik merkezinden biridir. Dünyanın ilk kilisesi olan Saint Pierre Kilisesi'nin yanı sıra, Saint Simon Stilit Manastırı ve Yayladağı Barlaam Manastırı burada bulunmaktadır. Hatay, Hristiyanların olduğu kadar, Müslümanların da önemli inanç merkezlerinden biridir. Kur'an-ı Kerim'in Yasin ve Kehf surelerinde, Hatay ili sınırları içinde yaşanan ve bugünkü Habib-i Neccar Camisi'nin yapılmasına vesile olan olaydan ve Hz. Hızır ve Hz. Musa'nın buluştuğu yerden (bugünkü Hızır Türbesi) bahsedilmektedir (Hatay İl Turizm Stratejisi ve Eylem Planı, 2012:49).

Antakya ve çevresi Muşşilin ölümüne kadar Hitit egemenliğı altında kaldı. Onun ölümünden sonra yöredeki prenslikler Hitit egemenliğine başkaldırdılar. Prens ilim-ilimmanın başında bulunduğı Atçana beyliğı ile bütün Suriye şehirleri M.Ö. 1490'larda Mısır egemenliğini kabul ederek Firavun Tutmasis III'e bağlandılar. M.Ö. 680'li yıllarda Karadeniz'in doğusunda ve Kafkasların kuzeyindeki Kimmerleri kovalayıp Kafkas geçitlerini aşan Sakaların, Türkmen/Oğuzların ataları ve saka Başbuğ Partatuca'nın torunu Madova'nın da destan kahramanı Afrasyap beyle ya da diğeri adıyla Oğuzhan olduğı kabul edilir. Bir Türk kavmi olan Sakalar, Çin'den Karpatlara, Filistin'den Uralara kadar olan bölgeni hâkimi ve Oğuzhan, bir cihangir hükümdar idi. Oğuzhan M.Ö. 654 yılında Filistin yöresine geldi. 10 yıl kadar sonra da Türklerin "Batak Şehri" adını verdikleri 306 kapılı Antakya şehrini bir yıllık bir kuşatmadan sonra zapt etti. Şehre oğulları, kadınları, çocuklar ve doksan bin askeri ile giren Oğuzhan, altın bir taht ile oturdu. Burada 18 yıl kaldıktan sonra 626 yılında ayrıldı (Tekin, 2000:2-4).

1.2. İSKENDERUN, ANTAKYA, SELEUKEİA PIERİA'NIN KURULUŞU

İskender'in M.Ö. 323 yılında ölmesi üzerine komutanları arasında nüfus mücadelesi vardı. Antigonos, M.Ö. bugünkü Antakya'nın biraz kuzeyinde Akdeniz sahilinden doğuya, içerilere giden yol üzerinde Asi Nehri kenarında bir şehir kurdu ve bu şehre "Antigonia" adını verdi. I.Selaukos Nikator, M.Ö. 300 tarihinde Akdeniz kıyısında Seleukeia (bugünkü Samandağ-Çevlik) kentini kurdu ve başkenti buraya taşıdı. Seleukeia'da şehri surları içinde bir de liman inşa edildi. Daha sonra I.Seloukos Antigonia'yı yıktırıp daha güneyde, dağ eteğinde (yani Antakya'nın bugünkü yerinde) yeni bir şehir yapılmasını emretti. Şehrin temeli M.Ö. 22 Mayıs 300 tarihinde atıldı ve inşası tamamlanınca devlet merkezi buraya nakledildi. Selaukos şehre babasının adına ithafen "Antiokheia" adını verdi. (Bu isim zamanla "Antakya" şeklini almıştır.) (Tekin, 2000:4).

Kısa sürede büyüyerek Selevkosların merkezi olan Antiokheia'yı aynı adla kurulan başka kentlerden ayırt etmek için, Orontes (Asi) Irmağı kıyısında kurulduğundan “Antiokheia Orontes” ve ayrıca dört mahalleden oluştuğu için “Tetrapolis” (Dört Kent) adları da kullanılmıştır. Kent, Selevkoslarla Mısır ve Roma arasında yapılan uzun savaşlardan sonra Roma topraklarına katıldı (Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, 1988:451).

1.3. ROMA DÖNEMİ

Antakya M.Ö. 64 yılında Antakya Roma imparatorluğuna katıldı ve imparatorluğun Suriye eyaletinin başkenti oldu. M.Ö. 47 yılında Sezar şehri ziyaret etti ve büyük yapıların yapılmasını sağladı. M.S. 1.yy.ın ilk yarısında ortaya çıkan Hristiyanlık, Kudüs dışında ilk defa Antakya’da yayıldı, Hz. İsa’ya inananlara ilk defa burada “Hristiyan” adı verildi, ilk kilise Antakya’da kuruldu. M.S. 1. yy.da Antakya nüfus bakımından Roman imparatorluğunun Roma ve İskenderiye’den sonra 3.büyük şehri idi. Antakya Asi nehri ile Silpiyus dağı arasındaki nehirli arazide kurulmuştu. 360 burçlu yüksek, sağlam surları, tepede bir de iç kalesi vardı. Şehir içinde ve çevresinde birçok sanat yapıları, anıtlar, mabetler, tiyatro, hipodrom, hamamlar, agora, geniş ve muntazam caddeler vardı. Romalıların gözde şehri ve doğu başkenti olan, zaman zaman imparatorlara ev sahipliği yapan Antakya M.S. 256 ve 260 yıllarında Sasani hükümdarı Şapur I. tarafından işgal edildi. 395 yılında Roma imparatorluğu ikiye bölündü, Antakya Doğu Roma (Bizans sınırları içinde kaldı.) (Tekin, 2000:5).

Hız. İsa’nın ölümünden sonra havarilerinden Aziz Petrus’un Antakya’ya gelerek Hristiyanlığı yaymaya çalıştığı rivayet edilir. İlk kilise burada kurulmuş ve ilk vaftiz töreni burada düzenlenmiştir. Antakya Patrikliği’nin merkezi olan kent Sasanilerin güçlenmesi ve Nasturi Kilisesi’nin Bizans Kilisesi’sinden ayrılması üzerine Hristiyanlık açısından eski önemini yitirmeye başlamıştır (Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, 1988:451).

1.4. ANTAKYA DEPREMLERİ

Antakya belki de tarihi boyunca depremlerle en çok yıkılmış şehirlerden biridir. Bunlardan en şiddetli ve en çok can kaybına yol açanı, 29 Mayıs, 526 akşamı meydana gelen depremdir. Bu depremde 250.000 kişi ölmüş ve Antakya ile birlikte Defne ve Seleukeia Pieria da yerle bir olmuştur (Tekin, 2000:6).

1.5. İSLÂM DÖNEMİ

526 ve 528 depremlerinden sonra yeniden kurulan Antakya, 540 yılında İranlıların işgaline uğradı. 611-628 yılları arasında yine İran işgali altında kalan Antakya, Doğu Roma için önemli ve uğradığı bunca tahribata rağmen, hâlâ komşu devletlerin ilgisini çeken bir şehirdi.

Nitekim 638 yılında Suriye’de fetihler yapan Ebu Ubeyde İbn-ül Cerrah komutasındaki İslam ordusu Antakya’ya yöneldi ve şehir kuşatıldı. 611-750 yılları arasında (Emeviler dönemi) Antakya Halep’e bağlıydı. Antakya Abbasiler döneminde sakin bir devir yaşadı. 877’de Tolunoğullarının, daha sonra İhşitlerin egemenliği altına giren Antakya, 944 yılında Hamdanoğullarının Halep koluna bağlandı. 968 yılında Bizans ordusunun kuşattığı şehir 969 yılında teslim oldu. Böylece 331 yıl süren İslâm dönemi sona ermiş oldu (Tekin, 2000:6-7).

1.6. SELÇUKLU DÖNEMİ

Abbasi döneminde bölgede önemli bir Türk nüfus birikimi gerçekleşti. Doğudaki Selçuklu varlığı da Türklerin yörede yayılmasında büyük etken oldu. Batı Anadolu’da birçok fetihler yapan Kutalmışoğlu Süleyman Şah 1074 yılında güneye gelmiş, hatta Antakya’yı kuşatmış, Vali İsaikos Komnenosla 20000 altın karşılığında barış yapması üzerine kuşatmayı kaldırıp Anadolu’ya döndü. 1084 yılında Antakya valisi olan Philareros Brachanios halkı ve emrindeki yöneticileri kötü ve baskıcı yönetiminden usandırdı. Valinin kötü yönetiminden bıkan yöneticiler onun Urfa’ya gidişini fırsat bilerek Süleyman Şah’ı Antakya’ya davet etti. 300 atlı ile 12 günde İznik’ten Antakya’ya ulaşan Süleyman Şah 12 Aralık 1084 günü Antakya’ya girdi. Şehirde kimseye kötülük yapılmadı. Bu durumu gören iç kaledekiler de direnmekten vazgeçip 12 Ocak 1085’te teslim oldular. Bir süre sonra kendisinden vergi isteyen Musul Emiri Müslim’le savaşmak zorunda kalan Süleyman Şah savaşı kazandı. (12 Haziran 1085) Fakat bir yıl sonra Filistin Selçuklu hükümdarı Tutuş ile Halep civarında yaptığı savaşta ordusu yenildi, kendisi de öldü. (Haziran 1086) Aynı yıl Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah Antakya’ya geldi, Süveydiye’ye kadar gitti. Yağısıyan’ı Antakya’ya vali tayin ettikten sonra bölgeden ayrıldı (İki Bin Yılında Hatay, 2000:24).

1.7. HAÇLILAR

1097 yılında Anadolu’dan Çukurova’ya geçerek İskenderun Körfezi’ne ulaşan Haçlı orduları İskenderun’u aldıktan sonra Belen geçidi üzerinden Antakya önlerine gelerek, şehri kuşattı. (21 Ekim 1097) Antakya kuşatmaya uzun süre direndi, nihayet 3 Haziran 1098’de Haçlılar tarafından zapt edildi. 1. ve 2. Haçlı seferleri döneminde Antakya’da Ceyhan ırmağından Lazkiye’ye kadar olan bölgeyi kapsayan ve Kudüs’e bağlı olan bir dükalılık (Antakya Prensligi veya Antakya Kontluğu) kuruldu (Tekin, 2000:8).

1.8. BİZANS DÖNEMİ

Antakya 1137 yılında Kilikya seferine çıkmış olan Bizans İmparatoru Jan Komnenos tarafından zapt edildi. Kudüs Kralı Baldwin III. Antakya’ya gelerek Bizans İmparatorluğuna sadakatini arz etti (Tekin, 2000:8).

1.9. SELÂHATTİN EYYUBÎ DÖNEMİ

Eyyubi Sultanı Selâhaddin Eyyubi'nin 1187 yılında Halep'i zapt etmesi üzerine zor durumda kalan Antakya Prensi III. Bohemond, Sultana elçi göndererek barış istemiş, Sultan bu talebi kabul etti. Bundan sonra bölgedeki birçok kaleyi zapt eden Selâhaddin Eyyubi Eylül 1188'de Haçlıların elinde olan Bakras ve Darbsâk kalelerini zapt etti ve Antakya'nın Anadolu ile bağlantılarını kesti. Antakya halkı büyük sıkıntı içine düştü. Bu arada Antakya Prenslığının talebi üzerine kısa süreli bir barış antlaşması yapıldı. Selâhaddin, bölgedeki bütün kaleleri zapt etmek için bir sefer planlıyordu. Ancak III. Haçlı Seferi'nin başlaması üzerine bu sefer gerçekleşmedi. Orduları 1191 yılında bölgeden tümüyle çekildi (Tekin, 2000:9).

1.10. MEMLÛKLAR DÖNEMİ

13. yy.da Memlûk orduları Amik ovasına kadar ulaşmış, 1261 ve 1262 yıllarında Antakya'yı iki defa kuşatmışlardı. 1268 yılında tekrar yöreye gelen Baybars komutasındaki Memlûk ordusu Koz kalesini zapt ettikten sonra Antakya'yı kuşattı. Memlûklerin gelişi ile Antakya'da 171 yıl hüküm süren Antakya Haçlı Prenslığı sona ermiş oluyordu. 6 Baybars'ın hükümdarlığı zamanında bölgeye gelen 40000 evden fazla Türkmen Gazze'den itibaren Antakya ve Sis (Kozan) sınırına kadar bütün sahillere yerleştirildi. 14 yy.da yöreyi gezen seyyah İbn Batuta Antakya'nın büyük, nüfusu kalabalık, binaları güzel, su ve yeşilliği bol bir şehir olduğunu, Amik ovasında Türkmenlerin sürüleri ile konakladıklarını yazar. O dönemde Amik ovasında Bozoklardan Avşar, Beğdili ve diğer Türkmen boyları yaşıyordu. Osmanlı toprakları güneye doğru genişleyip Memlûk sınırlarına ulaşınca iki devlet arasında savaşlar da başladı. (Tekin, 2000:9).

Türk Memlûklerinden sonra yönetim Çerkez Memlûklerinin eline geçmiş ve 14. yy.da Timurlenk yönetiminde de bir süre kaldıktan sonra Timurlenk'in Semerkant'a gitmesiyle yönetim yeniden Çerkez Memlûklerinin eline en son 1516'da Osmanlı İmparatorluğunun egemenliği altına girmiştir (Hatay 1973 İl Yıllığı , 1973:26).

1.11. OSMANLI DÖNEMİ

Antakya, İskenderun ve çevresi 1516 yılının ağustos ayında Osmanlı hâkimiyeti altına girdi. Yavuz Sultan Selim Mercidâbık Savaşından sonra Halep'e girince Halep'e bağlı olan yerler de Osmanlı hâkimiyeti altına girmiş oldu. Bundan sonraki yıllarda yöre için en önemli olay, Kanuni Sultan Süleyman'ın buradan geçişidir. Kanuni, Tebriz Seferi dönüşünde Aralık 1535 başlarında Antakya- İskenderun üzerinden Adana'ya geçmiş; daha sonraki yıllarda, 1548-1549 kışını geçirdiği Halep'te iken yaptığı gezilerden birinde Antakya'ya tekrar uğramıştır (Tekin, 2000:11).

1552 yılında Kanuni Sultan Süleyman'ın buyruğuyla Belen'de cami, han, hamam, imaret ve ziyaret yapımına başlandı. Sokullu aynı dönemde Antakya'da da han, hamam, bedesten, değirmen gibi çoğu günümüze kadar ayakta kalan yapılar yaptırdı. 1648 yılında Hatay yöresinden geçen Evliya Çelebi, seyahatnamesinde özellikle Payas, İskenderun, Belen, Bakras ve Antakya hakkında çok yararlı bilgiler vermiştir. 17. yy. sonlarında güvenliğin yeterince sağlanamaması yüzünden yöredeki birçok köyler harap olmuş, çoğu köylüler yerlerini terk ettikleri için köyler boşalmış, üretim azalmaya başlamıştı. Bir yandan göçler önlenirken bir yandan da 17. yy. sonları ile 18. yy. başlarında Antakya, Lazkiye, Hama, Humus, Trablusşam dolaylarına konar-göçer halde yaşayan çok sayıda Türkmen aşiret ve oymakları iskân edildi. Böylece hem üretim dengesi kuruldu hem de harap yerleşim yerleri imar ve ihya edilmiş oldu. Osmanlı döneminde Antakya'da ahilik ilkelerine göre çalışan, lonca halinde örgütlenmiş bir esnaf teşkilatı, hanlar etrafında organize olmuş ve her biri bir mesleğin mensuplarına tahsis edilmiş sokakların oluşturduğu işlek bir çarşı vardı. Asi nehri üzerinde 7 değirmenler ve sulama için gerekli suyu nehirden sağlayan su dolapları vardı. Tanzimat'ın ilanı ile Antakya ve çevresinin idari yapısında da yeni düzenleme yapıldı. Nisan 1909'da Adana'da meydana gelen Ermeni olayları Antakya'da duyulduğunda burada da olaylar oldu. 1915 yılında Samandağ'ın arkasındaki Musa Dağı'nda ikinci bir Ermeni olayı yaşandı (Tekin, 2000:16-17).

1. Dünya Savaşının son günlerinde Suriye cephesindeki ordumuz 25/26 Ekim 1918 gecesi Halep'i terk edip kuzeye çekildi. Komutan Mustafa Kemal Paşa Halep'te sokak muharebelerini bizzat idare etmişti. 28 Ekim'de birliklerimiz Antakya, Belen, Dircemal, Telrifat hattını korumuş, Mustafa Kemal Paşa bugünkü sınırimıza uyan bir hattın korumasını emretmiş, yani Yeni Türk Devletinin sınırlarını belirlemiş oluyordu. Bu sırada Antakya'da Faysal taraftarları 27 Ekim 1918 günü bir emrivaki sonunda Arap hükümeti ilân ettiler. 30 Ekim 1918'de Osmanlı Devleti ile İtilaf devletleri arasında Mondros mütarekesi imzalandı. Ertesi gün antlaşma hükümleri ordulara ve vilayetlere tebliğ edildi (İki Bin Yılında Hatay, 2000:27).

1.12. İLK KURŞUNUN ATILMASI VE İŞGAL, HALKIN MÜCADELESİ YILLARI

12 Kasım 1918 günü Fransızlar şehre asker çıkardı, kaymakam ve liman reisi bir kayıkla Payas'a gönderildi. 11 Aralık 1918 günü 400 Ermeni'den oluşan bir Fransız taburu Dörtyol'u işgal etti. Tehcir sırasında göç ettirilen Ermenilerden geri dönenler de Dörtyol çevresinde toplanmış olduklarından, bu civardaki Ermeni nüfusu on bini aşmıştı. Fransız taburundaki Ermenilerle Ermeni çeteleri taşkın davranışlarıyla yöredeki Türkleri taciz etmeye başladılar. Soygun, saldırı, işkence ve intikam gayesiyle adam öldürme olayları günden güne hızla arttı. İdari makamlara yapılan başvurular sonuçsuz kaldı. Bu arada Türklerden oluşan çetelerin de

olaylara müdahale etmeye başladıkları görüldü. Nihayet ilk olay patlak verdi. 19 Aralık 1918’de Karakese köyüne bir saldırı düzenleyen Ermeni askerlerden oluşan Fransız müfrezesi silahlı direnişle karşılaştı. Köy girişindeki barikatta meydana gelen çatışmada Fransızlar 15 ölü bırakarak çekildiler. Bu çatışma, Millî Mücadele tarihimizin önemli bir başlangıç noktası ve Kurtuluş Savaşımızın ilk kurşunudur (Tekin, 2000:86-87).

28 Ocak 1920’de son Osmanlı Mebusan Meclisi Misak-ı Milliye kabul etti. Nisan 1920’de Reyhanlı mücahitlerinden Tayfur Mürsel (Sökmen) Ankara’ya bir telgraf çekerek “Antakya-İskenderun ve havalisinin Misak-ı Milliye dâhil olduğunu, Maraş’taki kolordu ile irtibat kurmaları gerektiğini bildirdi. 8 Ağustos 1921 tarihinde Fransız Yüksek Komiserliği yeni bir kararname yayınladı. Bu kararnameye göre İskenderun Sancağı manda bölgesi içinde tam özerkliği ve özel bir idare sistemine sahip oluyordu. Sancağı bir “Mutasarrıf” yönetecek ve Halep Devlet Reisinin yetkilerine sahip olacaktı. Türkçe, Arapça gibi resimli dil kabul edilecek, Sancak’ın kendine mahsus bütçesi olacaktı. 12 Eylül 1921’de yeni bir kararla Harim Sancak’tan ayrılıp Halep’e, Bayır-Bucak bölgesi ise Lazkiye’ye bağlandı (Tekin, 2000:88-90). Bu durum karşısında Hatay’da Fransızlara karşı çete savaşları başladı. Çeteler, 29 Mart 1919’da Antakya’yı basarak, Hükümet konağını ele geçirip ceza evini boşaltarak, Fransızların emri atına giren polis, askerleri öldürmüş ve Fransız askerler kışlaya sığınarak savunmaya çekilmişlerdir (Hatay 1973 İl Yıllığı , 1973:27).

1.13. ANKARA İTİLAFNAMESİ VE SONRASI

20 Ekim 1921 günü Türkiye ile Fransa arasında Ankara İtilaf namesi imzalandı. İtilaf namede belirlenen Türkiye-Suriye sınırına göre İskenderun Sancağı sınırlarımız dışında kalıyordu. Fakat itilaf namenin 7. Maddesine göre, İskenderun mıntıkası için özel bir idare şekli kurulacak, mıntıkanın Türk ırkından olan sakinleri kültürlerini geliştirmek için her türlü kolaylıktan ve imkânlardan yararlanacak, Türk dili orada resmi dil niteliğine sahip olacaktı (Tekin 2000:210).

İtilaf nameden sonra Türkiye ile Fransa Türkiye ile Fransa arasındaki savaş hali sona erdi. Türkiye ile Suriye arasında sınır çizildi. Bu yeni dönemde Antakya, İskenderun ve havalisi Türkleri Anayurttan ayrı yaşamaya alışmamışlar, her fırsatta Türkiye’den, memleketlerinin işgalinden kurtarılması talebinde bulunmuşlardır. Nitekim Gazi Mustafa Kemal Paşa 15 Mart 1923’te Adana’ya geldiğinde Antakyalılar kendisini karşıladılar. Adana’da Gazi’yi karşılayan kalabalığın önünde bir kız vardır. Antakyalı kız Ayşe Fitnat Hanım dokunaklı bir nutuk söyler ve “Ey Ulu Gazi bizi kurtar” diye talepte bulunur. Paşa kıza tarihe kurtuluş vadeden bir cevap verir: “Kırk asırlık Türk yurdu ecnebi elinde kalamaz!” Bu söz o günden sonra bütün Sancak

Türkleri tarafından kurtuluş için bir senet olarak kabul edilmiştir. Bundan sonra 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Antlaşmasında Ankara İtilaf 9 namesi ile çizilmiş olan Türkiye-Suriye sınırı aynen kabul edildi. Bu dönemde İskenderun Sancağı üç kazadan (İskenderun, Antakya, Kırıkhan) oluşuyordu. Atatürk 1 Kasım 1936'da TBMM'nin açılış nutkunda Sancak konusunda devletin tavrını açıkça ortaya koydu. Böylece sancak konusu resmi ağızdan ilk defa gündeme gelmiş oldu. Ve ertesi gün Atatürk, Sancak'a "Hatay" adını verdi (Tekin, 2000:211-213).

Bu sırada Atatürk'ün hasta olduğu haberleri duyulmuş, yabancı ajanslar bu haberi dünyaya yaymışlardı. Bu haberleri yaymanın amacı, Hatay meselesini çözümlenmeden yarım bırakmaktı. Bunu sezen Atatürk, hastalığına rağmen 19 Mayıs 1938 günü törenlerden sonra güneye doğru yola çıktı, ertesi gün Mersin'deydi. Burada muhteşem bir geçit resmi düzenlendi. Törende çekilen fotoğraflar Antakya ve İskenderun gazetelerinde yayınlandı. Yapılan çalışma ve görüşmelerden sonra yeni bir seçim komisyonu kuruldu. Komisyon Abdul Gani Türkmen başkanlığında Abdurrahman Melek ve Colonel Collet'den oluşuyordu. Seçim çalışmaları 22 Temmuz 1938'de başladı. Cemaatlere göre tescil işlemi 1 Ağustos'ta sona erdi. Türklerin %63,5 oranla nüfusun çoğunluğunu oluşturduğu belirlenmişti. İkinci seçmenlik kayıtları da 8 Ağustos 1938'de bitti. 19 Ağustos'ta adayların isimleri ve sayıları belirlenecekti. Meclisi oluşturacak 40 mebusun 34'ü Türk (22 Sünni, 12 Alevi), 2'si Arap, 5'i Ermeni, 2'si Rum Ortodoks olacaktı. Sürenin bitiminde her cemaatten aday sayısının 10 seçilecek milletvekili sayısına denk olduğu görüldüğünden seçim yapılmadan adaylar milletvekili oldular. Meclis 2 Eylül 1938 günü açılacaktı. 25 Ağustos 1938 günü Atatürk'ün belirlediği Cumhurbaşkanı adayı Tayfur Sökmen Antakya'ya geldi (Tekin 2000:214-216).

1.14. HATAY DEVLETİ

2 Eylül 1938 günü Hatay Devleti'nin kuruluş günüdür. Hatay Devleti Millet Meclisi o gün Gündüz Sineması'nda toplandı. Meclis Başkanlığına Abdul Gani Türkmen, Devlet reisliğine Tayfur Sökmen seçildi. Devletin adı "Hatay" olarak kabul edildi. 5 Eylül 1938 günü Devlet Reisi Tayfur Sökmen Dr. Abdurrahman Melek'i başvekil olarak görevlendirdi. Hükümet, Meclisin 6 Eylül 1938 günkü oturumunda güvenoyu aldı. Aynı gün Sancak Anayasası "Hatay Anayasası" olarak kabul edildi. Anayasada devletin adı "HATAY DEVLETİ" olarak değiştirilmişti. Devlet Türk çoğunluğuna dayanıyordu ve idare şekli Cumhuriyet, merkezi Antakya idi. Yine aynı gün Hatay Bayrağı Kanunu Kabul edildi. (Bayrak, Atatürk'ün çizdiği bayraktır.) Aynı gün Türk İstiklal Marşı, Hatay Devleti'nin de marşı olarak kabul edildi (Tekin, 2000:225).

Hatay Meclisi 1.devre 2. İçtima dönemine 1 Kasım 1938’de Meclis binası olarak düzenlenen Hükümet Konağı’nda başladı. 16 Şubat 1939’da Hatay Millet Meclisi “Anavatan kanunlarının Hatay Kanunu olarak aynen kabul edilmesi” teklifini kabul etti. Şubat ayı maaşları ilk defa Türk parası ile ödendi.13 Mart’ta Türk parası Hatay’ın da resmi parası olarak kabul edildi. 23 Haziran 1939 günü Fransa ile Türkiye arasında “Hatay Mıntıkasının Türkiye’ye iadesine dair” Hatay Antlaşması imzalandı. Bu antlaşmaya göre Hatay, Türkiye topraklarına katılmış oluyordu.28 Haziran 1939 günü Hatay Hükümetinin bakanlıkları lağvedildi. Bakanların görevi sona erdi. Türkiye Başkonsolosluğu da faaliyetine son verdi. Bütün yetkiler Cevat Açıkalın’da toplandı (Tekin, 2000:226).

Hatay Millet Meclisi başkanlığı, Meclisi 29 Haziran 1939 günü olağanüstü toplantıya çağırdı. Toplanan Mecliste “Türk camiasının ayrılmaz bir parçası olan Hatay’ın anavatanı kavuştuğunu bir kararla tespitini” isteyen 39 imzalı önerge üzerinde konuşmalar yapıldı. Abdul Gani Türkmen’in “Hatay Millet Meclisinin dağılması” teklifi oybirliği ve alkışlarla kabul edildi. Hatay Devleti sona ermiş, kendi arzu ve iradesiyle Türkiye’ye katılmıştı. Fransızlar Hatay’dan taşınmaya başladılar. 23 Temmuz 1939 sabahı Hatay’da kalan son Fransız kıtası kışladan saat 07.30’da çıktı. Türk ve Fransız birliklerinin katıldığı törende Fransız bayrağı indirildi ve hemen yerine İstiklal Marşı eşliğinde Türk bayrağı çekildi. Bu sonuç, töreni izleyen mahşeri kalabalık tarafından coşkunca alkışlandı. Hatay’ın anavatanı katılma işlemleri tamamlanmıştı. Daha sonraki yıllarda idari yapıya yeni ilçeler eklendi. Kasım 1992’de Hatay’da Mustafa Kemal Üniversitesi kuruldu (Tekin, 2000:227). Şunu belirtmek gerekir ki Hatay kurtuluşunu doğrudan doğruya ve yalnız ölümsüz Atası ve eşsiz kahraman Atatürk’e borçludur (Hatay 1973 İl Yıllığı , 1973:32).

2. HATAY’IN COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ

Hatay Doğu Akdeniz Bölgesinde yer alan bir ilimizdir. Doğusunda ve güneyinde Suriye, Batısında Akdeniz, Kuzeyinde Adana, Gaziantep illeri ile sınırlıdır. Yüz ölçümü 5403 kilometre karedir. (Hatay 1973 İl Yıllığı, 1973:35). Hatay il merkezine bağlı olarak on üç ilçesi bulunmaktadır. Bunlar: Antakya, İskenderun, Defne, Samandağ, Erzin, Dört Yol, Arsuz, Yayladağı, Hassa, Kırıkhan, Reyhanlı, Altınözü, Kumlu ilçeleridir.

Hatay’ın en önemli dağı Dört Yol ve Hassa ilçelerinden il sınırına giren Amanos dağlarıdır. Bu dağlar Orta Toroslar’ın bir devamı olarak Hatay’ı doğu ve batı olarak ikiye ayırmaktadır. En yüksek tepesi Mığır’dır. Diğer yüksek yerleri; Daztepesi (2250 m.), Kızıldağ (1760 m.), İkiztepe (1700 m.), Karlıkdağı (1420 m.) dır. Amanos Dağları kıyıya paralel ve dik yamaçlı olduğu için kolay geçit vermezler. Bu nedenler Hatay’daki en ünlü geçitler Belen

Geçidi ve Dara Geçidi'dir. Hatay'ın diğer önemli dağı ilin güney ucunda yer alan Kel Dağları'dır. Bu dağın en yüksek noktası 1730 metre yüksekliğindeki Kel Dağ'dır. Kel Dağları'nın Antakya'nın doğusunda kalan bölümüne Habib-i Neccar (Silpius) Dağı, orta bölümüne Ziyaret Dağı, güneybatı bölümüne de Akra Dağı adı verilmektedir (Saral ve Dumlu, 1970:8).

Amik Ovası, bölgenin en büyük ve verimli ovasıdır. Uzunluğu 90, genişliği 15-50 km. arasında olan bu ova Kızıldeniz'den başlayıp Kahramanmaraş'a uzanan bir çöküntü alanının içindedir. Yenikent, Uluçınar, Karaağaç, Samandağ ise daha küçük boyutlu ve nispeten daha az önemli ovalardır (Tüzün, 1989:5). Hatay'ın en önemli akarsuyu ise Asi Irmağı'dır. Lübnan dağlarından inen suların Bikaa Vadisi'nde birleşmesiyle oluşan ırmak, Suriye topraklarını geçtikten sonra Samandağ yakınlarında bir delta oluşturarak Akdeniz'e dökülür. Ayrıca Amanos Dağları'nın batı yamaçlarından çıkarak Akdeniz'e dökülen akarsular arasında Deliçay, Mersin Çayı, Arsuz Çayı, Gülcihan Çayı ve Burnaz Suyu gibi akarsular da vardır. İl içerisinde iç ve dış turizm açısından değer taşıyan küçük göller bulunmaktadır. Bağlama, Gölbaşı ve Yenişehir Gölü bunlar arasında yer alır (Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, 1988:451-453).

Hatay iklimi Akdeniz kıyısında yer alması nedeniyle, bölgenin tümünde Akdeniz iklim özellikleri görülmektedir. Bu nedenle yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve bol yağışlı geçmektedir. Ancak iç kısımlara doğru gidildikçe, kıyı kesimlere göre iklim faktörleri biraz değişiklik göstermektedir (Hatay 1973 İl Yıllığı , 1973:41). Hatay'ın doğal bitki örtüsü Maki ve ormandır. Makiyi teşkil eden ağaç türleri Mersin, defne, lavanta çiçeği gibi bitkilerdir. Ormanlar ise daha çok Kel Dağ ile Nur Dağlarındadır. Kel Dağ ormanında yer alan ağaç türü Halep Çamı ile yapraklarını döken meşe ve kayın olan genişliği tahminen 100 mere karelik bir orman alanı vardır. Bu dağın kıyı yörelerinde değişik ağaçları taşıyan maki yer almıştır (Hatay 1973 İl Yıllığı , 1973:43-44).

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA KONUSU İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

1. TÜRBE

Mezar üstüne kurulmuş yapı. Sözcük olarak mezar demektir. Halk dilinde ise, içinde ünlü din büyüklerinin yattığı (genellikle de veli sayılanların yattığı) üstü örtülü mezarları dile getirmek için kullanılan ifadeye denir. Bir dileğin gerçekleşmesi için bu türbelere iplik bağlanır, mum adanır (Hançerlioğlu, 1993:658). Türbe kavramı Türkçe Sözlükte ise: “Genellikle ünlü bir kimse için yaptırılan ve içinde o kimsenin mezarı bulunan yapı.” olarak tanımlanmıştır (Türkçe Sözlük, 2011:2020). Osmanlıca -Türkçe Lügat’ında iki anlamda açıklanmıştır; 1. mezar (genellikle ünlü bir kimse için yaptırılan) 2. mezar üzerine çatılmış yapı şeklinde ifade edilmektedir (Devellioğlu, 2002:1115).

Türbelerde yatan veliler, sadece manevi, kudretli bir güce bağlı olan kişiler olmak zorunda değildir. Bunun dışında kahraman, savaşçı, memleket önderleri, şehrin kurtarıcısı/kurucusu da olabilmektedir. Türbeler, çoklukla manevi güç ve meziyetlere sahip kişiler, tarikat alanında yükselmiş kimseler, memlekete büyük hizmetlerde bulunmuş simalar, kahramanlar ve genel olarak ulu ölümler için yapılmaktadır (Başar, 1972:26).

Türbelerin çoğu zaman kendileri mukaddes bir kudrete sahip olarak görülmektedir. Fakat bazen bu kutsiyetin çevreye yayıldığı da görülmektedir. Türbeler çoğu zaman velinin eşyalarının da muhafaza edildiği yerlerdir. Bu eşyalar genellikle, velinin günlük hayatta kullandığı takke, tesbih, pabuç, cübbe vb. nesneler olup, kudret ve kutsiyetinin bunlarda da aynen var olduğuna inanılır; ziyaretlerde bunlardan da faydalandığı görülmektedir. Bu bakımdan bu nesnelerin korunmasına itinayla özen gösterilir (Ocak, 1997:10).

Türbelerin en temel özelliği, insanı kutsalla ilişkilendiren, onlara manevi duygular yaşatan, çeşitli problemlere çare bulan ve şifa veren yerler olduğuna inanılmasıdır. Popüler dini anlayışa göre türbelerde yatan velilerin yardımlarına mazhar olabilmek için çeşitli ritüeller yapılması lazımdır. Halk dindarlığının en temel yansımalarından biri olan türbe ziyaretleri, tarih boyunca pek çok dini ve kültürel unsurlardan beslenmiştir (Köse ve Ayten, 2010:14-15).

Türbeleri benzerlerinden veya sıradan mezarlardan ayıran en büyük özellikleri ise halkın çeşitli problemlerine çözüm, dertlerine şifa aradıkları yerlerden olmalarıdır. Türbeler, insanların geleneksel inançlarından izler taşımaktadır. Soyut bir Tanrı inancının somut araçlarla algılanmasına yardımcı olan yerler, türbe olarak kabul edilmektedir. Ölüme anlam katan

fonksiyonu ile soyutu somutlaştıran mekanlar olarak kabul edilmektedir (Köse ve Ayten , 2010: 39).

2. YATIR

Türkçe sözlükte; “Belli bir yerde mezarı olan, doğaüstü gücü bulunduğu ve insanlara yardım ettiğine inanılan ölü, evliya.” (Türkçe Sözlük, 2011:1606) şeklinde tanımlanmıştır. Bir diğer tanıma göre ise; “Öldükten sonra da mucizeler, kerametler gösterdiğine, insanlara yardım ettiğine inanılan ermiş, onun mezarı, evliya” (Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, 1986:12455) olarak tanımlanmıştır. Hançerlioğlu ise; “Belli bir yerde gömülü olup doğaüstü gücü bulunduğu boş inancıyla insanlara yardım ettiği sanılan ölü” (Hançerlioğlu, 2007:531) olarak tanımlamıştır.

Olağanüstü merhalelere sahip velilerin bulunduğu mekanlar insanlar tarafından hep kudretli görülmüştür. Bu sebeple insanlar bu yatırlara gelerek birçok uygulamayı inançları çerçevesinde gerçekleştirmektedir. Bu yatırlara gelerek uygulanan birçok ritüel ve uygulamalar vardır. Bunlar arasında şunlar sayılabilir: “Çeşitli olağanüstü güçleri olduğuna inanılan, adlı adsız velilere halk, türlü hastalıklarını sağıltmak için başvurur. Kısırlık kadının bir suçu sayıldığı için, yatırlara bunu gidermek amacıyla başvuranlar kadınlardır. Yatırlara giden kadınların giriştikleri işlemler çeşitlidir. Bir adak adamak, yatırın toprağından suya karıştırıp içmek, etrafındaki ağaç, çalı, parmaklık, pencere demiri gibi şeylere bez bağlamak, dileğini daha açık, daha keskin belirtmek için ufacık bir salıncak asmak, yatırın bulunduğu yerde geceleme, bunların en yaygınlarıdır. Kimi yatırlar bir hastalığın uzmanıdır; ama çoğunda birkaç hastalığı, kiminde ise “bütün dertleri” sağıltma gücü olduğuna inanılır” (Artun, 2014:488).

İnsanların, kendilerine yardım ve faydası dokunacağına inandıkları varlıklardan biri de yatırlar olarak kabul edilir. Aynı zamanda yaşamlarındayken takva, ibadet, muhabbetle birlikte vatanı, milleti uğrunda şehadet mertebesine ulaşan, Tanrı’nın sevgili kulları arasında kabul edilen kimseler olduğu gibi, Tanrı katında hatırlarının kırılmayacağı inancı ile dilek kapısı olarak değerlendirilen, kült haline gelmiş veliler olarak da bilinmektedir (Köksal , 1987:227).

3. ZİYARET

Ziyaret kelimesinin anlamı; kutsal yerlere ve kutsal kişilerin mezarlarına belli zamanlarda giderek dua etme (Hançerlioğlu, 1993:754) şeklinde ifade edilmiştir. Ziyaret, “Kutsal kabul edilen mekânlar, ölen dost ve akrabaların mezarları ve evliyalar gibi kutsal

kişilerin türbelerine belli zamanlar ve periyotlarda gidilmesi âdetinin adıdır” (Öztürk, 2009:1022).

Ziyarete asıl olunan konu; yatır, türbe, kümbet, tekke, ziyaret, dede mezarı gibi çeşitli isimlerle anılan ve çoğunlukla kendilerine veli, evliya, eren, ermiş, âbid, zahit, âlim, sofu, seyyid, şeyh, gazi, mübarek, pir, dede, baba, abdal yahut şehit gibi türlü isim ve sıfatlar verilerek manevi güç ve meziyetlerine inanılan kişilerin yattıkları kabul edilen yerlere, belli hacet, dilek, istek ve muratlarla yapılan ziyaretler ve bu çerçevede oluşmuş bulunan inanç ve uygulamalardır (Atasâğun, 2004:34).

Eliade’nin; “Mekân insan tarafından seçilmez, yalnızca onun tarafından keşfedilir. Ermişlerin, velilerin yaşadığı, dua ettiği, yaşamında olağanüstü hadiselerin cereyan ettiği ya da gömüldükleri yerler de kutsandır. Bu nedenle kutsal olmayan yerlerden çitle, duvarla veya taşlarla oluşturulmuş setlerle ayrılırlar. Kutsal yerler elbette sadece bu şekilde somut çizgilerle belirlenmiş yerler değildir. Kutsal olmayan başka bir nesne de kudretin ya da tanrısallığın yansıması ile kutsallık kazanabilir” (Eliade, 2003: 355-360). Bu ifadelerine göre ziyaret kavramı hakkında bir yerin kutsal kabul edilme cereyanını ve bunun üzerine ziyaret haline gelmesi hakkındaki görüşünü bir fikir dayanağı olarak görebilmekteyiz.

Bir yerin ziyaret sayılabilmesi için birtakım ölçütlere dayalı olması gerekir, bu ölçütlerin ise şunlar olduğu ifade edilmektedir:

1. Bir kült nesnesi olması.
2. Bu nesnenin kutsal sayılması.
3. Bu mekânın sürekli ziyaret edilen bir yer olması.
4. Farklı yörelerden gelen ziyaretçilerinin olması.
5. Ziyaretgâhın ya da orada bulunan nesnenin şifa, rahmet, bereket getireceğine inanılması.
6. Din dışı olan ritüellerin yapılması (Köse ve Ayten , 2010:21-22).

Bu bağlamda saha çalışmamız süresince Hatay’da gittiğimiz ziyaret mekanlarının bir kültürel dayalı olduğunu yani ağaç, su, ateş gibi kült nesnelere dayandığını görmüş, incelemiş olduk. Aynı zamanda bu nesnelere kutsiyet atfedildiğini, devamlı yöre halkı ve çeşitli illerden ziyaret edildiğini, çeşitli türbelerin türlü hastalıklara şifa dağıttığını ve ziyaretçilerin istek ve dualarına karşılık gördüklerine dair bilgiler toplayıp, analiz edilmiştir.

4. VELİ

Veli sözcüğü; Allah'ın ilgi, yardım ve sevgisini kazanmış kulu olarak tanımlanmaktadır. Dilimizde “ermiş” olarak da geçmektedir. Özellikle tasavvuf terimi olarak; Allah'a karşı kulluğunda herhangi bir eksiklik bulunmayanı dile getirir. Yardımcı, koruyucu, dost vb. gibi çeşitli anlamları da vardır. Kuran'da ise veli deyimi; Allah'ın sevgili kulları anlamında kullanılmıştır (Hançerlioğlu, 1993: 702).

Arapça “vela” yahut veliye (yaklaşmak, yakın olmak) fiilinden gelen “veli” kelimesi, sözlükte “dost, ahbap, arkadaş, yardımcı, komşu vs.” gibi manalar içermekte olup “evliya” sözcüğü ise onun çoğuludur. Türkçe 'de halk arasında çoğu zaman “evliya” kelimesi tekil anlamda kullanılır. Tasavvuf terimlerinde veli, Kuran-ı Kerim'de bu kelimenin tekil ve çoğul şekliyle dost anlamında geçtiği ayetlere dayandırılmak suretiyle, “Allah'ı seven, dost edinen ve O'nun tarafından dost edinilen” manasında kullanılmıştır. Zamanla bu kavram genişleyerek, kendine mahsus bir tekâmül seyri takip etmiştir. Bunun neticesinde, benliğini Allah'ta yok etmek suretiyle birtakım üstün vasıflar kazanarak harikulade şeyler gösterebilen büyük bir insan manasını almıştır (Ocak, 1997:1).

Araştırmacıların bazılarına göre velilik özelliklerine sahip olan kişiler belli sınıflandırma içine girmektedir. Buna göre: “Eren olarak bilinen, ziyaret edilen, dualarda anılan ve menkıbelerle yaşatılan zatlar, mesleki özellikleri ve kimlikleri açısından bakıldığında Peygamberimizin sahabeleri, fatihleri, fethi iştirak eden her rütbeden askerler, sofiler, ilim adamları, cömertler, vatan savunmasında canlarını vermiş şehitler, gaziler, aşıklar, şairler, yazarlar, dervişler, şeyhler, babalar, dedeler, dede-babalar, demirciler, marangozlar, debbağlar, muhtelif el sanatları ile uğraşanlar, devlet başkanları, vezirler, paşalar, beyler gibi toplumda faydalı işler yapmış, cemiyete yararı dokunmuş kişiler olarak karşımıza çıkarlar” (Sezgin , 1998:463).

Veli kavramının ortaya çıkışı ve gelişmesi; zühd ve takva anlayışı şeklinde ortaya çıkmaya başlayan, IX. Yüzyıldan sonra geniş bir sistemde gelişmeye başlayıp XI. yüzyılda ise, yavaş yavaş şekillenen tarikatların XII. yüzyılda İslam aleminin her alanını kaplaması sonucuyla yayılan tasavvuf hareketiyle beraber gelişme kaydetmiştir. Tasavvufun gelişimi içinde rızasını elde etmek suretiyle Allah'a ulaşmak konusunda aşılması gereken engeller, kat edilmesi gereken yol meselesi, veli terimini ortaya çıkarmıştır. Bu yolda başarıya ulaşabilen kişiler de veli (Allah dostu) olarak nitelendirilmiştir (Ocak, 1997:1-2).

Bu bağlamla birlikte ortaya çıkan “veli kültü” ise şöyle tanımlanır: “...fevkalade kuvvet ve kudretlerle mücehhez olup, Tanrı’ya yakın kabul edilen şahsiyetin herhangi bir konuda sağ veya ölü iken birine yardımının dokunacağına inanılması ve bunu temin için ritüel yollara başvurulması” şeklinde tarif edilir. Bu anlayış velinin takdis olmasıyla sonuçlanmaktadır (Ocak, 1997:6).

5. MENKİBE

Türkçe sözlükte menkıbe kelimesi; “Din büyüklerinin veya tarihe geçmiş ünlü kimselerin yaşamları ve olağanüstü davranışlarıyla ilgili hikâye” (Türkçe Sözlük, 2011:1007) anlamına gelir. Menkıbe, “Çoğu tanınmış veya tarihe geçmiş kimselerin ahvaline ait hikayeler” (Devellioğlu, 2002:615). Fuat Köprülü ise menkıbe kelimesini “destan (epope)” karşılığı olarak kullanmıştır (Köprülü, 2004:279).

İslam dünyasında IX. yüzyıldan itibaren tasavvuf cereyanının görülmeye başladığı, XI. yüzyıldan beri de tarikatların teşekkül ettiği malumdur. Bu gelişmeye paralel olarak, bir velinin kerametlerini anlatan kısa hikayeler demek olan menkıbeler de yavaş yavaş ortaya çıkmıştır. Bunlar ilk önce tasavvufi tabaka kitaplarında ve evliya tezkirelerinde yer almıştır. Tasavvuf tarihi içerisinde “menkabe” veya “menâkıb” kelimesi tahminen, IX. yüzyıldan itibaren “Allah’ın dostluğunu kazanmış veli denilen büyük şahsiyetlerin izhar ettikleri kerametleri anlatan küçük hikâyeler” manasında kullanılmıştır (Ocak, 1983:17-27).

Menkıbelerin destanlar ve efsaneler ile arasındaki en önemli fark evliya menkıbelerinin konusu gerçek kişilerdir. Bu sebeple masal ve efsaneden ayrılırlar. Evliya menkıbeleri bir keramet olayı anlatır. Bu menkıbelerin şu özelliklere sahip olduğuna inanılır:

- 1) Kahramanları gerçek ve mukaddes kişilerdir.
- 2) Olayların belirli yeri ve zamanı vardır.
- 3) Sırf eğlenmek, bir eşyanın yahut tabiat olayının izahını yapmak için uydurulmuş değildir. Gerçek olduklarına inanılır.
- 4) Yarı mukaddestirler ve bir doğma gibi kendilerini kabul ettirirler.
- 5) Konu edindikleri veli, hayatta iken de öldükten sonra da meydana gelebilirler.
- 6) Biçim olarak son derece kısa ve sade bir anlatım tarzına sahiptirler (Ocak, 1997: 30-35).

Ölümlerinden sonra da velilerle ilgili, müritleri ve yakın çevresi arasında oluşan menkıbeler ilginin artarak sürmesine katkıda bulunmuştur. Halk arasında sözlü kültür ortamında ortaya çıkan menkıbeler yüzyıllar boyunca bir nesilden nesle geçerken daima

büyümüştür (Köprülü, 2004:27). Görülmektedir ki bizim çalışmamız içerisinde de eskiden bu yana o veli hakkında anlatılagelmiş birçok kerameti hikayeleriyle dolu menkıbeler yer almaktadır.

6. KERAMET

Keramet; Tanrı'nın kimi kişilere bağışladığı olağanüstü güç ve yetenek (Hançerlioğlu, 1993:242). Yine başka bir tanıma göre; Kerem, bağış; ikram, ağırlama; velilerin lüzumlu anında gösterdikleri fevkalade hal, ermişçesine yapılan iş, hareket, söz, fikir (Devellioğlu, 2002:508).

Kerametleri nakleden küçük hikâyeler, menkıbe veya menâkıb terimleri tahminen IX. yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlanmıştır (Ocak, 1983:27). Tasavvufta görülen veli anlayışında “keramet” onların en dikkat çekici alametlerinden biri olarak kabul görmüştür. Bu kabul kerameti onların ayrılmaz bir parçası haline getirmiştir. Bu telakki, tasavvuf tarihinde yepyeni bir devrin başlangıcı olmuştur. Bu yüzden, IX. yüzyıldan itibaren kaleme alınan tasavvuf kaynaklarında, veli telakkisine paralel bir de keramet telakkisi geliştirilmiş ve bunun nazariyesi işlenmiştir. Bu nazariyeye göre, velilerde birtakım kerametlerin zuhur etmesi caizdir. Allah'ın gücünün yetmeyeceği bir şey düşünölmeyeceğine göre, veliden de kerametın zuhuru imkânsız olmaz. Kerametın harikulade bir hadise olması, ancak gerektiği zaman meydana gelmesi ve velinin velayetini ispatlayıcı mahiyette bulunması icap etmektedir (Ocak, 1983:28).

Keramet, Hakk'ın velisine ikramı olarak nitelendirilir ve iki çeşidi vardır. Birincisi ilimde, irfanda, ahlakta, ibadette, edepte, insanlıkta ve adamlıkta gösterilen üstün meziyetler, faziletler olan manevi ve hakiki keramettir. İkincisi ise kevni ve suri kerametlerdir (Uludağ, 2002:209). Kevni ve suri kerametler düşünölecek olduğunda saha çalışması içerisinde derlemiş olduğumuz anlatmaların çoğunda bunun gibi; uzak yolu kısa zamanda gidip gelme, uçma, az ürünle çeşit çeşit yemek çıkartma, yoktan var etme vb. olarak sayılabilecek kerametler görölmüştür.

7. ŞEYH (MÜRŞİT)

Tasavvuf dilinde tarikat büyüğü. Tarikat kurucularına pir denmekle beraber bu adla anılırlar. Genellikle bir tarikatın en yüksek mertebesine erişmiş olanlara, tarikatı yönetenlere, tarikatın çeşitli tekkelerinin başında bulunanlara şeyh denir (Hançerlioğlu, 1984:582). Türkçe Sözlöğe göre; tarikat kurucusuna, bir tarikatta en yüksek dereceye ulaşmış olan kimseye, tarikat büyüklerine veya tarikat kollarının birinin başında bulunan kimseye verilen ad (Türkçe Sözlük, 2011:1382) şeklinde tanımlanmıştır. Devellioğlu'nun sözlüğünde ise; yaşlı adam, ihtiyar; bir

tekke veya zaviyede reislik eden ve müritleri bulunan kimse; kabile ve aşiret reisi (Devellioğlu, 2002:995) olarak tanımlanmıştır.

Mürşit ise; doğru yolu gösteren, kılavuz; müritlerine tasavvufu öğreten, sırları ve gerçekleri gösteren tarikat şeyhi anlamına gelmektedir. (Türkçe Sözlük, 2011:1058).

Tasavvuftaki mutlak mürşit Hz. Muhammed'dir ve onun hakikatine vâris olan zamanın sahibidir. İmamiyye mezhebinden olan tasavvuf ehline göre on ikinci imam Hz. Mehdi'dir. Ehli-i sünnete uyanlara göre ise o zamanın kutbudur. Mürşit sayılan şeyhlerin irşatları niyabet yoluydur. Melamet ehliyse irşadın ancak zamanın sahibine ait olduğu 'Kalbe Bakıcı' denen kişilerin onun emri ve izniyle irşat edebilecekleri inancındadır (Gölpınarlı, 1977:242).

Şeyh bir tekkenin lideri durumunda olan kişidir. Müridi yetiştirir, tarikatın inanç ve felsefesini öğretir. Şeyh şariat ahkâmını bilen, ahlakıyla örnek olan kâmil kişidir (Kaya, 2014:739).

8. DERVİŞ

Tarikat üyesi. Farsça dilenci anlamındadır, ama bu anlam kapı kapı dolaşıp arayan anlamından türemiştir, tasavvuf dilinde, dünya malından vazgeçmiş ve bundan ötürü de yoksul anlamını dile getirir. Mürit deyimiiyle anlamdaştır (Hançerlioğlu, 1984:68). Devellioğlu sözlüğünde derviş; Allah için alçak gönüllü ve fukaralığı kabul eden veya bir tarikata bağlı bulunan kimse; fakir, ihtiyaçlı kimse olarak tanımlanır (Devellioğlu, 2002:177). Türkçe Sözlük'te ise; bir tarikata girmiş, onun yasa ve törenlerine bağlı kimse; alçak gönüllü ve her şeyi hoş gören kimse; yoksulluğu, çilekeşliği benimsemiş kimse (Türkçe Sözlük, 2011:362) şeklinde tanımlanmaktadır.

Yapılan tanımlamalara göre derviş sözcüğü birçok bakımdan şeyh manasına da yakın olarak kullanılır. Bu sebeple şeyhte görülen özellikleri derviş kavramı üzerinde de görebiliriz.

9. MAKAM

Makam; kutsal yer. Bu sözcük din terminolojisinde kutsal yer anlamında kullanılır. Tasavvuf dilinde Tanrı'yla birleşme durumuna yükselmiş olanların rütbesini dile getirdiği gibi peygamberlerin, ermişlerin ve din ulularının türbe ve mezarlarını da dile getirir (Hançerlioğlu, 1984: 294). Devellioğlu'nun sözlüğünde; kıyam edilen durulacak yer, durak, memurluk yeri, ermişlerden birinin mezarı sanılan yer anlamında açıklanmıştır (Devellioğlu, 2002:573).

Makamlar, başka bir yerde ölen kimsenin memleketinde veya hatırasını taşıyan bir yerde anılmasını ve ona Fatiha bağışlanmasını sağlamak için oluşturulmuş mezarlardır (Gölpınarlı, 1977: 222).

Kuşeyri Risalesinde makamı; “kulun tekrar ede ede kazandığı ve bir nitelik haline getirdiği edepler ve ahlak” olarak tarif etmektedir. Söz konusu edilen adap ve ahlak, bir gayret ve çabanın neticesinde elde edilmektedir. Buna göre makam, salık için bir tür ruhi ve fiziki mücahede ve riyazetle gerçekleşecektir. Bu, sözcük anlamlarından olan istiva ve itidal anlamlarının içerisinde mevcuttur. Zira işler, ancak belli bir çaba harcanmasından sonra dengeli bir hale gelerek istikrar kazanır. Kuşeyri’nin tanımında dikkat çeken diğer bir özellik ise devamlılıktır. Nitekim, “bir şeyi ikame etti (bir şeyi ayakta tuttu)” demek, “ona devamlılık kazandırdı” demektir (Göztepe, 2008:410).

10. ADAK

Bir dileği yerine getirmesi ya da bir tehlikeden koruması için gücüne inanılana verileceği vaat edilen şey. Bir hizmet karşılığının ödenmesi temeline dayanır. En ilkel topluluklarda da görülmüş ve çoğunlukla kurban inancıyla birlikte yürütülmüştür. İlk başlarda totemcilik temelinde beliren adak, büyük güce yalvarıp yakarmanın karşılığını kapsar. Hemen her şey değerli taşlar ve madenler çoğunlukla da kurban edilecek bir insan ya da hayvan adak konusu olmuştur (Hançerlioğlu, 1984: 9).

Adak kelimesiyle ilgili olarak bir dilek sahibinin dileğinin yerine gelmesi halinde veya ataların ruhları için kesilen kurbanı Orta Asya Türklerinde “ıdhuk” veya “ıdu” dedikleri, bu kelimenin kutlu, mübarek manasına geldiği, zamanla günümüz Türkçesi’nde ise, “adak” şeklini almıştır (Eröz, 1979:17-22).

Iduk kelimesi; harfi harfine salıverilmiş, gönderilmiş anlamına gelir. Terim olarak tanrıya gönderilmiş, tanrıya bağışlanarak salıverilmiş hayvan anlamına gelmektedir. Sahibinin dileği gerçekleşince kurban edilir. Kurban edilen hayvanın kemikleri kırılmaz, köpeklere verilmez; ateşte yakılır veya gömülür. Bazı özel ayinlerden sonra kurban kemikleri toplanıp bir kaba konularak kayın ağacına asılır (İnan, 2000:98-101).

Adak İslamlağa eski Arap geleneğinden geçmiştir. Bu geleneklerde hayvanlar kurban edilmek için adak edildiği gibi insanda adak olarak adanırdı. Adaklar her türlü kaza ve beladan korunmak için yapılırdı (Hançerlioğlu, 1984:10). Günümüzde de adakların yapılma sebepleri arasında yine eskiden beri gelen kaza beladan korunmak, bir dileğin gerçekleşmesi uğruna şükranlarını sunmak mahiyetinde de yaşatılmaktadır.

Halk arasında adak adamak için yapılan ziyaretler, çocuğu olmak, yaşamak, yürümek, bir hastalıktan kurtulma, bir felaketi hayırlısıyla atlatmak, bir işe girmek, kismet açmak, borçtan kurtulmak, yağmur yağdırmak, askerde bulunan birinin sağ salim dönmesi, çocuğun konuşması, çocuğun huysuzluğunun giderilmesini sağlamak, neşelenmek, yaz mevsimini, bereketi kutlamak, boşanmak, beladan kurtulmak, aile saadetini sağlamak vb. amaçlar için yapılmaktadır. Adak ve ziyaretler İslam dinine ters düştüğü için din tarafından yasaklanmış olmasına rağmen, Allah rızası için yapılması, etkisinin hala sürdürülmesi nedeniyle halk arasında yaygın olarak yapılmaktadır (Şanlıer ve Baykan, 1997:414).

11. İNANÇ

İnanç; Tanrı'ya, bir dine inanma, iman, itikat, birine duyulan güven, inanma duygusudur (Türkçe Sözlük, 2011:1080). Her hükmün iki mefhum arasındaki münasebetinde tasdik veya red vardır. Hüküm önce zihinde bir rızaya dayanır. Yani zihin, iki mefhum arasındaki bu münasebeti bazen doğru, bazen yanlış diye kabul eder. Doğru diye kabul edilen hükümler müspet, yanlış diye kabul edilenler menfi olur. Buna göre; hükmün temelinde bulunan rıza olayına “inanç” denir. Boratav'ın açıklamasına göre inanç kavramı; kişice ya da toplumca, bir düşüncenin, bir olgunun, bir nesnenin, bir varlığın gerçek olduğunun kabul edilmesi demektir (Boratav, 1997:7).

İnanç, bir düşünceye bağlı bulunma, Tanrıya bir dine inanma; iman, birine duyulan güven, itimat, inanma duygusu, inanılan şey, görüş ve öğretilerdir. Din ve inanç kavramı birbirinden farklıdır. Ayrıca, din denen toplumsal kurum inanç ve tapınma adlı iki bölümden oluşur. Her iki bölümün temelinde de kutsallık ve yasak kavramları yatar (Eroğlu ve Kılıç, 2008:754).

İnançlar bazen tamamen bir akli ispat sonunda meydana gelir, bazen de bir otoritenin ve şehadetin eseri olur. Görmediğimiz halde Avustralya'nın varlığına inanmak gibi. Hissi sebeplerle de inanç meydana gelir. İnançta şüphe yoktur. Hükümler müspet olsun, menfi olsun kesin olarak verildiği zaman inanç vardır (Eroğlu ve Kılıç, 2008:752).

Halk inançları, toplumun kabul ettiği ilahi dinin hükümleri ve öğretileri dışında kalan; fakat halk arasında yaygın bir şekilde yaşatılarak bir sonraki nesle aktarılan inanmalardır. Toplamlar hayatlarını derinlemesine etkileyen âdet, inanç ve geleneklerini yeni bir dine veya kültüre girdiklerinde bırakmazlar ve yeni dinin, kültürün özelliklerine eski âdet, inanç ve geleneklerini uydurmaya çalışırlar. Halk inanışları toplumsal hayatımızda, teknik gelişmelerden

evlenmeye, doğuma, ölüme, sosyal hayatımıza kadar her türlü etkinlikte yer almaktadır (Kılıç, 2001:415).

Bugün birçok kişinin “bâtıl” olarak adlandırdığı halk inanışlarına kültürel düzeyi ne olursa olsun birçok insanın yaygın olarak inandığı bir gerçektir. Örneğin; bugün yaygın olarak ağaçların yapraklarının geç dökülmesi sonucunda kışın geç geleceğine inanılır. Bu örnekteki gibi halk, birkaç örneğini gördüğü olayları inanç haline getirerek onu yıllarca sürdürmektedir. Bu inançlar daha çok korkulan bir doğa olayı etrafında oluşmaktadır ve o doğa olayını olağanüstü bir şekilde düşünmektedirler. Bu olayın bilimsel bir açıklaması olmasa bile, halk bu olaya birkaç kez tanık olmuşsa bile o durum inanca dayalı bir davranış halini alıvermiştir. Halkımız pek çok şeyde olduğu gibi inançlarında da dinî, ahlaki duygularından ve tecrübelerinden faydalanmıştır (Yardımcı, 1993:321).

İnançlar, toplumun tesiri ile beslenmedikleri zaman söner ve dağılırlar. Dini tören ve ayinler, milli bayram ve törenler, çeşitli edebi ve ahlaki yayınlar fertlerde durmadan inançları birbirlerine aşılar ve kuvvetlendirir. İnancın amilleri yalnız başına zihin veya irade değildir. Belki zihin ve iradeyle birlikte toplumun tesirlerinin beraberce ve bir arada insan ruhuna yaptıkları tesirlerin tümüdür. Bunların birleşmesinden ve karışmasından oluşur. Dini olsun olmasın bir sistemin varlığını, öyle olduğunu kabul etmek “inanç” kavramı ile ifade edilir (Eroğlu ve Kılıç, 2008).

12. İNANIŞ

Türkçe Sözlükte inanış kavramı; inanma, inanılan şey (Türkçe Sözlük, 2011:1080) olarak ifade edilmektedir.

Türklerin eski inançları yaygın olarak Gök Tanrı dinine dayanmaktadır. İnanışlarında ise kamlığa (şamanlık) dayalı unsurlar yatar. Gök Tanrı inanç sistemi içerisindeki kaideler için “inanç ve iman” kavramı kullanılabilir. Ancak, aynı unsurlar İslâmiyet’i kabulden sonra da yaşamaya devam ediyorsa; Halk Bilimi açısından inanış olarak nitelendirilebilir (Eroğlu ve Kılıç, 2008: 754-755).

İslâmiyet’i kabul eden Türkler eski dinlerinden bazı unsurları bugünkü hayatlarında devam ettirmektedirler. Örneğin; geleneksel bayramlarımız arasında yer alan Nevruz ve Hıdırellez’de ateş yakıp üzerinden atlanmakta ve kötü ruhlardan, hastalıklardan arınıldığına inanılmaktadır. Halk inancı; kişi ve toplum tarafından, bir düşüncenin, bir olgunun, bir nesnenin, bir varlığın gerçek olduğunun kabul edilmesidir. Halkbilimi, belli bir toplumun eski dinlerinden miras alıp yaşadığı çağdaki yeni dininde, yaşam şartlarının gerektirdiğince yeni

biçimler, yeni içerikler, yeni anlatışlarla oluşturduğu inanışlarla ilgilenir. Halk inanışları din, ahlâk kuralları gibi kesinlik, katılık taşımazlar ve yerden yere, topluluktan topluluğa değişiklikler gösterirler (Boratav, 1997:7).

Halk inançları, toplumun kabul ettiği ilahi dinin hükümleri ve öğretileri dışında kalan; fakat halk arasında yaygın bir şekilde yaşatılarak bir sonraki nesle aktarılan inanmalardır. Toplular hayatlarını derinlemesine etkileyen âdet, inanç ve geleneklerini yeni bir dine veya kültüre girdiklerinde bırakmazlar ve yeni dinin, kültürün özelliklerine eski âdet, inanç ve geleneklerini uydurmaya çalışırlar. Halk inanışları toplumsal hayatımızda, teknik gelişmelerden evlenmeye, doğuma, ölüme, sosyal hayatımıza kadar her türlü etkinlikte yer almaktadır (Kılıç, 2001:415).

İnsanoğlu yüzyıllardan beri çok şeye inanma ihtiyacı duymuştur ve inandığı şeyin mantıklı olmasını önemsememiştir. O, gördüğüne, duyduğuna, yetişme sürecinde çevresinden edindiği halk kültürüne bağlı kalarak, inancından ödün vermeksizin inanmıştır. İnsanoğlu için inanmanın mantığı değil, inanmanın verdiği mutluluk ön planda yer almıştır (Yardımcı, 1993:279).

Bir milletin kimliğini tayinde de halk inanışları önemli rol oynar. Türk milleti açısından bakıldığında farklı din ve mezheplere sahip olan, farklı coğrafyalarda yaşayan Türk halklarının aynı inanç dünyasına dâhil olduğu görülür. Milletler sevinçlerini ve hüznlerini paylaştıkları günleri, tarih boyunca inançlarına ve törenlerine bağlı olarak kutlamaktadırlar. Türkler arasında aynı veya benzer halk inanışlarının görülmesi, tarihî-millî bağın bir ifadesidir (Ercan, 2006:72).

13. RİTÜEL

Ritüel kelimesini açıklayabilmek için öncelikle “rit” kavramına bakmamız gerekir. Rit; dinsel tören ve kurallardır. Rit deyiimi tapım biçimlerini dile getirir. Osmanlıcaya ayin deyiimiyle çevrilmiştir. Her tapım belli bir biçimde yapılır, tapım çeşitlerine göre ritlerde çeşitlenir. Bundan ötürüdür ki deyim biçimsel bir anlamı dile getirir. Tanrıların bulunmadığı çağlarda da büyüsel ritler vardı. Örneğin Tanrılar öncesi çağlarda Roma’da Luperci adı verilen büyücüler kenti her türlü zarardan korumak için kentin çevresini dolaşarak varsayımsal bir sınır çizerlerdi, kötülüklerin bu sınırı aşp kente giremeyeceğine inanılırdı. İşte bu dolaşma da bir rit, bir inançsal biçimdir (Hançerlioğlu, 1993:433).

Türkçe sözlükte ritüel tanımı “ayin” (Türkçe Sözlük, 2011:2988) olarak geçmektedir. Ritüel, birey ya da gruplarla ilgili bazı değerlerin, uygun zamanlarda, sembolik ve aşağı-yukarı

değişmeyen ardışık davranış biçimleri ile tekrarlanmasıdır (Honko,1979'dan akt. Karaman, 2010:229).

Standartlaşmış ve tekrarlanan sembolik davranış biçimi olan ritüel, bireysellikten öte grup bilincini ve birlikteliğini ortaya koyan duygusal bir kanal, yeni bilgi ve tecrübeler için bir rehber olarak geçmişini günümüze, günümüzü de geleceğe bağlayan bir bağ (Schuyt, 1998'den akt. Karaman, 2010:229). Grup bilincinin yükselmesi ve grup kimliğinin pekişmesi, bireyi kimlik bunalımından kaynaklanan ve yabancılaşmayla sonuçlanan, anomi gibi, birtakım olumsuzluklara karşı korur. Ritüeller, toplumsal ilişkilerin düzenlenmesi, sürdürülmesi ve toplumsal düzenin sağlanmasında önemli işlevlere sahiptir. Gluckman'ın toplumsal ilişkilerin ritüeli olarak tanımladığı ritüeller, günlük yaşamda bireyleri birbirine bağlayan ve ilişkilerdeki sürekliliği sağlayan pratikler olmaktadır. Dolayısıyla, toplumsal temele dayanan ritüeller, toplumsal yapıya uygun olarak değişime açıktır (Peacock, 1979'dan akt. Karaman, 2010).

Ritüel, bireyin toplum içinde nasıl hareket edeceğini göstererek ve davranışlar konusunda hazır kalıplar sunarak, hem her olayda yeni arayışlar arama zorunluluğunu kaldırır hem de duygusal bir bağ ile geçmişe bağlılığı sağlar. Böylelikle yeni nesillere de nasıl davranacakları öğretilmiş olur. Ritüeller, insanların neyi önemli ve gerekli bulduğunu söylemelerinin bir yoludur. Doğrudan nedensel açıklamaların sağlanması gerekli görülmez. Ölüm, hastalık ve şiddet gelişmiş bir toplumda her gün karşılaşılan olaylardır. Bilimsel bir açıklama bulunmadığında insanlar, ritüeller ve dinler gibi sembolik anlamlar içeren olgulara sarılma eğilimindedirler (Karaman, 2010:233).

Her ritüel bireysel ve toplumsal yaşanmışlığın özgül bir somutlaşmasıdır. Her toplum doğaya kendince biçim verir, onu öznelleştirir, kurallar koyar, gerçekliği kendince yorumlar. Eski ve yeni toplumlar yaşamın doğal akışının bir parçası olan doğum ve ölüm gibi olguları ritüellerle (onlara toplumsal ve kültürel anlamlar yükleyerek) yeni bir "kılıkta" yinelerler. Öyleyse ritüel, biçim verilmiş bir olgudur, ona çözümlenebilir anlamlar yüklenir. Ancak ona yüklenen anlamlar zamana ve uzama göre dönüşüme uğrayabilir: Simmel "her toplumsal biçimin onu yaratan edimden bağımsızlaşarak, içsel bir mantıkla ona karşı çıktığını" ileri sürer (Dartiguenave, 2001'den akt. Kasap, 2021: 126).

14. KÜLT

Türkçe Sözlükte kült kavramı, 1. Tapma, tapınma, 2. Din, 3. Dinî tören, ibadet, ayin (Türkçe Sözlük, 2011:1282) şeklinde tanımlanmıştır. Fuzuli Bayat ise kültü şöyle tanımlamıştır: Türk mitolojisinde doğaüstü varlıklar şeklinde tasarlanan yüce ve kutsal varlıklara gösterilen

saygı, ihtiram ve bazen de tapınmadır. Özellikle belli kavramların ve olguların koruyucusu olarak bilinen tanrısal varlıkların kültleşmesi Türk mitolojisinde yaygın bir ögedir. Kült kavramına giren varlıklar, iye kategorisiyle her ne kadar benzerlik gösterse de genel bir yapı içinde bulunması ve tanrısal olması açısından özel bir statü göstermektedir (Bayat, 2021:80).

Eski Türkler tabiattaki bütün varlıklarda kavranamayan bazı gizli güçlerin bulunduğunu düşünerek dağ, tepe, taş, kaya, ağaç veya su gibi nesneleri canlı kabul etmişlerdir. Atalar kültü gibi tabiat kültleri de Türklerin çeşitli dinlere girip çıkmalarına rağmen varlıklarını devam ettirmişlerdir (Eliade, 2018:202).

A.Y. Ocak'ın açıklamasına göre, bir kültürün mevcudiyetinden söz edebilmek için şu üç şartın bir araya gelmesiyle tespit edilebileceği gerektiğini savunur. Bu şartlar ise şunlardır:

- a) Külte konu olabilecek bir nesne veya şahsın mevcudiyeti,
- b) Bu nesne veya şahıstan insanlara fayda yahut zarar gelebileceği inancının bulunması,
- c) Bu inancın sonucu olarak faydayı sağlayabilecek, zararı uzaklaştırabilecek ziyaretler, adaklar, kurbanlar vb. uygulamaların varlığı (Ocak, 2005:113).

Kült anlayışı ve kültürlerin etrafında oluşan inanışlar, ritüeller, uygulama ve pratikler özünde benzer tarzlarda ortaya çıkmış ve şekillenmişlerdir. Mitik dönemlerde teşekkül etmiş kültürlerin bir kısmının dinî dönemler ve sonrasında da toplumların hayatında devam ettiği görülür. Günümüzde ise kültür kavramının anlam çerçevesi oldukça genişlemiştir (Dilek, 2020:48).

Kült, günümüz bilim ve sanat dünyasının, özellikle mitoloji ve din araştırmalarının önemli kavramlarından biridir. Herhangi bir toplumun mitolojisini, inanç sistemini, hatta kültürünün doğasını ve temelini anlamak için o toplumun ortaya çıkardığı kültür kavramını ve bu kavramın içeriğini bilme zorunluluğu öncelikli şartlardan biridir. Çünkü mitolojiler, inanç sistemleri ve kültürler, büyük ölçüde bu kültürlerin etrafında oluşup şekillenmişlerdir. Mitik dönemlerde oluşup şekillenmeye başlayan kültürlerin bireylerin ve toplumların üzerindeki etkisi günümüzde de devam etmektedir (Dilek, 2020:47).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HATAY’IN BEŞ İLÇESİ BAĞLAMINDA HALK KÜLTÜRÜNDE TÜRBELER VE ZİYARET YERLERİ

1. TÜRBELER VE ZİYARET YERLERİ

1.1. ŞEYH YUSUF EL HEKİM TÜRBESİ

Şeyh Yusuf El Hekim türbesi, Hatay’ın Defne ilçesine bağlı Harbiye mahallesindedir. Türbenin ilk giriş kapısında büyük bir tabela üzerinde “Şeyh Yusuf El Hekim” yazmaktadır. Yazının ortasında Hz. Ali’nin kılıcının, Zülfikar’ın, resmi yer almaktadır. Girişten ilerledikten sonra bizi büyük bir avlu karşılar. Avlunun ortasında mermer kaplı beyaz boyalı kubbeye sahip türbe yer alır. Türbenin giriş kapısında kadın ziyaretçiler için asılı olan eşarp, etek ve gömlek bulunur. Yine kapı önünde ayaklı bir mangalda köz parçaları bulunmakta gelen ziyaretçiler, özel kaplarının içerisine bu köz parçalarından alıp bahurlarını (tütsü) yakarlar ve türbenin içine girerler. Türbenin tam ortasında koyu kadife kumaşla kaplanmış dikdörtgen biçiminde mermerden bir sanduka yer almaktadır. Sandukanın üzerinde Türk bayrağı ile Kuran-ı Kerimler bulunmaktadır. Sandukanın etrafında minderler yer alır. Yerde silindir biçiminde farklı boyutlarda taşlar vardır. Duvarlarda tesbihler asılıdır.

Suriye’nin Lazkiye şehrinden babasıyla birlikte Harbiye’ye geldiği söylenen Şeyh Yusuf El Hekim’in 1400’lü yıllarda doğduğu tahmin edilmektedir. Yaşamının büyük bir çoğunluğunu Harbiye’de geçirdiği bilinir. Tıp eğitimini Şeyh Muhammed Kebir’den medrese eğitimini ise Habib-i Neccar’dan almıştır. Zamanının daha birçok ünlü hekiminden feyz almıştır. Tıp alanında Davut el Antaki’yi yetiştirmiştir, Antaki, onun öğrencisidir. Şeyh Yusuf El Hekim, yaşamı boyunca insanların sağlığı için çalışmış ve onlara şifa dağıtmıştır. Bugün türbesi de tıpkı sağlığında olduğu gibi birçok insan tarafından ziyaret edilir. İnsanlar hastalıklarına şifa, dertlerine derman, sıkıntılarına çare aramalarının yanı sıra onun yüksek maneviyatından istifade etmek için de türbeye gelirler. Bu türbenin ünü Hatay dışına, Adana ve Mersin’e hatta yurtdışına kadar yayılmıştır. Her yerden insanın geldiği görülür. (KK.1)

Türbeye genellikle pek çok hastalığa şifa bulmak için gelinmektedir. Gelen hastalar türbede geceler. Türbenin içinde uyku odaları vardır. Gelen ziyaretçiler hastalıklarına derman bulabilmek için gece türbede yatar. Genellikle perşembeyi cumaya bağlayan gece yatılır. Bu durum 3 hafta boyunca tekrarlanır. Şeyh Yusuf El Hekim, iyileştireceği hastaların rüyasına girerek onları tedavi eder. Tedavi sırasında hastalar ameliyat olduklarını dile getirir. Hatta bazı hastaların hastalıklarına göre değişmekle birlikte ameliyat yara izleri oluştuğunu da söylerler. (KK.1), (KK.2), (KK.7), (KK.8), (KK.9), (KK.10)

Türbe-Ziyaret Hakkındaki Anlatılar ve Uygulamalar:

1) Şeyh Yusuf el Hekim'in kerametlerinin yavaş yavaş çevreye yayıldığı günlerde Şenköy beyi, Şeyh Yusuf'a iki adamını gönderir ve ondan iki çuval buğday ister. O dönemlerde Şeyh Yusuf Hekim'in babasına ait Harbiye yolu üzerinde bir bakkal dükkânı vardır. O beyin, esas amacı Şeyh Yusuf Hekim'i sınamak ve onunla alay etmektir. Beyin adamları, Harbiye'ye gelir ve dükkânda bulunan Şeyh Yusuf'a beylerinin iki çuval buğday istediğini söyler. Şeyh Yusuf, ambarda buğday bulunmamasına rağmen Allah'a sığınıp onlara ambarı göstererek çuvallarını doldurmalarını söyler. Adamlar ambara gittiklerinde çuvallara bolca buğday yağdığını görür. Ambarda buğdayın kalmadığını bilen beyin adamları şaşırıp kalırlar. Çuvallar buğdayla dolarken ambardaki buğday azalacağına bereketli bir şekilde artmaktadır. Beyin adamları çuvalları dolu bir şekilde yüklenerek Şenköy yolunu tutarlar. Burada gördüklerini de önlerine çıkan herkese anlatırlar. Bu durum dilden dile yayılır. Adamlar köylerine ulaşır durumu beylerine anlattıklarında bey kendini mahcup hisseder. Şenköylü dini ve ermişliği ün olup yayılmış olan bey Şeyh Ahmet Kuseyri, yaşananlar karşısında Şeyh Yusuf'un imanını ve inancının büyüklüğünü kutlar. (KK.24)

2) Günlerin birinde daha önce görülmemiş bir biçimde yağmur yağar. Bu yağış sebebiyle ortalık sel suya gider. Yağmur önüne geleni dağ, taş demeden alıp götürür. Şeyh Yusuf'u merak edenler acep hali nicedir? diye onun yanına yardıma giderler. Bir bakarlar ki Şeyh Yusuf küçücük bir kulübenin içinde oturup kitap okuyor. Sanki yeri söküp alan yağmur onun olduğu yere hiç değmemiş. Şeyh Yusuf'a sorarlar: "Hoca Efendi etrafı sel suları alıp giderken buraya yağmur düşmedi mi?" Şeyh Yusuf: "Hayır, serpiştirip kesti, diye cevap verir. Bunun üzerine herkes hocanın salih ve ermiş kişi olduğuna inanır." (KK.1) (KK. 24) (KK.25)

3) Zamanında Samandağlı varlıklı bir beyin hiç erkek çocuğu olmaz. Adam her fırsatta Allaha yalvararak: "Allah'ım bana bir erkek çocuğu nasip et, sakat olsa bile razıyım." diyerek dualar eder. Beyin ettiği bu dua günün birinde kabul olur ve Allah ona sakat bir erkek çocuğu nasip eder. Bey çocuğunu iyileştirmek için doktor doktor gezer. En sonunda Harbiyeli Şeyh Yusuf Hekim'in ününü duyar ve onu evine davet eder. Samandağlı'na gelen Şeyh Yusuf sakat çocuğu tedavi ederek sağlığına kavuşturur. Hem böylelikle de Şeyh Yusuf'un hekimliğinin hikmeti etrafa yayılıp, ün salar. (KK.25)

4) Bir anne bebeğini emzirip süt verirken göğsünde şiddetli ağrı hisseder. Bu ağrı her geçen gün artarak dayanılmaz bir hal alır. Doktorlara giden ve bir sürü tedavi alan anne hiçbirinden fayda göremez. Doktorlardan biri son çarenin ameliyat olması gerektiğini söyler. Bunun üzerine kadın ameliyatını olup iyileşir. Bir süre geçtikten sonra kadında bu hastalık yeniden ortaya

çıkar. Yakınları kadına Şeyh Yusuf Hekim'e gitmesini söyler. Kocasıyla birlikte ziyarete giden kadın türbeyi adabına göre ziyaret ettikten sonra o gece türbede yatar. Rüyasında beyazlar içinde aksakallı, nur yüzlü Şeyh Yusuf Hekim'i görür. Şeyh Yusuf, elini kadının hastalıklı göğsü hizasında gezdirdikten sonra küçük bir ceviz büyüklüğündeki et parçasını göstererek, onu derde sokan urun bu olduğunu söyler ve "bunu aldım, artık sağlığına kavuştun" der. Sabah olup kadın uyandığında göğsünde ameliyat izine benzer bir yara izi ve o bölgede hafif ağrı vardır. Kadın belli bir süre geçtikten sonra tamamen şifasını bulup, iyi olur. (KK.37)

5) Rivayete göre; Kulağında egzama hastalığı olan genç bir kız gittiği hiçbir doktordan şifa bulamaz. En sonunda Şeyh Yusuf Hekim'in türbesine gider. Türbede bol bol dua edip akşam olunca orda yatar. Rüyasında Şeyh Yusuf Hekim'i görür. Şeyh Yusuf, türbenin bahçesinde bir şişeye suyu doldurup, içine de bir miktar bahçe toprağının tozundan katarak bir karışım sıvı yapar. Şeyh Yusuf bu sıvı ile genç kızın kulağını siler. Genç kız sabah kalktığında kulağındaki hastalıktan ötürü çektiği sıkıntıdan kurtulur. Şeyh Yusuf'un rüyasındayken hazırlamış olduğu sıvı karışımı da baş ucunda bulmuştur. (KK.37)

6) Rivayete göre; Mersinli felçli bir hasta, modern tıptan bulamadığı çareyi son bir umutla ününü eş dosttan duyduğu Şeyh Yusuf Hekim'de arar. Yakınları onu türbeye getirir fakat onun geldiği dönemde türbeye giden yol dar, bozuk ve bir dere yatağını aşmakta. Sedye ile götürülen hasta, dereyi geçerken onu taşıyanlar o kadar zorlanmış ki az kalsın hasta düşecekmiş. Varlıklı olan bu felçli hasta hemen orada şifa bulursa ana yoldan türbeye giden bu bozuk yolu ıslah edeceğini ve dere üzerine bir köprü yaptıracığını söyler. Nihayet türbeye varan hasta, dualarını okuyup, adaklar adar ve gece orada yatar. Bunu günler ardına devam ettirerek türbede yatılı kalır. Adam günden güne iyiye gider ve sonunda şifasını bulup ayağa kalkar. Ayaklanmış bir vaziyette evine dönen zat, ettiği sözünü unutmaz. Harbiye'ye Şeyh Yusuf Hekim türbesine gelerek büyük bir meblağ tutan yolu yaptırır. (KK.36)

7) Rivayete göre; Babasının bir gözünde körlük olan ziyaretçi bir gün onu Şeyh Yusuf Hekim'e götürür. Türbeyi ziyaret edip, buhurlarını yakarlar. Babası dualar eder. O esnada Şeyh Yusuf'un yattığı mezar taşından bir su çıkar ve babası onu gözüne sürer. Orada babasının gözleri açılır, görmeye başlar. O suyun yalnızca gönülden dua edip, kalbi, niyeti temiz insanlar için çıktığı söylenir. Babası da Şeyh Yusuf Hekim'den şifasını bulur. Babası duası sırasında adaklar adadığı için adağını yerine getirip kurbanını kesip, orada yemek verip eşe dosta dağıtır. Artık bu zamanlarda oradan suyun çıkmaz olduğu söylenir. Bunun sebebini ise zaman ve insanların değişimine bağlarlar. (KK.71)

8) Ağır hastalık geçiren bir kadın, doktor doktor gezer fakat bir türlü çaresini bulamaz. En sonunda Ankara'daki doktor ameliyat edileceğini ama riskli olduğunu söyler. Kadın o sıralarda şifa dağıtan Şeyh Yusuf el Hekim'in methini duyar. Kalkıp Hatay'a türbesine gelir. Türbede duasını edip, bir gece orada yatar. Yattığı gece rüyasında beyazlar içinde iki metre boylarında beyaz sakallı birinin kendisine yardıma geldiğini etrafın miski amber kokuları sardığını ve o kişinin kendisini ameliyat ettiğini söyler. Kadın uyandığında vücudunun hastalıklı yerlerinde tentürdiyot ve pamuk izleri olduğunu, hatta o bölgede boydan boya bir bıçakla çizilmiş gibi ameliyat izi de vardır. Kadın o gece sonrası Ankara'ya dönerek, doktoruna görünür. Doktoru ona: "Hani seni ben ameliyat edecektin, konuşmuştuk. Sen başka birine ameliyat olmuşsun. Durumunda gayet iyi, senin hiçbir şeyin kalmamış" der. Kadın ise: "Hayır ben başka doktora gitmedim, böyle bir şey olmadı" diyerek türbe ziyaretinde başına gelenleri anlatır. Bunun üzerine kadın Hatay'a yeniden gelerek, türbeye giden ulaşım yolundaki aksaklıkları gidermek için hem yolu düzeltip hem de yola köprü yaptırır. Bu kadın, her yıl türbeye gelir; ziyaretini yapar, kurbanını kestirir, etini insanlara dağıtır. Bugüne kadar yaklaşık 15'e yakın kurban kestirmiştir. Türbenin bakımı için her seferinde gönlünden ne koparsa maddi yardımda bulunur. Türbeye devamlı bir destek sağlar. Bu kadının "Necla Nazır" olduğunu söylenir. (KK.1) (KK.2) (KK.3) (KK.24) (KK.25) (KK.58) (KK.59) (KK.60) (KK.61)

9) Eskiden kervanlar gelir, alım satım yaparlardı. Bir gün Antakya'ya kervan gelir. Buğday, tahıl almak için etrafa sorup soruşturur. Mahallenin adamları sırf Yusuf'la dalga geçmek için; (Yusuf çok yoksul, çok fakir bir insanmış.) onun evini tarif ederler. "Yusuf'un evinde bolca tahıl var, size yeter de artar bile" derler. Bunun üzerine kervan sahipleri Yusuf'un evine gider. Yusuf'a bize sizi tarif ettiler. "Sizde tahıl bulunurmuş dediler, biz tahıl almak istiyoruz" derler. Yusuf hoş eldiniz sefa getirdiniz diyerek hanımına misafirlere yemek ikram etmesi için işaret eder. Hanımı mutfığa gider ama evde ikram edecek bir lokma yemek yoktur. Hanımı Yusuf'a gidip durumu anlatır. Yusuf'ta hanımına: "Git ambara, bismillah diyerek kapısını aç bakalım." der. Hanımı ambara giderek Yusuf'un dediklerini yapar. Ardından ambarda ne isterse; bulgurundan ununa kadar bir sürü tahıl malzemesi bulur. Kadın bunlardan misafirlere yemek yapıp, yedirip içirir, karınlarını doyurur. Artık kervan sahiplerinin tahıl malzemesi alma zamanı gelir. Yusuf normalde boş halde olan koskoca ambarlarına girer. Kapısını açar, çuval üstüne çuval ambarı tahılla doludur. Adamlar develerine tahıl çuvallarını yükleyerek yola koyulurlar. Yükleriyle mahallenin içinden geçerken az önce dalga geçmek isteyen mahalleli gençler hayret ederek: "Nerden buldunuz bu kadar tahılı?" diye sorar. Adamlar: "Teşekkür ederiz, bizi Yusuf'a yönlendirdiniz. Onun yanında aradığımız tüm tahıl çeşitlerini bulduk aldık." diyerek yollarına

devam ederler. Bu yaşanan olaydan sonra mahalleli Yusuf'un hikmetli bir insan olduğuna inanır. (KK.24) (KK.25)

10) Karnımda geçmeyen bir ağrı vardı. Şeyh Yusuf El Hekim'e gittim. Türbeyi ziyaret ettim, duamı ettim ve evime döndüm. Bazıları gece orada yatar. Ben o gece rüyamda beni ameliyat ettiğini gördüm. Uyandığımda karnımda ameliyat izi vardı. Yani içten inanırsan illa orda yatmadan bile içten inanıp dua ettiğin için senin sıkıntını giderir Allah'ın izniyle. (KK.61)

11) Bir gün ziyarete gelip adağını yapan bir kişi türbeye ait eşyalardan birini alıp evine götürür. O gece evi yanar. (KK.73)

1.2.HZ. MIKDAT TÜRBEŞİ

HZ. Mıkdat türbesi, Hatay'ın Defne ilçesine bağlı Harbiye mahallesindedir. Türbeye giden yolun üst tarafında Trajan su kemerinin kalıntıları bulunmaktadır. Buraya Kantra bölgesi de denilir. Bu su kemerinin yapımında yirmi iki bine yakın kölenin çalıştığı ve yapımının yıllarca sürdüğü söylenir. Yapım aşaması yıllar aldığı için bu bölgede bir kent inşa edilmiştir. Bu kentin Eski roma kenti olduğu bilinmektedir. (KK.1) Eski bir Roma kentinin vadi eteklerinde bulunan türbenin etrafı yeşilliklerle çevreli bolca ağaçlık ve derenin bulunduğu bir alandır. Türbenin avlusunda insanların dinlenebilecekleri, piknik yapacakları alanlar bulunur. Kurban kesilebilen diğer türbelerde olduğu gibi burada da bir mutfak bölümü ve gelen misafirleri ağırlamak için bankların bulunduğu dış bölüm vardır. Yine avlusunda iki farklı kişi tarafından yaptırılmış hayrat çeşmeleri bulunur.

Türbenin ana giriş kapısında "Hz. Muhammed'in (sav) ünlü sahabelerinden Hz. Mıkdat'ın Makamıdır." yazmaktadır. Giriş kapısından girip avlunun baş bölümünden ilerledikten sonra derenin kenarında bizi türbe karşılar. Türbenin çevresinde biri büyük, üç ağaç vardır. Türbenin iç giriş kapısında "Mıkdat İbin Esved El Kindi" yazmaktadır. Kapı girişinde kor ateş elde etmek için ayaklı mangal vardır. Bunun içinde buhurdanlık durur. Hemen yanında yakmak için buhurlar yer alır. Dış cephesi yeşil fayanslarla kaplı kireç beyazı kubbeli yapının içinde büyük kare biçiminde mermerle kaplı yine kubbeli bir sanduka bulunur. Sandukanın üst çevresinde Kuran-ı Kerimler dizilidir. Duvarlarda Arapça dua yazılı tabelalar vardır. Sandukanın kenarındaki tahta kutuların içinde pamuk, zeytinyağı, yeşil bezler ve bahur taneleri bulunur.

1600 yıldan fazladır bu türbenin burada var olduğuna inanılır. Türbenin bakımıyla ilgilenen şahıs; iki, üç kuşak öncesi dedelerinin de buraya bakıcılık ettiğini ifade etmektedir. Neredeyse yedi nesil ailenin buraya bakıcılık ettiğine inanılmaktadır. Halen de bu devam

ettirilir. Türbenin Hz. Mıkdat'ın asıl makamı değil de teşrif makamı olduğu söylenir. Ara ara türbeye nur indiği rivayet edilir. (KK.28)

Hz. Mıkdat, Hz. Muhammed'in sahabelerinden biridir. Onunla birlikte birçok savaşa girip kahramanlık gösterdiği yöre halkı tarafından dile getirilmektedir. Allah u Teâlâ yolunda at koşturanlardan ilkinin Mıkdat İbin Esved El Kindi olduğu söylenir. O, Hz. Muhammed zamanında yaşamış İslam'ın öncülerinden biri olarak kabul edilir. Kureys'in eziyetlerine katlanmış, cefasını çekmiş ama yine de yolundan asla dönmemiş, Müslümanlığın öncüsü olmuştur. Müslümanlığı herkese tanıtan yedi kişiden yedincisidir. (KK.1) (KK.28)

Türbe genellikle iyi niyetlerde bulunmak, sıkıntılı halden kurtulmak, iç huzur bulabilmek ve erkek çocuğu olmasını talep etmek gibi sebeplerden ötürü ziyaret edilir.

Türbe-Ziyaret Hakkındaki Anlatılar:

1) Mıkdat'ın amcası kızı Miyese, hep erkek kıyafetleri giyer. Bu kıyafetlerle Mıkdat'ın yanında gezer, ona cesaret verir. Bu ikisi zaman içinde birbirlerine âşık olur, fakat aileleri bir türlü beraber olmalarına müsaade etmez. Miyese çok güzel, hanımefendi ve cesur bir kızdır. Onun birçok taliplisi vardır. Bir gün babası bu taliplilere bir son vermek için Kuseyr yaylasında bir şölen düzenler. Şölende kızını yenebilecek güçte olan bir erkeğe onu vereceği haberini etrafa salar. Yayladaki neredeyse bütün genç erkekler Miyese'yle güreşmek için şölene koşuşturur. Hepsi birer birer güreşir fakat bir tane olsun Miyese'yi yenen çıkmaz. Hep Miyese, genç oğlanları yener. En son bir tanesi güreşe tutuşur, Miyese onun Mıkdat olduğunu anlayıp bilerek ona yenilir. Miyese'nin babası bu gencin Mıkdat olduğunu anlayınca ikisinin de vurulmasını emreder. İki âşık oracıkta öldürülür. (KK.54)

2) Cabir'in Miyese adlı bir kızı, Esvedi Kindi'nin ise Mıkdat adlı bir oğlu vardır. Varlıklı büyümüş Cabir'in kızını isteyen çoktur. Miyese de evlenmeyi hiç istemez. Babası artık evlenmesi için onu zorlayınca: “Ancak sırtımı yere getirecek biriyle evlenirim. Gün konulsun, meydan kurulsun, dövüşmek isteyenlerle güreş tutarım.” der. Babası kabul eder. Meydan kurulur. Miyese yüzünü örtüp erkek gibi görünerek meydana çıkar. Herkesi yere serer. Kimini kuvvetiyle yener, kimini yüzünü açıp güzelliğini göstererek yere serer. Meydanda sadece bir kişi kalır. O da çobandır. Miyese: “Fakir bir çoban beni nasıl yensin ki? der. Çoban: Sabır et, fakiri görenler kapılarını kapatıp köpeklerini üzerine salarlar. Zenginleri ise sofrayı kurup ağırlarlar. Ama ben seni yere sereceğim.” der. Miyese: “Senin kabilen kim, bu cesaretin nereden geliyor? Çoban: Ben Emir kabilesinden, Esved el Kindi'nin oğlu Mıkdat'ım.” der. Güreşe tutuşurlar. Bunu anlayan Miyese, sevdiğine bilerek yenilir. Kazanan Mıkdat olur fakat babası

razı gelmez. Bir istekte bulunur: “Kızıma dört yüz kırmızı deve ve dört yüz arap atı hepsinin kesesinde gümüş ve altın yüklü olacak. Bunları yüz gün içinde getireceksin.” der. O sırada Miyese parmağındaki yüzüğünü Mıkdat’a verir, hepsi dağılır. Mıkdat, bunca buyruğu nasıl alacağını düşünüp düşünüp durur. En sonunda aklına yol keserek bunu yapabileceği gelir. Başlar bir kabile kervanının önünü kesmeye, kervandakiler neden böyle yaptığını sorarlar. Mıkdat: “Sevdiğim kız için, başlık parası biriktirmek için.” Bunu duyan kervan sahibi: “Al bu mallar sana hediyemiz olsun, artık senindir.” Mıkdat’ın istenenleri yerine getirebilecek hale geldiği duyan Cabir, bu kez de Mıkdat’tan Kısra kralının tacını ister. Mıkdat kralın olduğu şehre gider. Orda ateşe tapan insanları görür, ateşlerini söndürür. Kralın askerleri Mıkdat’ı yakalayıp kralın huzuruna çıkar. Kral: “Ne istiyorsun, kimsin sen?” der. Mıkdat: “Benim adım Mıkdat’tır. Tacını istiyorum.” Bu lafların üzerine kral Mıkdat’ı zindana attırıp aslanlarına yem yaptırır. Biraz zindanda tutulan Mıkdat, kafesteki aslanların karşısına getirilir. Kafesleri açılan hayvanlar Mıkdat’ın üstüne saldırır. Mıkdat kılıç gibi kollarıyla aslanın kafasını koparıverir. Sonra da krala sunar. Kral bunun üstüne Mıkdat’a “Sen benim tacımı ne yapacaksın?” diye sorar. Mıkdat: “Sevdiğim kızı almak için benden bunu istediler.” Kral: “Peki, beni ne yapacaksın?” der. Mıkdat: “Size bir şey yapmayacağım. Siz tahtınızda sefa ile oturun.” der. Bunun üstüne kral tacını hediye eder. Tacı alan Mıkdat kendi memleketine döner. Ama Cabir’in söylediğinden yüz gün geçtiği için babası Miyese’yi başkasına gelin eder. Mıkdat Miyese’nin gelin gittiği yolu kesip, Miyese’yi alarak çöllere kaçar. Kaçan iki aşığın karşısına Hz. Ali çıkar. Nereye gidiyorsunuz, kimsiniz? diye sorar. Mıkdat: “Ben Mıkdat, önümüzden çekil sevdiğim kızı kaçırdım adı Miyese.” der. Cesur Miyese, yollarına engel olmaması için bu yabancıya bir hamle yapmaya kalkışır. O sırada Hz. Ali ikisini de tutup havaya kaldırıp indirir. Sıkıntınız nedir? diye sorar. İkisi de birbirlerini sevdiğini, evlenmek istediklerini söyler. Hz. Ali de tek bir şartla evlenebileceklerini: “Eğer Müslüman olursanız hemen sizi evlendiririm.” der. Onlarda kabul eder, şehadet getirirler. Sonrasında Hz. Ali nikahlarını kıyar. Babaları peşlerini hala bırakmaz. Onları yakalatıp zindanlara atar. Annesi bu durumu Hz. Ali’ye bildirir. Hz. Ali onları zindandan kurtarır. Mıkdat ve Miyese uzun yollar aşarak Altınözü’ne kadar gelirler. Onlar için hayat artık burada başlar. (KK.53)

3) Harbiye’nin Karyer köyünde şelalelerin üstündeki un değirmenlerinde çalışan bir kız varmış. Bu kız sandığında altın biriktirir. Biriktirdiği altınlarla sevaba girmek için Hz. Mıkdat’ın türbesinin bakımına başlar. Türbenin onarımının yapıldığı günlerde kız rüyasında Hızır as. görür. Bu rüyadan sonra ne kadar altınını harcarsa harcasın sandığındakiler eksilmez, tam tersine altınları bereketlenip çoğalmaya başlar. Türbenin bakımı bitene dek kız artık

sandığına hiç dokunmaz. Türbe onarılır, temizlenir her şey biter. Kız büyük bir hevesle sandığına bakar ve içinde hiç altını yok. O günden beri türbedeki sandığa gelen ziyaretçiler ne kadar para atarsa atsınlar içini açmaya kalktıklarında hiç para bulunmaz. (KK.53) (KK.54)

4) Rivayete göre; Sonbahar dönemlerinde Mıktad türbesinin olduğu yere yukardan bakıldığında etrafındaki vadi çevresindeki ağaçların yaprakları sarıya dönmüş olur. Ama türbenin bitişiğindeki çınar ağaçlarının hala yemyeşil diri kaldığı görülür. Buraya gelen herkes buna bir defada denk gelip şahit olmuştur. (KK.28)

5) Rivayete göre; bir gün türbeyi ziyaret etmeye bir kadın gelir. Türbenin kapısından içeri girer girmez hüngür hüngür ağlamaya başlar. Kadına sorarlar neden ağlıyorsun? diye. Kadın ise çocukluğundan beri bu türbeyi duyduğunu hatta küçüklükten beri rüyalarına girdiğini ama bir türlü gelmenin nasip olmadığını, şimdilerde çocuğu burada askerlik yaptığı için geldiğini söyleyerek türbenin bulunduğu yerdeki atmosferin onu derinden etkilediğini titreye titreye anlatır. Ruhani açıdan içinde farklı hislerle dolduğunu dile getirir. Bu sebeple türbeyi ziyarete gelen insanlar ortamdaki atmosferden çok fazla etkilendiklerini söylerler. Hatta sık sık bu sebeple buraya gelip huzur bulduklarını, rahatlayıp, gevşediklerini anlatırlar. (KK.1)

6) Rivayete göre; zamanında türbenin hemen karşısında öyle bir çınar ağacı vardır ki bu ağacın ağırlığı 29 ton, gövdesi ise 5-6 insanın sarabildiği büyüklüktedir. Bu ağacın gövdesi türbenin kubbesinin üzerine kadardır, dalları türbenin bahçesinde bulunan yapının üstüne kadar eğilir biçimdedir. Bu sebeple insanlar, ağacın düşmesinden korkmaya başlar, o kadar heybetli bir ağaçtır ki hep düşmeye meyilli bir vaziyette türbeye doğru durur. Hatta türbenin şu an ki halinde dış duvarı, bu sebeple eğri bir biçimde örülerek çevrelenmiş biçimde durur. Gün gelince yaşlı ağaç kendini vadinin sularına atar. Kendini attığı sırada kökünden bir parçasını şu an türbede halen yaşamakta olan çınar ağacını meydana getirdiğine inanılır. Araştırmacı ekipler tarafından ağacın kökünün çıktığı yerde inceleme yapıldığı ve bu incelemeye göre ağacın yaşının saptandığı söylenir. Takribi 960-970 yıllık olduğunu yine de bundan daha uzun yıllardır var olabildiğine dair açıklama yapıldığı dile getirilir. Neredeyse türbenin üstüne yığılacak vaziyete gelen ağacın türbeye hiç zarar vermemiş olması insanlar tarafından türbeye koruyuculuk ettiği inancını doğurur. Şimdi türbenin yanında bulunan ağacın ise, o ölen çınar ağacının kardeşi olarak görülür. Onun kökünden gelme olduğuna inanılır. Eskiden türbeye kadar dalları eğilen ağaç varken türbe uzun bir süre boyanmazmış çünkü o ağaç sayesinde türbe temiz kalırmış ama artık şimdilerde neredeyse her yıl boyanıp, bakımı yapılır. Diğer bir rivayete göre ise; Allah u Teâlâ tarafından belirsiz zamanlarda bu ağaca nur indiği söylenir. Yapraklarının her dönem yeşil kaldığı, normalde türü sebebiyle sararan bir ağaç olmasına

rağmen türbede bulunan ona koruyuculuk ettiğine inanılan ağaç, her dönem yemyeşil kalarak hiç yaprak dökmez. (KK24) (KK.28)

1.3.NEBİ YUNUS TÜRBEŞİ

Nebi Yunus türbesi, Hatay'ın Defne ilçesine bağlı Harbiye mahallesindedir. Küçük bir bahçe içinde yer alan türbeye merdivenlerden inilerek asıl makamın yer aldığı odaya girilir. Türbenin hemen yanında dardağan ağacı vardır. “Dağ çitlembiği” olarak da bilinir. Küçük siyah renkte, tadı çok tatlı bir meyvesi olur. En eski ağaçlarımız arasında yer alır. Bu ağaç kutsal kabul edilir. Bunun sebebi türbeye koruyuculuk ettiğine inanılmasıdır. (KK.1)

Türbenin dış bahçesinde ziyaretçilerin adak kurbanları için mutfak bölümü yer alır. Türbenin makam odasının içinde dikdörtgen biçimde sanduka vardır. Sandukanın üstü iki kat yeşil örtü ile kaplıdır. En altta koyu yeşil parlak kumaştan, üzerinde ise açık yeşil renkli keten bir kumaş bulunur. Sandukanın çevresi Kur'an-ı Kerimlerle doludur. Yerde sandukanın dört bir yanını çevreleyecek biçimde açılmış olan seccadeler serilidir. Bir duvarda Kâbe fotoğrafıyla birlikte Allah'ın 99 isminin yer aldığı bir resim asılıdır. Onun hemen yanında tesbihler vardır. Duvar kenarlarında şifa verdiğine inanılan silindir biçiminde farklı boyutlarda taşlar yer alır. Bir diğer duvarda yine şifalanmak maksadıyla kullanılmak amaçlı sarı renkli çalı süpürgesi vardır. Bir duvarın kenarında ise duvara sürtülerek izi kalmış bahur taneleri görülür. İnsanlar iyi niyetle bulunup, adak adamak için reçine biçiminde olan bahur tanelerini duvara sürterler.

İnsanlar bu türbeyi şifa bulmak, iyi niyetlerde bulunmak, kaza-beladan korunmak, uzun bir yolculuğa çıkmadan önce korunmak gibi sebeplerden ötürü ziyaret etmektedir.

Türbe-Ziyaret Hakkındaki Anlatı:

Rivayete göre; Allah Yunus'a Ninova şehrine giderek halkını doğru yola sevk etmesini bildirir. Yunus bundan kaçır. Yafes'e gidip orda bir gemiye biner. O gemi de Tarşış'e gidiyordu. Yani bugünkü adıyla Tarsus olarak bilinir. Gemi yolda fırtınaya tutulur. Eğer içlerinden birini denize atarlarsa ancak fırtınanın o zaman dıneceğı inancına kapılırlar. Yunus'u bulurlar ama o aralarında en akıllı ve dürüst olanı olduğundan onu atmak istemezler. Sonra bir kura çekerler. Kura Yunus'a çıkar ve onu denize atarlar. Yunus denizde tam boğulacakken bir balık onu yutar. Yunus balığın karnında ya üç ya yedi ya da kırk gün kadar kalır. Balığın karnındayken Allah'a dualar ederek, namazını kılar. Zamanı gelince bir dalgayla balık savrulup Yunus'u kıyıya atar. Yunus böylelikle sahile çıkmış olur. Yunus'un bu bindiğı gemi Antakya'nın güneyindeki Hınzır Burnu'nun oralarda fırtınaya yakalanmıştır. Tam orada denize atıldığı inancı vardır. O bölge her mevsimde esintili, dalgalı olur. Onu yutan balığın ise Yunus'u Samandağ sahilinde karaya

çıkardığı ve sonrasında Yunus'un oradan Harbiye'ye bugünkü türbesinin olduğu yere gelir. (KK.53)

1.4.ŞEYH HASAN SİNCARİ TÜRBEŞİ

Türbe, Hatay'ın Antakya ilçesine bağlı Tahtaköprü köyündedir. İki katlı beyaz boyalı etrafı yeşil parmaklıklarla çevrili bir yapıya sahip olan türbenin makam kısmı yine beyaz renkli kubbeli bir yapıya sahiptir. Kubbenin üst kısmında yeşil renkli ay yıldız simgeleri dikilidir. Türbenin üst katı namaz kılınması ve gelen misafirlerin ağırlanması amaçlı bir odanın bulunduğu bölüm yer alır. Alt katta ise asıl makam odası ve avlunun yer aldığı bölüm vardır. Avluda yerde hasırdan halılar serilidir. Avlunun dışarı bakan kısmında bir ağacın yalnızca kök gövdesinin gömülü olduğu göze çarpar. Bu ağacın gövde kovuğundan çıkan yağın şifalı olduğuna inanılır. Demir bir çubuk üzerine sarılı pamuklu bez parçası yağın aktığı kovuk kısmına saplanmış vaziyettedir. Gelen insanlar, şifa maksatlı yağı bu çubuktan çekerek vücutlarına sürerler. Ağacın dalları türbenin dış kısmındadır. Bu ağacın uzun yıllardır türbede olduğu ve şifa niyetiyle faydalanıldığı ziyaretçiler tarafından dile getirilmektedir.

Avludan ilerleyerek türbenin asıl makam odasına girilir. Makam odasının kapısının üzerinde Arapça yazılı bir kitabe asılıdır. Üzerinde “El-Şeyh El-Emir Hasan İbin Makzun Sincari hicri 583-638 yılları” ibaresi yazılıdır. Makam odasının içinde dikdörtgen yapılı yeşil bezlerle örtülmüş sanduka ve sandukanın üzerinde Kuran-ı Kerimler vardır. Sandukanın hemen karşı duvarında büyük bir Türk bayrağı ve Kâbe resminin işlendiği halı asılıdır. Yerde; halılar ve minderler, kenarlarda farklı boyut ve şekillerde şifa verdiğiğine inanılan taşlar, pamuk ve zeytinyağı şişeleri, tahtadan yapılmış bebek beşiği, kilitli bir kasa yanında para yardım sandığı, buhurdanlık bulunur. Bir duvarda özel yapılmış yeşil bir rafın üzerinde minik sepetler içinde reçine türü bahur taneleri vardır. Gelen ziyaretçiler bu taneleri alıp istek ve dileklerini dileyip rafın üzerindeki duvara 3 kez sürterek yapıştırmaya çalışırlar. Diğer bir duvarda poşet içine konulup duvarın en üst tarafına asılmış halika (saç adağı) için kesilmiş saçlar yer alır.

Şeyh Hasan Sincari Irak'ta Sincar kasabası taraflarında doğmuştur. Sonraları buraya gelmiştir. Bu sebeple lakabı “Sincar” olarak anılmaktadır. Rivayete göre; Irak taraflarından 2000'den fazla askeriyle birlikte Hatay'a gelerek buradaki Alevi halkı koruduğu ve onlara sahip çıktığı söylenir.

Şeyh Hasan Sincari türbesine genellikle cilt hastalığı sorunları olan hastalar gelir. Cilt rahatsızlığı olan hastalar, türbenin içindeki ağacın kovuğundan çıkan yağı problemleri olan bölgelerine sürerler. Bu durumu haftanın her çarşamba günü üç hafta boyunca tekrarlarlar. Şeyh

Hasan Sincari türbesine cilt hastaları dışında çocuk sahibi olmak isteyen kişiler de gelirler. Bu amaçla türbeye gelenler, türbedeki beşiğe bez bağlarlar ya da durumu iyi olanlar türbeye beşik bağışlarlar. Erkek çocuk sahibi olmak isteyenlerin dilekleri gerçekleşirse halika (saç adağı) yaparlar.

Türbe-Ziyaret Hakkındaki Anlatılar:

1) Bir gün Hasan Sincari'nin yüceliğine inanmayan birkaç adam bir araya gelirler. Kafalarındaki şüphelerden kurtulmak için düşünüp taşınıp Şeyh Hasan Sincari'nin mezarını kazmaya karar verirler. Sincari'nin mezarını açtıklarında ise, bir elinde silahıyla dikili asker cesedi görürler. Hem de vurulmuş olan askerin göğsünde duran kanlı pamuk parçası bile bozulmamış vaziyette yarasının üzerinde duruyor. Adamlardan biri Sincari'nin göğsünde duran pamuk parçasını çekince etrafa oluk oluk kan dökülmeye başlar. Açılan yaraya adamlar bulabildikleri pamuk parçalarını tıkasalar da fayda etmez. Kanı durduramazlar. Sonra adamlardan biri daha demin çektikleri pamuğu yerine koymayı dener. O pamuk yerini bulunca kan durur. Yaşanan bu hadiseden sonra adamlar ve onun varlığına inanmayanlar, Şeyh Hasan Sincari'nin yüce ululuğunu görmüş olur. (KK.77)

2) Adamın biri türbenin elektriğinden faydalanmak ister. Dere kenarına kadar bulduğu kablolarla elektriği çekmeye çalışır. Fakat adam daha dereye varamadan tuttuğu kabloyla ceyrana kapılır. Adamın kötü maksadı yoktur. Halbuki akşam vakti balık tutacaktır. Ama bilinir ki türbeye ait hiçbir şey oradan dışarı çıkarılmaz. Çıkarılmaya kalkışılır ise kişi musibetini görür. (KK.20) (KK.21)

3) Zamanında türbeyi kaldırmak isterler, orda yol yapım çalışması yapıyorlar, yolu o şekilde düzenlerler. Ekipler türbeyi kaldırmak istedikleri zaman türbe buna izin vermez. Araçları arızalanır, kepçe vuramaz. İnsanlar böyle anlatır. Görenler olmuş, türbe izin vermemiş. (KK.20) (KK.21)

1.5.HZ. HİDİR (KARYER) TÜRBEŞİ

Dünyada ilk olimpiyatların Hatay Defne'de yapıldığı bilinir. Dünyanın ilk olimpiyatları M.Ö. 330 yılında düzenlendiğinde Defne, Harbiye'de yapılmaya başlanmıştır. (KK.1) Türbenin bulunduğu alan olimpiyatların yapıldığı bölgede bulunmakta olup tarihi kalıntıların üzerine kurulmuştur. Türbenin içinde hala bu kalıntılar göze çarpmaktadır. Türbe aynı zamanda Harbiye'nin Karyer mahallesinde yer aldığı için adı "Hıdır Karyer" olarak bilinir. Türbe, büyük bir avlu içinde iki makam odası yer almaktadır. İlk girişte Hz. Hıdır makamı yer alır. Hıdır makamının önünde büyük bir çam ağacı dikilidir. Makamın etrafı ahşap bir kulübe şeklinde

çevrilidir. Makamın giriş kapısının önünde ayaklı metal büyük bir mangal yer alır. Makam kapısında bir kitabe asılıdır. Üzerinde Arapça Fatiha suresi aynı zamanda Türkçe haliyle de yazılıdır. Buna ek olarak Kuran'da adı geçen Hz. Musa ve Hz. Hızır hakkında bilgiye yer verilmiştir. Kitabe üzerindeki yazı şu şekildedir:

“Yüce Allah'ın Kuran-ı Kerim'de, azim sahipleri olarak adlandırdığı peygamberlerden biri Hz. Musa ve yüce Allah'ın Salih bir kulu ve (ledunni) ilme sahip olan Hz. Hızır'ın Makamıdır. Bu iki zatın ulvi makamlarınca iki denizin birleşmesinin anlamı, birbirleri ile buluşması manasına gelmektedir. Hz. Musa zahiri ilimlerin, Hz. Hızır'da Batıni ilimlerin denizi oldukları kabul edilmektedir. Hz. Musa ile Hz. Hızır as.'ın ilk buluştukları yer Samandağ'ında Akdeniz kıyısındaki türbenin yeridir. Burası ise o buluşmanın son merhalesinin yeri olduğu ve Kuran-ı Kerim'de (Karyer) olarak adı geçen köy burasıdır. Hz. Hızır ile Hz. Musa'nın buluşması esnasında cereyan eden hadiselerin zikri ile birbirinden burada ayrıldıkları, Kuran-ı Kerim'in Kehf suresinin 60. Ayetinden 82. Ayetlerine kadar beyan edilmektedir. Hz. Muhammed'e aline ve kendilerine ve tüm peygamberlere salat u selam olsun.”

Türbenin iç giriş kapısı ve bütün duvarları yeşil renge boyalıdır. İçeride mermerden yapılmış dikdörtgen biçiminde bir sanduka yer alır. Sandukanın dört köşesinde de direkler asılıdır. Bu direkler üzerinde adaklar için bağlanmış bez parçaları asılıdır. İç duvarlarında birçok raf ve bu rafların bir kısmında Kur'an-ı Kerim ve dini kitaplar vardır. Bu rafların bir kısmında zeytinyağı ve pamukların durduğu sepetler bulunur. Yine yerler her türbede olduğu gibi halıyla kaplıdır. Köşelerde minderler vardır bu minderlerin önünde silindir biçiminde sağlık taşı bulunur. Bu makamdan ayrılıp avlunun bahçesinden arka kısma doğru ilerlediğimizde Hz. Musa'nın makamı bizi karşılar. Birkaç basamağa sahip merdivenden ilerledikten sonra türbeye geçilir. Makamın dış yapısı beyaz boyalı kare biçimli üzeri kubbeli bir yapıdır. Türbenin hemen sağında yaşlı bir çınar ağacı ve önünde bank bulunur. Türbenin iç yapısında mermer kaplı dikdörtgen biçiminde bir sanduka bulunur. Sandukanın üzeri açık yeşil örtüyle kaplıdır ve bu örtünün kenarlarında adak için bağlanmış bez parçaları vardır. Yine sandukanın üzerinde Kuran-ı Kerimler dizilidir. Türbenin avlu kısmında bir de mezbahane ve mutfak bölümü vardır. Bu bölümlerde oldukça fazla sayıda insana yetecek kadar kazanlar kapacak ve mutfak gereçleri bulunur. Adakların gerçekleşeceği günlerde bu kısımlarda önce adak kurbanı kesilir ardından kazanlarda pişirilen et gelen misafirlere dağıtılır.

Türbede yatan kimse yoktur. Kitabede yazılı olan açıklamada belirtildiği üzere burası Hz. Hızır'ın ayak bastığı bir makamıdır. Hızır'ın Hz. Musa ile buluştuktan sonra yollarının en

son burada bittiği ve burada ayrıldıkları rivayet edilir. O yüzden adı yörede “Karyer” olarak anılır.

Türbe-Ziyaret Hakkındaki Anlatılar ve Uygulamalar:

1) Karyer köyü halkı hakkında bir rivayete göre: Tarihi yüz yıllar öncesine dayalı bir gelenek olan Hasnetil Karye; Kehf suresinde Hz. Musa ile Hıdır as. ayrıldığı yer olarak rivayetlerde geçer. Tarih boyunca hiçbir kimsenin boyunduruğu altında kalmayan Karyer köyü halkı çalışıp kendisi üreten, cömert, yardım sever ve mütevazî bir halka sahiptir. Yüz yıllar önce Karyer köyünde nerden geldiği belli olmayan vebaya benzeyen ve ne olduğu anlaşılamayan bir hastalık her tarafı sarar. Her gün birkaç kişi ölür, o zamandaki insanların imkanlarının yokluğundan çaresiz birer birer yok olurlar. Ölüm öylesine doğallaşır ki insanlar gece saat 2-3'lere kadar oturup, uyumadan önce birbiriyle vedalaşır. Gene uyandıklarında da muhakkak ki birkaç kişi yatağından sağ kalkamaz. Olay o kadar büyür ki mahallenin nüfusu gözle gözükür bir şekilde azalmaya, insanlar ise daha bir korkmaya başlar.

İnsanlar o dönemin şartlarında çözümü din büyüklerine danışarak, ne yapılması bu durumun devam etmesi durumunda kimsenin sağ kalmayacağını anlatır ve köylü halkı bir beklenti içerisinde girer. Kim olduğu tam olarak bilinmeyen fakat Hatay'da oturan bir Şîh köye gelerek insanlara; “Siz Karyer halkı bu sıkıntıdan kurtulmanız için elbirliği içinde bir liradan bir avuç tuza, bir kilo bulgurdan birkaç kilo yağa, imkanlarınız doğrultusunda bir hasne (ortak yapılan adak) tertipleyerek dua okuyalım.” der. Tüm köylü halkı o dönemki yoklukta ancak bir dana başının yarısını alabilir, üstüne bir kazan bulgurla aşını yapar dualarla o gün bu vebanın gitmesi için temennilerde bulunulur ve o günden sonra aynı rahatsızlıktan kimse ölmez. Yaklaşık 300 yıldır her nisan ayında imkanlar daha da genişletilerek büyük bir hal alan Hasnetil Karye, en son bu günlerde bir buçuk ton et ve yaklaşık 3000-4000 arası Hrisi (buğdaylı etli aş) dağıtımıyla bir hayli büyümüştür. Genç, yaşlı, çocuk demeden herkesin katıldığı birlik ve beraberlik içerisinde hareket ettiği bu organizasyonda maddi ve manevi herkes aynı heyecanla canla başla çalışmaktadır. (KK.77) Yöre halkı rivayet edilen bu gibi sebeplerden ötürü yılın belli dönemlerinde adaklarını yerine getirmek için kutsal kabul ettikleri mekanları tercih etmektedir. Karyer mahallesi halkı da Hz. Hıdır'ın makamında adaklarını gerçekleştirir.

2) Hasnetil Karye dışında; Hristiyanlarla ortak kutlanan Hac bayramı için yapılan adak da vardır. Hristiyanlar bu bayramı Arap Alevilerinden bir hafta önce kutlarlar. Bu bayram yazdan kışa geçişin yani sonbaharın bir kutlamasıdır. Daldaki zeytinler toplanıp salamura yapılır ve o vakitte toplanan zeytinler çürümezler. Eğer ki bayramın ertesi günü o zeytinler toplanmaya kalkışırsa çürüdüğü söylenir. Aynı şekilde nar da önemlidir. Bayram gününden sonra toplanıp

nar ekşisi elde etmek için kaynatıldığında katılaşıcağı inancı hakimdir. Bu Hac bayramı günü türbeye gelinip adaklar adanır ve bazen kanlı kurban kesilir eti dağıtılır, bazen çorba pişirilir bazen de insanlara dağıtmak için Hirise (etli buğday aşısı) pişirilip dağıtılır. (KK.27)

3) Rivayete göre; Bir gün kendini balıkçı olarak tanıtan bir adam ile Hz. Musa, Hz. Hızır'ı aramaya çıkarlar. Yaptıkları yolculukta başlarından farklı birkaç olay geçer. Yolculuğun sonunda ise Karyer'e ulaşırlar. Bu köye geldiklerinde artık karınları çok acıkmıştır. Ama köylü onlara yiyecek verip karınlarını doyurmaz. Balıkçı geldikleri yerde yıkılmış olan bir duvarı onarmaya kalkışır. Hz. Musa ise şaşırıp kalır. Bunu niye yaptığını sorar. Balıkçı ise sinirlenir: Bu duvarı tamir ettim çünkü iki yetim çocuğun ana babası onlara duvarın altında bir testi altın bıraktı. Duvarı onardım ki çocuklar büyüdüklerinde gelip bu duvarın altından testiye bulsunlar. Eğer böyle yıkık kalsaydı biri hemen onu bulurdu, diyerek esas aradığı kişinin de kendisi olduğunu söyler. Ben Hızır'ım der. (KK.1) (KK.27) (KK.77) Halk arasında anlatılan bu rivayetin daha farklı mekanlarda farklı olaylarla yaşandığı dile getirilir. Yine oralar da Hz. Hızır'ın mekanını temsil eden yerler haline gelmiştir.

1.6.ŞEYH MUHAMMET EL CEDDUĞ TÜRBESİ

Şeyh Muhammet El Cedduğ türbesi, Hatay'ın Defne ilçesine bağlı Gümüşgöze Mahallesindedir. Türbenin giriş yolu patika bir yoldur. Patika yoldaki taşların aslında bilinmeyen mezarları temsil ettiği rivayet edilir. Bu yol sulandığında o taşların belli bir hizada dizili olarak sıralandığı söylenir. Türbenin bahçesinde gün yüzüne çıkarılmamış birçok mezar olduğuna inanılmaktadır. Bu yoldan ilerledikten sonra asıl makam odasının önünde üstü brandayla çevrili üç küçük mezar yer alır. Bu mezar taşlarının üzerinde "İLGLEMET" yazmaktadır. Anlamının çocuk demek olduğu ve türbede yatan Muhammet El Cedduğ'un çocukları ya da havarileri olduğu rivayet edilir. Asıl makam odasının çevresi birçok yaşlı ağaçla çevrilidir. Bu ağaçların yukarıdan bakıldığında iç içe geçmiş üçgenleri andıracak biçimde ekilmiş olduğu göze çarpar. Bu bakımdan makamın çok eskiden beri farklı inançlara kaynaklık ettiği İslamiyet öncesinden kültürümüze geldiği düşünülmektedir. (KK.26) Makamın dışı beyaz boyalı kubbe biçiminde kapatılmış etrafı parmaklıklarla çevrilmiş biçimdedir. Makamın içinde dikdörtgen formda mermer kaplı bir sanduka bulunur. Üzeri yeşil bir örtüyle kaplıdır. Onun üzerinde Kuran-ı Kerimler yer alır. Yine makam odasında uyumak isteyen ziyaretçiler için bırakılmış yorgan ve minderler vardır. Duvarlarda dilek için yapıştırılmış bahur taneleri görülür. Türbenin dış bahçesi geniş bir alana sahiptir. Bu alanda aralıklarla konulmuş birçok masa ve oturma yerleri vardır. Burada kanlı kurban kesilir. Bunun için inşa edilmiş ayrı mutfak ve namaz odalarının bulunduğu bir yapı mevcuttur.

Türbenin çok eski olduğu 1000 yıl hatta İslamiyet öncesine kadar gittiği söylenmektedir. Muhammet El Cedduğ'un veteriner olduğu bilinmektedir. Türbeye genellikle hasta hayvanlarına şifa arayan ziyaretçiler gelir. Genellikle büyükbaş hayvanların özellikle de ineklerin getirilerek türbe makamının etrafında üç tur olmak üzere yürütüldüğü ve bu sayede hayvanın hastalığına şifa bulduğu söylenmektedir. Aynı zamanda insanların hastalıklarına da çare olduğu özellikle rüyada iyileştirdiğine dair yaygın inanış vardır. (KK.26)

Türbe-Ziyaret Hakkındaki Anlatılar ve Uygulamalar:

- 1) Zamanında seyyah yaşlı bir adam vardı. Elinde asasıyla sırtında kum dolu kesesiyle dolaşırdı. Altı ayda ya da yılda bir defa buradan geçer ve geldiğinde burada türbede yatar. Remil falı bakardı. Yanında taşıdığı kumu beze yayar. Çubukla şekillerden anlam çıkarırdı. Bizim evde paramız kaybolmuştu adam kuma bakarak bizim paramızın yerini söyledi. Günlerden birinde yine buraya geldi, burada yattı asasını toprağa saplamış vaziyette burada unutup gitti. Sonraları zamanla bu asa ağaca dönüştü. Arapçada bu ağacın adı seyyahın asası (Secridi siyyah) anlamına gelen bir kelimeye sahiptir. Yörede bu ağaç türünden başka hiçbir yerde rastlanılmaz. Bu ağacın yapraklarından türbeye gelen hayvanlara yedirilir. Hayvanlar şifa bulur. (KK.26)
- 2) Hatay'da yaşanan 6 Şubat depreminden sonra birçok aile türbenin çevresinde çadırlar kurarak orada yaşamaya başladı. Herkes türbenin verdiği manevi huzurdan rahat ettiklerini ve türbe bahçesinde dikili onlarca ağacın kendilerine koruyuculuk ettiğine inanmaktadır. (KK.26)
- 3) Bir adam rüyasında Şeyh Muhammet Cedduğ'un oğlunu iyileştirdiğini görür. Kendisi gelemediği için türbeye adam gönderir. Türbenin bakımı, onarımı ve çevresini düzenlettirir. (KK.26)
- 4) Türbenin giriş kapısında bir reyhan ağacı var, bu ağacın şifa verdiğine inanılır. Oraya getirilen hasta hayvanlara bu reyhan yaprakları yedirilir. Bu sayede hayvanların hastalıklarının geçtiğine inanılır. (KK.26)

1.7.ŞEYH MUHAMMET EL KEBİR TÜRBESİ

Şeyh Muhammet El Kebir türbesi, Hatay'ın Defne ilçesine bağlı Gümüşgöze mahallesindedir. Türbe geniş bir mezarlık içinde yer almaktadır. Mezarlık içinde eski dönemden kalma yapıda kabir tipleri de vardır. Mezarlığın tam ortasında türbe konumlandırılmıştır. Türbenin sol tarafında tek katlı bir yapı mevcuttur; burada taziye almak maksatlı kullanıldığı belirtilmiştir. Türbe makamı beyaz dikdörtgen planlı üst kubbeli bir yapıya sahiptir. Türbenin kapısı yeşil renktedir. Giriş kapısının üstünde "Şeyh Muhammet El Kebir Makamı"

yazmaktadır. Türbenin içinde kapının hemen karşısında büyük mermer kaplı iki sanduka vardır. Yine kapının hemen solunda biri beyaz boyalı taştan yapılmış, diğeri mermer kaplı taş yapılı oranla daha büyük bir sanduka vardır. Bu sandukanın üzerinde “El Emir Şeyh Hasan İbin Mekzun Essincari” yazmaktadır. Kapının sağ tarafında taş kaplı, beyaz boyalı, yan yana sıralı beş tane daha sanduka bulunur. Bütün sandukaların üzeri beyaz keten bir bezle örtülüdür. Mermer kaplı sandukaların üzerinde Kur’an-ı Kerimler bulunur. Türbenin içindeki ahşap bir rafın üzerinde; bir şişede zeytinyağı, yanında pamuk, bir tepsi içinde duvara sürülerek yapıştırmak için bahur taneleri, mumlar, kibrit, yeşil bez parçaları bulunur.

Türbede içinde toplam 9 sanduka vardır. Makamın Şeyh Muhammet El Kebir’e ait olduğu ve onun adına yaptırıldığı rivayet edilir. Fakat türbe içinde bir sandukanın üzerinde ayrıca belirtilmiş olan Şeyh Hasan Sincari’nin de makamı bulunur. Şeyh Muhammet El Kebir ve Şeyh Hasan Sincari hakkında anlatılan rivayete göre; dönemlerinde savaşçı kimseler olduğu ve çok büyük yararlılıklar gösterdikleri söylenir. Hatta Haçlı akınları esnasında çok büyük mücadeleler verdikleri anlatılır. Aynı zamanda şair oldukları ve hem ata binip savaşan hem de şiir yazdıkları söylenmektedir. Türbe içinde yer alan diğer 7 sandukadaki kişilerin ise Muhammet El Kebir’in yanında savaşp mücadele eden askerleri olduğu rivayet edilmektedir. (KK.24)

Türbe-Ziyaret Hakkındaki Anlatı:

1) Kıbrıs savaşında bir pilotun benzini biter, geri dönmek için telsizle bunu bildirir. Sonra bir anda uçağın içinde sakallı bir dede belirir. Pilot şaşırıp kalır: “Dede hiç arkana bakma sen sür devam et.” der. Giderken de şurayı, burayı bombala diye yerler gösterir. Sonunda da buradan dön diye yönlendirir. Pilot ise buradan dönmemesinin zor olduğunu söyler. Ona rağmen pilot o tarafa döner ve gittiği yer Mağusa kalesine çıkar. Pilot sakallı dedenin sözüyle Mağusa kalesinin etrafını bombalar. Bu sayede o pilot, Kıbrıs savaşı sırasında sakallı dede kılığında ona yardımda bulunarak Mağusa kalesinin kurtarılmasına vesile olur. Yöredeki halk tarafından da Mağusa kalesinin düşmesine saatler kala bir uçağın geldiği ve dışardaki bütün birlikleri bombalayıp geri döndüğü anlatılır. O pilot savaştan birkaç yıl sonra Şeyh Muhammet El Kebir’i sora sora mekanını bulup buraya gelir. Makamını ziyaret eder. Yaşadığı yoğun duygudan dolayı ağlar. Kıbrıs’tan birkaç katile daha gelip makamı ziyarette bulunur: “Bizim gıdamız, suyumuz, silahımız her şeyimiz bitmişti. Düşman kapıya dayanmıştı, eğer o uçak gelmese birkaç saat sonra hepimiz ölecektik.” diye anlatırlar ve Muhammet El Kebir’e dua da bulunurlar. (KK.26)

1.8. ŞEYH HASAN İBİN MEKZUN ESSİNCARİ MAKAMI/ ŞEYH MUHAMMET EL AĞRABİ MAKAMI

Bu makamlar, Hatay'ın Defne ilçesine bağlı Gümüşgöze Mahallesindedir. Türbe tek katlı bir evin hemen yanında dışa bakan yol üzerindedir. Türbe yapı olarak dikdörtgen formda üstü kubbeli beyaz boyalıdır. Türbenin içinde iki makamı temsilen birbirine yapışık bir biçimde büyük mermer kaplı sanduka bulunur. Sandukanın üstü Hatay'a özgü desende pembe beyaz boyalı bir kumaşla örtülüdür. Onun üzerinde Kur'an-ı Kerimler vardır. Yerde insanların oturabilmesi için minderler dizilidir. Bir duvarda gömlekler ve başörtüleri asılıdır. Bir duvarın kenarında yerde ayrı ayrı taslarda buhur taneleri, mumlar, pamuklar ve şişelerde zeytinyağı bulunur.

Bu türbe iki ayrı kişi için yaptırılmıştır. Rüyada görme ve nur inme üzerine makam Şeyh Hasan Essincari ve Şeyh Muhammet El Ağrabi adına oluşmuştur. Türbede yatan kimse yoktur. Rivayete göre bu kimselerin daha önce ayak bastığı yer olması ve nur indiği görüldüğü için kutsal kabul edilerek makam haline getirilmiştir.

İnsanlar; özellikle bekar olan gençler hayırlı kismet istemek, evlenmek isteyen genç kızlar dua ve adakta bulunmak, hastalıklardan kurtulmak ve sıkıntılı halden kurtulmak gibi çeşitli dilek ve isteklerde bulunmak amacıyla ziyarette bulunurlar.

Makam Hakkındaki Anlatılar ve Uygulamalar:

- 1) Bana eski eşim anlatmıştı; bir gün rüyasında bu evliyaları görür. Evliyalar şu an türbenin bulunduğu yeri göstererek buranın makam olmasını söylerler. Rüyadan sonra da buraya birkaç defa nur indiğini gördük. Onun üzerine bu türbeyi o evliyalar adına inşa ettik. (KK.22)
- 2) Bir genç kız vardı. Devamlı türbeye gelip belli aralıklarla ziyarette bulunurdu. Bu kız türbeye hayırlısıyla evlenebilmek için gelir. Her geldiğinde duasını eder. Kur'an'ını okur ve giderdi. Sonra duydum ki o kız evlenmiş. Öncelikle her şey kalpten istemekle, inançla oluyor. (KK.23)
- 3) Adamın biri hasta küçük çocuğunu türbeye getirdi. Oradaki zeytinyağı ve pamukla çocuğun vücudunu ovaladılar. Dualar ettiler. Adam adakta adadı. Birkaç haftaya kalmadı çocuğu iyileşti. (KK.22) (KK.23)
- 4) Bir gün bir kadın ziyarete geldi. Üstünde yarım kollu bir bluz, altında şort, başında tülbenti yok. Bu vaziyette ziyaretin içine girdi. Makamın etrafında dönerek duasını etti. Sonra eline buhur tanesi aldı, dileğini dileyip buhur tanesini duvara sürtmeye başladı. Kadın ne kadar sürtsede o buhur tanesi duvara tutunamadı. Biz de şey derler; eğer buhur tanesi duvara yapışırsa

dileğin kabul olur, yapışmaz ise gerçekleşmez, diye. Kadın dönüp bana sordu: “Seninki yapıştı da benimki niye yapışmadı.” Ben de döndüm ona dedim ki: “Sen makyajlısın, üstünde yarım kol, altında şort, başında tülbentin yok. Bu halde makamın içinde olur mu hiç. Makam seni böyle kabul etmez, ondan olmuyor tabi, hem gönülden istemek ve ziyaretteki kurallara uymak gerek.” Bu laflardan sonra kadın utanıp, gitti. (KK.23)

1.9.HZ. HİDİR, ŞEYH HASAN, ŞEYH MUSA, ŞEYH YUSUF EL HEKİM TÜRBESİ

Bu türbe, Hatay’ın Antakya ilçesine bağlı Serinyol Mahallesindedir. Türbe büyük bir alanı kapsamaktadır. Eskiden türbenin bulunduğu yerde bir ev vardır. Sonraları evin bahçesine türbe yaptırılır. Ailenin üyelerinden olan anne, türbeye bakıcılık eder. Türbeyi onun inşa ettirdiği ve türbede yatan evliyalardan sebebiyle bir gözünü kaybettiği anlatılır. Hatta rüyasında evliyalardan aldığı öğretiler sayesinde insanlara bilgileri aktardığı rivayet edilir. Halk arasında kör kadın lakabıyla bilinir. Türbenin yaklaşık 50- 60 yıla dayanan bir geçmişi olduğu söylenir. Türbenin yapılacağı yerin evliyalar tarafından belirlendiği ve hatta nerede ne yapılması gerektiğini belirttikleri rivayet edilir. Bu türbeye adı verilen evliyaların Hatay’ın çeşitli mahallelerde bir diğer makamları da mevcuttur. Burada rüyada görme ve nur inme üzerine makamları yapılmıştır.

Türbe geniş bir bahçede kare planlı üstü kubbeli yeşil mermer kaplı bir dış yapıya sahiptir. Makamın giriş kapısında “Bismillahirrahmanirrahim Bu makam Hz. Hıdır- Şeyh Hasan Şeyh Musa- Bil Vata Ğavce Şeyh Yusuf El Hekim Zuhur Tarihi: 1963” yazmaktadır. Makam dört evliya adına dikili olmasına karşın içinde bir adet sanduka bulunur. Türbenin hemen yanında büyük bir incir ağacı vardır bu ağacın kutsal olduğu yapraklarının ve meyvesinin şifa amacıyla kullanıldığı rivayet edilir. Ağacın altından bir su aktığı ve bu akan suya zaman içinde kuyu açtıkları ve hayrat yaptıkları kaynak şahıslarımız tarafından ayrıca belirtilmiştir. Türbenin hemen karşısında iki katlı bir yapı bulunur. (Bu yapı türbenin rüyada yapılması söylenmeden önce ailenin yaşadığı yerdir.) Buranın alt katında adakların gerçekleştirilmesi ve yemeklerin pişirilmesi amacıyla kullanılan mutfak bölümü vardır. Üst katında ise hastalıklarına şifa bulmak maksadıyla gelen insanların yatacakları uyku odaları bulunur. Dış bahçede ise gelen ziyaretçilerin oturması için sandalyelerin olduğu üstü çevrili kapatılmış oturma alanları yer alır.

Türbenin ziyaret edilme sebepleri; kalp sıkıntısı yaşayan, içi sıkılanlar, çeşitli hastalıklarından kurtulmak isteyenler, ev sahibi olmak, araba sahibi olmak, tarlasını satabilmek isteyenler vb. gibi türlü sebeplerden dolayı ziyaret edilir. Ama özellikle küçük çocukların

iyileşmesi için getirildiği inancı yaygındır. Çünkü evliyaların bakıcılık eden “kör kadına” bu şekilde belirttiği; küçük çocukların sağlığına kavuşması için, onların getirilmesi gerektiği rivayet edilmektedir. (KK.20) (KK.21)

Türbe-Ziyaret Hakkındaki Anlatılar ve Uygulamalar:

1) Bu türbedeki evliyalar, bizden önceki ev sahiplerine de görünürler. Ama onları kötü çarparlar. Buna dayanamadıkları için kimseye de anlatmazlar. Sonra evi bize sattılar. Şu an makamın bulunduğu yer eskiden samanlıktı. Hayvanlarımızı orada tutuyorduk. Hayvanları da çarptılar. “Bir gün annem keçiyi içeri geçirir ve keçiden garip sesler gelir; bağırma inleme gibi.” Bir zaman sonra anneme görünmeye başladılar. Hatta bir gün annemi çarptılar. Annem konuşamıyordu. Sonra sonra annem bu olanları babama anlattı, bizim buradan çıkmamız lazım burası onların kutsal yerleri, bizim bu evde yaşamamamız gerekiyor diyerek, babamı ikna etmeye çalıştı babam ikna olmadı. Durum böyle olunca; biz o dönemler tarlada çalışıyorduk tarlada ektiğimiz meyve ve sebzeler yetişmez oldu. Sebze çıkıyor ama içi boş, çürüyüveriyor. Sonraları biz, kardeşlerim büyüdük. Sigara içen abim, ay başı gören kız kardeşim vardı. Bu vaziyette olan kimseler normalde ziyarete yaklaşamaz. Bizde o evde yaşarken aslında ziyaretin kendi alanı içindeydik o yüzden bizim evden çıkmamızı istediler. Ara ara damın üstünden koşma sesleri duyardık, namaz kılma, dua okuma sesleri gelirdi, ama bakardık ki etrafa kimse yok. Sonra annem ahırın olduğu yeri türbe yaptırdı ve bütün bunlar kesildi. Ama biz hala evde yaşamaya devam ettik. (Evliyalar direkt insanı çarpmıyordu, annemi yavaş yavaş uyarıyorlardı, burada yaşanılmaması gerektiğini söylüyorlardı. Çünkü böyle kutsal alanda devamlı abdestli olmak, küfür etmemek, sigara içmemek ve buna uygun hallerde davranmak gerekir.) Bunlar olurken evliyalar, aynı zamanda anneme öğretiler vererek onu hazırlamışlar, o yüzden dili bağlanmış. “Mesela anneme gelini bir gün yemek pişirdi ama elleri ojeliydi. Elleri ojeli olarak yemek pişirdiğinden annemin yemesine izin vermediler.” (KK.20)

2) Annem Hz. Hızır’ın ona zaman içinde farklı kılıklarda çok defa görüldüğünü söylerdi; genç yaşlarda, orta yaşlarında görmüş. Hızır’ı 24 kez görmüş. Bir gün Hızır, annemin rüyasına gelir. Türbeyi temiz tutun, şuradan buraya kadar temizliği ihmal etmeyin, incir ağacının altını daima temiz tutun ve kimse üstüne çıkmasın, diye nasıl davranılması gerektiğini söyler. Artık annem için süreç sonuna gelir, bu 40 yılı aşkın bir zaman sürer. (KK.20)

3) Evliyalar, anneme insan isimleri vermeye başladılar. Bir gün bir kadın ziyarete geldi. Edittiyse bayramı var. Evliyalar annemi uyarır: “Git bu kadınla konuş; bu bayramı yapamaz, çünkü temiz değil. Bu kadın kötü şeylerle uğraşıyor, bunları bıraksın öyle gelsin.” Annem

kadınla konuşmaya çekinir. İkinci defa annemi uyarır, annem yine konuşmaz. Üçüncü defa uyarılır, yine konuşmayınca artık annemin rüyasında gökten makas iner, parmaklarını keserler. Ama annem bütün acıyı gerçekte yaşar. Annem kadınla konuşacağını söyleyince dururlar. Annem kadınla konuşur ve durum artık üstünden kalkar. Sonraları Hz. Hızır yine anneme görünür: Bundan sonra biz sana ne anlatırsak sen insanlara öyle anlatacaksın. Ne eksik ne fazla. Dediklerimizden sapmayacaksın. (KK.20)

4) Bir gün annem rüyasında; türbenin bulunduğu yere kamyon geldiğini görür. Kamyon bir delik açar ve der ki: “Burada her kim gelip de bu ziyaret hakkında kötü konuşursa ve inanmazsa onları bu yerin dibine sokarız.” (KK.20)

5) Evliyalara, anneme 40 yıllık bir öğreti sonunda rüya tefsirini öğretiler. İnsanlar anneme gelip rüyasını da anlatırdı, annemde öğretilere göre yorumlardı. (KK.20)

6) Türbeye gelen insanlar, anneme ismini verir. Evliyalara ona göre anneme bildirip şu isim perşembe günü gelsin şu hastalığının iyileşmesi için buraya gelip yatacak. O kişi gelip yattığında o kişinin hastalığı için ne yapması gerektiğini söylerler. Annemde ona göre insanları bilgilendirir. (KK.20) (KK.21)

7) Türbenin olduğu yerdeki evde kalmamız uygun olmayınca anneme ayrı küçük bir ev yaptık, annem oraya geçti. Abim hala o evde kalıyordu. Abimi uyardılar, bu evden çıksın diye abim çıkmayınca annemi kör ettiler. Annemi Şeyh Yusuf El Hekim’in Harbiye’deki makamına götürdük. Annemin gözleri açıldı. Ama abim hala evden çıkmayınca annemin gözleri yine kör oldu. Gözünün biri hiç görmüyor diğeri yüzde beş görüyordu. Annemi doktora götürdük doktor ameliyata aldı onu. Ameliyat sırasında doktor gaipten sesler duymuş, ameliyat etmemesi gerektiği için uyarılmış. Gözüne lens yerleştirmiş, gözü lensi atmış. Bunun üzerine doktor korkup ameliyatı bıraktı. Annemi ziyarete götürmemizi söyledi, sonra kendisinin de ziyarete geleceğini bize söyledi. Annem artık manevi gözüyle görüyordu. O şekilde türbeye bakıcılık etti. Bir gün annemi ameliyat ettiler. Annemin kalbini alıp başka kalp koymuşlar ve artık o maneviyatla yaşadığını söylerdi. Annemi bir mertebeye koymuşlar, annem Alevilikte yüksek rütbeye yerleşmiş, kendini insanlara bunu öğretmek için adanmış. (KK.20)

8) Rüyamda, türbenin yanındaki limon ağacının önünde duruyordum. Kafamı yukarı kaldırıp baktım, beyaz bir at uçarak bana geliyor. Kızım da iki yaşlarında bir kenarda bahçede oturuyor. At bize doğru yaklaştıkça bende kızımı almaya koştum. Onu kucakladım, at bize geldi ve bizi ziyaretin karşısındaki evin kapısına iteledi. Kızımla birlikte içeri girmem içi zorladı. Ben yalvardım, yapma diye. Bırak yoksa kızım felç olur bu eve çocuk girmez. Ben yaşadığım

sürece oraya çocukların girmesine izin vermeyeceğim dedim. Bu şekilde birkaç rüya daha gördüm. O yüzden o yatılan eve 15 yaşından küçük çocuklar girmiyor. (KK.20)

9) Şeyh Yusuf El Hekim Harbiye'den buraya, Serinyol'a insanları iyileştirmeye gelir. Burada teşrif eder. Anneme rüyasında: "Ben de buradayım insanları iyileştirmek için varım. Buranın bereketini çoğaltıp, insanlara şifa olmak için geldim." der. (KK.20) (KK.21)

10) Şeyh Hasan ve Şeyh Musa annemin rüyasında, ona görünürler: "Biz de buradayız. Biz Hızır'ın askerleriyiz, onun koruyucularıyız, biz buranın bekçisiyiz." derler. Annem de her yıl onlar için bir kurban keserdi. (KK.20)

11) Bazı insanlar önce rüyalarında türbeyi görür. Hatta bazısı gelmeden rüyasında şifasını bulur. Sonra şükretmek için buraya gelir. İnsanlar, her yıl bir şekilde ziyarette bulunurlar, unutmadıklarını belirtmek için hep gelirler. (KK.20) (KK.21)

12) Bir gün türbeye bir kadın geldi. Aklını kaybetmiş. Yürüyemiyordu, konuşamıyordu. Türbede duasını etti gece orda yattı. Sonra aklı yerine geldi, yürümeye başladı. Kur'an okumayı öğrenmiş, evliyaların ona öğrettiğini söyledi. (KK.20) (KK.21)

13) Kadının biri türbeye geldi daha bahçesine girdi. Karşısına yılan çıkmış, etrafına bakınıp duruyordu meğer her tarafında yılan görüyormuş. Koşa koşa ben burada duramam diyerek oradan uzaklaştı. Derler ki temiz olmayan insan türbeye yaklaştığında ona yılan gözükür. (KK.20) (KK.21)

14) Kör olup buraya bakıcılık eden kadının; ziyaretin içindeyken herkesi görebildiği ama türbenin dışına çıktığında gözlerinin kapandığı söylenir. (KK.20) (KK.21) (KK.71)

15) Bir gün biri adağını gerçekleştirmek için ziyarete gelir. Adağının sebebi; biri 9 yıl önce kızını görmüş. Kızı da çok güzelmiş. Kıza hiç maşallah gibi laflar söylememiş. Kızın bir ayağı diğer ayağına nazaran orantısızmış ve kalçasında bir çukur oluşmuş. Kör kadına getirmişler. O da demiş ki dört hafta boyunca dört Perşembe boyunca kızı buraya getirip, burada yatıracaksınız. Sizi belki su görünüp, akacak. Eğer ki o su akarsa kızı o suyla yıkayın, demiş. Kız üç hafta boyunca perşembeleri gelmiş, su çıkmamış. Son hafta olmuş bir bakmışlar su akıyor. Annesi hemen kızını o suyla baştan aşağı yıkamış. Kızı iyileşmiş ve hiçbir sıkıntısı kalmamış. Ondan sonra kadın gelip adağını gerçekleştirdi. (KK.20) (KK.21)

1.10. EL ARABİ TÜRBESİ

El Arabi Türbesi, Hatay'ın Samandağ ilçesine bağlı Nahırlı köyünde St. Simon Manastırının yakınlarında yüksek bir tepededir. Türbe büyük bir bahçe içinde makam odasının

bulunduğu ve adakların gerçekleştirilmesi için inşa edilmiş yine kendi içinde ön bahçesi olan bir yapıdır.

Türbenin asıl makam odasına girmeden önce bahurun yakıldığı küçük bir köz odacığı bulunur. Rivayete göre; insanlar burada bahurlarını yakar. Bu odanın kapısından çıkarken bellerini ve başlarını eğerek çıkarlar. Bunun sebebinin ise El Arabi'ye duyulan saygıyı belirtmek maksatlı olduğu söylenir. Makamın ilk giriş bahçe kapısı yeşil renkli demir yapılı, iki kanadında Hz. Ali'nin kılıcının bir resmi vardır. Üzerinde “Bismillahirrahmanirrahim” yazar. Buradan asıl makam odasına giden bahçeden geçilir. Bu bahçenin hemen sol tarafında Şeyh Musi'ye ait olduğu söylenilen bir mezar bulunur. Bu kişinin; El Arabi'nin abisi sayıldığı, ona yoldaş olduğu söylenir. El Arabi buraya ilk geldiğinde ikisinin birbirlerine sığındığı anlatılır. Bu sebeple birbirlerine kardeş, yoldaş ve dost olmuşlardır. Bundan ötürü de halk, Şeyh Musi'yi, El Arabi'nin makamının yanına gömdükleri rivayet edilir: “Onlar hep birbirlerine yardımcı olurlardı, onlar birbirlerinden ayrılmaz ikili gezerlerdi, bu yüzden onları ayırmayalım. Hep yan yana olsunlar.” (KK.11) (KK.13) (KK.15)

Asıl makam odasının içinde kare planlı mermer kaplı üstü kubbeli büyük bir sanduka bulunur. Sandukanın üzerinde Arapça “Bismillahirrahmanirrahim. Lailahe İllalah Muhammed Rasulallah. Hezal makam seyyiden el Arabi şerifi Allah u makam” şeklinde yazı yazmaktadır. Yerlerde minderler dizili olmakta ve hemen yanlarında silindir biçiminde sağlık taşları bulunur. Camekanlı bir kitaplığın içinde birçok Kur'an-ı Kerim dizilidir. Duvarlarda; Hz. Ali'nin kılıcı, yeşil bez parçası hemen üstünde makas ve Türk bayrağı asılıdır. Makam odasının hemen karşısında zeytin ağacı vardır. Ağacın üzerinde adak ve dilek dilemek maksadıyla bağlanmış bez parçaları asılıdır. Türbenin dışındaki yapının içinde mutfak bölümü ve kanlı kurbanların kesileceği bölümler vardır. Dışında oturulacak masa, sandalye ve banklar bulunur.

Türbede yatan ya da orada kaybolduğu için adına türbe yapıldığı rivayet edilen El Arabi'ye; Arapça bildiğinden ötürü adına El Arabi denildiği ve kendisini Arap olarak tanıttığı için halkın, ona bu ismi verdiği söylenir. Bunun yanında insanlar; Abuzer-i Bostani, Şeyh Muhammet Arabi şeklinde farklı isimler de takmıştır. Fakat asıl ismi bilinmemektedir. Tek bilinen onun Arap bir seyyah ve Allah'ın velisi olmasıdır. (KK.13) Buranın El Arabi adına türbe yapılmasındaki rivayete göre ise; Simon kalesi civarında yaşayanlar buranın kutsal bir yer olduğunu fark etmeye başlayarak, yörede anlatılan çeşitli hikayelere göre Arabi'nin Allah'ın bir evliyası olduğunu düşünmüşler. Bunun yanında bölgeye nur indiğini de görenlerin olması buranın türbe haline getirilmesine vesile olmuştur. (KK.13)

İnsanlar türbeye; bir şiddetle karşılaştığında bundan korunmak için, bir sıkıntıyla karşılaştıklarında, bir sınavı kazanmak istediklerinde, kaza geçirdiklerinde, çocuk sahibi olmak istediklerinde ve hastalıklardan kurtulmak istediklerinde vb. çeşitli dileklerde bulunmak için ziyarete gelir.

Türbe-Ziyaret Hakkındaki Anlatılar ve Uygulamalar:

1) Bir gün El Arabi, St. Simon'un kendi topluluğuyla yaşadığı Hristiyan bölgesine gider. Fakat orası bir manastır olduğu için Arabi'de Müslüman olduğundan oraya giremez. Daha sonra gizlice, ayin yapıldığı bir gün içeri girer. Ayin için toplanan insanların arasına karışır. Sonra içeri St. Simon girer. St. Simon çok bilge bir adamdır. Kendi kavminden olan herkesi tanır ve bilir. Etrafa baktığında topluluk arasında yabancı biri olduğunu anlar: “Burada yabancı bir insan var. O kişi kalkıp kendini göstere” der. Arabi'de bunun üzerine kendini göstermek zorunda kalır. St. Simon, Arabi'yi görünce onun Müslüman olduğunu anlar. St. Simon Arabi'ye: “Sana 40 tane soru soracağım. Bunların hepsine cevap vereceksin. Eğer bunlara cevap veremezsen kellen gider.” der. St. Simon bütün soruları sorar ve Arabi hepsini yanıtlar. Sonunda Arabi: “Ben de bir soru sormak istiyorum. Sen 40 soru sordun. Ama ben sana sadece tek bir soru soracağım.” der. St. Simon kabul eder. Arabi: “Cennet kapısının üstünde ne yazıyor?” der. St. Simon cevabı bildiği halde konuşmaz, cevap vermez ve susup kalır. O susmaya devam edince kavmi konuşması, cevap vermesi için St. Simon'a yüklenir. St. Simon halkına döner: “Peki ben bu soruya cevap verirsem eğer hepiniz benimle misiniz?” der. Kavmi hep bir ağızdan: “Evet, seninleyiz.” diye bağırırlar. St. Simon: “Eşhedü en lâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühü ve resûlüh yazıyor.” der. Kavmi de o söyledikten sonra tekrar eder. Tabi kavmi içinde tekrar etmeyip, Müslümanlığı kabul etmeyenler olur. Bunlar Arabi'ye tepki göstererek üstüne yürür. Onu dövmeye kalkışır. Arabi oradan kaçarak, bugün El Arabi makamının bulunduğu yere kadar gelir. Sonunda artık kaçacak gücü kalmaz. Ellerinde sopalarla kendisini kovalayan yüzlerce kişi Arabi'nin etrafını çembere alır. Çok zor durumda olan Arabi ellerini semaya kaldırarak Allah'tan kendisine yardım etmesini ister. Duasının tam sonuna gelir ve Arabi, kendisini kuşatan yüzlerce kişi arasından bir anda gözden kaybolur. Bu mucizeyi gören az önce kendisini kovalayanlar orada Müslüman olur. O günden sonra Arabi'yi gören olmaz ama onun gözden kaybolduğu tepeye nur yağdığına defalarca şahit olunur. Bunun üzerine halk oraya makam yapar ve adını da El Arabi koyar. (KK.11) (KK.77)

(İlmi öğretmek ve kendilerinin inandıkları yoldan daha iyi ve doğru bir yolun olduğunu anlatmak için 300-360 civarı çok çeşitli sorunun sorulduğu ve bunlara ona öğretilen ilimle yanıt verdiği de rivayet edilir.) (KK.13)

2) Eskiden türbeye giden patika bir yol vardı. O patika yol üzerinde her bir adımdan sonra bir ot çıkar. O otun kokusu hiçbir ota benzemez ve o ot, dağda sadece o yolda çıkar. Buğday zamanı çıkıp, sonra yok olan bir ottur. Bize şöyle anlatılırdı hep: “Arabi’nin bastığı her adımda ot çıkmış. Bu ot başka hiçbir ota benzemez.” Bugün hala o otlar vardır. Kokusunu cennet kokusu diye betimlerler. O kadar hoş, güzel bir kokudur. O otun misk deryada bin bir çeşit kokudan daha ferahlı olduğu söylenir. Görüntüsü buğdayın başağına benzer ince yapılıdır. Arapça’da adına “haşişi” derler. Bir gelinin giysi dolabına bu otlardan koyarlar. Elbiseler arasına koyarlar. Etrafa güzel koku saçılır. Hatta ot tazeyken bir başka kuruyken bir başka güzel koku yayar. (KK.11) (KK.12) (KK.13)

3) Zamanında bu türbenin yolunu açmak için çalışma planlanır. O dönemde bir tek Devlet Su işlerinde dozer bulunurdu. Başka kimse de yoktu. Fakat planlama dozerin mazotunu iş devam ettiği sürece bir gün halk dolduracak bir gün Su işleri tarafından dolduracak şeklinde kararlaştırıldı. Dozer gelip, çalışmaya başladı. Birkaç gün çalıştı, artık ziyaretin bulunduğu yere gittikçe yakınlaştı. O gün sabahtan akşama kadar dozer çalıştı. Dozeri kullanan adam paydos ettiğinde depoyu kontrol eder ve şaşırır: “Allah Allah bu depoda bir sıkıntı var.” diyerek kendi kendine söylenir. Adam depoya baktığında deponun hiç eksilmediğini görür. Ertesi gün yine akşama kadar çalışır, depoya bakar ki depo yine eksilmez. Adam iki gündür mazot almadan çalışmaya devam eder. Sonra bunu Su işlerine bildirir: “İki gündür bu durumu yaşıyorum.” der. Ertesi gün müdür gelir, sabahtan akşama kadar çalışmayı izler ve yine bakarlar ki depo hiç eksilmez. Müdür: “Ben bunun El Arabi’den olduğuna inandım.” diyerek türbeye gidip duasını eder. Sonra bu durum dilden dile yayılıp El Arabi’nin bir hikmeti olduğu anlatılır. İnsanlar türbeye dua edip dilek dilemeye gelirler. Dozerle yolu açan adam ise her yıl buraya gelip adak keser, hiç aksatmaz. (KK.11) (KK.12) (KK.13)

4) Adamın biri bir gün türbeden bir eşya alıp götürür. Sonra pişman olup, geri getirir. Yerine koymaya çalışır. Adam koyamaz, birkaç kez daha dener, yine koyamaz. Türbe izin vermez. Sonra elinden düşer. Adam hemen oradan uzaklaşır. (KK.16) (KK.17)

5) Bir gün biri türbede adak yapar. Adağı, yıllardır sınava girip, üniversiteyi kazanamayan çocuğu için buraya gelip dua ettiklerini anlatır. Sonunda çocuğu o yıl sınavı kazanır. Dilekleri kabul olunca buraya gelerek adaklarını gerçekleştirirler. (KK.17)

6) Türbeyi ziyarete gelen bazı kişilerin anlatımına göre kalpten inanan kişilere makamın içinde çok hafif bir su belirir. Ve insanlar bu suyu alıp, ellerine yüzlerine sürerler. Şifa bulmak için. Genellikle şifa arayanlara çıkar, o su onlara şifa dağıtır. (KK.61) (KK.62)

7) Ben 30 yıl önce Arabistan’a çalışmaya gitmiştim. Herkes bil kefil tek başına gider. O memlekette bir tanıdık, akraban kimsen yoktur. Bir gün orada hastalandım. Böyle odada uzanmışım, uyuyup kalmışım. Bir rüya gördüm; El Arabi yanıma gelmiş ve ben sonra kendimi burada türbenin bahur yaktığımız odasında buldum. Mecimrayı (bahur konulan eşya) elime aldım. Başım çarpmasın diye eğilerek oradan çıktım. Bir baktım ki karşımda bir nur gibi görünümde El Arabi duruyor. Ben gerçekte hasta halimle ayağa kalkmışım. Her tarafım su içinde kalmış bir vaziyette uyandım. Halime hayret ettim. Ben nasıl bitkin halde uyudum ama şimdi kendimi iyi hissederek uyandım bir şeyim kalmamış. Çünkü ben yatmadan önce ona sığındım: “El Arabi sensin.” diyerek yalvardım. O da bana şifa gönderdi ve ben iyileştim. (KK.13)

8) Birinin 17 yıl sonra çocuğu olur. Yıllar önce bu türbeye gelerek dua eder, adak adar. Dileği bu kadar yıl sonrasında gerçek olur. O kişi türbeye gelir. Şükür duası eder. Çocuğu doğduktan sonra da ona halikayı (saç adağı) uygular. O adağı burada gerçekleştirir; çocuğun saçını yedi yıl boyunca uzatır ve en son gelip burada kesip duvara asar. (KK.13)

1.11. ŞEYH SULTAN ABDULAZİZ TÜRBEŞİ

Şeyh Sultan Abdulaziz türbesi, Hatay’ın Samandağ ilçesine bağlı Uzunbağ mahallesinde Antakya-Samandağ kara yolu üzerindedir. Türbe bir avlu içerisindedir. Makam odası beyaz boyalı üstü yeşil renkli bir kubbeye sahiptir. İçinde biri büyük ikisi küçük üç sanduka vardır. Büyük sandukanın üstünde Kuranı Kerimler dizilidir. Makam odasının yan tarafında bir yapı bulunur; içinde namaz kılmak, misafirleri ağırlamak ve mutfak için bölümler yer alır.

Türbede yatan Şeyh Sultan Abdulaziz hakkında; Osmanlı dönemindeki sadrazamların, sultanların şeyhi olup onların namazını kıldırıldığı ve yine onlara imam gibi şeyhlik yaptığı anlatılır. Bu sebeple ona sultanların şeyhi olduğu için “Sultan Abdulaziz” unvanı verildiği asıl adının Abdulaziz olduğu rivayet edilmektedir.

Türbeyi; her türlü dilek ve istekte bulunmak, adak adamak, adakları gerçekleştirmek, bayramları yerine getirmek sebebiyle ziyaret edilir.

Türbe-Ziyaret Hakkındaki Anlatılar ve Uygulamalar:

1) Biz Arap Alevilerinin, batini bir namazı vardır. Bir “amca” dediğimiz kişinin yanında bu öğretilir. O süreçte 16 tane sure tane tane bitirinceye kadar ezberlenir. Bir gün biri burada namaz öğrenirken kafasını yukarı doğru kaldırır; Şeyh Sultan Abdulaziz’in suretini görür. Onun

namazı nasıl öğrendiğini izlediğini anlattı ve namazı öğrenmesinde ona bir güç, kuvvet verdiğini söyledi. (KK.8)

2) Çocuk amcaya namaz (sırrı) öğrenmeye gideceği vakit, çocuğu namaza hazırlamak için üç tane bayram (adak) yapılır; o çocuğa amcası tarafından yavaş yavaş sureler ritüeller eşliğinde verilir ve onu sindirerek ezberlemesi istenilir. Surelerin ezberlenmesi bittikten sonra çocuk, şeyhinin yanına gider ve tam namazı orada öğrenir. Şimdi burada tam ortasındaki ikinci adak gerçekleştiriliyor; çocukla birlikte toplu namaz kılındı ve ikinci aşama gerçekleşti. Bu sebeple adağımızı yapıp, davet verdik; etli bulgur aşı pişirildi yağlı simit yapıldı ve o herkese dağıtılıp, yediriliyor. Buraya gelemeyenlere ve eşe dosta kovalara doldurup dağıtıyoruz ki herkes adağımızdan faydalansın. (KK.8) (KK.9) (KK.10)

1.12. ŞEYH ALİ ISSUVAYRE TÜRBESİ

Şeyh Ali Issuvayre türbesi, Antakya- Samandağ yolu üzerinde Yeşilköy Mahallesindedir. Türbe patika bir yolun hemen sağında yolun tepesinde kalır. Türbe bir bahçe içindedir. Türbede bir makam odası, adak ve kurbanların kesilmesi ve dağıtılması için ayrılan bir mutfak bölümü vardır. Asıl makam odasının hemen önünde bir mezarlık yer almaktadır. Dışardaki bu mezarın, onun yolundan giden bir dervişe ait olduğu rivayet edilmektedir. Makam odası kare yapılı beyaz boyalı üstü kubbeli bir yapıdır. İçinde bir adet sanduka vardır. Yerde minderler, ziyaretçilerin kesip almaları için bırakılmış yeşil bezler, bir çanak içinde bahur, mum, zeytinyağı ve pamuklar bulunmaktadır.

Ali Issuvayre hakkında edinilen bilgiler sınırlı olmakla birlikte, döneminde tanınmış bir Şeyh olduğu rivayet edilir. Burada yaşamış, burada ikamet etmiş olduğundan ve bulunduğu yere nur düştüğü için burası makam halini almıştır.

Türbe, cilt hastalıkları, sıkıntılardan kurtulmak, adak adamak, dilek dilemek gibi sebeplerle ziyaret edilmektedir.

Türbe-Ziyaret Hakkındaki Anlatılar ve Uygulamalar:

1) Vakti zamanında Ali Issuvayre'nin yanına iki tane atlı gelir. Bunlar bir yerlerde satış yapan tüccardır. Bu iki adam, her yerde durup satış yapıp, yollarına devam ederler. Bunlar, Ali Issuvayre'den çok aç oldukları için yemek yedirmesini ister. O zamanlarda da kıtlık olduğundan insanlarda un filan yok. Ali Issuvayre hanımına: “Bize git hamur yoğur, pişir, ekmek yap.” der. Hanımı: “Un yok bizde.” der. Ali Issuvayre: “Besmele çek, gir mutfağa, aç dolabı, başla sen.” der. Hanımı mutfağa girip dolabı açar dolaptan un taneleri dökülür. Hanımı ekmek yapar, misafirlere yedirir, içirir, doyurur ve öyle gönderir. (KK.7) (KK.77)

2) Bir kadın, koyunlarının tüyleriyle urgan örerken tam işini bitirmek üzereyken bir kartal gelip onu alıp, götürür. Kadın, bu kadar emek sarf ettim neden böyle oldu, ben bunu hakketmedim diyerek şaşırıp kalır. Kadın durumu anlatmak için Ali Issuvayre'nin yanına gider. Ali Issuvayre ona: "Bu Allah'tan geldi." der. Kadın sinirlenip gider. O sırada da Ali Issuvayre'nin yanına dört kişi gelir. Bunlar denizden gelirler; denizde fırtınaya yakalanırlar. Fırtına o kadar kuvvetlidir ki adamların gemilerindeki bütün mallar denize dökülecekken o sırada adamlar Allah'tan yardım diler. Sonra karga, üstlerine kadından yakaladığı urganı atar. Adamlar, hemen o iple bütün malları birbirine bağlarlar. Adamlar duaları kabul olunca bir adak adarlar karaya ulaştığımızda biz fakirlere yardımda bulunalım, para dağıtalım derler. Ardından Ali Issuvayre'nin yanına gelirler. Issuvayre'de hemen kadını yanına çağırır ve bu paranın bir kısmını o kadına verir. Kadın: "Bu para nereden?" diye sorar. Ali Issuvayre anlatır: "Hani senin çalınan urganın var ya o bu adamların gemide fırtınaya yakalandıkları anda satacakları ürünleri denize düşmesin diye imdatlarına yetişir adamlarda adak adarlar fakirlere dağıtmak için işte bu onun parasıdır." der. (KK.7)

3) Komşusu Ali'ye: "Valla bu yıl senin mahsullerin çok iyi ha." der. Ali de ona: "Yapma ya ben Allah'ın huzurunda ne yaptım ki o beni bu şekilde mükafatlandırıyor." der. (KK.7)

4) Herkes Ali'nin ne kadar fakir bir insan olduğunu bilir. Köylüler onunla dalga geçerlermiş. Bir gün köye yeni gelen birine Ali'nin yanında zeytinyağı bulabilirsin demişler. Ali'nin yanına gelip zeytinyağı sorulunca Ali, sinirlenip bunu yapanlara beddua etmiş: "Yüzünüz kararsın, Asla karşınıza iyi şeyler çıkmasın." demiş. Bu beddua hemen gerçek olmuş yapanların yüzleri kararmış. (KK.7)

5) Bir adamın işleri yürümediği, yolunda gitmediği için bu türbeye gelip dua edip adak adar. Sonrasında işleri yoluna girer. Adam buraya gelip adağını gerçekleştirir ve yerine getirir. (KK.6)

6) Ellinde siğil çıkan hasta, sabahın erken saatlerinde güneş doğmadan türbeye gider. Kimse görmeden türbenin yanındaki ağacın küçük kozalaklarını toplayıp onları toprağın altına gömüp sırtını dönerek ve arkasına hiç bakmadan oradan uzaklaşırsa; işte o kozalaklar eridikçe ellerindeki siğillerde gider, iyileşir. (KK.7)

1.13. ŞEYH AHMET EL ĞLEM TÜRBESİ

Şeyh Ahmet El Ğlem türbesi, Hatay'ın Samandağ ilçesine bağlı Uzunbağ Mahallesindedir. Türbenin kendisi geniş bir bahçe içinde ağaçların arasındadır. Türbe, kare yapılı üstü kubbe biçiminde beyaz boyalı bir yapıdır. Makam odasının hemen yanında kutsal

kabul edilen 100 yıllık bir ağaç vardır. Makam odasının içinde birbirine bitişik 3 sanduka yer alır. Bu sandukaların üzeri açık yeşil bir bezle örtülüdür. Bunun da üstünde Kuranı Kerimler dizilidir. Yerlerde silindir biçiminde sağlık taşları vardır. Bir tabakanın içinde bahur taneleri ve zeytinyağı şişeleri yer alır. Makam odasının dışındaki bahçede adak ve kurban kesme, misafir ağırlama ve mutfak bölümü gibi yerler mevcuttur.

Şeyh Ahmet El Ğlem hakkındaki rivayete göre; onun yaşadığı dönemde köyün önde gelen şeyhlerden biri olduğu ve gösterdiği kerametler sebebiyle mübarek bir insan olarak kabul edildiği ifade edilir. Ölümünden sonra ise türbenin bulunduğu yere nur indiği ve bunun üzerine buranın türbe halini aldığı rivayet edilir.

Türbeye genellikle çocukları olmayan aileler çocuk sahibi olabilmek için gelirler. Bunun dışında herhangi bir konuda dilekte bulunmak ve adak adayanlar da türbeyi ziyaret ederler.

Türbe-Ziyaret Hakkındaki Anlatılar ve Uygulamalar:

- 1) Bir Ramazan Bayramı, Şeyh Ahmet buraya gelir, insanlarla birlikte namazını kılar. Sonra herkes evlerine dağılacakken, Şeyh Ahmet'e: "Seni biz bırakalım." derler. O da: "Hayır, ben giderim." der. Ama onun gideceği yoldan Uzunbağ nehri geçmektedir. Aylardan kış vakti dışarda yağmur yağıyor, nehrin suyu çok yüksek bir halde, etraf zifiri karanlık bir vaziyette Şeyh Ahmet yola koyulduktan sonra önu gündüz gibi aydınlık. Nehre ulaştığında ise nehrin suyu çekilip azalır, suyun hızı kesilir. (KK.6)
- 2) Bu türbede 100 yıllık bir ağaç var. Ayağında telül çıktı. Ağacın yaprağından az bir şey alıp ayağını yıkıyorsun, vuruyorsun ayağını sonra türbenin içindeki zeytinyağından alıp üstüne onu sürüyorsun. Birkaç defa bunu tekrarlıyorlar. Sonra iyileşiyor. Kaç sefer oldu böyle şahit oldum. İnsanlar iyileşti. (KK.6)
- 3) Çocukları olmayan kimseler gelir ve 3 hafta boyunca cuma günleri buraya gelip ziyaret ederler. Sonra aradan 1-2 ay geçmeden eşi hamile kalır ve buraya gelip adaklarını keserler. (KK.6)
- 4) 10 yıl boyunca çocuğı olmayan insanlar geldi. Dua edip burada 3 hafta üst üste cuma günü yattılar. Ve bazılarının yüzlerine nur iner burada yattıklarında, 4. Haftada çocukları oldu. Temiz kalpli olmak, inanmak gerek. Niyetin bozulursa kesinlikle olmuyor. (KK.6)
- 5) Birinin 17 yıl boyunca çocuğı olmuyormuş. Buraya gelen kimselerden çocukları olduğunu duymuş ve öylece bu türbeye gelmiş. Duasını etmiş, burada yatmış. Sonra erkek çocuğı olmuş ve buraya gelip adak için dana kesip dağıttı. (KK.6)

6) Dayımın eşinin çocuğu olmuyordu. Buraya gelip erkek çocuk için adak adayıp, dileklerini dilemişler. Sonra erkek çocukları oldu. Adını da Ahmet koydular. Adağını da burada kestiler. (KK.6)

7) Kötü niyetli bir insan türbeye geldi. Türbenin önündeki ağacın yaprağından kopardı. Ondandır ağaç meyve vermez oldu. (KK.6)

1.14. ŞEYH ABDULLAH EL MĞAVRİ TÜRBESİ

Şeyh Abdullah El Mğavri türbesi, Hatay'ın Samandağ ilçesine bağlı Uzunbağ Mahallesiindedir. Türbe etrafı çevrili bir bahçe içindedir. Dışında ağaçların altında insanların dilek dileyip oturabilmeleri için banklar dizilidir. Hemen karşısında kurban ve adakların kesileceği alan ve mutfak bölümü yer alır. Makam odası kare planlı beyaz boyalı kubbe biçimli bir yapıdır. İçerisinde bir adet sanduka, Kuran'ı Kerimler, minderler, sağlık taşları, bahur taneleri, zeytinyağı, pamuk ve yardım sandığı vardır.

Şeyh Abdullah El Mğavri'nin, eski zamanda savaşlar olurken denizde kafirleri batırdığı anlatılır. Savaşta önemli bir anda kafirleri mağlup ederek aracılık etmiş bir İslam dervişi sayıldığı rivayet edilmektedir. (KK.4)

Türbeye hastalıktan kurtulmak, çeşitli adak ve dileklerde bulunmak için ziyaret edilir. Bir hastalığı olan kimse buraya gelip dilek diler ya da kurban keserse hastalığı iyileşir, şifasını bulur. (KK.4) (KK.5) Ayrıca beli ağrıyan hastalar buraya gelip o silindir taşları belini sürerler. Burada 1 gece yatarlar, dua okurlar. Sonra iyileşirler. (KK.5)

1.15. HZ. EL ARABİ VE İMAM ALİ ZEYNÜLABİDİN TÜRBESİ

Hiz. El Arabi ve İmam Ali Zeynûlabidin türbesi Hatay'ın Defne ilçesine bağlı Armutlu Mahallesiindedir. Türbe Asi Nehri kıyısında geniş bir bahçe içindedir ve iki ayrı makam odası vardır. Bahçenin girişinde Hiz. El Arabi'nin makamı yer alır. İçinde; üzeri yeşil renkli bezle örtülmüş mermer kaplı bir sanduka yer alır. Bahçenin iç kısmında ise İmam Ali Zeynûlabidin'in makamı yer alır. Makam odasının giriş kapısında "Hiz. Muhammed Sallallahu Aleyhi Veelihi Vesellem ile Hazreti Ali'nin Torunlarından Hazreti Hüseyin Oğlu İmam Ali Zeynûlabidin'in Makamı ile Bu Kubbei Mübareke Şeref Bulmuştur. 2000" yazmaktadır. Türbenin iç kısmında bir adet mermer kaplı sanduka, yardım sandığı, bahur, zeytinyağı ve reyhan yaprakları vardır. Türbenin dış bahçesinde adak ve kurban kesmek için bölümler ve misafirleri ağırlamak için banklar yer almaktadır.

Hiz. El Arabi hakkında bilgilere 10. Maddede yer verilmiştir. İmam Ali Zeynûlabidin hakkındaki rivayete göre; soyunun Hiz. Ali'ye dayandığı ve onun torunlarından biri olarak

görüldüğü ifade edilir. Bunun yanında savaş zamanı Hatay'daki kafirlerle savaşıp, İslam'ın öncülerinden olmuş ulu bir şahıs olduğu rivayet edilir.

Türbe, genellikle şifa bulmak için gelen kimseler tarafından ziyaret edilmektedir. Bunun dışında türbeyi; bir okul kazanmak, sınavı geçmek veya sıkıntılı bir halden kurtulmak gibi nedenlerden dolayı da ziyaret edenler de vardır.

Türbe-Ziyaret Hakkındaki Anlatılar ve Uygulamalar:

1) Bu zat burada teşrif etmiş. Bu zat, Peygamberler savaşında buradan geçmiş. Savaş zamanı Gayrimüslim düşmanları İmam Ali Zeynülâbidin ile birlikte şehrin çıkışına kadar şimdiki St. Pierre kilisesine kadar kovmuşlar. El Arabi, ilk önce Simon manastırının oradan bu teşrif makamına kadar gelerek kafirleri kovuyor ve onlarla savaşıyor. Sonra buradan şehrin çıkışına ilerliyorlar. (KK.61)

2) Bir gün bir kadın eşiyle birlikte türbeye gelir. Uzun zamandır çocukları olmaz. Tütsülerini yakıp, dualarını ederler. Birkaç ay sonra o çift yeniden türbeye gelir. Kadın hamiledir. Adak adarlar ve kurbanlarını kesip, dağıtırlar. Ben böyle birçok örnek gördüm. İnsanlar çaresiz kaldıklarında bu mübarek zatlar aracılığıyla Allah'tan yardım dilerler ve içten inanan herkesin duası kabul olur. (KK.61)

3) Ben hastayım, önce Hıdır (as) Büyük ziyaretine gittim. Sonra buraya geldim. Bahurumu yaktım. Ayaklarıma ziyaretteki zeytinyağından sürdüm. Ziyaretin içinde duamı okurken etrafını tavaf ettim. İnanıyorum ki ben bu zatların yüzü hürmetine iyileşeceğim. Şifa bulacağım. (KK.62)

4) Ben ziyarete bahur ve zeytinyağı bıraktım. Başka gelecek olan insanlarda şifalanıp faydalansınlar diye. Duamı edip dileğimi dileyeceğim. Sıkıntılı bir halden kurtulmak istiyorum. Vücut ağrılarım var, Allah'ın izniyle bu zatların hürmetine şifa bulacağıma inanıyorum. (KK.63)

5) Bir gün ben ağaçtan düşüp belimi kırmıştım. Ayağıma da protez takılmıştı zor zamanlar geçirdim. Beni türbeye getirdiler. Duamı ettim. Rüyamda bana şifa verdiler. Belim kısa sürede iyileşti. (KK.63)

6) Bir ara benim çocuğum 12-13 yaşlarındayken yarım saat oturup ayağa kalksa başı dönüp, düşüyordu. Doktora gittik ilaçlar verdi ama bir türlü çocuğum iyileşmedi. Sonra bu türbeye geldik. Çocuğumu türbeye geçirdim, bahurunu yaktım, birlikte dua ettik. Çocuğumun artık başı dönmez oldu. (KK.60)

7) Hristiyan bir kadın bu türbeyi üst üste rüyasında görmüş buraya geldi: “Benim adağım var, 3 hafta boyunca buraya gelip türbeyi temizleyip, süpüreceğim.” dedi. (KK.61)

8) Benim amcam kaza geçirdi. Beyin kanaması olmuştu. 24 gün yoğun bakımda kaldı. Buraya gelip dua ettik ve türbenin içinde bir kapta suyu 1 gece boyunca beklettik. Sonra alıp amcama götürdük, ona içirdik. Amcam şifasını buldu. (KK.62)

1.16. HZ. HİDİR (ZEYTUNİ) TÜRBEŞİ

Hiz. Hıdır (Zeytuni) türbesi, Hatay’ın Antakya ilçesine bağılı Armutlu Mahallesinde Mehmet Yeloğlu köprüsü üzerindedir. Türbe, köprünün yol güzergahının tam ortasındadır. Türbenin oluşumunu anlatan rivayete göre; Hiz. Hıdır’ın bu yoldan geçerken atını zeytin ağacına bağlamasıyla kutsallık kazanan ağaç, zaman içinde insanların rüyalarına da girerek çevresi kapatılmış ve bugünkü türbe görünümüne ulaşmıştır. Türbe, kare biçimli yapıdır ve tavanından zeytin ağacının dalları uzanmaktadır. Türbenin içinde ise; zeytin ağacının gövdesi ve kovuğı, bir adet dikdörtgen biçiminde mermer kaplı sanduka, Türk bayrağı, Hiz. Ali’nin bir portesi, Kuran-ı Kerimler, silindir biçiminde sağılık taşları, yardım sandığı, bahur, zeytinyağı ve pamuklar bulunmaktadır.

Kaynak kişilerin ifadesine göre türbe, daha çok hastalıktan, sıkıntılı halden kurtulmak, kaza ve musibetten sakınmak gibi sebeplerle ziyaret edilmektedir. Bunların dışında türbeye her türlü sebeple de dilek ve duada bulunmak isteyen kimseler de gelmektedir.

Türbe-Ziyaret Hakkındaki Anlatılar ve Uygulamalar:

1) Günün birinde Hiz. Hıdır’ın yolu buradan geçer. Buradaki zeytin ağacının gölgesinde durup, dinlenir ve atını bu ağaca bağlar. O yüzden bu ağaç mukaddestir. Kutsal kabul edilir. O yüzden aralıklı olarak bu ağacın üzerine nur iner. (KK.59)

2) Zamanında köylü bir ağa buraya gelip, bu ağacı sökmeye çalışır. Baltayı ağacın gövdesine bir vurur. Balta ağacın ayağına sekir gelir. Sonra o ağacın rüyasına beyaz giyimli, sakallı, uzun boylu bir adam gelir. Onu nerdeyse boğacak kadar öfkeli olduğunu görür. Adam: “Bu ağaca dokunmayacaksın!” der. Köylü ağası o günden sonra herkese Hıdır (as) gördüğünü ve bu ağacın mukaddes olup yerinden oynatılmaması gerektiğini söylemeye başlar. Hatta başında nöbet tuttuğı anlatılır. (KK.59)

3) Burası türbe haline gelmeden önce bizlere önceleri burada yalnızca ağacın olduğu anlatılırdı; zamanında zeytin ağacı bir kişinin rüyasına girmiş ve rüyada buranın Hiz. Hıdır’ın uğradığı bir durak olduğu ve bu sebeple kutsal olduğu ona anlatılmış o vakitten sonra

hayırseverlerle birlikte ağacı çevreleyip böyle türbe haline almış, böylece bugünkü halini almış. (KK.59)

4) Bu yolda köprü yapılacağı zaman ağacın kökünü kaydırmak istediler. Çünkü ağaç tam yolun ortasına geliyor. Büyük kepçe geldi; ağaca doğru başını dokundurdu, kepçenin demirleri yamuldu. Bu ağaç izin vermedi. Yerinden kıpırdamadı. (KK.59)

5) Oğlum uzun yola çıkacak. Onu uğurlamadan önce mutlaka türbeye getiririm; tütsü yakar, dua ederiz. Yolculuğu kazasız, belasız sağ salim geçsin. Hayırlısıyla gideceği yere ulaşsın diye bunu hep yaparız. (KK.79)

6) Ben büyük bir hastalık geçirmiştım. O sıralarda annem türbeye gelip, dua etmiş ve adak adamış. Eğer ki ben sağlığıma kavuşursam makamın üstünde serili olan yeşil örtüyü yenileyeceğini, türbeye getireceğini söylemiş. Ben sağlığıma kavuştum. Annem yeşil örtüyü herkes faydalansın diye ziyarete getirdi. Adağımızı gerçekleştirdik. İnşallah başkaları bu örtüden kesip çocuklarına, kendilerine alıp yararlanacaklar. (KK.55)

7) İnsanlar buraya gelip; dualarında hastalıkları için Hz. Hızır'ın kendilerini ameliyat etmelerini dilerler. Çoğu iyileşip gelir, anlatır. Rüyalarında Hızır As. gördüklerini ve ameliyata bile gerek kalmadan şifalandıklarını söylerler. (KK.79)

8) Ben bir ara çok sıkıntılı bir haldeydim. Hastalanmışım. Rüyamda Hızır As. gördüm. Daha sonra birçok kez onu gökyüzünde gördüm. Ne zaman sıkıntıya düşsem. Onun için dua ederim ve içime bir ferahlık gelir. (KK.55)

1.17. ŞEYH MUHAMMED EL GARİB TÜRBEŞİ

Şeyh Muhammed El Garib türbesi, Hatay'ın Antakya ilçesine bağlı Küçükdalyan Mahallesindedir. Türbenin hemen yanında adak ve kurbanların kesilmesi için bir hayırsever tarafından yapılmış bir bina vardır. Binanın içinde kurban kesim yeri, mutfak bölümü, üst katında ise namaz kılma yeri bulunmaktadır. Türbenin içinde mermer kaplı bir sanduka, üzerinde yeşil bir örtü vardır. Zemin halılarla serilidir. Duvarların önünde sandalyeler dizilidir. Duvarlarda namazlağı, Hz. Ali'nin tasviri, Türk Bayrağı, silindir biçiminde sağlık taşları, bir tepsi içinde bahur taneleri, zeytinyağı ve pamuklar vardır.

Türbede yatan Şeyh Muhammet El Garip'in, İslam uğruna savaşan bir asker olduğu rivayet edilmektedir. Türbe, adak gerçekleştirmek, bayramları kutlamak, kısmet ve baht açılması, çocuk sahibi olmak, hastalıktan kurtulmak ve her türlü dilek ve istekte bulunmak için ziyaret edilir.

Türbe-Ziyaret Hakkındaki Anlatılar ve Uygulamalar:

- 1) Bu yerleşim alanında yaşayan bir kadın, birkaç defa rüyasında Muhammed El Garib'in suretini ve burada onun adına bir türbe olmasını görür. Sonra oranın toprak sahipleriyle konuşulup bir araya gelinir ve burası türbe olarak vakfedilir. (KK.55)
- 2) Eskiden Hz. İsa döneminde, havarilerinin buraya gelmesiyle bir sıkıntı yaşanır. Kafirler ile Hz. İsa'nın havarileri arasında bir savaş yaşanır. Bugün St. Piyer Kilisesinin olduğu yerde yaşayan halk havarileri istemez. Halk böyle karşı çıkınca Habib-i Neccar'da halka karşı çıkınca bir savaş başlar. Bu savaş sırasında Habib-i Neccar'ın yanında savaşan Muhammet El Garip şehit düşer. Muhammet El Garip, Habib-i Neccar ile birlikte İslam uğruna savaşarak ölmüş bir dervıştır. Onun asker olarak şehit olduğu bizlere anlatılır. Burası onun yattığı yerdir. (KK.55)
- 3) Bugün çocuk bayramı, ben buraya kurbanımı getirip adağımı gerçekleştirdim. Çünkü Allah bana çocuk nasip eyledi. Çocuklarım var olduğu ve sağlıklı oldukları için bende Allah'a şükretmek ve Hz. Muhammed'in de aşkıyla fakir fukaraya kurbanımı dağıtmak istedim. (KK.55)
- 4) Biz türbeye gelip, kurbanımızı keseriz. Onun etiyle Hirise yemeğini pişiririz. Sonrasında Kur'an-ı Kerim hatmini yaparız. Bütün fakir fukaralara, adağa gelen insanlara yardım olarak kova kova bu yemekten dağıtırız. (KK.58)
- 5) Kimi genç kızlar bahtları, kismetleri açılsın diye duvara bahur yapıştırırlar. Eğer bahur duvara yapışırsa kismetlerinin açılacağına inanırlar. Reçine gibi olan bahur tanesini ellerine alırlar üç defa duvara sürterek yapıştırma hakları vardır. Eğer üç defada sürterek yapıştırmaya çalıştıklarında bahur duvara tutunursa o dilek gerçek olur. (KK.58)

1.18. HZ. HIZIR, ŞEYH DAHİR VE ŞEYH HASAN İL CİLLİ TÜRBESİ

Hiz. Hızır, Şeyh Dahir ve Şeyh Hasan İl Cilli türbesi, Hatay'ın Defne ilçesine bağlı Sümerler Mahallesindedir. Türbe binası içinde üç makamı barındıran avlulu bir yapıya sahiptir. İlk giriş kapısında üç zatın isimleri yazmaktadır. Girişin hemen önünde Şeyh Hasan İl Cilli'nin makam odası yer alır. Makam odasının girişinde büyük bir çınar ağacı vardır. Odanın içinde; mermer kaplı üstü yeşil bez ve Kur'an-ı Kerimlerle dizili bir sanduka bulunur. Avlunun diğer tarafında Hz. Hızır ve Şeyh Dahir'e ait olan bir diğer makam odası yer alır. Makam odasının hemen karşısında ikinci bir çınar ağacı dikilidir. Bu odanın içinde ise; mermer kaplı iki sanduka, yerlerde halılar, sağlık taşları, bahur, pamuk ve zeytinyağı bulunur. Avlunun sağ kısmında mutfak bölümü vardır. Bunun hemen yanında ocak ve kesim yerleri bulunur. Avlunun üst katında ise namaz kılma ve misafir ağırlama bölümleri yer alır.

Türbede adı geçen zatlar hakkında bilgiye ulaşılammıştır. Fakat Hz. Hızır'ın Hatay sınırları içinde birçok makamı olduğunu düşünürsek bu makamının da onun uğradığı, ayak bastığı ve kerametini gösterdiği bir mekân olması aşıkardır.

Türbe, her türlü dilek ve isteklerde bulunmak amacıyla ziyaret edilir. Bunun yanı sıra halk adak ve bayramlarını orada gerçekleştirmek için de türbeyi ziyaret eder.

Türbe-Ziyaret Hakkındaki Anlatılar ve Uygulamalar:

1) Benim babamın 7 yıl boyunca çocukları olmuş ama olanların hepsi doğduktan 3-5 ay sonra ölmüş. Durum böyle olunca babam türbeye gelip dua etmiş ve çocuk bayramına niyet edip adak adanmış ve bunu her yıl yerine getireceğine söz vermiş. Bayramı tutmaya başlamış. Sonraki yıllarda babamın çocukları doğmuş ve yaşamış. Sonra ben oldum zaten. O yüzden biz hala bu bayramı tutuyoruz. Bugün adağımızı gerçekleştirdik; kurbanımızı kestik, hirise yemeğini pişirdik, herkese dağıtıyoruz. Bu bayram böyle yıllarca devam edecek. (KK.56)

2) Bir daha 6 şubatta yaşananlar yaşanmasın. Allah sevdiklerimizi korusun. Kazadan beladan sakınsın diye ziyaretin içinde bahurumu yaktım ve duamı ettim. Buraya gelip dua etmek benim içime huzur veriyor. Bu zatların bize aracılık edeceğine inancımız var. (KK.55) (KK.57)

1.19. SOFU BABA TÜRBESİ

Sofu Baba türbesi, Hatay'ın Antakya ilçesine bağlı İplikpazarı Mahallesiinde kendi adına yapılmış caminin içindedir. Caminin minaresi depremde epey zarar görmüştür. Fakat yapının iskeleti hala sağlam bir şekilde kendini korumaktadır. Caminin iç avlusunda iki makam odası bulunmaktadır. Bunlardan ilki Sofu Babanın kendisine ait mezarın bulunduğu odadır. İçinde kibleye doğru konumlandırılmış bir adet sanduka vardır. Diğer ise Sofu Babanın eşine ait odadır. İki sandukanın üzeri de yeşil ipek bir örtüyle kaplanmıştır.

Sofu Baba, asıl adı Şeyh Yusuf olan halk arasında aldığı lakapla Sofu Baba olarak anılan bir zattır. 18. Yüzyılda yaşadığı rivayet edilir. 1819 yılında önce kendi adıyla bu camiyi ve dışarda bulunan çeşmeyi yaptırmış sonra ölümüyle buraya defni gerçekleşmiş ve yapı bugünkü türbe halini almıştır. Yapı 2007 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından onarılmıştır. Sofu Baba hakkında edindiğimiz rivayete göre; bu camide imamlık yapmış, halka yardımcı olup doğru yolu göstermiş ve burada ikamet edip burada yaşamı son bulmuş muhterem bir zat olarak anılmaktadır.

Türbe, genellikle mevlit okutmak, Kur'an- Kerim okumak, namaz kılmak, Sofu Baba ve eşine duada bulunmak maksadıyla ziyaret edilir. Türbede okutulan mevlitlerin çoğunluğu

yeni doğan bebekler içindir. Anne ve babalar evlatlarının hayırlı bir vatan evladı, dürüst, saygılı ve muvaffak olabilmesi için dualar ederek okuttukları mevlitle çocuklarının gelecekte iyi yetişmesi için Allah'a dilekte bulunurlar. (KK.65) (KK.66)

1.20. HİDİR ELVAN TÜRBESİ

Hızır Elvan türbesi Hatay'ın Antakya ilçesine bağlı Haraparası Mahallesindedir. Türbe geniş avlulu bir bahçe içindedir. Bahçede mutfak için ayrı odalar, ocak ve pişirim yerleri, kurban kesim yerleri, misafir ağırlama ve yemek yerleri ve oturma alanları olmak üzere birçok bölüm vardır. Türbe, dikdörtgen biçiminde beyaz boyalı üstü kubbeli bir yapıdır. İçinde ilk giriş bölümü yer alır; burada baş örtüleri, tesbih, gömlek, ayakkabılık ve bahur ocağı bulunur. İç oda makam odasıdır; bir adet mermer kaplı sanduka vardır.

Türbe, Hz. Hızır'ın uğradığı yerlerden biri olması bakımından kutsal olarak kabul edilir ve bu sebeple türbe halini aldığı rivayet edilir. Halk arasındaki bir diğer rivayet ise; Hz. Hızır'ın dokunduğu, ayak bastığı ve oturduğu yerin kutsallaştığı inancıdır. Kutsal olan yere de nur indiği inanışı hakimdir. Eskiden bu türbenin yanında Osmanlı döneminden Civelek ailesinin yaşadığı ve o dönemde türbenin sadece küçük bir kubbeli yapıda olduğu anlatılır. Bu ailenin türbede yaşanan birçok mucizeye; Hızır'ın herkesin yardımına koşması, ihtiyacı olanın yanında bitmesi gibi türlü hadiselerle şahitlik ettiği rivayet edilir. Bu bakımdan türbe, Hz. Hızır'ın ayak bastığı bir mekân olarak kabul görür. (KK.64)

Türbe, her türlü dilek ve istekte bulunmak isteyen halk tarafından ziyaret edilmektedir.

Türbe-Ziyaret Hakkındaki Anlatılar ve Uygulamalar:

- 1) Bu binayı inşa eden Mehmet Güven çocukken buraya gelip dua ettiğinde Hz. Hızır'ın nurani suretini görmüş. Bunun üzerine büyüüp bunu yapabilecek güce eriştiğinde buranın bakımını ve düzenlenmesine öncülük etmiştir. Hz. Hızır'dan el almış bir kişidir. Birçok kişi hastalıkları olan kimselere şifa verdiğini anlatır. (KK.64)
- 2) Ben Hz. Hızır'ı gerçekte gördüm. Ondan sonra ben buraların bakımını üstlendim. Ben eskiden türbeleri kendi çabamla kireçle beyaza boyardım. Dedim ki ben buraları yağlı boyayla boyayacağım sonra daha da iyi hale getireceğime söz verdim. Elhamdülillah Hz. Hızır'ı hala rüyamda, gerçekte suretini görüyorum. Onun yolunda insanlara yardımcı olmak benim bir görevim. (KK.70)
- 3) Bir gün bu türbeye geldim. Dualar ettim, Mehmet Güven hocamız da buradaydı. Onun Hz. Hızır'dan el aldığına inanırız. O benim parmağımı gördü. Doktora gitmişim bir çaresi bulunamamıştı artık parmağım kesilecek derecedeydi. Güven, benim elimi iyileştirdi. (KK.64)

1.21. HABİB-İ NECCAR TÜRBEŚİ

Habib-i Neccar Türbesi ve Camii, Antakya'nın eski şehir dokusunun hemen ortasına rastlayan bir bölgede ve şehri doğu-batı yönünde baştan başa kat ederek ikiye bölen Kurtuluş Caddesi (Eski Kışla-Dörtayak Caddesi) ile Ata Köprüsü'nden dağ yönüne uzanan Kemalpaşa Caddesi'nin kesiştiği yerdedir (Tekin, 2006:53).

Türbe, cami avlusunun giriş kapısının hemen sol tarafında yer almaktadır. Buradan ilk girdiğimiz odada Yahya ve Yunus' a ait makamlar bulunmaktadır. Daha sonra bu odanın bir ilerisinde "Habib-i Neccar Ziyaretgahı" adlı aşağıya doğru üç katlı odalar bulunmaktadır. İlk katı ziyaretçilerin namaz kılması için ayrılmış bir bölümden oluşur. İkinci katında kimliği belirsiz iki mezar yer almaktadır. En alt üçüncü katta ise Habib-i Neccar ve Şem'un u Sefa'ya ait sandukalar bulunmaktadır. Bu odacıklarda halılar serilidir. Gelen ziyaretçiler buralarda namazlarını kılıp, dua edebilmektedir.

Türbe, sağlıklı bir çocuk doğurmak, kısmetin açılması, sınavları kazanmak gibi her türlü dilek ve duada bulunmak için ziyaret edilmektedir. Türbeye ziyarete gelenler iki rekât namaz kılmadan türbe mekânından ayrılmazlar.

Türbe-Ziyaret Hakkındaki Anlatılar ve Uygulamalar:

1) Habib-i Neccar Hz. burada büyük bir insandır. Buranın emiri gibi biri. Buraya havariler gelir. Hz. İsa'nın tek olan dinine halkı davet ederler. Habib-i Neccar' da onlara sorar: "Sizin dininiz nasıl, tek bir Allah'a mı iman ediyorsunuz?" Havariler: "Evet." der. Habib-i Neccar da o zaman onlardan bir keramet göstermelerini ister. Havariler keramet gösterir ve böylece Habib-i Neccar onlara inanır. Daha sonra havariler Habib-i Neccar'dan kavminin de onlara iman etmesi için emretmesini, bir şeyler yapmasını ister. Habib-i Neccar da: "Kardeşim siz gelin eski dininizi bırakın Allah'a iman edin dersem sizi de beni de katlederler." der. Havariler: "Peki ne yapalım?" der. Habib-i Neccar: "Arkadaşım Şem un Sefa'yı çağırayım, önce onu iman ettireyim. O benim sözümü tutar." der. Habib-i Neccar, Şem un Sefa'ya Allah inancını, peygamberinin Hz. İsa olduğunu ve onun dinine inanmamız için iki tane havari gönderdiğini anlatır. Fakat bunu halka nasıl inandıracağız, buranın halkı çok azgın bir halk, bizi katlederler, burası helak olur diye ekler. Havariler de: "Peki nasıl bir yol izleyelim?" der. Habib-i Neccar: "Ben sizi bir meydana çağırayım. Siz İsa Aleyhisselam'ın yaptığı mucizeleri yapın. Ben de buna itiraz edeyim. Bakalım halk o zaman ne yapacak?" Havariler: "Tamam, biz bu mucizeleri yapalım. Çünkü bize mucize emredildi. Biz Hz. İsa'nın havarileriyiz." derler. Habib-i Neccar bir gün onları bir yere toplar. Halka, onların bir din getirdiğini anlatır. Ama sanki kendi o dine inanmamış gibi açıklama yapar ve onların cüzzamlı hastaları iyi ettiğini, kör olanların gözlerini

açtığını söyler. Halk hep bir ağızdan konuşmaya başlar; öyle şey olur mu, sihirbaz bunlar gibi laflar ederek, itiraz ederler ve gösterebilirler o zaman kerametlerini derler. Bunun üzerine havariler, ilk önce dualar ederek cüzzamlıları iyi ederler. Sonra halk: “Belki bunda sihirbazlık yaptılar o zaman körlerin gözünü açsın.” der. Havariler; dualar ederek, yıllardır kör olan adamın gözleri oracıkta açılır. Buna rağmen halk, hala iman etmez. En son havariler ölüyü diriltir. Havariler ölüyü diriltince Habib-i Neccar: “Ben iman ettim.” der. Şem un Sefa: “Ben de iman ettim.” der. Sonrasında halk hepsini bir taşıyarak dağdan aşağı doğru iter. Habib-i Neccar elçilerin taşlanması karşı çıktığı için onun boynunu vururlar ve başını yukardan aşağıya doğru iterler. Şu an ki caminin bulunduğu yerde türbeleri vardır. Fakat Habib-i Neccar’ın başı aşağıda, bedeni de yukarıdaki türbededir. Bizim çocukluğumuzda başının düştüğü o yuvarlak yer duruyordu. Sonradan tadilat yapılırken o yuvarlağı kapattılar. (KK.74)

2) Şu an Habib-i Neccar ve Şem un Sefa türbelerinin bulunduğu yer eskiden sadece topraktı ve toprağın köşesi Habib-i Neccar’ın bulunduğu yerden su çıkardı. Oradan toprak olduğu halde çok güzel bir temiz su çıktığı için o sudan büyüklerimiz hasta olanlara, dermansız hastalıkları olanlara bu sudan götürür, içirirlerdi. Vücutlarında yaraları olanlara bu sudan göturdüklerinde iyileşirdi. Şimdi oraya kaç defa beton dökülmüş olmasına rağmen ziyaretine gidildiği zaman orası hala nemlidir. (KK.74)

3) Türbede bir taş vardı, o taş her zaman Habib-i Neccar’ın başının ucunda dururdu. İnsanlar onu alıp ayağı, beli ağrıyan yerlerine sürerek dua okurlardı. (KK.67) (KK.66) (KK.73)

4) Türbeye gelip insanlar adak adarlardı. Çocuğu olmayanlar çocuklarının olması için adak adarlardı. Fakat orada kurban kesilmezdi. Sadece ruhu şerifine okunur. İsteyen mevlit okuturdu. (KK.68) (KK.69)

5) Çocuklar altıncı ayını doldurdıklarında türbeye gelip buçuk mevlidi okutmak için adak adardık. Çocuk altıncı ayını doldurunca bebekle birlikte türbeye gider, eşi dostu türbeye çağırır, mevlit okuturduk. Ardından gelenlere hayır duası etmeleri için de lokum dağıttık. (KK.66) (KK.67) (KK.68) (KK.69) (KK.73) (KK.74)

1.22. HIZIR (DENİZ) TÜRBESİ

Türbe, Hatay’ın Samandağ ilçesine bağlı Deniz bölgesindedir. Türbe yuvarlak biçimli tüm çevresi camekanla çevrili üstü kubbeli betonarme bir yapıya sahiptir. Türbenin giriş kapısında “Hızır Aleyhisselam ile Musa Peygamberin Buluşması Kehf Suresi 60-82. Ayetler” yazmaktadır. Türbe makamının içinde ortada duran büyük bir gövdeye sahip kubbe biçimli bir kaya parçası yer almaktadır. Bu kayanın çevresi mermerle kaplanmış olup kaya, kirece

boyanmıştır. Bu kayanın üzerinde bir kitabe yer almaktadır. Kitabede ise Kehf suresinin 60-82. Ayetleri yazılıdır. Türbe eskiden üstü açık sadece etrafı demir parmaklıklarla çevrili bir biçimdeyken günümüzde hayırseverler tarafından bakımı yapılarak bugünkü halini almıştır. Makamın 200 m ilerisinde adak kesimi ve mutfak bölümlerinin yer aldığı iki katlı bir yapısı daha bulunmaktadır.

İnsanlar bu türbeyi aşağıda menkıbelerde geçen anlatmalardaki Hz. Musa ile Hz. Hızır'ın buluştukları kutsal kaya olması sebebiyle sıkça ziyaret etmektedirler. İnsanlar türbenin içine girerek çeşitli dilek, istek, dua ve adakta bulunmakla birlikte aynı zamanda araçlarıyla da türbenin etrafını tavaf ederek dua ve dilekte bulunmaları bakımından çok dikkat çeken türbelerden biridir.

Türbe-Ziyaret Hakkındaki Anlatılar:

1) Bundan yıllar yıllı öncesinde Hızır Bey köyünde bir ab-ı hayat deresi vardır. Bu suyun başında bir ejderha bekler. O sudan içmek isteyenler ejderhaya her yıl bir kız hediye ederler. Yıllardan birinde sıra o köyün ağasının kızına gelir. Ağa, kızının her tarafını bağlayarak suyun başına bırakır. O sırada dağdan bir çoban mızrağını, kıza yaklaşmakta olan ejderhanın üstüne saplar. Sonrasında ejderha yerin altına inerek gözden kaybolur. Ejderha gide gide sert bir kayaya çarparak o kayayı parçalar ve oradan Asi nehri doğar. O nehir artık hep akar durur. Çobanın yere saplanan mızrağı, yeşerip ağaç olur. Halk, çobanın kızı kurtarmasına karşılık ona Hızır Bey adını verir. Kız ile Hızır Bey evlenir. Bundan sonra herkes Hızır Bey'e akıl danışmaya gelir. Hızır Bey zamanının en akıllı adamı olarak bilinir olur.

2) Günlerden bir gün Hz. Musa, Allah'a zamanın en akıllı adamının kim olduğunu sorar. Onun Hızır Bey olduğunu öğrenince onu nasıl bulacağını merak eder. “Bastonunu yere saplayınca yeşerip ağaç olduğu, iki denizin kavuştuğu bir yerde bulursun.” diye Allah’tan nida gelir. Bunun üzerine Musa yola çıkar. Bir gün yolu Hızır Bey köyüne düşer. Oradaki ab-ı hayat deresinden su içerken bastonunu yere saplar. Suyunu içtikten sonra bir dönüp bakar ki bastonu yeşerip kocaman bir ağaç olur. Sonra yoluna devam eder ve karşısına deniz çıkar. Orada Hızır Beyi bulur, ona: “Benimle yolculuk eder misin? Bana fikirler verir misin?” diye sorar. Hızır Bey: “Ben ne yaparsam yapayım bana soru sormayacaksın, bunu kabul edersen ancak o zaman seninle yolculuk ederim.” der. Musa da: “Tamam.” der. Yolculukları başlar. Bir gemiye binerler. Gemi delinip su almaya başlar ve onu o halde bırakırlar. Musa, Hızır Bey'e: “Neden terk ettin? Neden yardım etmedin?” diye sorar. Başka bir yere giderler. Oradaki bir evin duvarı yıkılmak üzere, Hızır Bey bunu görünce duvarı güzelce sıvayarak sağlamlaştırır. Musa dayanamayarak Hızır Bey'e neden yıkılmakta olan duvarı sıvadığını sorar. Daha sonra başka bir yere giderler.

Orada sokakta yaramazlık yapan bir çocuğa Hıdır Bey tokat atıp onu öldürür. Yine Musa: “Çocuğa neden vurdun? Onu neden öldürdün? diye sorar. Hıdır Bey en sonunda soruların cevabını verir: “Korsanlar güzel gemileri çalıyor, bindiğimiz gemi de en güzel gemilerden biriydi ve onu korsanlar çalması diye batmaya terk ettim. Yıkılan duvarı sağlamlaştırdım. Çünkü o evin altında bir hazine var. O evde yaşayan çocukların annesi babası yok. Büyüdüklerinde zaten o duvar yıkılacak ve o zaman hazineyi onlar kendileri görüp alsınlar diye sıvadım. Çocuğa tokat attım çünkü o ilerde cani bir insan olacaktı, o yüzden öldürdüm. İşte şimdi de seninle, burada yollarımız ayrılıyor. Çünkü sen sözünü tutmadın her gittiğimiz yerde bana soru sordun.” der. Sonrasında da Hıdır Bey ortadan kaybolur. (KK.24)

3) Hz. Musa Allah’a sorar: “Ya rab benden sana daha yakın olan kimse var mı?” Allah dedi: “Evet, var.” Musa dedi: “Kim?” Allah: “Hz. Hızır” Musa: “Peki ben onu nerede bulurum?” Allah: “Bir gün balık pişirdiğinde o balıklardan eğer ki biri canlanırsa bil ki orada Hızır vardır.” der. Hz. Musa Kızıldeniz’i yardıktan sonra buraya Samandağ denizine gelir. Şu an Hz. Hızır’ın makamının bulunduğu yere gelir. Balık pişirir ve o pişen balık geri canlanır. Balık canlanınca Musa Hz. Hızır’ın denizden geldiğini görür. (KK.64)

1.23. ŞEYH ALİ MUĞEVİRİ, ŞEYH ABDULLAH MUĞEVİRİ, ŞEYH İBRAHİM MUĞEVİRİ TÜRBESİ

Bu türbeler, Hatay’ın Defne ilçesine bağlı Harbiye mahallesinde Yatır Sokaktadır. Sokağın başında ilk Şeyh İbrahim Muğevri’nin makamı ilerisinde büyük bahçe altında toplanmış Şeyh Ali Muğevri ve Şeyh Abdullah Muğevri’nin makamları yer alır. Üç makam odasının içinde bir adet sanduka, Türk bayrağı, yeşil örtü, bahur, mum, zeytinyağı ve pamuk bulunur. Dış bahçede kurban kesim yerleri, mutfak bölümü, misafir ağırlama bölümü, çeşitli banklar ve namaz kılma yerleri vardır.

Bu türbelerin üç kardeşe ait olduğu anlatılmaktadır. O sebeple üç makam ayrı ayrı yapılmıştır. Hepsinin yattığı yeri temsil etmektedir. 551 seneden beri buranın zuhur ettiği halk tarafından bilinmektedir. Bu zatlar halka göre; uzun sakallı, başlarında beyaz kepleri olarak tasavvur edilir. Bir rivayete göre de adlarında geçen “Muğevri” kelimesinin “batırmak” anlamında kullanıldığı ve bunun sebebinin ise şu hikâyeye dayandığı söylenilir: “Eskiden kayıklar üzerinde savaşa yürünürmüş, binlerce kişinin olduğu savaşta bu üç kardeşin olduğu tarafa baskın yapılacaktı onlar bakmışlar ki öldürülecek, yenilecekler bunun üzerine kendilerinin gizli sırrı olan dualarını söylemişler; üç kardeş hep birlikte derin bir şekilde dua etmiş ve anında herkesin kayıkları suya batmış. Kafirler telef olmuş.” Bu anlatılan rivayete göre üç kardeş “Muğevri” olarak anılmaya başlanmış. Bunun yanında üç kardeşin de Allaha

yakın bir rütbesi olduğu; Allaha kendini adanmış, onun için hep namazını, ibadetini eksik etmeyen, ibadetini Allah uğruna yapıp, zikrederek kendilerini bu yoldu yüceltmış insan oldukları anlatılır. Ayrıca öldükten sonra üzerlerine nur indiği söylenir.

Türbeler, hastalığına çare arayanlar, sıkıntılardan kurtulmak ve çeşitli dilek ve isteklerde bulunmak isteyenler tarafından ziyaret edilmektedir.

Türbe-Ziyaret Hakkındaki Anlatılar:

1) Eskiden buraya ziyarete gelen insanlar hep nur yağdığını ve bunu gördüklerini anlatırdı. Ama artık bu zamanda nur düştüğünü göremiyoruz. Devran değişti, her şey eskisi kadar temiz değil. (KK.40)

2) 3-4 sene evvel bir gün türbeyi ziyarete gelen adamın biri buradaki ağacın altında bulunan taştan alıp evine götürmüş. Gece rüyasına iki asker gelmiş: “Sen ziyaretten ne aldın, onu hemen götürüp yerine bırakacaksın.” demiş. Adam hemen ertesi gün o taşı getirip yerine bıraktı. (KK.40)

1.24. ŞEYH İBRAHİM KADDİS TÜRBEŞİ

Şeyh İbrahim Kaddis türbesi, Hatay’ın Defne ilçesine bağlı Harbiye Mahallesindedir. Türbe, Harbiye Şelalesinden akıp gelen nehir yatağının kenarındaki asma köprüünün ucundadır. Bölgenin ilk açık yapılı türbelerinden biri olduğu anlatılmaktadır. Türbenin yalnızca üst kubbesi bulunmakta ve etrafı demir çitlerle çevrili açık ormanlık alan içindedir. Bölgede henüz açığa çıkarılmamış olan Apollon tapınağının türbenin üst taraflarında birkaç metre içerilerde olduğuna inanılmaktadır. Türbede dikdörtgen biçiminde bir sanduka, hemen yanında yılanmış bir çınar ağacının kocaman gövdesi, kenarlarda buhurdanlıklar, buhur taneleri, zeytinyağı, yeşil çaputlar, çitlere ve ağaca bağlanmış yeşil bezler bulunmaktadır. Makamın hemen yanında bir yapı bulunmaktadır. Bu yapının içinde bir odada çevrelenmiş; türbenin kutsallığını alan ve yüzyıllardır aktığına inanılan şifalı bir su çeşmesi vardır. Bu suyun kerametiyle türbe ün salmıştır.

Şeyh İbrahim Kaddis Suriye’den bu bölgeye gelerek bir şeyh olarak yaşamını devam ettirmiş; insanlara yardımını dokunan, dinine ve imanına sadık, hayatını Allah yoluna adanmış derviş bir insan olduğu bilinmektedir. Türbeye yapılan ziyaretlerde onun aracılığıyla Allah’tan türlü dilek ve isteklerde bulunurlar. Yine türbede akan sudan şifa bulmak için ziyaret ederler.

Türbe-Ziyaret Hakkındaki Anlatılar ve Uygulamalar:

1) Şeyh İbrahim, Suriye'nin Lazkiye yöresinden göç etmiş fakir, dini bütün, imanı pek bir şeyhtir. Suriye'den gelip Harbiye'de bir ağanın yanında maraba (bahçıvan) olarak çalışmaya başlar. Şeyh İbrahim, ağanın tarlasında ekin eker, çok zor geçinir. Buğday hasatında, hasattan sonra çoluk çocuğuna ekmek yedirmek için buğdaydan birazını bir köşeye ayırır. Bu arada ağa gelir ve ayırdığı buğdayı görür. İbrahim'e bağırp çağırır ve onu kovar. Şeyh İbrahim: "Aman ağam, bu buğdayı çalmadım, evde un kalmamıştı; çocuklarım aç, onlara biraz unla ekmek yapıp, yedirdim. Aldığımı sana haber edecektim." der. Ağa ikna olmayıp verdiği karardan dönmez. Daha sonra ağa evine gider, gece vakti olur yatıp uyur. Rüyasında beyazlar içinde aksakallı bir derviş görür. Derviş, ona yaptığıının yanlış olduğunu söyleyerek der ki: "Senin buğdayına Allah'ın bereketi indi, çünkü bu buğdaydan imanlı ve yoksul insanlar karınlarını doyurdu. Ayrıca buğdayında onların emekleri ve alın terleri var." Bu rüya üzerine Ağa ertesi gün uyanır uyanmaz gördüklerini karısına anlatır, karısı ona: "Sen büyük günah işledin, bunu telafi et." der. Ağa derhal bahçıvanın yanına gider ve ellerine kapanıp: "Beni affet, bundan böyle bu toprakta istediğini ekip biçebilirsin çıkan ürün senindir." der. Şimdilerde Şeyh İbrahim Hazretlerinin türbesine sürekli nur indiği söylenir. (KK.77)

2) Burada her çarşamba sabahı şifa verdiğine inanılan su akar. Bu suyun yüzyıllardır aktığı anlatılır. Bölge halkı ve çevre illerden gelen insanların gelip burada arındıkları, yıkandıkları ve şifa gördükleri birçok kez olmuştur. Özellikle de deri hastalıklarına iyi geldiğine inanılır. (KK.1) (KK.2)

3) Eskiden mahallenin kadınları çeyizlik yünlerini gelip bu suda yıkarlardı. Suyun tazeliğiyle bereketli ve uğurlu olacağı inancı vardı. (KK.1)

4) Buraya üç Çarşamba üst üste gelinip akan sudan egzama olan yerlerine sürersin sadece egzama değil tüm deri hastalıklarına da iyi gelir. Bunu inanarak tekrarlı yaptıktan sonra Allah'ın izniyle iyileşmeyen hasta yoktur. (KK.1) (KK.2) (KK.53) (KK.54)

1.25. ŞEYH YUSUF EBU TURHAN TÜRBESİ

Şeyh Yusuf Ebu Turhan türbesi Hatay'ın Antakya ilçesine bağlı Ekinciler mahallesinde dağın yüksek bir tepesindedir. Türbenin çevresi mezarlıkla çevrilidir. Üst kubbeli dikdörtgen yapıda inşa edilmiş türbenin içinde 7 sanduka bulunur. Bu sandukaların üstü sarı üzeri yeşil bezle kaplanmıştır. İçerde yatan diğer sandukaların Şeyh Yusuf Ebu Turhan'ın aile fertlerinden ve en yakın arkadaşı Şeyh Yusuf Sahib ez-Zencir'e ait olduğu söylenebilir. Yine türbenin içinde sağlık taşları, bahur taneleri, bahurdanlık, zeytinyağı, pamuk ve Kur'an-ı Kerimler yer alır.

Şeyh Yusuf Ebu Turhan hakkında edindiğimiz bilgiye göre; bölgenin sayılı gelen din büyüklerinden, sözüne güvenilen, doğruların peşinden giden ve Alevi ilim önderi olarak kabul edilen bir derviştir. Döneminde, ilim öğretmek için birçok öğrenci yetiştirerek bir öğretmen sayılmış ve takva sahibi bir insan olarak görülmüştür. Türbenin içinde yatan bir diğer şahıs ise; Şeyh Yusuf Sahib ez-Zencir'dir. O, Şeyh Yusuf Ebu Turhan'ın babasından ders almış ve öğrenim gördüğü sıralarda oğlu Yusuf Ebu Turhan ile dostluk kurarak yıllar içinde birbirlerine candan bağlanan arkadaşlardır.

Türbe daha çok erkek çocuğu olmayanlar tarafından ziyaret edilmektedir. Ziyaretçiler burada adaklarını adamaktadırlar. Bunun yanı sıra türbe, her türbede olduğu gibi tüm dilek ve isteklerde bulunmak isteyenler tarafından da ziyaret edilir.

Türbe-Ziyaret Hakkındaki Anlatılar:

1) Birgün Şeyh Yusuf Ebu Turhan'ın yanında candan kıymetli Şeyh Yusuf Sahib ez-Zencir adında bir misafiri vardı. Ariflerin buluştuğunda sohbet ettiği gibi sohbet ediyorlardı. Kapı çalındı, kapının önünde duranlar kesinlikle dost değildi. Yumruklarcasına vurulan kapıdan çıkan sese bakılırsa kapıya vuranın niyetinin iyi olmadığı anlaşıyordu. Hoş olmayan bu kapı vurmasından sonra, iki şeyh ellerindeki kitapları masanın üstüne yavaşça bıraktı. Yan odada oturan Şeyh Yusuf Ebu Turhan'ın ailesi, kapıyı açınca silahlı iki Osmanlı askerinin: “Şeyh Yusuf burada mı? Onu almaya geldik.” dedikleri duyuldu. Evin etrafını bir korku bir telaş aldı. Farklı milletlerin birbirini kendilerine düşman gördüğü bir zamanlardı. Şeyh Yusuf Sahib ez-Zencir o anda candan kardeşi Yusuf Ebu Turhan'a: “Bunlar seni tanımıyor. İzin ver senin adına ben onlarla gideyim, ikimizin de adı Yusuf, sen Türkçe konuşamıyorsun. Derdini doğru anlatamaz, kendini savunamazsın.” dedi. Ebu Turhan: “Benim yüzümden senin başına kötü bir şey gelmesinden korkarım.” deyince Şeyh Yusuf Sahib ez-Zencir: “Bana dua et! Göreceksin ki sağ salim sana geri döneceğim.” Misafir Şeyh Yusuf, dışarı çıktı: “Ben istediğiniz Şeyh Yusuf'um. Niye beni istiyorsunuz?” Askerler: “Hakkınızda şikâyet var. Halkı bölüyor onları devleti Aliye'ye karşı kışkırtıyorsunuz. Sizi Halep Valisine almak için emir aldık. Bizimle geliyorsun.” derler ve sonrasında ellerine zincir vurarak onu aldılar. Şeyh Yusuf Sahib ez-Zencir askerlerin süngüsü önünde elleri bağlı giderken Şeyh Yusuf Ebu Turhan emamesini yere attı ve yaşlı gözlerle ona şöyle bağırdı: “Yusuf! Kardeşim! Vallahi bu emameyi sen gelmeden başıma koymayacağım.” İki asker Şeyh Yusuf'u aralarına alır yola koyulurlar. Dağların arasından, ovalardan yollar aşılır. Askerler belli bir yol aldıktan sonra istirahat etmek için bir gölgelik arayıp oturmak istediler. Oturduklarında gözleri, ellerini zincirlerden çözmüş Şeyh Yusuf'a yöneldi. Hayrete kapıldılar. Hatta korktular. Ellerini zincirle bağlamışlardı ama şimdi zincirin

halkaları ortadan sökülmişti. Bu nasıl olmuştu. Sordular: “Bunu nasıl yaptın?” Dedi ki: “İyi bağlamamış olmalısınız.” Askerler bu sefer iki kat zincirle bağlayıp yola koyuldular. Askerler Şeyh Yusuf’un zincirlerle bağlı ellerine baktılar. Zincirlerin halkaları her adım attığında birer birer sökülüp yere düşüyordu. Askerler bu olağanüstü manzaradan sonra bir şey demeden yola devam ettiler. Halep valisinin binasına gelindiğinde vali, ellerinin çözülmüş olduğunu görünce çok kızdı. Çünkü o askerlere; “Gidin ve Şeyh Yusuf denen adamı ellerinden zincirle bağlı olarak bana getirin.” demişti. Vali: “Bunun elleri neden serbest?” diye bağırarak sordu. Vali’ye durumu anlatmak kolay değildi. Çünkü inanılması kadar anlatması da zordu. Arap alevi şeyhlerinin kerametleri duyulmamış değildi. Vali zincir halkalarının kendi kendilerine sökülme işini askerlerden duyunca şaşırdı ve bu olayı kendi gözleriyle görmek istedi. Sonra: “Tekrar zincirleyip kilitle bağlayın ve bodrum katındaki hücreye koyun.” dedi. Zincirleyip hücreye koydular ve arkalarından kapıyı da iyice kilitlediler. Sabah olunca Vali hücreye indi ve Şeyh Yusuf’u hücrede bağdaş kurmuş, zincirlerden kurtulmuş bir şekilde ellerini semaya açmış dua ederken görür. Vali, Şeyh Yusuf’a yaklaşp ona dakikalarca bir şey söylemeden bakıp kaldı. Bu gördüklerinde bir hikmet vardır elbette. Elinden tutup onu kaldırdı ve olan biten hakkında onunla konuştu. Onun ve dolayısıyla şeyh Yusuf Ebu Turhan’ın masumiyetini anladıktan sonra onu vatanına gitmek üzere serbest bıraktı. (KK.77)

2) Mucizenin bir diğeri de şudur ki; Şeyh Yusuf Ebu Turhan, her sabah şimdiki hazırda ziyaretgâhı olan tepeye çıkar oradan dağların arkasındaki Halep’ten haber beklemek üzere bekler. Güneş’in batışına kadar evine girmezdi. O günün sabahı Halep’ten bir ışığın gölgesini sanki gökyüzünde gördü. Oturur halde iken ayağa kalktı ve ağlamaya başladı. Yanında köy halkı onu hiç yalnız bırakmazdı. Onlarda onunla bekliliyordu. Şeyh Yusuf’un ağladığını görünce: “Canımız sana feda olsun, niye ağlıyorsun?” diye sordular. Şeyh Yusuf: “Mutluluktan, şimdi kardeşim Şeyh Yusuf’un Halep kapısından özgür bir şekilde yola çıktığını buraya doğru geldiğini gördüm.” Halk dedi ki: “Biz göremiyoruz nerede?” Şeyh Yusuf: “Şu dağların arkasında. Bakın yüzündeki nur alev alev yanan bir ateş gibi oradaki dağın arkasından nasıl da yükseliyor, görmüyor musunuz?” Şeyh Yusuf Ebu Turhan’a malum olmuştu. Kardeşinin serbest kaldığı. Şeyh Yusuf Ebu Turhan: “Kardeşim Şeyh Yusuf Sahib ez-Zencir sağ salim dönmeden, sarığımı başıma koymayacağım.” deyip yere koyduğu sarığını, tekrar büyük bir sevinçle başına takar. Bu meşhur kerametten sonra da canı pahasına Halep’e giderken defalarca ellerinden zincirin kırılıp düşmesinden ötürü, ona Şeyh Yusuf “Sahib Ez-Zencir” unvanı verilir. (KK.77) (KK.78)

3) Şeyh Yusuf Ebu Turhan, bir gün Karaali köyünün şeyhi Salih El Kebir'in şehrinden yani Antakya'dan zeytinyağı satın aldığını duyar. Şeyh Yusuf Ebu Turhan buna şaşırır ve Şeyh Salih El Kebir'e hademesi vasıtasıyla pamuğa sarılmış bir ateş parçasını bir sepetin içine koyar ve sepeti örttükten sonra hademesine: "Bu sepeti Şeyh Salih El Kebir'e götür" der. (Bunun anlamı Şeyh Salih El Kebir bir kusur işlemiştir. Halbuki Şeyh Salih El Kebir zeytinyağını şehirden satın aldıktan sonra evinde yağı yıkamıştır.) Hademe içinde ateş parçası olan sepeti aldığı gibi Karaali köyüne Şeyh Salih El Kebir'in evine götürür. Hademe Şeyh Salih'in yanına vardığında Şeyh Salih ibadetle meşguldür. Şeyh hademeyi görünce ona özel odasına sepeti koymasını işaret eder. Hademe sepeti özel odaya koyar. Bu oda hademeye yabancı değildir. Hademe sıkça bu mukaddes iki şeyhin arasında mekik dokur. Genellikle şeyhler birbirlerine mektuplar, kitaplar ve meyveler gönderir. İki şeyhte birbirlerine "kardeşim" diye hitap eder. Şeyh Salih kardeşi Şeyh Yusuf Ebu Turhan'ın kendisine nar gönderdiğini sanar. Duasını bitirip sepeti açtığında pamuk kozası içinde bir ateş parçası görünce Şeyh Salih yaşça kendisinden daha küçük olan Şeyh Yusuf için "Bende ne ayıbı gördü ki bu ateş parçasını gönderdi." Şeyh Salih böyle söylendikten sonra sepeti su ile doldurur ve üzerini örttükten sonra hademeye: "Seyyidine bunu seyidin gönderdi de." der. Hademe su dolu sepeti aldığı gibi Aydiye köyüne döner ve su dolu sepeti seyidi Şeyh Yusuf Ebu Turhan'a verirken: "Şeyh Salih bana bu sepeti seyidin gönderdi de dedi" der. Şeyh Yusuf sepeti açınca sepetin ağzına kadar su ile dolu olduğunu görünce kardeşi hakkında hatalı düşündüğünü anlar: "Allah'ım ben ne yaptım. Kardeşim hakkında nasıl kuşkulandım." dedikten sonra kardeşi Şeyh Salih'ten af dilemek için Karaali köyünün yolunu tutar. Şeyh Salih de Şeyh Yusuf Ebu Turhan'ın ziyaretine geldiğini duyunca onu karşılamak için yola çıkar. Derenin kenarında bir kaya üzerinde buluşurlar ve hala o kayanın üzerine nur iner. (KK.53) (KK.54)

1.26. KIZMANUS VE DENYEL EL HEKİM TÜRBEŞİ

Kızmanus ve Denyel El Hekim türbesi, Hatay'ın Samandağ ilçesine bağlı Mızraklı köyündedir. Türbe geniş bir bahçe içinde dikdörtgen yapılı üstü kubbeli bir yapıya sahiptir. Yapının hemen önünde eski yaşlı bir zeytin ağacı yer alır. Üzeri ziyaretçilerin astığı mum ve yeşil adak bezleriyle kaplıdır. Dış bahçede oturma alanları, kurban kesimi ve mutfak bölümünün olduğu tek katlı bir yapı bulunur. Makam odasının içinde kibleye doğru uzanmış bir biçimde duran iki sanduka, üzerleri beyaz ve yeşil bezlerle örtülü, onun da üzerinde Kuran-ı Kerimler yer alır. Karşılıklı iki duvarda buhur yakmak için yapılmış kiremit döşeli ocaklık üzerlerinde buhurdanlık bulunur. Yerler halıyla kaplı olup kenarlarda minderler serilidir. Bir adet yardım sandığı bulunur. Bir kenarda rafta ise; zeytinyağı şişeleri ve pamuklar yer almaktadır.

Halk arasında türbenin adı genellikle “Kızmanus ve Dimyan” ya da Kızmedinyen olarak da söylenilmektedir. Kızmanus ve Denyel’in iki hekim kardeş olduğu ve Ortadoğu kökenli bir aileden geldikleri söylenir. Yemenden Şam’a göç eden Gassaniler’in çocukları olarak bilinirler. Babalarının putperest, annelerinin ise Hristiyan dinine inanan ileri görüşlü bir kadın olduğu rivayeti yaygındır. Babaları öldükten sonra Şam’dan göç ederek sonrasında anneleri, iki kardeşe; Hristiyanlığın erdemlerini ve tıp ilminin inceliklerini öğrenmeleri için İskenderiye, Kudüs, Halep ve Selevkiya gibi şehirleri gezdirmiştir. En sonunda, Musa ve Amanos dağlarının zengin bitki örtüsünden dolayı Mızraklı’ya yerleşmeye karar vermişlerdir. Buradaki bitkilerden tıbbi ilaçlar yapıp insanlara yardımları dokunabileceği için özellikle Mızraklı köyünde kalmayı tercih etmişler. Zaman içinde bu iki hekim kardeşin ünü, çevre illere yayılmış ve birçok hasta onlardan sağlık, şifa bulmaya gelmeye başlamıştır. Kardeşler yıllar boyu bu köyde yaşamaya devam etmiş ve sonunda burada vefat edip gömülmüşlerdir. Ardından mezarları türbeye çevrilmiştir. Türbe, Arap Hristiyanları, Arap Alevileri, Sünniler ve Ermeniler gibi birçok farklı inanç ve yapı tarafından ziyaret edilmesinden ötürü; “inançların buluştuğu, iki kapısı olan tek türbe” unvanıyla anılmıştır. İnsanlar bu türbeyi barış, hoşgörü ve birlikteliğin simgesi olarak gördüklerini ifade ederler. (KK.47) (KK.48)

Türbe, şifa bulmak, sıkıntılı hallerden kurtulmak çeşitli dilek ve istekte bulunmak için ziyaret edilir. Ayrıca halkın düzenlediği etkinlikler, şenlikler ve piknik yapmak için de ziyaret edilmektedir.

Türbe-Ziyaret Hakkındaki Anlatılar ve Uygulamalar:

1) Böbrek yetmezliği olan yaşlı bir kadın artık doktorlardan çare bulamıyordu. Onu buraya getirip düşünu aldirdılar. Bir cuma akşamı türbede yatırdılar. İyileşeceğine inancı vardı. O şekilde geldi türbede yattı ve sabah kalktığında iyileştğini söyledi. Bir gün önce kendi kendine düşünu bile alamayan kadın bir gece türbede yatıp Allah’ın izniyle oradan şifasını buldu. Sonra o kadın, 60’lı yıllarda türbenin bakımıyla kendisi ilgilendi. (KK.44)

2) Bir gün veteriner bir arkadaşım yüz felci geçirmişti. İyileşmek için buraya gelip perşembeyi cumaya bağlayan gece burada uyudu. Uyandığı gün yüz felci geçmişti, normale döndü. (KK.48)

3) Hristiyanların 17 Mart günü ve senede 4-5 günleri vardır. Buraya gelir kutlama yaparlar. Kendi kültürlerine göre bir adak yaparlar. Şenlik düzenlerler buna göre yemekler pişirir, sofralar kurarlar eşe dosta o yemekten dağıtırlar. Eğlenirler. Bu böyle sabahtan akşama kadar sürer. (KK.47)

4) İnançlı olan hastalar cuma akşamları buraya gelip kalırlar ve iyileşmelerine birçok kez şahit oldum. İki kapılı bir türbe olduğu için her dine hitap edebilen bir makamdır. Burası bütün dinlerin varlığından önce meydana gelmiş bir türbedir. (KK.44)

5) Eskiden bir kadın türbeye adak adadı. Yağ adağı yaptı. Türbenin önünde duran bir ağaç var. O ağacın içinde topaç olur. O topaç büyüklüğünde yağ adayacağını söyledi. Kadının istedikleri oldu ve sonrasında: “Ben sadece bu kadar mı yağ adayacağım bu az kalır.” dedi. Sonra büyük toprak bir kapta yağ getirdi. Onu bırakıp mezarın etrafında dönüp duasını etti. Sonra toprak kaba bir baktı ki koskoca kabın içinde sadece adağı adarken dile getirdiği o topaç büyüklüğü kadar yağ kalmış. Yani kadın nasıl adağını ettiyse ancak o kadarı kalmış. Sonra iki kardeş kadının rüyasına gelmiş: “Biz sizden maddi fazla bir şey istemeyiz. Sadece içinizden geleni yapın.” demiş. Bilinir ki hekim kardeşler yaşadıkları zamanlarda insanlardan maddi bir şey almazlar. Öldükten sonra da bunu yerine getiriyorlar. (KK.48) (KK.49)

6) Benim büyük oğlum eskiden okula gittiği vakitler onun okulunun arkasında mezarlık varmış. Oğlum ikinci sınıf zamanlarındaydı baktım çocuk garip hareketler yapıyor, küfürler ediyor, çıldırıyor, delirecek hale gelmiş. Bir günde evdeyiz ben hamur yapıyorum çocuk dışarı baktı bağırmaya başladı: “Asker geliyor beni alacak.” Ben dedim ki: “Lek oğlum ne askeri kimse yok dışarda.” Oğlum: “Anne askerler geliyor beni alacaklar.” diyerek koştu evin arka bahçesine doğru. Sonra onu bir hocaya götürdüm. Hoca oğlumu şeytanın tuttuğunu söyledi: “Bu çocuğu al götür Kızmedinyen türbesine orda şefaet etmesi lazım.” dedi. Oğlumu türbeye getirdim, türbenin çeşmesindeki sudan bir şişe doldurdum onu yere bıraktım. Bahçeye ateş yakıp, mum yakmaya çıktım. Dönüp şişenin yanına geldim baktım ki bu şişenin yanından su fışkırıyor. Hemen tülbentimi o suya bastım çıkan sudan şişemin içine aldım. Bir adak duası ettim. Allaha şükür sonra oğlum iyileşti. Türbelerden çıkan bu suların herkese her vakitte çıkmayacağı söylenir. Kalpten inananlara çıkar. Bize de nasip oldu, oğlum o sudan içti ve şifasına kavuştu. (KK.49)

7) Eskiden çocuklar hastalanırdı, sıtmaya tutulurdu. Felç olurdu. Benim çocuğumda sıtmaya yakalandı. Aldım Ankara’ya götürdüm profesör doktor muayene etti: “Yapacak bir şey yok ılık suda hareketler, masajlar yapın.” dedi. Yaptık denedik oğlum iyileşmedi. Sonra ben Kuranlar okudum dua ettim ve niyet edip Kızmedinyen türbesinde oğlumu üç akşam yatıracağım dedim. Biz üç hafta boyunca her cuma günü oraya gittik, oğlumu yatırdım. Allah’ın izniyle oğlum iyileşti. (KK.50)

8) Bu iki kardeş hekim, iyileştirdikleri insanlardan para, değerli eşya gibi maddiyata sahip hiçbir şey almazlar. Asla böyle bir istekte bulunmazlar. Yaptıkları ilaçları, iyileştirdikleri ve şifa

verdikleri hastaları yalnızca Tanrı ve Mesih adına yaptıklarını söylerler. Bu şekilde insanlara yardımcı olup öncülük etmişler. (KK.48)

1.27. CAFER TAYYAR TÜRBEİ

Cafer Tayyar türbesi, Hatay'ın Antakya ilçesine bağlı Küçükdalıyan mahallesindedir. Türbe kare planlı üstü kubbeli bir yapıdadır. Fakat türbenin bu görünümü zaman içinde değişim geçirmiştir. Eskiden açık planlı bir şekilde yapılan türbe, yıllar içinde kişilerin rüyada görmesiyle üstü kubbeyle kapatılmıştır. Makam odasının hemen karşısında namaz kılmak, adak ve kurban kesmek için ayrılan iki katlı bir yapı yer alır. Makam odasının giriş kapısının duvarları boydan boya adak ve dilek için asılmış veya bağlanmış bezlerle çevrilidir. Makamın içinde ise; bir sanduka üzeri yeşil bezle örtülü, Türk Bayrağı serili ve Kuran-ı Kerimler dizilidir. Yerler halıyla kaplı üstlerinde minderler, namazlağlar ve sağlık taşları bulunur. Yine makamın içinde bir para sandığı, şişelerde zeytinyağı ve pamuk, metal kaplarda buhur taneleri yer almaktadır.

Türbede yatan kimse yoktur. Burası sadece Cafer Tayyar'ın zuhur ettiği mekanlardan biridir. O bakımdan kutsal kabul edilip makam halini almıştır. Çevrede Cafer Tayyar hakkında onun Ebu Talip'in oğlu olduğu ve Hz. Muhammed zamanında yaşamış peygamberin yakın dostlarından olduğu ve Hz. Ali'nin de kardeşi sayıldığı rivayet edilir. İslam'a öncülük etmiş, insanlara yardımı dokunmuş önemli din şahsiyetlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Türbe, hastalıktan kurtulma, sınavları kolay atlatma, kötü bir durumdan kurtulma ve zihin açıklığı gibi sebeplerden dolayı ziyaret edilmektedir.

Türbe-Ziyaret Hakkındaki Anlatılar ve Uygulamalar:

1) Yaşlı bir adam gece saatlerinde tarlasını sürmeye başlar. Tarlayı sürer, sonra sulamaya başlar ama sulama yaparken yaktığı gaz lambasının gazı biter. Yaşlı adam orda yakınmaya başlar: “Bu karanlıkta çakallar, kurtlar yer beni, işimde yarım kaldı ya rabbim önümü göremiyorum.” diyerek yakınıp durur. İçtenlikle derdine derman bulmak için Allah'a yalvarır. Allah adamın yakarışını duyar ve Melek Cafer Tayyar'ı devreye sokar. Cafer Tayyar aslında bir melek ama o yaşlı adama insan kılığında görünür: “Selam un aleyküm hayırdır neden yakınıyorsun?” Adam: “Bak ben tarlanın ortasında karanlıkta kaldım. Lambamın gazı bitti. İşimi devam ettiremiyorum, evime nasıl döneceğim bilmiyorum. Allahtan yardım istedim. Sen geldin.” der. Cafer Tayyar: “Demek lambanın gazı bitti. Sen ne iş yapıyorsun? Adam: “Tarlayı sulayıp biçirim.” Cafer Tayyar: “O zaman lambayı suyla doldur.” der. Adam afallayarak bakar Cafer Tayyar'a: “Su yanar mı ki?” der. Cafer Tayyar: “Ben sana diyorum ki o suyu doldur.

Besmele çek, Allaha dua et ve lambanı yak.” Adam inanası gelmese de besmele çekip duasını ederek dediklerini yapar ve Allah’ın izniyle o lamba yanar. Adam: “Nasıl olur bu, gaz yerine su doldurduk. Nasıl su yandı.” diye hayret içinde kalır. Cafer Tayyar: “Allah’ın mucizesi bu.” der. Adam: “Peki sen kimsin, Nerden geldin?” diye sorar. Cafer Tayyar: “Ben senin gibi insan değilim. Şimdi bana uç desen uçarım.” Adam: “Hadi (tayyar) uç.” der. Cafer Tayyar da bir anda havalanıp, uçar. Bunun üzerine adam olduğu yere bayılıp kalır. O yüzden adına melek Cafer Tayyar derler. O bir melektir ve uçar. (KK.31)

2) İnsanlar zihin açıklığı olması için türbedeki topraktan alıp kafalarına sürerler. Ben bir gün türbeye, ehliyet sınavını geçsin diye kız kardeşimi götürdüm. Sanki sınavda kalem kendi kendine yazmış. Neye niyet etmek istersen o niyetle topraktan alıp üstüne başına sürebilirsin. (KK.31)

3) Türbenin bahçesinden toprak alınır. Her şey için; hastalık için, ağrıyan yerlerine sürebilirsin, işinin rast gitmesi için neye niyet edersen üstünde de taşıyabilirsin. Kızım okulda sınava girecekti türbeden toprak aldım ve bir beze sardım çocuğumun cebine koyup okula öyle yolladım. Çocuğumun işi rast gitti. (KK.32)

1.28. ŞEYH ABDURREZZAK TÜRBESİ

Şeyh Abdurrezzak türbesi, Hatay’ın Antakya ilçesine bağlı Küçükaldan mahallesindedir. Türbe kare planlı üstü kubbeli küçük bir yapıdır. Makam odasının kapısında zeytin ve reyhan ağaçları dikilidir. Türbenin içinde bir adet mermer kaplı sanduka bulunur. (Derleme yaptığımız tarihlerde türbe yeni bakımdan geçirildiği için içindeki tüm eşyalar yerine dizilmemişti.) Türbenin 850 yıllık bir tarihi olduğu söylenmektedir.

Şeyh Abdurrezzak, Osmanlı askerlerinden bir zat olarak bilinir. Osmanlı askerlerinden olduğu için ona “Paşa” diye de hitap edildiği anlatılır. Yaşadığı dönemlerde Antakya’ya gelip burada konaklamıştır. Burası, ayak bastığı yer olması bakımından kutsal görülmüş ve o bölgeye nur düşmesiyle türbe olarak yaptırılmıştır.

Genellikle çocuğu olmayan kadınlar çocuk isteme niyetiyle, çocuğu ölümden dönenler ve çocuğu hastalananlar şifa dilemek amaçlı burayı gelip ziyarette bulunur.

Türbe-Ziyaret Hakkındaki Anlatılar ve Uygulamalar:

1) Bir tanıdığımın 6-7 yıldır çocukları olmuyordu. Buraya gelip dua ettiler. İçten samimi bir şekilde dua edersen Allah kabul eder. İnanç meselesidir. Sonra 1 yıl içinde Allah’ın izniyle çocukları oldu. (KK.36) (KK.37)

2) Oğlum yedi aylıktı. Ona mama yedirdik. Çocuk mosmor oldu kusmaya başladı. Aldık hemen doktora götürdük. Zehirlendiğini söylediler. Sonra ben nenemin vesilesiyle türbeye gelip adak adadım: “Yeter ki oğlum iyileşsin, normal haline dönsün, yeter ki Allah’ım bana canını bağışla.” diye sonra oğlum iyileşti, büyüdü, askere gittiği vakitler ben adağımı gerçekleştirdim. Çocuğun kazandığı paradan yapmanın makbul olduğu söylenir. O yüzden o kadar beklettim adağımı gerçekleştirmeyi. Kocam bir dana aldı. Hirise pişirdik, yağlı ekme yaptırdık bunları eşe dosta dağıttık. (KK.33)

3) Türbeye çocuğu hasta olanlar gelip: “İnşallah çocuğum iyileşip, kendine gelir.” diye çocuğu olmayanlarda yine türbeye gelip Allahtan bir evlat ister ve adağını söyler. Bu türbeye geldikten sonra mutlaka isteyenlerin çocuğu olur. Hasta çocuklarda şifalarına kavuşurlar. (KK.32) (KK.33)

1.29. ŞEYH AHMED KUSEYRİ TÜRBESİ

Şeyh Ahmed Kuseyri Türbesi, Hatay’ın Yayladağı ilçesine bağlı Şenköy mahallesindedir. Türbe kendi adıyla anılan cami ile aynı avlu içinde bulunur. Bu yapıların Osmanlı dönemi zamanından kaldığı rivayet edilir.

Asıl adı Ahmed bin Abdurrahmân Kuseyrî’dir. Doğum tarihi bilinmemekle birlikte 1549 (H.956) senesinde Hatay’da vefat etmiştir. Aynı aileden on yedi zatın kabri de bu türbededir. Aslen Suriye Selçuklularından olup, soyu Eshâb-ı kirâmdan Peygamber efendimizin amcası hazret-i Abbâs’a dayandığı rivayet edilmiştir. Ahmed Kuseyri, ilim ehli, tasavvuf erbabı ve insanlara rehberlik eden bir aileye mensuptur. Dedesi Şeyh Süleyman ve babası Şeyh Abdurrahmân, Şafii mezhebinden ve Halvetî tarikatındandır. Hanyolu köyünde Şeyh Dâvûd ve Hatay’da Şeyh Ali adında iki amcası daha vardır. Her ikisi de dönemlerinde âlim ve fazıl kimseler olarak bilinirmiş. Amcası Şeyh Ali’den ders alarak genç yaşta tasavvuf ilminde ve hâllerinde yetişmiştir. Babası 1520 senesinde talebeleri huzurunda ona Halvetî tarikatından icazet verip, hırkasını giydirmiştir. Sohbetlerine ve derslerine pek çok kimse gelip istifade etmiştir (Evliyalara Ansiklopesidi, 1993:45).

1545 senesinde Halep’te Ferhat Paşa ile görüşerek kendisine Osmanlı Devleti adına bir ferman takdim edip müsellimlik verilmiştir. Sonrasında Halep’ten tekrar Şeyh köyüne dönerek, Hatay’da Ehl-i sünnet itikadını yayıp zararlı akımların ve kötü alışkanlıkların kaldırılması için büyük mücadeleler vermiş ve üstün hizmetler yapmıştır. Ayrıca Kanuni Sultan Süleyman döneminde adına rütbeler ve nişanlar verilmiştir. Osmanlı Devleti adına yaşadığı Hatay bölgesinin en yetkililerinden ve özellikle Kuseyr mıntikasının efendisi olmuştur. Bir zamanlar

dergâhı gariplerin, yolcuların, fakir ve misafirlerin sığındığı yer olarak kabul görmüştür. Türbesinde hala bir Osmanlı sancağı, sorguç ve tuğ tarihî bir hâtıra olarak durmaktadır (Evliyalar Ansiklopesidi, 1993:45).

13. göbek orta kuşak torunuyum. Geliş yerimiz; Resul-i Ekrem efendinin amcası Hz. Abbas'ın soyundan gelmeyiz. Buraya 600 yıl önce gelmişiz. Buraya gelmeden önce Siirt, Mardin, Diyarbakır, Urfa ve Antep'ten büyük bir aşiret olarak İslam'ı ve Türklüğü yaymak için gelmişiz. Benim bildiğim Antakya'ya kardeşlerden üçü gelir. Biri Şih Ali Antakya'da gömülüdür, Şih Abdurrahman ve Şih Davut burada gömülüdür. Şeyh Ahmed'in esas adı Ahmed Şehadattin Savrani'dir. Şeyh Ahmet Kuşeyri burada doğar. 7 yaşına kadar ilmini babasından alır. 7 yaşından sonra ise amcası Şeyh Davut'tan alır. Birçok kerametleri vardır. Kurda binip gidip gelme olayı, buradan İstanbul'a gidip gelmesi olayı, üç kazan kurup üzerini kapattığında içinde üç türlü yemeğin çıkması gibi bir sürü kerameti vardır. Tarikat olarak Halveti tarikatınıdır. Tarikatımızın maksadı kalpten zikretmektir. (KK.43)

Bir dönem türbenin bulunduğu yer külliye olarak kullanılmış fakat 1928'den sonra bölünmeler olmuş ve kapatılmış.

Türbenin iç makam odasının duvarında asılı olan at kuyrukları yer almaktadır. Bunların her biri bir 500 atlıyı temsil eder. Sancak beyliği dönemlerinden kalmadır. Her yıl sancak beyliklerini anma törenleri yapılır. 1001 tane zikir halkası olarak anılan tesbihler de duvarlarda asılı durmaktadır.

Türbe-Ziyaret Hakkındaki Anlatılar ve Uygulamalar:

1) Ahmed Kuseyri, yedi yaşlarındayken havanın çetin olduğu karlı puslu bir günde Şenköy' den Han Yolu'na amcasının yanına okumaya gider. Hatta amcası o gün düşünür: “İnşallah Ahmed bu havada yanıma gelmese, yoksa onu yolda kurtlar parçalar.” der. Bir bakar ki karşı yoldan bir kurt sürüsü geliyor. Kurdun üstünde Ahmed vardır. Ahmed amcasının evinin damından içeri iner: “Amca ben okumaya geldim.” der. Amcası: “Ben seni okutamam git.” der. Ahmed evden çıkar, dışardaki kurtlardan birinin üstüne binip şahlanıp yola koyulur. Ahmed böylece eve döner. Bu gidiş gelişinin hepsi 15-20 dakikayı almaz bile. (Normalde Han Yolu'na gidiş geliş 2-2 buçuk saati alır.) Babası sorar: “Sen amcana gitmedin mi?” O da: “Gittim geldim.” der. Babası, havanın açık olduğu gün amcası Şeyh Davut'a haber yollar: “Ahmed falanca gün yanıma geldi mi?” diye. Amcadan haber gelir: “Evet yanıma geldi, sonra bir kurt sürüsüyle birlikte kurdun üstüne binip uçar gibi gitti. Ben 73 senedir dirsek çürüttüm ama Ahmed'in seviyesine gelemedim. O benden alacağını almış artık.” der. (KK.43)

2) Şeyh Ahmed 40'lı yaşlarında Karsu ile Altınöz'ü birbirine bağlayan köprüyü yaptırmaya başlar. Bu sıralarda da İstanbul'da Şeyhin biri padişahın yanına gider: “Padişahım ben senin şeyhülislamın olmak istiyorum. Beni ne kadar hoca varsa onlarla imtihan et.” der. Şeyh, imtihan olduğu esnalarından birinde havada uçmaya başlayıp; kalbi gözü açık olmayan Müslümanların elini, bacağını, kulağını keserek öldürür. Padişah bu duruma çok üzülür. Bir gece rüyasında Hıdır As. görür. Hıdır As. ona: “Padişahım üzülme Hatay'da bir Zirambo var, orada bir Ahmed var. Bununla onu imtihan et.” der. Ertesi gün padişah oraya iki Tatar gönderir. Tatarlar Ahmed'i aramaya başlar. Öğrenirler ki Ahmed Altınöz'ünde bir köprü yaptırıyor. Tatarlar, köprünün başına gider; orda derenin kenarında bir adam oturuyor. Tatarlar birbirlerine bakarlar; bu adamın cübbesinde kırk yamalı yırtık var bu nasıl şeyh, hoca olabilir ki diye şaşırırlar. O sırada Ahmed onlara döner: “Hoş geldiniz.” der. Tatarlar üstlerine başlarına çeki düzen verip padişahın onu neden çağırdığına dair yazılı olan fermanını Ahmed'e okurlar. Ahmed: “Tamam, siz gidin. Ben cuma günü geleceğim.” der.

Ahmed o gün İstanbul'a varır. Padişah'ın huzuruna çıkar, imtihan edilecek bir gün ve saat belirlenir. O gün saat 10'da toplanılacağına karar verilir. O gün gelir. Tüm ahali orada toplanır ama bakarlar ki Ahmed orda yok. Diğer Şeyh orda uçmaya başlar. Ahmed'in de ondan kaçtığını söyler. Padişah sinirlenir. Ahmed'i asıp keseceğini söyler. Sonra insanlar “Ahmed geliyor.” diye bağırmaya başlarlar. Padişah: “Nerde kaldın?” der. Ahmed: “Padişahım sen kendini teşhir et demedin. Bu zamanda imtihan olacak gel dedin. Bende bak daha saatin 10 olmasına 15 dk kala geldim işte.” der. Padişah sakinler. Ahmed “Bu habisimi indireceğim ben” diye diğer şeyhi işaret eder. Padişah: “Evet.” der. Ahmed, ayağındaki çarığı çıkarır: “Çık ve o habisi, pisi indir” der. Şeyh karşısına birinin gelip onu kolundan indireceğini beklerken o çarık şeyhin kafasına vura vura onu aşağı doğru iteler. Çarık her vuruşunda Şeyh biraz daha aşağı düşer. O sırada Ahmed padişaha der ki: “Padişahım, bu aslında bir Yahudi. Sizi kandırmış. Mübarek Yasin suresini ince bir kâğıda yazmış bunu da bacaklarına yerleştirmiş onun sayesinde havaya kalkıyor. Böylece kendini Şeyh diye kerametli gösteriyor.” Yere indiğinde bacaklarının arasına bakarlar ve Yasin suresinin yazılı olduğu kâğıdı bulurlar. Ahmed doğru söylüyor. Padişah: “Ne yapalım bunu.” der. Ahmed: “Padişahım ben suçluyu buldum. Size teslim ettim. Bırakın dersiniz günahkâr olurum. Öldürün dersiniz katil olurum. Senin sözün geçerlidir.” der. Padişah kellesinin uçurulmasına karar verir ve Yahudi'nin kellesi uçurulur. Padişah Ahmed'in çarığını da bereket olması için hazineye attırır.

Bu arada orada toplanan halk, Şeyh Ahmed'in ateşe girmesini ister. Şeyh Ahmed padişaha dönüp: “Allah ateşi günahkârlar için yarattı ama bir fırın yakın beni içine koyun sizin emrinize uyacak biri kapıyı kapatsın sonra siz söyleyince de kapağı açsın.” der. Bunun üzerine

fırın yakılır. Şeyh Ahmed fırına girer, ardından kapısı kapatılır, içerden bir pişme kokusu gelir. Sonra bu koku yanık kokusuna dönüşür. Padişah: “Bu vakit yeter, açın kapısını.” der. Kapı açıldığında Şeyh Ahmed; çimenlerin üzerinde kibleye dönük diz çökmüş bir halde oturuyor, etrafından da sular akıyor. Herkes şaşkınlıkla onu izler. Bu kerametten sonra Şeyh Ahmed’e Altınözü bölgesinin Sancak beyliği verilir. Sonraları Şeyh Ahmed Mızrambo köyünde bir tekke de kurar. (KK.43)

3) Şeyh Ahmed’in İstanbul’a gideceği bir gün köylü halkı ona: “Sen gidiyorsun ama biz burada ne yiyip ne içeceğiz.” derler. Ahmed üç ocak kurdurur. Üzerlerine kazanları koyar ve dereden kendi elleriyle içlerine su doldurur. Der ki: “Canınız ne isterse bu kazanların kapağını açtığınızda size üç türlü yemek olacak. Yalnız kapağını kaldırırken besmele çekin. Besmelesiz kapağı açmayın.” Aralarından biri çıkar der ki: “Benim canım kuzu kızartması istiyor.” Kazanın başının birine gider besmele çeker ve kapağını açar. İçinde bulgur pilavının üzerinde kızarmış kuzu kızartması var. (KK.43)

4) Bir başka rivayete göre; Karsu köyünde Şeyh Ahmed’in ermiş bir Şeyh olup olmadığını anlamak için ölmüş bir tavuk pişirilip, önüne konulur. Şeyh Ahmed’in bu yemekten yemesi istenilir. Şeyh Ahmed bu yemeği kemali afiyetle yer. Karnı doyuncaya kadar da kimse sesini çıkarmaz. Etraftakiler yemek bittikten sonra gülmeye başlar. “Hani sen şeyhtin? Ölmüş tavukla kesilmiş tavuğu nasıl anlamadın?” Şeyh Ahmed der ki: “üç kişi seçin bunlar benim yanıma gelsin.” Bu kişiler Şeyh Ahmed’in yanına gelince Şeyh Ahmed ağzını iki yana elleriyle ayırarak açarak onların bakmasını ister ve ne gördüklerini sorar. Derler ki: “Büyük bir deniz gördük sana pişirdiğimiz tavuk orada yüzüyor.” (KK.43)

5) Türbeye yüz felci olan hastalar ziyarete geldiğinde Şeyh Ahmet Kuseyri’ye ait olduğu söylenen terliğin bir parçasıyla (terliğin ancak bir kısmı günümüze ulaşabilmiş ve bu parça 7 kat yeşil bir beze sarılarak muhafaza edilmiştir.) hastanın yüzüne tokat atılır. Bu terlik parçasıyla atılan tokat sayesinde hastanın felçli halden kurtulacağı eğriliği düzeleceği inancı vardır. (KK.43) (KK.67) (KK.68)

6) Türbeyi ziyarete gelen birçok kişiden duyulan bir rivayete göre; türbe içinde bulunan sandukaların sayısının, her saydıklarında farklı rakamda çıktığı söylenir. Bunun sebebini ise türbede yatan zatların insanlara yardıma gittiklerinde yerlerinde olmadıklarından kimi zaman eksik rakam kimi zaman tam rakam olarak sayılır. (KK.67) (KK.68) (KK.69) (KK.73) (KK.74) Bu sayma işlemindeki bir diğer inanış ise; Şeyh Ahmed Kuseyri’nin kızı Suriye’de hakkın rahmetine kavuşmuş ve orada defin edilmiş fakat mana aleminde o zatın buradaki türbeye

getirildiği söylenmektedir. Bu sebeple de ona hürmeten sayılarda değişiklik olduğu doğrudur. (KK.43)

7) Türbeye gelerek dua edip adak adanmış ziyaretçiler adakları gerçekleştiğinde türbeye gelip mevlit okutmaktadırlar. Sünni kesim tarafından sıkça uygulandığı görülür. (KK.67) (KK.68) (KK.69) (KK.73) (KK.74)

1.30. ŞEYH DAHİR TÜRBEŞİ

Şeyh Dahir Türbesi Hatay'ın Defne ilçesine bağlı Turunçlu mahallesindedir. Türbe geniş ağaçlık alan içinde yer almaktadır. Türbe içinde 5 makamın olduğu rivayet edilir. Bunlar; Şeyh Dahir, Şeyh Ahmed, Seyidna Hıdır Aleyhisselam, Şeyh Diye'b'tir. Fakat türbe içinde bir adet makam odası bulunur. Bu odanın içinde kare biçimli üstü uzun yuvarlak kubbe biçimli bir sanduka yer almaktadır. Türbenin bahçesinde ise belirli yerlerin kireçle boyanarak belirlendiği yuvarlak biçimli alanlar bulunur ve bunların üzerinde beş şeyhin adları yazılıdır. Yine türbenin içinde adak gerçekleştirmek için ayrılmış mutfak bölümü ve misafir ağırlama alanları vardır.

Türbe hakkında ziyaretçinin olmaması sebebiyle daha ayrıntılı bilgi bulunamamıştır.

1.31. ŞEYH HASAN TÜRBEŞİ

Şeyh Hasan Türbesi Hatay'ın Antakya ilçesine bağlı Affan mahallesinde bulunmaktadır. 1923'lü yıllarda yapıldığı rivayet edilir. Türbe konumu itibariyle şu an üzerinde Mozaik Hastanesi bulunan fakat önceleri Alevi mezarlığı olan bölgenin hemen karşısında yer almaktadır. Kilit taşı tekniğiyle yapılmış olan türbe depremde zarar görmemiştir, aynı şekilde kuyu da kilit taşı tekniğiyle örülmüş olup günümüze değin kalabilmiştir. Çimento kullanılmadan taşlarla örülen bu yapı da kilit taşı önemlidir.

Her kilit taşının üzerinde bir kadın motifi bulunur. Bunun anlamının ise; kadını aileden çekip çıkardığında o ailenin yıkılmaya mahkûm olduğu inancına ait bir düşünüşle icra edildiği rivayet edilir. (KK.1)

Türbe kare planlı, içi avlulu üstü kubbe biçiminde çevrili bir yapı özelliği gösterir. Türbenin bahçesinde ise bir kuyu yer almaktadır. Bu kuyu mahallenin su ihtiyacını karşılamakta kullanılmıştır.

Türbenin ziyaret edilme sebepleri arasında çeşitli dilek ve istekte bulunmak, iç sıkıntısından kurtulmak amacıyla ziyaretler yapılır. Özellikle de Affan mahalleli kadınların dilek ve adaklarını adadıkları bir mekandır. Perşembe akşamları türbeye gelerek buhur yakar, dua eder, dilek ve adakta bulunarak kendilerini huzurlu hissederler. (KK.1)

Türbe-Ziyaret Hakkındaki Anlatı:

Yörede “Saçını süpürge etmek” deyimini Affan kadınları için kullanılmaktadır. Rivayete göre; 1939 yıllarında Fransızlar, Hatay’dan giderken Kurtuluş caddesi boyunca araçlarını dizmişler ve çağrıda bulunmuşlar: “Eğer ki bizimle Suriye’ye gelmek isterseniz burada toplanın.” Fakat 20 yıllık Fransız yönetimi süresince kadınlara ve halka çok zulümler yapılmıştır. Bu yüzden buranın kadınları türbede adak adayarak saçlarını uzatmışlar. Fransızlar buradan giderken, kadınlar ellerine geçirdikleri sopaları ellerine alarak Kurtuluş caddesinin sonundan zılgıtlar eşliğinde Fransızları göndermişler. Sonra evlerine geri dönüşte Kışla kapısında saçlarını kesmişler ve getirdikleri sopaların uçlarına o saçları bağlayarak gül suyuyla birlikte kışlayı yıkayıp, temizlemişler. 3 gün boyunca Türk askerini kışlalara geçirmemişler ta ki kışlanın temizlendiğine ikna olana dek 3 gün boyunca oraları saçlarıyla temizlemişler. İşte “Saçını süpürge etmek” deyimini Affan kadınının gerçekleştirdiği mücadeleyi anlatmaktadır. Bu bölge halkı tarafından deyimın anlamı Affan kadınlarının yaptıklarında saklıdır. (KK.1)

1.32. HZ. HİDİR MAKAMI TÜRBESİ

Hız. Hıdır Makamı Türbesi, Hatay’ın Antakya ilçesine bağlı Affan mahallesindedir. Bölgenin ilk Hıdır türbesi olduğuna inanılır. Hız. Musa ile Hızır anlatmalarında geçen buluşmalarında; Samandağ’da buluştuktan sonra Asi nehrini takiben ilk burada konakladıklarına inanılmaktadır. Kimi inanışa göre de Hatay’da bulunan türbelerin tarihi eserlere yakın veya üzerlerinde bulunduğu yerlere kurulduğuna inanılır. Hız. İsa’yı öldüren mızrağın ve Hız. Musa’nın on emirinin olduğu sanduka, kutsal kâsenin bu türbenin altında olduğu inancı hakimdir. Dışarıdan gelen her yabancı şahıslar o sebeple öncelikle burayı ziyaret ederler. (KK.1)

Hıdır türbelerinin üç dinde de yeri vardır; Yahudiler “İlyada/İlyas” olarak, Hristiyanlar “Mar Circos” olarak Müslümanlar ise “Hızır” olarak türbeye gelip ziyarette bulunmaktadır. (KK.1)

Türbe iç avlulu bir makam odası bir de iki katlı kesimhane, mutfak bölümü, namaz kılma odası bulunan bir yapıyı içermektedir.

Türbe; her türlü dilek ve istekte bulunmak isteyen, hastalığı olan, ağrısı olan kimseler tarafından, hem de çoğunlukla denge problemi yaşayan ziyaretçiler tarafından sıkça ziyaret edilmektedir.

Türbe-Ziyaret Hakkındaki Anlatılar ve Uygulamalar:

1) Denge kaybı yaşayan hastalar için türbeye çalı süpürgesi bağışlanır, daha sonra çocuğun kafası türbe penceresindeki demir parmaklıktan geçirilir. Aynı zamanda içerde hoca kuran okuyarak, duasını yapar. O çocuğun bu şekilde uygulama yapılarak Allah'ın izniyle iyileşeceğine inanılır. (KK.1)

2) Bir ziyaretçi annesini türbeye getirdi, çünkü annesi devamlı dengesini kaybedip düşmüş. Bir gün kalçasını kırarmış, bir gün dizini artık dengede kalabilmesi için türbenin şifa sağlayacağına inanarak ziyarete gelmişler. O günden sonra annesi bir daha denge kaybı yaşamamış, düşmemiş. (KK.1)

3) Bir gün yüzücü kızımız Sümeyye Boyaca'yı bu türbeye getirdim. Sırtında ağırları vardı. Türbenin makam odasında yer alan silindir biçimli sağlık taşını sırtına sürdük ve kızın sırt ağırları geçti. Bu bir inanç meselesidir. (KK.1)

4) Eskiden, her dine mensup insanların bir arada yaşadığı Affan mahallesinde yer alan, hatta ki dünyada ilk ışıklandırılan cadde unvanına sahip olan Kurtuluş caddesinde, yöre halkı ellerinde kandillerle bekler. Kim hangi dine mensup ise ve kendi ibadet yerlerini ziyaret edecekler ise akşam karanlığına kalmamaları için ellerinde kandillerle komşularının ziyaretlerini gerçekleştirmelerini beklerlermiş. Yahudiler, Hristiyanların kilisede ibadetlerini yapıp bitirmelerini, Hristiyanlar da Müslümanların camilere ya da türbe mekanlarına ziyaretlerini yapıp bitirmelerini beklermiş. İnsanlar, evlerine aydınlık yolda dönmeleri için birbirlerine yardımcı olurlarmış. Bu mahallede yer alan türbeleri ziyaret eden tüm halk için o dönemlerde bu uygulamanın gerçekleştirildiği anlatılır. (KK.1)

1.33. YEDİ SULTAN TÜRBEİ

Yedi Sultan Türbesi, Hatay'ın Defne ilçesine bağlı Harbiye mahallesindedir. Türbe büyük bir mahalle mezarlığının içinde bulunmaktadır. Kare planlı beyaz boyalı üstü kubbe biçimli bir yapıdır. Bu makam dokuz evliyayı temsilen yapılmıştır. Aslında onların bedenleri bu yapının etrafındaki mezarlık içinde gömülüdür.

Eskiocak ailesinin Alevi din lideri olan büyük bir soydan gelme dedelere aittir. Bu aile zamanında Lazkiye taraflarından buraya göç etmiş, yerleşmiştir. Sonrasında ölenlerini de bu mezarlığa gömmüşlerdir. Bu dokuz sultan ise o ailenin büyük büyük dedeleridir. (KK.24)

Türbe-Ziyaret Hakkındaki Anlatı:

1) Eskiocak ailesinin dedelerinden biri vefat eder. Onu defnetmek için mezarlığa giden aile, tabutunu taşıırken yolun kenarında duran bir ağaç, tabut tam onun hizasına geldiği anda

ağaç kendiliğinden dallarını yükseltir. Tabut o dallara değmesin, kirlenmesin diye ağaç saygıdan kendini yükseltir. (KK.24)

1.34. BEYAZID-I BESTAMİ TÜRBESİ

Beyazıd-ı Bestami Türbesi Hatay'ın Kırıkhan ilçesine bağlı Alaybeyli köyündedir. Türbe cami içerisinde yer almaktadır. Dikdörtgen yapıda kesme taşlarla örülü bir iki katlı kubbesiz bir yapıya sahiptir. Türbe birinci katta yer almaktadır. Makamın ilk giriş odasında iki sanduka bulunur. Bunlardan biri Mustafa Şevki Paşa'ya diğeri ise talebesi ve hizmetkarı olan Muhammed Sadi'ye (Çoban Dede) aittir. İç odada ise bir sanduka yer alır. O da Beyazıd-ı Bestami'ye aittir. Türbenin yanında camisi bulunmaktadır. Bu caminin altında o dönemden kalma medrese vardır. Bunun da yanında Beyazıd-ı Bestami'nin döneminden kalma mağara biçiminde çilehanesi bulunmaktadır. En üst tarafta ise Beyazıd-ı Bestami'nin döneminde toplandıkları tekke odaları ve zikirhane yer almaktadır. Aynı zamanda türbede mutfak bölümü ve adak kurbanı kesmek için bölümler de yer almaktadır.

Beyazıd-ı Bestami, Hatay'ın alperenlerinden, öncülerinden olan bir evliya olarak kabul edilir. Beyazıd-ı Bestami, İmam-ı Cafer-i Sadık'ın vefatından kırk yıl sonra doğduğu halde, İmam-ı Ali Rıza'nın sohbetinden ve bunun bereketiyle İmam-ı Cafer-i Sadık'ın ruhaniyetinden istifade etmiştir ve bu şekilde meşhur olmuştur. Otuz sene Şam civarında bulunmuş, yüz on üç alimden ilim öğrenmiştir. Son derece alim, fadıl ve edip bir şahsiyettir. Ayrıca şiirleri ile de meşhurdur (Evliyalar Ansiklopedisi, 1992:362)

İnsanlar türbeye Beyazıd-ı Bestami'nin yüzü suyu hürmetine dilek ve duada bulunmak maksadıyla gelirler. Çoğunluk dua ve dilekte bulunmadan önce iki rekat namaz kılıp, zatın hürmetine dualar okuyup ardından dilek ve niyazda bulunmaktadır.

Türbe-Ziyaret Hakkındaki Anlatılar ve Uygulamalar:

1) Bayezid-i Bestami Hazretleri'nin kerametleri anne karnında görülmeye başlamıştır. Rivayete göre, Bayezid-i Bestami Hazretleri annesi ona hamile iken şüpheli bir şey yiyecek olsa, tekmeleyerek annesinin kusmasını sağlar ve böyle bir şeye müsaade etmezmiş (Evliyalar Ansiklopedisi, 1993:358).

2) Zamanında buraya belgesel çekmeye gelmişler. Gelenler arasından bir adam türbenin camisindeki hocayı küçümser davranarak sert konuşmuş. Sonra ondan elektrik sağlamak için bir kablo istemiş. Hoca da türbede yatan zata saygıdan böyle davranmaması gerektiğini söyleyip adamı uyarmış. Adam hiç oralı olmamış. Yanız işi görülsün yeter gözüyle hareket ediyormuş. Hoca adama kabloyu vermiş. Adam fişe takmış. Cereyan almamış kablo. Adam

birkaç kez denemiş olmamış. Halbuki orda elektrik var. Ama adamın davranışı hoş değil, bu yüzden Beyazıd-ı Bestami Hazretleri ona izin vermemiş derler. (KK.66)

3) Eskiden sık sık giderdik. Akrabaların buçuk mevlidi olurdu. Çocukları adına adak yaparlardı. Ardından türbede mevlit okuturlar eş dostu çağırırlar bir arada mevlit okunurdu. Mevlit bitince lokum dağıtıldı. (KK.67) (KK.68) (KK.69) (KK.74) (KK.75)

1.35. ŞEYH MUHAMMED DELATİ TÜRBESİ

Türbe Antakya'nın merkezinde bulunan uzun çarşısının içindeki Kunduracılar çarşısının bir kolu olan ve eskiden demirciler çarşısı olarak işletilen alanın ortasında Kurşunlu Han'ın tam karşısındadır.

Türbenin bulunduğu yer eskiden Antakya halkının demircilik faaliyetlerinin yapıldığı bir mekân olarak işletilirdi. Türbenin makamının hemen yanı başında ulu bir çınar ağacı bulunmaktadır. Bu ağacın ise beş kardeş oldukları bilinir; birinin buradaki olduğu, diğerinin ise türbenin 200 m ilerisinde yer alan Ahmediye camisinin bahçesinde yer aldığı, üçüncüsünün Semerciler Camisinde, dördüncünün Habib-i Neccar Camisinde ve beşincinin ise Meydan Camisinde bulunduğu rivayet edilir. (KK.76)

Türbe demir parmaklıklarla çevrili açık bir yapıya sahip içinde kubbe biçimli bir sandukanın bulunduğu hemen yanında yaşlı bir çınar ağacının yer aldığı üstü direklerle tutturularak kapatılmış fakat dört yanı açık biçimli bir makamdır. Sandukanın yanında bir buhurdanlık ve buhur taneleri yer alır. Ağacın gövdesinde ziyaretçilerin adak adayıp dilek dilemeleri için bulundurulmuş yeşil bez asılıdır. Türbenin karşısında da eskiden beri günümüze gelmiş olan tarihi demirciler çeşmesi bulunmaktadır.

Şeyh Muhammet Delati hakkında; kendi döneminde yaşayan yörenin demirci ustalarının piri olarak bilindiği rivayet edilmektedir. O sebeple de onun makamını demirciler çarşısına yapmışlardır.

Türbe çoğunlukla baş ağrısı çekenler, hastalığı olanlar şifa bulmak maksadıyla bunun yanında çeşitli dilek ve isteklerde bulunmak için ziyaret edilmektedir.

Türbe-Ziyaret Hakkındaki Anlatılar ve Uygulamalar:

1) Şeyh Muhammet Delati'nin Türbesine herkes hasta insanları getirirdi. Ziyaretlerini yaptıktan, duaları ettikten sonra hastalar iyileşir ve oradan sağlam dönerdi. Öncelikle inancınız olacak; kabakulak hastalığı için, sarılık için, baş ağrıları için, ayak- kas ağrıların giderilmesi şifa bulmak için bu zatın türbesini ziyarete gelirler. (KK.75) (KK.76)

2) Bir gün bir hastayı yakınları tutup türbeye getirmiş, ama hasta yol boyu ben inanmam böyle şeylere, nasıl beni iyi edecek diye kötü sözler söylemiş. Sonra türbeye ulaşmışlar. Hasta olan kişi bu zat hakkında kötü konuştuğu için türbe çevresinde rahat duramamış, içine bir huzursuzluk oturmuş, daraltı gelmiş, ondan sonra içten inanmış ve duasını ederek veliden özür dilemiş. (KK.75) (KK.76)

3) Çoğunlukla baş ağrısı çeken hastalar ziyarete gelmektedir. Bu hastalar baş ağrısından kurtulmak için önce dualarını ederler ve sonra da türbenin yanında yer alan yaşlı çınar ağacının gövdesine bir çivi çakarlar. Bu uygulama sonucunda baş ağrılarından kurtulacakları inancı vardır. (KK.76)

1.36. ŞEYH MUHAMMED SAKKA TÜRBEŞİ

Şeyh Muhammed Sakka Türbesi Hatay'ın Antakya ilçesinde merkezi tarihi Uzun Çarşısında yer alan Saka Hamamının içinde bulunmaktadır. Türbe, yaklaşık 500 yıllık bir geçmişli olan Hamam'ın tarihi yapısı altındadır. Yörede, hamamın içinde yer alan türbe olması bakımından dikkat çekici bir özelliğe sahiptir. Türbe hamamın iç bölümünde ayrı bir odacık içinde bulunur. Burada dışı demir parmaklıklarla çevrili bir alan içerisinde yatay biçimde konumlanmış bir sanduka bulunur.

Şeyh Muhammed Sakka yaşadığı dönemde hamamın ocakçılığını yapan, sularını ısıtan görevliymiş. İşini severek yapan her daim darda kalana yardım eden, durumu olmasa dahi bir şekilde elindeki parayı paylaşmasını bilen yardımsever bir halk adamı olarak anılmaktadır. Birçok insana fayda sağladığı için mübarek bir insan olarak görülmüştür. Bu sebeple naaşı hamamın içine gömülmüş ve daha sonra türbe halini almıştır.

İnsanlar türbeye çeşitli dilek ve adakta bulunmak için gelir. Bu dilekler arasında; çocuk sahibi olmak, evlenmek, kısmet açmak, çocuk doğum hamamı yapmak, sünnet hamamı yapmak ve gelin hamamı yapmak gibi dilekler adanır.

Türbe-Ziyaret Hakkındaki Anlatılar ve Uygulamalar:

1) Zamanında Saka Hamamının ocakçısı olan Muhammed Sakka, sabahları erken saatte uyanıp hamama gidermiş. Erken saatlerde hamamın suyunu ısıtmak için odun toplayıp yakarmış. Aldığı üç kuruş maaşının bir kısmından hep fakir fukaraya yardım yaparmış. Bir gün hamamda çalışırken kötülenmiş ve oracıkta ölmüş. İnsanlar onu hamamdaki suyla yıkamışlar, kefenlemişler, tabuta koymuşlar tam kaldırıp defnetmeye götürecekler ki; tabutu yerinden kıpırdatamamışlar, şu an türbe makamının bulunduğu yerde sanki çakılıp kalmış. Bu sebeple

Muhammet Sakka işini severek yaptığı hamamının içinde kalmış ve oraya türbesi yapılmış. (KK.74)

2) İbrahim Ethem zamanında Bağdat'ta padişahmış. Günün birinde halkın arasına karışmış. Tellalı da ahaliye duyuru yapmış, bağırarak: Padişahınız geldi, hürmet edin, önünde eğilin!" halkın arasından bir kişi adamın biri bunu doğru bulmayarak eğilmemiş. Tellal adama bir fiske vurmuş. Padişah: "Neden, emrime karşı geliyorsun?" demiş. Adam da padişaha: "Atından in de öyle konuşalım, büyüklük taslama padişahım bizden aldığın vergilerle tahtında oturup saltanat sürüyorsun" demiş. Padişah kim olduğunu sormuş. Adam cevap vermeyip, oradan ayrılmış. Padişah emirleriyle birlikte adamı takip etmiş. Adam bir mağaranın içine girmiş. Onlar ise dışarda adamın çıkmasını beklemişler. Aradan üç gün geçmiş adam hala çıkmıyor. En sonunda içeriden bir nida duyulmuş: "Gel" diye. Bunun üzerine içeri girmişler. Bakmışlar ki adam bir tasın içinde ıslanmış ekmek aş yiyor. Buyur etmiş. Padişah aç olduğu için yemekten yemiş. Bunun üzerine adam Padişah'a: "Artık senin zamanın gelmiş. Antakya'da bulunan Saka Hamamına gitmen gerek." demiş. Padişah hamama ulaşmış burada Şeyh Muhammed diye birinin hamamın suyunu ısıttığını tellallık yaptığını görmüş. Şeyh Muhammed ona: "Hoş geldin padişahım, safalar getirdin" demiş. Padişah şaşırarak: "Benim Padişah olduğumu nerden bildin?" demiş. O sırada Şeyh Muhammed fenalaşacağını anlamış ve padişaha: "Ben şimdi öleceğim bana hamamdan bir oda satın al ve beni oraya göm" demiş. Bunun üzerine padişah bu isteği kırmadan yerine getirip, Şeyh Muhammed'i oraya gömmüş. Onun bilgeliği karşısında da şaşırarak kalmış ki o mezarı türbe haline getirmiş. (KK.24)

3) Bronşları hastalanan, boğaz ağrısı çeken, öksürüğü olan kimseler özellikle çarşamba günleri türbeye gelerek ziyarette bulunup, dua ederler ve hamamda yıkanır. Bunu üç hafta üst üste tekrar ederler. Sonunda hastalar şifa bulduklarını söyler. (KK.69) (KK.74)

4) Hz. Musa'nın bu hamama gelerek Şeyh Muhammed'i içeri geçirmek istediği rivayet edilir. Hatta Musa'nın elini duvara vurarak bir delik açtığı ve o şekilde Şeyh Muhammed Sakka'yı içeri soktuğu anlatılır. Bu sebeple de hamama "Saka" adı verilmiştir. (KK.74)

5) Ben kızımın hayırlı bir kısmeti olsun diye türbeye dua edip, adak adadım. Kızım evlendi çok şükür, ben de ona gelin hamamı yaptım. Adağımı gerçekleştirdim. Burada çok fazla gelin hamamları yapılır. Hepsinde de türbenin kerametinden nasiplendiğine inanırlar. (KK.66)

6) Ben türbede bir dua etmişim, dileğim kabul oldu. Gerçekleşirse bir ay boyunca her cuma günü öğlesinde sela vakti mercimekli aş yapmaya adak adamıştım. Adağımı tuttum. Bir ay boyunca her cuma Şeyh Muhammed Sakka hürmetine aşımı pişirip, komşulara dağıttım. Her

darda kalan, dileği olan bu mercimekli aş adarlar. Çünkü bu aş Şeyh Muhammed Sakka'nın en sevdiği yemekmiş, onun hayrına yapılıp dağıtılır. Onun ruhu rahat ettirilir. (KK.67)

1.37. ŞEYH HASAN TÜRBESİ

Şeyh Hasan türbesi Hatay'ın Antakya ilçesine bağlı Büyükdalyan mahallesindedir. Türbe geniş bir bahçe içinde kare planlı, üstü kubbeli bir yapıdır. Makam odasının içinde bir adet dikdörtgen biçimli sanduka yer alır. Üzerinde yeşil örtü ve Kuran-ı Kerimler dizilidir. Yerler halıyla kaplı olup üzerinde minderler ve iki adet sağlık taşları vardır. Bir sehpa üzerinde bahur, zeytinyağı ve pamuk bulunur.

Şeyh Hasan'ın 7. Yüzyıllarda yaşadığı ve İslam adına savaşıyan bir mücahit olduğu rivayet edilmektedir. Birçok savaşta yer aldığı ve aynı zamanda ermiş bir kişi olduğuna inanılmaktadır. Bu sebeple yöre halkı onun hak ve adaleti yerine getireceğine inanır.

İnsanlar bir anlaşmazlık yaşadıklarında, büyük bir yemin edilmesi gerektiğinde bu türbeyi ziyarette bulunurlar. Bu sayede anlaşmazlıkların ve hakikatin ortaya çıkacağına inanılmaktadır.

Türbe-Ziyaret Hakkındaki Anlatılar ve Uygulamalar:

1) Bir Arap'la bir Türk arasında hırsızlıkla ilgili bir anlaşmazlık olur. Arap çiftçi Türk'ün tarlasında otlamakta olan danayı çalar, götürür. Türk, çevreden bu şahsın danasını çaldığına dair haberler alır ve yanına gidip: “Benim kaybolan danamı senin aldığın söyleniyor?” der. Arap inkâr eder. Bunun üzerine hiç Arapça bilmeyen Türk: “Eğer Şeyh Hasan hazretleri türbesine gidip el basarak yemin edersen senden bir hak iddia etmeyeceğim.” der. Diğeri de bunu kabul ederek doğruca türbeye yol alır. Danayı çalan adam Arapçada şaka içeren şu tekerlemeyi söyler: “Hem şey hem eşya üzerine yemin ederim ki ya emmioğlu senin dananın eti şu an benim kazanımda fokur fokur kaynıyor” der. Türk adam bu söylediği sözleri gerçek bir yemin sanarak onun mağdur olduğuna inanır: “Amentü billah inandım” diyerek türbeyi terk eder. Fakat yemini eden adam makam kapısından adımını attığı anda yere yığılıp oracıkta ölür. (KK.54)

2) Vakti zamanında büyük bir arazi sahibi hem de çok zengin bir ağa vardı. Bir gün Şeyh Hasan'ın türbesinin bulunduğu ve ona ait olan zeytinliğe gelir. Bu genişçe araziyle ilgilenen bahçıvanı da bir kuzu beslemektedir. Bu kuzuyu evin önündeki zeytin ağacına bağlı gören ağa bahçıvana: “Bu ne semiz bir kuzuymuş, kim bilir eti ne kadar lezzetlidir. Şunu keste kendimize bir ziyafet çekelim.” der. Bahçıvan ise: “Bu kuzu Şeyh Hasan hazretlerinin adaklı kuzusudur, kesemem.” der. Ağa bahçıvana baskı yaparak kuzuyu zorla kestirir. Ocaklar yakılır, mangal kurulur ve kuzunun etleri şişlenip ateşe verilir. Ağa büyük bir iştahla şişten ilk lokmayı alıp, ağzında çiğneyerek yutmak ister, ancak et parçası boğazına takılır. Ardından yaptığı hatayı

anlayıp pişman olur: “Ya Hazret-i Şeyh Hasan ne olur affet” diye yakarıшта bulunur. Fakat boğazındaki et O’nu boğmaya devam eder. Bu sefer de: “Ya Hazret-i Hasan şu mıntıkadaki arazilerimi senin adına vakf ediyorum.” der. Boğulmaya devam eder. Ardından daha iyi bir yerdeki mülkünü adına vakf ettiğini söyler. Yine düzelemez ve orada çırpına çırpına can verir. (KK.54)

3) Şeyh Hasan hazretlerinin sinirli olduğunu ve kerametini anında göstermesini bilen insanlar onun makamına gelip yalan yere ellerini basıp da yemin etmezler. Hatta zamanında kardeşine bile sen çok sinirlisin diyerek sen az daha öteye git diye onu kovduğu bu sebeple kardeşinin türbesinin kendisinden iki yüz metre aşağıda olduğu anlatılır. (KK.53) (KK.54)

4) Bu türbeye bir anlaşmazlık yaşanınca geliriz. Yörede herkes bir anlaşmazlık olduğunda kişilerle bu türbeye gelip şeyh Hasan’ın huzurunda yemin ederek uzlaşmaya çalışırlar. Bu yeminin her şeyin hakkaniyetini göstereceği inancı vardır. (KK.53) (KK.54)

5) Bir gün Şeyh Hasan’ın makamının yanından bir adam geçer ve makamın çevresinde kimsenin olmayışını fırsat bilerek mutfakta olan kazanı sırtına yüklediği gibi evine götürür. Kazan Allah’ın izniyle adamın sırtına ve etine yapışır. Öyle yapışır ki kazan derisiyle bütün olur. Eve varınca ailesinden birilerine kazanı sırtından ayırmalarını ister. Aile bireyleri de kazanın vücuduna yapışmış olduğunu söylerler ve kazanı nereden getirdiğini sorarlar. Adam da kazanı Şeyh Hasan’ın makamından çaldığını itiraf eder. Ailesi kazanı yerine götürse ve Şeyh Hasan’ın affetmesi için istiğfar ederse kazanın vücudundan ayrılabilceğini söylerler. Adam kazanı çaldığı yere götürür ve Şeyh Hasan af diler. Af dilemesinden sonra kazan adamın sırtından ayrılır. (KK.53)

6) Eskiden makamın yanında bir incir ağacı vardı. Bir gün geceleyin bir adam incir ağacını çalmaya geldi. Adam ağaca çıktıktan sonra kendini Amik Gölü’nün ortasında buldu ve takati kesildi. Bir süre kendine gelemedi. Kendine gelince Şeyh Hasan’dan af diledi. Şeyh Hasan onu affetti ve adam tekrar eski takatine kavuşup gölden çıkıverdi. Bu da böyle bir kerametidir. (KK.53)

7) Ziyaretçilerden birisi Şeyh Hasan’ın makamına hasır kilim adar, onu getirip bırakır. Bir başka ziyaretçide yeni bir hasırın bırakıldığını görünce makamdaki herkesin ayrılmasını bekler. Makamın çevresinde kimse kalmayınca yeni getirilen hasır sırtladığı gibi evine götürür. Evinin içine hasırı bırakınca evde yangın çıkar ve evin içindeki her şey yeni çalınan hasır hariç yanıp kül olur. Tabi yangından sonra hasırı tekrar makama götürür. Bütün köy bu olayı ibretle izler. Böylece Şeyh Hasan’ın kerametlerinden biri daha gerçekleşmiş olur. (KK.53)

1.38. ŞEYH MUSA TÜRBEŞİ

Şeyh Musa türbesi Hatay'ın Antakya ilçesine bağlı Büyükdalyan mahallesinde Şeyh Hasan Türbesinin iki yüz metre aşağısındadır. Türbe zeytin ağaçlarının olduğu bahçelik bir alandadır. Kare planlı kubbeli bir yapısı vardır. Makam odasında Şeyh Musa'ya ait olduğuna inanılan bir adet dikdörtgen biçimli sanduka yer alır.

Şeyh Musa, Şeyh Hasan'ın kardeşidir. İki kardeş bir arada duramadıkları için birinin türbesi diğerine mesafeli olacak şekilde yapılmıştır. Bunun sebebi de yöre halkı tarafında şu şekilde rivayet edilir: “Bu Hasan'ın kardeşi Musa, çok sert ve sinirli bir insandır. Haksızlığa hiç dayanamaz, gelemmez. Birini vurdu mu vurur. Haktan, yoldan çıkanı vurur.”

Türbe sıklıkla haksızlığa uğrayan insanlar tarafından ziyaret edilmektedir.

Türbe-Ziyaret Hakkındaki Anlatılar:

- 1) Bir gün iki adam türbeye gelip dua etmişler, ziyaretlerini gerçekleştirmişler ardından kapıdan çıkıp gidecekken Şeyh Musa, bunlara görünerek iki kişiye kötülük yaptığı için vurmuş, yani fena bir şekilde dövmüş. Bunun gibi birçok hikâye anlatırlar. Musa sinirli olduğu için günah işleyip, kötülük yapanları çarparmış. (KK.53) (KK.54)
- 2) Kubucci adında birisi Şeyh Musa makamı üzerine, yapmış olduğu bir şey için yapmadığına dair yemin eder. Adam orada yemin eder etmez boğulur. (KK.53)

1.39. ŞEYH ALİ BİCEMBİL'AMUD TÜRBEŞİ

Şeyh Ali Bicembil'Amud Türbesi Hatay'ın Defne ilçesine bağlı Darmaşa mahallesindedir. Türbe Şeyh Yusuf El Hekim Türbesinin üst tarafındadır. Kare yapılı beyaz boyalı üstü kubbeli bir yapıdır. Makam odasında dikdörtgen formda bir sanduka vardır. Sandukanın üzerinde yeşil örtü onun üzerinde Kur'an-ı Kerimler yer alır. Makam odasının giriş kapısında gömlek ve tülbentler asılıdır. Bir kap içinde buhur, zeytinyağı ve pamuk yer alır. Yerler halıyla kaplıdır. Aynı zamanda iki tane sağlık taşı bulunur.

Şeyh Ali Bicembil'Amud, “sütunun üzerindeki Şeyh” anlamına gelmektedir. Eskiden bir sütun üzerinde yaşamını sürdürmek ve orada vaaz vermek bir yaşam tarzı olarak uygulanırdı. Bu yaşam tarzının amacı, dünya işlerinden uzaklaşıp Allah'a daha yakın olabilmek amacı ile yüksek bir yer üzerine çıkıp yaşamını orada sürdürmek ve zamanını ibadet ederek geçirmek şeklinde açıklanabilir. St. Simon manastırı Antakya'nın batısında 550 metre yükseklikteki kıraç bir tepenin üzerinde kurulmuş en büyük manastır kompleksine sahiptir. Bu kompleksin ikinci örneği ise Darmaşa mahallesinde bulunan Şeyh Yusuf türbesinin yakınlarındaki Şeyh Ali Bicembil'Amud türbesinin olduğu yerdir. Başlangıçta burada dört tane

granit sütunun bulunduğu ve bir hekimin bu sütunların üzerine çıkıp gelen hastalara telkin yöntemini kullanarak iyi ettiği rivayet edilir. (KK.77) Günümüzde ise bu dört sütundan geriye sadece biri kalmıştır.

Türbeyi ziyarete çoğunlukla çocuk sahibi olmak isteyenler gelmektedir. Bunun yanında çeşitli dileklerde; kısmet açılması, hastalığın sağaltılması, iç sıkıntısından kurtulma vb. sebeplerle dilekte bulunmak için ziyaret edilmektedir.

Türbe-Ziyaret Hakkındaki Uygulamalar:

1) Türbenin dışında duran sütunun yanına insanlar gelerek yerde duran kiremit parçalarından ellerine alarak dilek dilerler ve kiremit parçasını o sütuna yapıştırırlar. Eğer ki kişinin niyeti gerçekleşecekse kiremit sütuna tutunup yapışır. Yok yapışmazsa kiremit yere düşer ve bu da dilek gerçekleşmeyecek demektir. (KK.77)

2) Çocuğu olmayanlar ona dilekte bulunurlar; çocuğunun olması için adak adarlar. Çocuğun olmasından ziyade çocuğun sağlıklı yaşayabilmesi için. Küçük küçük beşikler yaparlar. Çocuğu olmayanlar, çocuğu olsun diye o beşikle bunu tasvir edip o mekânın kutsallığına bırakırlar. Bazen bu çocuk giysisi bırakmakta olabilir. Amacı çocuğa atfedileni simgelemesi maksadıyla yapılır. (KK.41) (KK.42)

1.40. HZ. CAFER-İ TAYYAR TÜRBESİ

Hz. Cafer-i Tayyar Türbesi Hatay'ın Defne ilçesine bağlı Darmaşa mahallesindedir. Türbe camekanlı bir şekilde etrafı çevrili bir yapıya sahiptir. Makam odasının içinde iki tane dikdörtgen biçimli eski mezar taşları bulunmaktadır. Bunun yanında ortada yine dikdörtgen biçiminde asıl veliyi niteleyen bir sanduka yer alır. Bu sandukanın üzeri yeşil-beyaz örtüyle kapalıdır. Bununda üzerinde Kuran'lar dizilidir. Yine makam odasının içinde dut ağacının gövdesi bulunmaktadır. Bu ağaç sandukanın baş kısmında durmaktadır. Sandukanın baş tarafında yuvarlak biçimli bir taş bulunur. İnsanlar bunun üzerine çıkarak dilek dilerler.

“Tayyar” uçan demektir. Cafer Tayyar'ın Hatay'da bulunan birçok makamı olduğu söylenmektedir. Bunların her biri teşrifi makam olarak adlandırılır. Her birinin bulunduğu bölgeye bir defa da olsun ayak basıp keramet göstermiştir. Bu vesileyle bu mekanlar kutsallık kazanarak bugünkü türbe halini almıştır.

Türbe çeşitli dilek, istek ve adak dilemek isteyen ziyaretçiler tarafından ziyaret edilmektedir.

Türbe-Ziyaret Hakkındaki Anlatılar ve Uygulamalar:

1) Cafer Tayyar bir gün çobanla karşılaşmış, ilk silahlar çıktığında demiş ki: “Bu ne?” Çoban anlatmış: “Biri uzaktan geldi böyle ben buradan bunu elime alıp onu vuracağım, o da olduğu yere devrilip ölür.” demiş. Cafer Tayyar: “Ama ben hemen uçarım. Sen nişan al, vurabilirsen vur bakalım beni.” demiş. Çoban: “Bak vururum seni, tetiği çektiğim anda ölürsün.” Tayyar: “Sen tetiği çektiğin anda ben uçarım.” demiş. Çoban da günah benden gitti öyleyse deyip nişan almış. Silahı ateşlemiş ses çıkmış. Tayyar öylece vurulmuş o sanmış ki ses çıkacak sonra mermi ona gelene dek ben uçarım diye düşünmüş ama bilememiş. Olduğu yerden biraz öteye kadar uçup ölmüş. Çok kerametli biridir. Onun melek olduğu söylenir. O yüzden uçabildiğine inanılır. (KK.77)

2) Cafer Tayyar makamının hemen başında bulunan yuvarlak bir taş vardır. Dilek dilemek isteyenler bu taşın üzerine çıkarak dileğini dilerler. Bir gün bir tanıdığım bu taşın üzerine çıktı yüzünü sandukaya döndü sırtını da dut ağacına verdi. Sonra ayakta o şekilde dururken gözlerini kapadı ve duası bitene dek gözlerini açmadı. Sonra gözlerini açar açmaz. Kadın sallandı, öne arkaya gitti geldi. Eğer ki o taşın üzerine çıkıp kalpten inanarak dua edersen ve duan bitince hafifçe sallanırsa ettiğin duanın kabul olacağına inanılır. Böyle çok deneyen olmuş. (KK.14)

1.41. ŞEYH DERVİŞ TÜRBESİ

Şeyh Derviş Türbesi, Hatay’ın Defne ilçesine bağlı Harbiye yolu üzerinde Esenbulak mahallesindedir. Türbe dikdörtgen yapılı geniş bir bahçe içinde yer almaktadır. Bahçesinde namaz kılma, kurban kesim yerleri ve mutfak bölümü için ayrılmış iki katlı bir yapı bulunmaktadır. Makam odası kare biçimli üzeri kubbeli bir tarzdadır. Makam odasının hemen yanında yaşlı bir çınar ağacı bulunur. Makam odasının içinde dikdörtgen mermer kaplı bir sanduka vardır. Üzerinde yeşil beyaz örtü ve Kuran-ı Kerimler dizilidir. Makam odasının dört bir duvarında bezlere ve poşetlere bağlanmış birçok saçlar (halika adağı) asılıdır.

Türbe, çocuğu olmayan, çocuğu olup da yaşamayan veya erkek çocuğu olmayan aileler tarafından sıklıkla ziyaret edilmektedir. Bunun yanında cilt hastalığı olan insanlar ve her çeşit dilek ve adakta bulunmak isteyen insanlar tarafından ziyaret edilmektedir.

Türbe-Ziyaret Hakkındaki Anlatılar ve Uygulamalar:

1) Köyde işçiler, tarımda çalışırken kendini bilmez birkaç kişi Şeyh Derviş ve yanındakiler ile alay ederler. Şeyh Derviş bunun üzerine kendiyle dalga geçenlere madem bizimle alay ediyorsunuz buyurun gelin: “Kim kimden daha iyi, bilgili dini ilimde görelim” der. Bunun üzerine Şeyh Derviş ilim deryası bilgisi ile kendiyle alay edenleri alt eder. Fakat alay edenler yine durmaz laf etmeye devam ederler. Bu kez Şeyh Derviş: “Madem öyle gidin odun getirin

fırını yakalım” der. Onlar da giderler odunu getirip fırını da yakarlar. Fırın kıpkırmızı olup alev alınca Şeyh Derviş: “Buyurun geçin fırına. Eğer ki siz çok alimseniz ve temizseniz girin bu ateşe size bir şey olmaz ateş sizi yakmaz.” der. Alay edenler fırına girmeye cesaret edemezler. Şeyh Derviş bunun üzerine: “Tövbe etmediniz, çekilin ben gireceğim.” der. Bazı ayetler okuyup fırına girer ve fırının içinde döner. Ateşten çıktığında ise sanki hiçbir şey olmamış o sıcak alevli fırından çıkan sanki o değilmiş gibi durur. Bunu gören tüm köy halkı Şeyh Derviş’in bu mucizesine şahit olurlar. (KK.77)

2) Siğil hastalığı olanlar buraya gelir. Önce ziyarette dua eder. İyileşmek için adak adarlar. Adak adarken herkes içinden, gönlünden ne geçiyorsa türbede yatan veli adına: “Sana onu adıyorum.” diyerek dilekleri gerçekleşince yani hastalıkları geçince türbeye ne adamışlarsa örneğin yeşil bez, zeytinyağı vb. onu getirip bırakırlar. Sonra türbenin bahçesindeki meşe ağacında yer alan palamutlardan, kaç tane siğilin varsa o kadar koparıp ellerine alırlar. Türbenin bulunduğu yerde mutfak bölümünün arka kısmında bir su akar o suyun içine palamutları atar ve arkana bakmadan gidilir. Bu uygulamayı üç Çarşamba üst üste aynı şekilde uygulamak gerekir. Çoğunlukla da sabah erken saatleri gün doğmadan gidilir. Allah’ın izniyle inancı kuvvetli olan herkesin hastalığı geçmiştir. Bu denenmiş. Bunu yapanlar evine ulaşana kadar siğillerinin geçtiğini, kurtulduklarını söyler. İçten inanan herkes iyileşir. (KK.32) (KK.33)

3) Türbenin bahçesinde bir de dut ağacı var. Dut ağacının ince dallarını siğil için kıvırıyorsun: “Allah’ım inşallah benden bu siğiller gider.” denilir. Kaç siğilin varsa o kadar dal kıvrılır fakat onları ağaçtan koparmayız ağacın üzerinde kalır ta ki o kıvırdıklarımız kuruyana kadar. Onlar kurudukça siğillerde kaybolur. (KK.32) (KK.33)

4) Bu türbeye hep çocuğu olmayan insanlar gelirler. Özellikle de erkek çocukları olması için dua ederler. Türbeye adak adarlar. Eğer ki erkek çocukları olursa ona halika adağı yaparlar. Bu adağa göre: 7 yaşına kadar çocuğun saçı hiçbir şekilde kesilmez. Ancak 7 yaşına bastığında çocuk türbeye getirilir. O gün türbede şükür için dua edilir. Erkekler toplu namazlarını kırlarlar. Ardından aynı zamanda kurban etmek için o gün bir hayvan da kesilir. Türbeye getirilen çocuğun saçı da orada kesilir. Sonra o saç tartılır ağırlığı ne kadarsa o kadar altın ya da para ya türbeye bağışlanır ya da fakirlere dağıtılır. Sonra o saç bir poşete konularak türbe makamının duvarına sandukasının üzerine konulur. Bu şekilde çocuk sahibi olup bu adağı gerçekleştiren çok kişi vardır. Önemli olan içten, kalpten inanarak dua etmektir. Allah’ın izniyle olur. (KK.32) (KK.33) (KK.41) (KK.42)

1.42. MUSA AĞACI

Musa Ağacı Hatay'ın Samandağ ilçesine bağlı HıdırBey köyündedir. Musa ağacının boyutları hakkında edindiğimiz bilgiye göre; bu ağacın yüksekliği 16 m, iç kısım çap olarak yaklaşık, 5,40 m, dıştan çevresi, 20 m, gövde çapı 7,5 m, dalları ise yaklaşık 1,5 dönümlük yer kaplamaktadır. Ağacın ise yaklaşık 2000 yaşlarında olduğuna inanılır. Ağacın kutsallığı ve adını alması Hz. Musa'nı esasından ağaca dönüşme anlatmasına dayanan eskiden bu yana anlatılagelmiş efsaneye dayanmaktadır.

Eskiden insanların ağacın kovuğunun içine geçip öyle dilek diledikleri rivayet edilir. Hatta bir dönem o ağacın kovuğunun berber dükkânı olarak işletildiği de söylenmektedir. Fakat sonraları devlet tarafından ağaç koruma altına alınarak kovuğunda oluşan açıklıklar dolgu yöntemiyle kapatılmıştır. Günümüzde o açıklık çok fazla genişliğe sahip değildir.

Bu ağaç, Hz. Musa'nın esasından dönüştüğüne inanılması sebebiyle insanlar tarafından kutsal kabul edilmiştir. Bu sebeple birçok ziyaretçi almaktadır. İnsanlar her türlü dilek ve istekte bulunmak için ağacın bulunduğu yere gelerek dualar etmektedir. Eskiden ağacın kovuğuna dilekte bulunduktan sonra bez, çaput parçası atıldığı söylenmektedir. Fakat artık bu yasaklandığından bez, çaput atılıp, bağlanmaz. Ziyaretçiler sadece içlerinden dileklerini dilemektedir.

Türbe-Ziyaret Hakkındaki Anlatılar:

1) Hz. Musa, dünyanın en zeki kişisini merak eder. Allah'a sorar. Allah ise, Hıdır cevabını verir. Bu adamı merak eden Musa, nasıl bulacağını merak eder. Allah'a sorar. Allah: "Yere sapladığın asan nerede büyürse, torbandaki balıkların nerede canlanırsa, nerede birdenbire yağmur yağmaya başlarsa ve nerede iki deniz birbirine kavuşuyorsa orada onu bulursun." der. Hz. Musa, onu bulmak için yaveriyle yollara çıkar. Ama bir türlü tarif edilen özelliklerde bir yer bulamaz. Sonunda Samandağ'a varır ve yorgunluktan uyuyakalır. Uyandığında yere sapladığı asasının yeşillendiğini, beraberinde getirdiği balıkların canlanarak denize doğru ilerlediklerini ve sürekli yağmur yağdığını görür. (KK.1)

2) Hz. Hızır ile Hz. Musa Samandağ'da buluşmalarından sonra Hz. Musa, Musa Dağı'na çıkmak üzere yola çıkar. HıdırBey köyündeki Musa Ağacı'nın bulunduğu yere geldiğinde çok susar. Bastonunu bu ağacın bulunduğu yere sapladıktan sonra, hemen yanındaki dereye su içmeye gider. Su içip döndüğünde ise, yere diktiği bastonunun bir çınar filizi haline geldiğini ve yeşerdiğini görür. (KK.24) (KK.25)

1.43. AB-I HAYAT ÇEŞMESİ

Ab-ı Hayat Çeşmesi, Hatay'ın Samandağ ilçesine bağlı Hıdırbey köyündedir. Bu çeşme Hz. Musa'nın çok susayıp da asasını yere saplayıp içtiği dereden akıp gelen su olduğu rivayet edilmektedir. Bu sebeple insanlar bu suyun kutsal olduğuna inanmaktadır. Çeşme Hz. Musa Ağacının hemen karşısında yer alır. İki kutsal mekân bir aradadır. Bu su insanlar arasında ölümsüzlük suyu olarak da nitelendirilir. Hz. Musa'nın bu suya yıllar önce elinin değmiş olması bu mekânda bulunmuş olması halk tarafından dereden akan suyu kutsal kılmıştır.

İnsanlar bu sudan içerek, hastalıklarına şifa bulacaklarına, kendilerini dinç hissedeceklerine inanmaktadır. Bu çeşmeyi ziyaret eden insanlar çeşmeden şişelerine su doldurup yanlarında götürmektedirler. Hastalandıklarında bu sudan içtiklerinde şifa bulduklarını rivayet ederler. (KK.24) (KK.25)

1.44. UYUZ PINARI

Uyuz Pınarı, Hatay'ın Antakya ilçesine bağlı Tahtaköprü köyündedir. Bu pınar yine aynı köyde bulunan Şeyh Hasan Sincari Türbesinin iki yüz metre aşağısındadır. Çoğunluğa göre bu pınar kerametini orada yatan veliden almaktadır.

Uyuz pınarı, eskiden orada yaşamakta olan köy halkının uyuz hastalığını geçirmesi sebebiyle bu adla anılmaya başlanmıştır. Bu su, kükürtlü bir özelliğe sahip olması bakımında cilt hastalıklarına iyi gelmektedir. Pınarın aktığı yer zaman içinde kadınlar ve erkekler için ayrılan üzerleri ve çevresi kapalı özel havuzlar yapılmıştır. Ziyaretçiler öncesinde, pınarın yakınında yer alan Şeyh Hasan Sincari Türbesini ziyaret ederek orada dua ederler. Ardından havuzlara girilir. İnsanlar bu havuzlara girerek cilt hastalıklarından kurtulduklarını dile getirir.

Pınar suyunun kışları ılık, yazları ise serin aktığı söylenilir. Pınar, cilt hastalığı olan insanlar tarafından hastalıklarının sağaltılması için sıklıkla ziyaret edilen bir mekandır.

Türbe-Ziyaret Hakkındaki Anlatılar ve Uygulamalar:

1) Tahtaköprü köyünden bir dere geçiyor. Orada bir pınar var. Zamanında insanların tuvalet alışkanlıkları olmadıkları için her tarafa pisletiliyordu. Ondan sonra çevredeki halk uyuz oluyor. Bir şekilde bu hastalıktan kurtulamıyorlar. Sonra adamın biri pınarın aktığı yerden geçerken dereye düşüyor. Üstünde suyun değdiği yerlerde kaşıntısı, uyuz hastalığı geçiyor, adam iyileşiyor. Adam hayret içinde kalıyor. Nasıl oldu biranda bu diye. Sonra bunu gidip tüm köylü halka yayıyor. Herkes birbirine anlatıyor. Tek tek insanlar gelerek bu pınarın suyundan alarak üstlerine sürüyorlar. Hastalıklarından, uyuzdan kurtuluyorlar. (KK.24)

2) Biz ailecek uyuz hastalığına yakalandık. Yaklaşık 8 ay boyunca mücadele verdik. Sonunda bu pınara geldik. Öncesinde Şeyh Hasan Sincari Türbesini ziyaret edip, dua ettik ve oradaki ağaçtan çıkan yağı vücudumuza sürdük ardından üç çarşamba üst üste olacak şekilde sabah erken saatlerde bu havuza girdik. Suyunu her tarafımıza sürdük. Suyun içinde yarım saat boyunca durduk. İçine girdiğimizde bir ferahlıkta hissettik. Sonunda biz uyuz hastalığımızdan kurtulduk. (KK.7)

1.45. AŞUK MAŞUK ZİYARETİ

Aşuk Maşuk Ziyareti Hatay'ın Samandağ ilçesine bağlı Kapısuyu Köyündedir. Ziyaret sarp kayaların arasında tepelik bir alanda mağara biçiminde bir mekandır. Ziyaretin yerden yüksekliği yaklaşık 15 m kadardır. Mağaraya ulaşabilmek için yaklaşık 30 basamaklı demir bir merdivenden yukarı doğru çıkılmaktadır.

Hz. Ali'nin belli bir dönem burada yaşadığı rivayet edilmektedir. Hatta altında o dönemde kullanılmak için yapılmış yağmur sularını biriktirebilecekleri bir kuyu bulunmaktadır. Belli bir süre savaş zamanlarında dışarıdan gelebilecek saldırılara karşı kendilerini korumak adına böyle yüksek bir yerde konakladıkları rivayet edilir. Hz. Ali burada kaldığı süre boyunca bazı saldırılara maruz kaldığı ve kaya üzerindeki izlerin buna dair oldukları anlatılmıştır. Halk arasında zamanla adı bu şekilde anılmaya başlanmıştır. Şimdilerde ise bu kuyu, insanlar tarafından dilek dilenip içine demir para atılan niyet kuyusu olarak görülür.

Türbe-Ziyaret Hakkındaki Anlatılar ve Uygulamalar:

1) Eskiden oraya tırmanmak için andız ağacından yapılma merdiven vardı. Çocukluğumuzda ona çıkarak tırmanırdık. Şimdilerde dileği kabul olup, adağı yerine gelenler buraya demir merdiven yaptırdılar. (KK.41) (KK.42) (KK.72)

2) Hz. Ali kafirlerle savaştığı dönemlerde buraya gelip sığınmış. Uzun süre bu mağarada kalmış. O dönem kafirler ona saldıracağında Hz. Ali atının üzerine binip bu kayadan karşıki dağa uçarak atlamış. İşte tam o esnada çektiği kılıcı kayanın duvarını kesmiş. O iz hala orada durur. Uçtuğu atının ayak izi de vardır. (KK.71) (KK.72)

3) O mağarada kayaların birinde kırmızı izler vardır. O Hz. Ali'nin savaşırken yara alması üzerine akıttığı kan lekeleri olduğunu bize eskiler anlatırdı. O yüzden bu kayada kırmızı renk izler vardır. (KK.71) (KK.72)

4) Ziyaretçiler buradaki tepeye tırmanır, Hz. Ali'nin ayak bastığı yerde dua ederler. Sonra bu yüksek tepeden aşağıdaki kuyuya dilek dileyip, adak adayıp bozuk para atarlar. İnanc

meselesi, kalpten inanarak önce Allah'tan sonra Hz. Ali'nin yüzü suyu hürmetine niyet edince dileği gerçekleşen birçok kimse olmuştur. (KK.71) (KK.72)

1.46. ŞEYH HASAN EL ECRUD TÜRBESİ

Şeyh Hasan El Ecrud Türbesi, Hatay'ın Defne ilçesine bağlı Harbiye mahallesindedir. Türbe, yüksek bir tepede olup yakınında Şeyh Yusuf El Hekim Türbesi bulunmaktadır. Makam odası kare planlı beyaz boyalı üstü kubbeli bir özelliğe sahiptir. Odanın giriş kapısında gömlek ve tülbentler asılıdır. Odanın içinde dikdörtgen biçimli üzeri yeşil örtülü bir sanduka yer alır. Yerler halıyla kaplı olup, minderler dizilidir. Yine yerde iki adet sağlık taşı vardır. Bir sehpanın üzerinde; zeytinyağı, pamuk ve bahur taneleri dizilidir.

Türbeye kısmetleri açılması için, çocuk sahibi olmak için, çeşitli rahatsızlıklardan kurtulmak için ziyaret edilmektedir.

Türbe-Ziyaret Hakkındaki Anlatı:

1) Şeyh Hasan El Ecrud, Makzun El Sincari zamanında yetişmiş biridir. O dönemlerde Harbiye'de Ebu Duheybe İsmail Bin Hallac adında bir adam ortaya çıkmış. Yöredeki Alevilerin inançlarına tamamen aykırı vaazlar vermeye başlamış. Bu vaazlarının yazılı olduğu kitabı da varmış. Bir gün bunu Şeyh Hasan El Ecrud'un olduğu bir ortamda okumaya başlamış. Hasan El Ecrud okuduklarını duyunca hemen yüzü gözü değişip, sıkıntılı hale düşmüş. Ebu Duheybe bunu fark edip Hasan El Ecrud'a sormuş: "Okuduklarınızı beğendin mi?" Hasan El Ecrud: "Bunlar yalandır, hepsi safsatadır. Bunlarla insanları kendine çekip kandırmak istediğin uydurma laflardır. Allah senin canını alsın." demiş. Bu lafları duyan Ebu Duheybe'nin adamları El Ecrud'a zarar vermek istemiş. Ama halk El Ecrud'u yaptığı iyiliklerinden, saygınlığından dolayı buna engel olmuş. El Ecrud yaşananlardan sonra her an başına bir şey gelecek korkusuyla Lazkiye'ye gidip Makzun El Sincari'ye sığınmış. Aradan zaman geçtikten sonra yöre halkı El Ecrud'u yanlarına çağırmış. Onların yaşadığı sıkıntılara çare olsun, üstlerindeki baskının kalkması için saraya göndermişler. Güzel ve etkileyici konuşmasıyla düşüncelerini rahat söyleyebilen El Ecrud elçi olarak saraya gitmiş. Padişahın huzuruna çıkan El Ecrud, özellikle Musariye dağlarında büyük bir baskı altında yaşayan, kötü koşulda hayat yaşayan insanların çektiği acıları tek tek padişaha anlatmış. Padişah bu şeyhin hatırına ne gerekiyorsa yapılması buyruğunu vermiş. Oraya yoksulları korumaları için emir gitmiş. Bu durumdan rahatsız olan Şam valisi El Ecrud'u yakalayıp zindana atmış. Zindanda dahi güzel laflarıyla şiirler yazan El Ecrud, sözleriyle insanların gönüllerine ferahlık salmış. Onların yanında olduğunu hep dile getirmiş. (KK.53) (KK.54)

1.47. ŞEYH MAHMUT EFENDİ TÜRBESİ

Şeyh Mahmut Efendi Türbesi, Hatay'ın Antakya ilçesine bağlı İplik Pazarı mahallesindedir. Türbe dış duvarları 6 Şubat depremlerinde zarar gördüğü için türbenin içine girilememiştir.

Şeyh Mahmut Efendi hakkında birçok kerametleri olduğu, her dertlinin yanında, yardım sever ve meczup biri olduğu rivayet edilir. Bir de bunun yanında etrafta sıkça anlatılan bir menkıbesi vardır. O menkıbe şu şekildedir:

Türbe-Ziyaret Hakkındaki Anlatı:

1) Antakya'nın bir çıkmazında, Mail Efendi adında bir adam varmış. Mail Efendi, her yıl hacca gitmek için niyet edermiş. Fakat hep bir engelle karşılaşmış. Bu engellerden biri de karısıymış. Hacca gidip gelmek uzun süreceği için karısı da evde yalnız kalacağından kocasının gitmesini istemiyormuş. Mail efendi de bu engelleri yıkmak için karısına: “Üçten dokuza boş ol. Senin yüzünden hacca gidemiyorum.” Kadın da boşandığını duyunca: “Artık sen bana haramsın, sen bana elsin, ben de sana elim.” demiş. Mail efendi, kadının bu lafları üzerine başını alıp Cuma Pazarı'nın oradaki tekkeye gitmiş, artık orada kalmaya başlamış. Orada da Şeyh Mahmut Efendi adında bir adam varmış. Hiç konuşmadan devamlı zikir çekermiş. Zaman geçip konuşmaya başlamışlar. Şeyh Mahmut Efendi, neden burada olduğunu sormuş. Mail efendi de bütün olanları anlatmış. Şeyh Mahmut Efendi de: “Çok mu görmek istiyorsun?” Mail Efendi: “Tabi ki de ben hacca gitmeyi çok istiyorum. Peygamber efendimizin, orada bulunan büyük zatların evini görmek istiyorum.” demiş.

Bunun üzerine Şeyh Mahmut Efendi: “O zaman kapa gözlerini.” demiş. Mail Efendi'ye sanki bir şey vurmuş gibi olmuş ve bir gözünü açmış ki kendisini hacıda bulmuş. İnanamamış, etrafına bakınmış yanında Antakya'dan tanıdıkları da var. Onlar Mail Efendi'ye: “Hani sen buraya geleliyordun? Nasıl geldin?” Mail Efendi de tüm olanları, buraya nasıl geldiğini anlatmış. Kendisini oraya Şeyh Mahmut Efendi'nin gönderdiğini söyleyivermiş. Aralarından biri: “Sen onun sırrını nasıl keşfettin? O Allah'ın bir hikmeti yoksa sen buraya nasıl gelebilirdin ki?” Mail Efendi orada haccını tamamlamış. Alacağı hurmasını, zezem suyunu, tesbihini almış. Şeyh Mahmut Efendi'nin Mail Efendi'yi yanında gönderdiği kişi: “Artık gitme vaktin geldi, kapa gözlerini.” demiş. Mail Efendi, gözlerini kapayınca yine geldiği gibi başına dokununca sanki bir şey vurmuş gibi olmuş ve gözlerini bir açmış yanında aldığı eşyalarıyla beraber Antakya'da. Bir ses duymuş. Bu sela sesiymiş. Etraftakilere, kimin selası olduğunu sormuş. Onlar da: “Şeyh Mahmut Efendi öldü.” Mail Efendi şaşırarak: “Nasıl olur? Beni o gönderdi.” Oradakiler de: “Ee tabi sen onun sırrını keşfedersen o da yok olur.” Bunun üzerine

Mail Efendi aldığı eşyalarıyla birlikte evine gidip hacıdan geldiğini söylemiş. Evdekiler inanamayarak: “Oraya nasıl gittin? demiş. Mail efendi de: “Uçtum gittim. Uçtum geldim.” demiş. (KK.74)

1.48. ŞEYH ALİ DERSUNİ TÜRBESİ

Şeyh Ali Dersuni Türbesi Hatay’ın Defne ilçesine bağlı Dursunlu mahallesindedir. Türbe mahallenin en yüksek tepesinde bir mevkidedir. Türbe, üzeri çatıyla kaplı ve dikdörtgen biçimli bir sandukadan ibarettir. Önceleri ise yalnızca bir mezardan ibaret olduğu bilinmektedir. Türbe şu anki görünümüne evliyanın rüyada görünmesiyle birlikte üzeri örtülerek bugünkü yapısına kavuşmuştur.

Şeyh Ali Dersuni, Dursunlu köyünde doğup büyümüş ve ölmüştür. Eskiden adı Dersuni olarak bilindiğinden ötürü bu şekilde anılmaktadır. Şeyh Ali, köyün ileri gelen ilim sahibi bir zatı olarak bilinmektedir. Babasına dedesinden gelen Şeyhlik makamı kendisine de geçmiştir. Aileden gelen bir geleneksel yapı aktarımı devam ettirilmiştir. Şeyh Ali ayrıca alternatif tıp yöntemlerine hâkim biri olarak da bilinen bir zattır. Köydeki hastalara şifa verebilen, ilim sahibiyle de sorulan sorulara bilgilendirici yönlendirmeler yaptığı rivayet edilmektedir.

İnsanlar bu türbeye hastalıktan kurtulma, çocuk sahibi olma, kısmetin açılması ve işlerin yoluna girmesi gibi kişisel sebeplerle ziyaret gerçekleştirmektedirler.

Türbe-Ziyaret Hakkındaki Anlatılar:

1) Arabistan’da çalışan bir adam yaptığı hatadan dolayı hapse atılır ve idam cezasına çarptırılır. Oradan kurtulmaya çalışan adam çözümler üretmeye insanları ikna etmeye çalışır. Bu konu üzerinde yetkili olan kişi dalga geçerek: “Sen 24 saat içerisinde Kur’an-ı Kerim’i ezberlersen biz de seni bırakırız.” der. Tabi ki bunun imkânsız olduğunu bilirler. Aynı günün gecesinde bu adamın rüyasına Şeyh Ali Dersuniye gelir ve kendisine Kur’an-ı Kerim’i ezberletir. Bunun karşılığında ise makamının belli olması üzerine bir örtü şeklinde kapatmasını ister. Uyanır ve bir bakar ki ezberlemiş. Herkes şaşırır ve adam idamdan kurtularak Antakya’ya döner. Hemen sonra Dursunlu köyüne gelerek Şeyh Ali Dersuni makamını bulur ve rüyasında gördüğü üzere yalnızca üzerini örtecek şekilde bir çatı yapar. Bu anlatılan olaydan sonra biraz daha türbe görüntüsüne ulaşır. (KK.24)

2) Depremden önce, Şeyh Ali Dersuni Türbesi’nin altında dedemin kocaman avlusu olan bir evi vardı. Teyzem de küçükken rüyasında uzun boylu, ak libaslı ve sakallı birinin avluya geldiğini görmüş. Şaşırarak: “Sen kimsin?” diye sorarmış. “Kızım ben Hızır’ım her gece Şeyh Ali Dersuni ile sohbet etmeye gidiyorum, sürekli olarak sizin avluyu kullanıyorum. Lütfen

burayı temiz tutun, onun makamını kirletmeyelim.” demiş. Teyzem dedeme rüyayı anlatır ve böylece düzenli olarak avluda ciddi bir temizlik yapılmış. (KK.42)

3) Köyden bir kadın, rüyasında Şeyh Ali Dersuni’nin mezarı üzerinde çok uzun boylu, ak libaslı, sakallı ve yüzünde nur olan birini görürmüş. Yanında tipik olarak Hızır’a benzetilen birini görmüş. Rüyasında görünümlerinden ve heybetlerinden öyle etkilenirmiş ki her yıl onlar adına kurban keser. Ben de bu kadını tanıyorum ve kurbanlarına şahit olduğum zamanlar oldu. (KK.24) (KK.42)

4) Ben atanma sürecinde çok zorlandığım için, bu türbeye adak adamıştım. Daha sonra atandım ve aldığım ilk maaşla türbe adına bir kurban kestirdim. (KK.42)

1.49. MIGDAT EL YEMİN TÜRBESİ

Mıgdat El Yemin türbesi Hatay-İskenderun yolu istikametinde Amik ovası çevresinde ana yolun sol tarafında kalan yüksek bir tepededir. Türbe tepede yeşil bir alan içerisinde dikdörtgen biçimli kubbeli bir yapıdır. Önceleri yalnızca bir mezardan ibaret olan türbe zaman içerisinde yapılan bakımlarla bugünkü görünümüne kavuşmuştur. Makam odasında dikdörtgen biçimli bir sanduka bulunur. Yerler halıyla kaplı olup ziyaretçilerin kullanabilmeleri için iki adet sağlık taşı, zeytinyağı, pamuk ve bahur bulunmaktadır. Türbenin bahçesinin yüz metre ilerisinde ise Mıgdat’ın savaş zamanı “atının ayak izinin” olduğuna inanılan bir iz bulunmaktadır. Bununla ilgili sıkça anlatılan bir menkıbe de bulunmaktadır.

Mıgdat el-Yemin, Peygamberimizin sahabelerinden sayılmaktadır. Asıl adının, Mıgdat el- Yemin İbin Evsed el Kindi’dir. Mıgdat’ın bu yörelere İslamiyet’i yaymak için, kafirlerle savaşarak, mücadeleler vererek Hak yoluna insanları teşvik etmek için geldiği rivayet edilmektedir. Ayrıca bu topraklarda kafirlerle girdiği mücadeleler sonucunda büyük kerametler gösterdiğine inanılan kutsal bir kişi olarak bilinmektedir. Mıgdat’ın asıl mezarının burada olmadığı hatta Hatay’da Samandağ ve Antakya ilçelerinde de ayrıca teşrifi makamı olduğuna da inanılır.

İnsanlar türbeye yaygın bir menkıbeye istinaden “atının ayak izi” olduğuna inandıkları yeri görmek ve orada niyazda bulunmak maksadıyla gelir. Bunun yanında çeşitli dileklerde bulunmak, kısmet açmak, sıkıntılı bir durumdan kurtulmak, çocuk sahibi olmak ve hastalıktan kurtulmak için türbeyi ziyaret ederler.

Türbe-Ziyaret Hakkındaki Anlatılar:

1) Hz. Mıgdat, savaşta olduğu zamanlarda sıkıntılı bir durumla karşılaşır, dara düşer. Rahatlayıp yardım istemek için Hz. Ali’yi çağırır: “Yetiş ey Ali” der. Bu sesleniş sonrası Hz.

Ali, Mıgdat'ın imdadını duyup aydınlık içinden bir nur gibi çıkıp gelir. O sırada atının üzerinde olan Mıgdat, Hz. Ali'yi görünce atının üzerinde atıyla beraber diz çökerler. O anda ayaklarının altındaki toprak çöker ve atın ayak izi oraya yerleşir. O gün bu gündür o iz hala orada durur. Korumak için etrafı çevrilip, muhafaza edilir. Şu an türbenin avlusundaki bahçede bunu görebiliriz. (KK.24) (KK.53) (KK.54) (KK.77)

2) Hz. Ali'nin o tepeye nur olarak görüldüğü hadisesinden sonra her cuma akşamı buraya nur iner. Gönülden inanan, kalbi temiz olan insanlara görünür. Kimileri beyaz ışık çaktığını görür. Kimileri ise yeşil nurani bir ışıkla aydınlandığını söylerler. (KK.53)

3) Zamanında iki arkadaş yolculuk yaparken şu an türbenin yakınlarına ulaştıklarında tam oralarda ölümcül bir kaza geçirirler. Kaza esnasında önlerine uzun beyaz sakallı beyaz giyimli bir adam çıkar. Sanki kaza olmamış gibi arabayı savrulan yoldan alır, düzeltir. Adamlar şaşırıp kalırlar ve kim olduklarını sorarlar. Beyaz giyimli adam kendisinin Mıgdat olduğunu söyler ve türbeye giden yolu düzeltmelerini ister. Adamlar hayatlarını kurtaran bu veliye minnet borçlarını ödemek için çalışıp para biriktirirler ve şu an türbenin bulunduğu yolu bu hale onlar getirirler. (KK.53) (KK.54)

1.50. ŞEYH HASAN BASRİ TÜRBESİ

Şeyh Hasan Basri türbesi Hatay'ın Defne ilçesine bağlı Güneysöğüt mahallesindedir. Türbe küçük bir avlu içinde kare planlı üzeri kubbelidir. Makam odasının içinde iki adet dikdörtgen biçimli sanduka bulunur. Sandukaların üzeri yeşil örtüyle kaplıdır. Üzerlerinde da Kur'an-ı Kerim bulunmaktadır. Sandukaların biri Şeyh Hasan Basri'ye diğeri ise onun kardeşine aittir. Türbede ayrıca buhurdanlık, sağlık taşları, zeytinyağı, namazlağı ve yardım sandığı bulunmaktadır. Ayrıca türbenin bahçesinde misafirleri ağırlamak için ayrılan bir bölüm de bulunmaktadır.

Şeyh Hasan Basri Hatay topraklarında İslam uğruna savaşıp can veren önder bir şahsiyet olarak tanınır. Kafirlerle savaşarak şehit düşen Hasan Basri, adını da Basra'dan buraya göç ettiği için Basri lakabını aldığı ve bu şekilde anıldığı rivayet edilmektedir.

İnsanlar türbeyi çeşitli dilekler ve duada bulunmak için ziyaret etmektedirler. Bunlar arasında hastalıktan kurtulmak, evlenmek, kısmet açmak, çocuk sahibi olmak vb. sebepler yer almaktadır.

Türbe-Ziyaret Hakkındaki Anlatı:

1) Türbenin olduğu yer eskiden çalılardan ibaretmiş. Bir gün köylüler bu çalının etrafından geçip giderken bir ışığın çaktığını görmüşler. Ardından bunun ne olduğunu soruşturmışlar,

birileri gelip bu durumu gözlemlemeye başlamış. Gözlem sırasında gelenlerden bir adamın rüyasına Şeyh Hasan Basri girmiş. Rüyasında adama bazı şeyler söylemiş: “Ben Şeyh Hasan Basriyim. Aranızda kötü niyetli biri var onu buradan hemen uzaklaştırın.” demiş. Kalan kişilerle gözlemler devam ederken çalışma sırasında bir mezara rastlanmış. Mezarın içini açmışlar ve orada üstü başı hiç bozulmamış giydiği kıyafetleri yeni halde duran Hasan Basri’ye ulaşmışlar. Bu hikâye köyde dilden dile ulaşmış. Halk bu kişinin evliya olduğuna ve onun mezarının türbe haline getirilmesine karar vermiş. Bu sayede türbe bugünkü görünümüne kavuşmuş. (KK.53) (KK.54)

1.51. ŞEHİT TÜRBESİ

Şehit Türbesi Hatay’ın Arsuz ilçesine bağlı Avcıarsuyu mahallesindedir. Kare yapılı kubbeli beyaz boyalı bir yapıdır. Türbe eskiden yalnızca bir mezardan ibaretken rüyada görülme üzerine halk tarafından yaptırılarak makam bugünkü halini almıştır. Türbenin iç odasında bir adet dikdörtgen biçimli sanduka ve üzerinde Kuran-ı Kerimler vardır.

Türbede yatan kişi hakkında kesin bir bilgi bulunamamaktadır. Halk arasındaki inanca göre İslam’ın yayılmasında önder olan, kafirlerle savaşarak kahramanlıklar gösterip şehit düşen bir asker olduğu inanışı hakimdir. Bu sebeple türbenin adı “Şehit” deyimiyle anılmaktadır.

İnsanlar türbeye darda kaldıklarında, uzun bir yolcuğa çıkmadan önce kazadan beladan korunmak için ve çeşitli birçok dilekte bulunmak için ziyarette bulunmaktadır.

Türbe-Ziyaret Hakkındaki Anlatılar:

1) Eskiden yalnızca bir mezardan ibaret olan türbeye bir gün bir kadın gelir. Bu meczup mezar başında dua eder. Mezarın başından ayrılırken de toprağın üzerinde duran taşın birini alarak yanında götürür. Geceleyin uykusunda kadının rüyasında bir adam görünür ve ona: “Aldığın taşı geri yerine götürüp bırak ve benim üzerimi ört, çatı yap.” der. Kadın rüya sonrası ne yaşadığını anlayamaz ve hiçbir şey yapmaz. Aradan zaman geçer kadın bir daha aynı rüyayı görür. Bu rüya sonrası kadının psikolojisi bozulur. Rahatlamak ve kendine gelmek için artık bu rüyaya bir cevap verir ve aldığı taşı geri yerine koyar. Ardından da mezarın üzerini örterek türbe haline getirir. Bunun sonrası kadın rahatlar, iç sıkıntısından kurtulur. Böylelikle de türbe bugünkü halini almış olur. (KK.11)

2) Burada bir şehit yatmaktadır. Bu şehit zamanında kafirlerle savaşıp Hatay’ı savunmuş bir İslam elçisidir. Dinimizi yaymaya çalışan bir zattır. Girdiği mücadelelerle savaşlarla büyük kahramanlık göstermiştir. En son girdiği bir savaşta da yara almış o yarasıyla ancak bugün

türbesinin olduğu yere kadar gelebilmiş ve oracıkta yığılıp kalmıştır. O halkımızı kafirlerden koruyan yardıma koşan yüce şehit bir zattır. (KK.11) (KK.13)

2. TÜRBELERİN ADLANDIRILMASI

İnsanlar, Allah ile kendileri arasında bir aracı vesilesiyle; dua, istek ve dileklerini iletme maksadıyla türbeleri ziyaret ederler. Toplumlar, kutsal kabul ettikleri ve hayattayken göstermiş oldukları olağanüstü kerametleri nedeniyle türbelerde yatan velileri yardımcı olarak görmüşlerdir. Kutsallık atfedilen bu zatların her birinin de farklı özellikleri olduğuna inanılır. Kimi hekim, kimi savaş kahramanı, kimi dinin savunucusu, kimi ise halkın yanında iyiliğin temsilcisi olmuştur. İşte bu gibi kimliklerle hayat bulmuş veliler, adlarının başına kendilerini niteleyen hekim, şeyh, şehit, sofı gibi sıfatlar almışlardır.

Yaşadıkları dönemde gösterdikleri olağanüstü durumlarla menkıbelere konu olan veliler, göstermiş oldukları hünelerleri sayesinde bazı adlarla anılmıştır. Bazısı fiziksel özelliğine göre, bazısı mesleğine göre, kimisi ise bulunduğu mekâna göre ad almıştır. Bu bölümde türbelerin neye göre adlandırıldığı sınıflandırarak incelendi.

2.1. GERÇEK ADI İLE ADLANDIRMA

Hatay'da bulunan türbelerdeki kişilerin büyük bir çoğunluğu gerçek adlarıyla anılmaktadır. Bu kişiler, savaşlarda kahramanlık göstermiş ve şehit olmuş kişilerdir. Bunun yanı sıra dönemin şeyh, önder ve tarihi şahsiyetleri de vardır. Tarihi şahsiyetleriyle tanıdığımız ulu büyüklerimiz vardır. Bunları şöyle sıralayabiliriz: Şeyh Ali Kadi El Mumimin, Şeyh Hasan Sincari, Nebi Yunus, Şeyh Muhammed Cedduğ, Şeyh Muhammed El Kebir, El Arabi, Şeyh Sultan Abdulaziz, Şeyh Ali İssuvayre, Şeyh Ahmet El Ğlem, Şeyh Abdullah El Mğavri, Şeyh Hasan Bilhamerli, Şeyh Muhammet El Garip, Şeyh Dahir ve Şeyh Hasan, Şeyh Ahmet Kuseyri, Beyazıd-ı Bestami, Habib-i Neccar, Şeyh Derviş, Şeyh Muhammet Libyedri, Şeyh Hasan İlecrud, Şeyh Ali Bicembil Amud, Hz. Cafer Tayyar, Şeyh Hasan El Ecrud, Kanber Bin Keden Devsi, Şeyh İbrahim Kaddis, Şeyh Yusuf Ebu Tarhan, Muhammet El Saka, Mıkdat İbin Esved El Kindi, Şeyh Muhammed Delati, Şeyh Hasan Basri, Şeyh Ali Dersuni.

2.2. MESLEKLERİNE GÖRE ADLANDIRMA

Türbelerdeki bazı kişiler yaptıkları iş ve mesleğine göre adlandırılmıştır. Bu türbelerde yatan velilerin öldükten sonra bile mesleklerini sürdürdüklerine inanılmaktadır. Araştırma sahamızdaki Şeyh Yusuf El Hekim, Kızmanus ve Denyel El Hekim türbeleri bu türbelerde yatan kişilerin mesleklerine göre adlandırılmış türbelerdir. Şeyh Yusuf El Hekim ve iki kardeş olan

Kızmanus ve Denyel El Hekim yaşadıkları çağda tıpla ilgilenmişler, bitkilerden el de ettikleri karışımlarla şifa dağıtmışlardır.

2.3. HIZIR İNANCI İLE ADLANDIRMA

Hatay'daki türbelerin çoğunluğunda Hızır adına rastlanılır. Bundan dolayı Hz. Hızır'ın adının geçtiği türbe ve ziyaret yerleri karşımıza çokça çıkmaktadır. Bunlar genellikle bulunduğu köy, mahalle veyahut sokağın adını almıştır. Bunlar: Karyer, Hıdır Zeytuni, Hıdır Elvan, Şeyh Alel Amud, Musa Ağacı.

2.4. DİĞER ADLANDIRMALAR

Köy halkı, uyuz hastalığını pınar suyunun gidermesiyle bu pınara “Uyuz Pınarı” adını vermişlerdir.

Şehit Türbesi, Aşuk Maşuk Türbesi ve Ab-ı Hayat Çeşmesi de diğer adlandırmalar başlığı altında yer alan türbelerdir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HATAY’IN BEŞ İLÇESİNDEKİ TÜRBE YERLERİNDE GÖRÜLEN RİTÜELLER VE UYGULAMALAR

1. ABDEST ALMAK

Türbe yerlerine gelen ziyaretçiler abdestlerini ya evlerinde alıp gelmekte ya da türbenin içinde bulunan sudan alarak ibadetlerini gerçekleştirmektedir. Bazısı abdestini türbe yerinde akan sudan aldığı anda daha makbule geçeceğine inanmaktadır. Abdest almak, türbeye ve kutsal bir mekâna girerken temizliğe verilen önemi gösterir. Tüm türbelere geçmeden önce abdest almak şartı vardır. Bu uygulama, türbede yatan veliye duyulan saygı ve hürmetin bir göstergesi olarak görülür. Bu vaziyette türbe içinde bulunan Kur’an’a dokunulabilir. İsteyenler türbe içinde abdestli namaz kılabilir, dua okuyabilir. Aksi halde abdestsiz ziyaretini gerçekleştiren kişinin cezalandırılacağı inanışı vardır.

2. DUA ETMEK

İbadetin en önemli öğelerinden biri olan dua, yalın haliyle yüce kudretlerin yardımını ve acımasını sağlamak, onları harekete geçirmek için, insanın içinde bulunduğu duruma göre o anki seslenişidir. Bu niteliğiyle bireysel bir karakter taşıyan dua, dinsel şefler tarafından yönetilen ibadetlerde kurallara bağlı olarak, belli bir düzen içerisinde, toplumsal bir karakter kazanır. S.V. Örnek, duaları istek, şükran ve yakınma duaları şeklinde üç grupta toplamaktadır (Örnek, 1988:81-82):

Türbe yerlerinde yapılan dualar ziyaretçinin maksadına göre değişmektedir. Bazı ziyaretçiler türbede yatan zatın yüzü hürmetine kendi iç huzurunu sağlamak için duada bulunur. Bazı başka ziyaretçiler dilek, istek ve adaklarını söyledikten sonra dualarını okur. Bir başka ziyaretçiler ise ettikleri dua karşılığı dilek, istek ve adakları kabul olduğu gerekçesiyle şükür duasını okur. Bazı adaklar yerine getirilirken kurban kesilip yemek pişirilir. Bu adakların gerçekleştiği esnarlarda da dualar edilmektedir. Kimileri ise türbede bulunan Kur’an-ı Kerimler ve dini kitaplar üzerinde yazan duaları okumaktadır. Genellikle camili türbelerde ise hatim etmek ve mevlit okutmak için dua okunur.

3. NAMAZ KILMAK

İslam dini geleneği içinde namaz kılmak önemli ibadetlerden biri olarak kabul edilir. Hatay’da bulunan türbe yerlerinde bu ibadet geleneğinin sürdürüldüğü görülmektedir. Özellikle; Habib-i Neccar, Beyazıd-i Bestami, Sofu Baba, Şeyh Ahmed Kuseyri gibi Sünni türbelerin camilerin içinde yer alan odalarda yer almaları namaz kılma ritüelinin de

uygulandığını gösterir. Türbeye gelen ziyaretçiler kutsal bir mekâna duydukları saygıdan ve orada yatan zatın yüzü suyu hürmetine Allah rızası için iki rekât namaz kılmaktadırlar. Alevi türbelerinin tamamında bayram ve özel kabul ettikleri günlerde “toplular namaz” adını verdikleri namaz kılınır. Bu namazı kılmak için türbe içinde ayrı bir odaları vardır. Bu odada toplular bir biçimde sandalye üzerinde oturularak namaz kılınır; namaza başlamadan önce özel karışımı bir sudan içilir, sırayla belli dualar okunur ve namaza başlanır.

4. ADAK KURBANİ KESMEK

Adak, kutsal tanınan bir şahsa veya bir şeye (ağaç, su, taş kaya vb.) herhangi bir dileğinin olması, yerine getirilmesi şartıyla adı belirtilerek yapılan şartlı vaat, şartlı söz, bazen şartlı, bazen peşin (mum yakma, çaput bağlama, yiyecek bırakma vb.) bir ant olarak ferdi veya topluca yapılan (yılın belli zamanlarında) davranış veya duadır (Tanyu, 2007:28).

Kurban, insanın Allah ile ilişki kurma biçimidir. İnsanların atasından Sümerlere kadar bu durum tek ilişki şeklinde devam etmiştir. İnsanlar, tarih boyunca Allah’a değişik sebeplerle kurban sunmuşlardır. Kurban, umumiyetle dileğin gerçekleşmesi ve işlenen bir suçun affedilmesi için kesilir. Burada amaç Allah’ın dilenen şeye yardımcı olmasıdır (Bahadır, 2016:147).

İbadetin önemli bir bölümünü teşkil eden kurban, doğaüstü alana giren kudretlerle barışıklığı sağlamak, onların verdiklerine teşekkür etmek ve onlardan bir şeyler istemek için sunulur. Kurban, kanlı ve kansız olmak üzere ikiye ayrılır. Kanlı kurbanlara her çeşit hayvan girebilir. Kansız kurbanlar ise her türlü yiyecek, içecek, değerli eşya ve nesnelerdir (Örnek, 1988:86).

Hatay’da bulunan türbelerde görüşme yaptığımız ziyaretçilerden edindiğimiz bilgilere göre kanlı kurbanda genellikle; koyun, keçi, koç, dana, horoz, tavuk gibi hayvanlar adanır. Kansız kurbanda ise; bez, örtü, tülbent, uzun etek, havlu, zeytinyağı, pamuk, bahur, mum gibi eşyalar ve bunun yanında sadaka vermek, fakir birisini giydirmek ve yedirmek, öksüz sevindirmek, çocuğuna türbede yatanın adını vermek, çocuğunun saçını adamak, yemek pişirip dağıtmak olarak tespit edilmiştir.

Türbe yerlerinde kesilen kanlı kurbanlardan özellikle “horoz” kesiminde bir ziyaretçinin Hz. Hıdır (Deniz) türbesinde yeni araba almak için adak adadığı ve adağı gerçekleştiğinde türbeye gelip horoz keseceğini belirtmiştir. Kaynak şahıs, türbeye yeni aldığı arabasıyla gelir ve horozu kurban eder. O kurbandan akan kanı da arabanın tekerleklerine, plakasına sürer. Bunu

yapmasının amacının başlarına gelebilecek bir kazada onları koruması maksadıyla yaptığı açıklamasında bulunur.

Kansız kurbanlar arasında türbeye “eşya adamak” sıkça duyduğumuz adaklar arasında; zeytinyağı ve türbenin bez örtüsünün yenilenmesidir. Özellikle kadın ziyaretçiler, türbeye dua etmeye geldiklerinde dilek ve isteklerinin kabul olmasıyla birlikte türbe makamının örtüsünü yenileyeceklerini ve zeytinyağı getireceklerini adamaktadırlar. Bu iki adak sıkça duyduğumuz adaklar arasında yer alır.

Sıkça uygulanan bir diğer adaklar arasında ise çocuğu olmayan ailelerin özellikle erkek çocuk isteğinde bulunmaları ve erkek çocukları olması halinde “saç adağı” gerçekleştirmeleridir. Bu uygulamada; 7 yaşına kadar o çocuğun saçını hiç kesmeyecekleri ve o yaşa geldiğinde çocuğu adağın söylendiği türbeye getirerek orada saçını keserek türbeye bıraktıkları görülmektedir. Bu uygulama Şeyh Derviş Türbesinde sıkça görülür.

5. AĞACA ÇAPUT VEYA İP BAĞLAMAK

Çaput bağlamak, Kuzey ve Orta Asya toplumlarının eski inançlarından Şamanizm’e özgü önemli unsurlardan biri olarak kabul edilmektedir. Türklerin inancına göre her dağın, her kutlu pınarın, göl ve ırmakların, kayaların birer izi ve sahipleri vardır. Şamanist inanışlarına göre, bu iziler kişiden kurban isterler. Kurban sunmayanlara zararları dokunur. Ancak bu ruhlar çok kanaatkârdır. Bunları bir paçavra parçası, bir tutam at kılı hatta kurban niyetiyle atılan bir taş parçası ile tatmin etmek mümkündür (Erdil, 1997:54).

Şamanist inancına göre kurbandsız ayin yapılmaz, kutsal varlıklara kanlı kurbanlar sunulur, bunun yanında kansız kurbanların da sunulduğu görülebilir. “Saçı”, ‘yalma’ (ağaçlara ve şaman davuluna bağlanan paçavralar), tös (ongon)ları yedirme (ağızlarını yağlama), ateşe yağ atma ve şarap serpmeye gibi törenler bu kansız kurbanlar arasındadır. Kansız kurbanların en önemlisi ruhlara bağışlanarak başı boş salıverilen hayvanlardır. Bu tür kurbana eski Türkler (ıdık) yahut (ıduk) olarak adlandırmışlardır (İnan, 2013:89-90).

Saçı, olağanüstü güçlere sahip olduğuna inanılan iye ve ruhlara sunulan ve onlar adına onların rızasını ve yardımını kazanmak için dağıtılan cansız nesnelere verilen bir isim, öz itibarıyla bir cins kurbandır (Bekki, 1996:13). Günümüzde yaşatılan kansız kurban geleneğini bu adlandırmaya dahil edebiliriz.

Türkler Müslüman olduktan sonra da bu adetlerini büsbütün bırakmamışlardır. Evliya saydıkları ulu kişilerin türbelerine, orada biten ağaçlara çaput bağlamak suretiyle eski adetlerini

Müslümanlaştırmak istemişlerdir. İsteklerinin kabul olmasını isteyen kişiler türbelere gelerek buralara çaput bağladığında isteğinin gerçekleşeceğine inanmaktadırlar (Erdil, 1997:54-55).

Hatay’da ağaçlarına çaput veya ip bağlanan türbeler arasında; El Arabi Türbesi ve Hıdır (Zeytuni) Türbesi gelmektedir. Ağaçlara çaput bağlamanın yanı sıra ziyaretçiler türbede sandukanın üzerinde bulunan yeşil renkli (bazen açık pembe renkli) bezden bir parça keserek makam odasının parmaklıklarına, pencerelerine, sütunlarına ya da kendi bileklerine, eşyalarına, arabalarının üzerine bağladıkları da görülür.

Eski Türklerde buna benzer bir uygulamanın görüldüğünü anlatan Roux, mezarın üzerinin “esük” denilen ipekten bir kumaş ile örtüldüğü ve kumaşın daha sonra parçalara bölünerek fakirlere dağıtıldığı uygulanan ritüellerden biridir (Roux, 1999:301).

6. YEMEK YAPMAK VE DAĞITMAK

Türbelerde uygulanan yaygın ritüellerden biri de yemek yapmak ve dağıtmaktır. Bu ritüeli adak çeşitlerinden biri olarak sayılır. Kansıız kurbanlar arasından görülür (Tanyu, 2007:328-330).

Hatay’da bulunan Arap Alevilere ait tüm türbelerde yemek yapılıp dağıtıldığını söylemek mümkündür. Dağıtılan yemeklerin başında da yöreye özgü Hirise veya Herise adlı yemeği gelmektedir. Hirise, Arapça “ezmek, dövmek” anlamına gelir. Halk aynı zamanda bu yemeği “kutsal yemek” olarak da adlandırır. Hirise, özellikle dana etiyle hazırlanan bir yemektir. Özel günlerde, adaklarda ve bayramlarda bu yemek türbede pişirilir ve misafirlere dağıtılır. Bu yemeğin uygulaması şu şekilde gerçekleşir; kalabalık insan grubuyla birlikte hazırlanan yemek için, sabahın erken saatlerinde 4-5 civarlarında kurban kesilir. Bunun etleri ayrılır. Pişirilip yemeğe dönüşecek et, kazanlara dağıtılarak dört- dört buçuk saat kaynatılır. Daha sonra yemeğin buğdayı katılır. Ardından üzerine kuyruk yağı eklenir ve saatlerce karıştırılıp, dövülerek ortaya “Hirise yemeği” çıkar. Bu yemek Arap Alevilerin özel günlerinde sıkça yaptıkları baş yemekler arasındadır. Ayrıca yine kurban etiyle etli bulgur pilavı, lahmacun, yağlı ekmek olarak adlandırılan yemeklerde dağıtılanlar arasındadır.

7. TÜRBEDEN VE ÇEVRESİNDE BULUNAN TOPRAK, AĞAÇ, SU, ÇEŞME VE KUYUDAN YARARLANMAK

Türbede yatan velinin kerametinden, manevi gücünden faydalanmak için türbe etrafındaki birçok şeyden yararlanılır. Bunlar arasında türbede yer alan topraktan almak, suyundan içmek, yıkanmak, üzerine sürmek gibi davranışlardır.

Hız. Hıdır, Şeyh Hasan, Şeyh Musa, Şeyh Yusuf El Hekim Türbesi'nde rastlanılan ritüeller arasında türbenin bahçesinde bulunan kuyu ve çeşmeden yararlanılmasıdır. Gelen ziyaretçiler buradan akan su ile yıkanır ve hastalıklarının bu sudaki hikmet sayesinde iyileşeceklerine inanırlar. Bunun yanında yine türbe bahçesinde bulunan incir ağacının meyvesinden bir karışım elde ederek ağrıyan yerlerine sürülür. Gerek görüldüğü takdirde bu karışım içilerek de tedavi amaçlı kullanılabilir.

Şeyh İbrahim Kaddis Türbesinden akan suyun insanlara şifa getirdiğine inanılmaktadır. Uygulamaya göre; türbeye gelen ziyaretçi yalnızca çarşamba günü şifalandığına inandıkları sudan üç hafta üst üste olacak şekilde türbeye gelir ve akan suyu deri hastalığı olan bölgelerine sürerler. Sürecin sonunda hastaların iyileştikleri söylenmektedir.

Şeyh Hasan Sincari Türbesinde bulunan ağacın kovuğundan akan yağın ağırlı bölgelere sürülünce şifa bulunacağı inancı da yaygın bir inançtır.

Türbelerde bulunan tüm nesneler ve eşyalar her zaman için kutsal kabul edilir ve şifalı olduğu inancıyla etraflarında çeşitli ritüeller uygulanmaktadır. Bunlardan biri de türbe bahçesinde yer alan topraktır. Ziyaretçiler bu topraktan fayda umarlar. Örneğin, Cafer Tayyar Türbesinin bahçesinden alınan toprağı bir bez parçası içinde yanında bulundurmanın kişiye gireceğı imtihanında ona başarı getireceğine inanılır. Yine türbenin bahçesinden alınan bu toprağı ağırlı bölgeye sürölüp ovulduğunda şifa bulunacağı inancı da çok yaygındır.

8. TÜRBEDE SANDUKANIN ETRAFINI DOLANMAK

Eski Türklerde belli törenlerde bir nesnenin etrafında dönme uygulaması yapıldı. Tukié şefi tahta çıkışı dolayısıyla bir keçe üzerinde ve güneş yönüne doğru dokuz defa döndürölürdü. Uygurlarda kurban kesmek için ormanda ağaclar çevresinde dönölürdü ve bu şamanın göğre yükselişine bir kayın ağacının çevresinde daireler çizmesi olarak yansımıştır (Roux, 2021:237).

Türbenin içinde bulunan sandukanın etrafını dolanmak Alevi türbelerde sıkça uygulanan bir ritüeldir. Bu ritüele göre; ziyarete gelen kişiler ellerine aldıkları buhurdanlıkla birlikte velinin sandukasının etrafında çoğı zaman en az üç defa kimilerince duaları bitene dek sanduka etrafında dolanırlar. Bu dolanma sırasında; salâvat getirilir, on iki imamın adları söylenir, sandukaya el, yüz süröllebilir. Hemen hemen her türbe de bu ritüel uygulanmaktadır.

9. TÜRBE KAPISININ EŞİĞİNİ ÖPMEK

Eşik, aynı anda, hem dinsel ve dindışı iki varlık dünyasını birbirinden ayıran ve zıtlılaştıran sınırdır hem de bu iki dünyanın ilişkide bulundukları, orada dindışı dünyadan kutsal dünyaya geçişin gerçekleştirilebileceği paradoksal yerdir (Eliade, 1991:5).

Türk dünyasında eşik kutsal kabul edilir. Ev iyesine bağlı olan eşik iyesinin çok eskiden beri devam ettiği tarihi kayıtlardan anlaşılmaktadır. Anadolu, Balkanlar ve Türkistan'daki din büyüklerinin yattığı yatırlar halkın akın akın gittiği mekânlardır. Bu ulu kişiler ziyaret edilirken eşikleri niyaz edilmektedir. O kapıdan şefaath beklenmektedir. Bu gelenek bugün de yaşamaktadır. Kapıdan içeri girerken sadece kutsal kabul edilen mekânlar değil evlerin de eşikleri çiğnenmemektedir. Anadolu'da evlenip yeni eve gelen gelin, yeni eve girerken evin eşiğini niyaz edip öyle eve girmektedir (Şenel, 2001: 108).

Alevilere ait türbelerin çoğunluğunda kapının öpülmesi ritüeline rastlanılmaktadır. Fakat kimi ziyaretçiler, böyle bir uygulamanın bir manasının olmadığını ve kendilerinin bu uygulamayı tercih etmediklerini söylemektedirler. Kapının öpülmesi ritüelini uygulayan ziyaretçiler ise, türbede yatan zata verdikleri saygıdan ve manevi hislerden ötürü bunu yaptıklarını ifade etmektedirler. Uygulama şu şekilde gerçekleşir; gelen ziyaretçi öncelikle ayakkabısını çıkarır. Kapı eşiğine kadar gelir ve besmele çektikten sonra önce sağ sonra sol olmak üzere yan taraflar öpülerek genellikle sağ ayakla türbe makam odasına girilir. Çıkarken ise makama saygıdan ötürü sandukaya sırt dönülmeden geri adımlarla türbeden çıkış yapılmaktadır. Yapılan bu uygulamaya Sünnilere ait türbelerde hiç rastlanılmamıştır.

10. TÜRBEDE BULUNAN KUMAŞTAN ALMAK

Türbelerde sandukanın üzerinde ya da iç duvarlarında asılı yeşil bezler yer alır. Bu bezler gelen ziyaretçilerin bir parça keserek yanlarına almaları içindir. Gelen ziyaretçi duasını eder ve istediği miktarda bezden keserek koluna, bileğine ya da arabasına, eşyasına takar. Ziyaretçiler bu uygulamayı, üzerlerine gelebilecek olan nazarı önlemek ve türbenin ruhani koruyuculuğunu her zaman yanlarında hissedebilmek amacıyla yaptıklarını dile getirmektedirler. Uygulama sırasında; bezden alınan parça nereye takılacaksa oraya iyice düğüm atılır. Eğer ki kişi üzerinde ya da eşyasında taşıyorsa bu bez ta ki kendi kopuncaya kadar çıkarılmaz. Bazı ziyaretçiler ise bez eskidiğinde çıkarılabileceğini ancak çıkarılan o bezin toprağa gömülmesi gerektiğini ifade etmektedirler.

11. TÜRBEDE YATAN ZATIN ADINI ÇOCUĞA VERMEK

Anadolu'da birçok yerde çocuk sahibi olabilmek için türbelere gidilir, adaklar adanır ve birtakım uygulamalar yapılır. Bu uygulamalar çok yaygın olarak görülen uygulamalardır.

Dileği gerçekleşen kişiler adaklarını yerine getirirler. Ayrıca dileğinin gerçekleştiği türbede yatan zatın adını da çocuğuna verir.

Şeyh Derviş Türbesi genellikle çocuk sahibi olmak isteyen kimseler tarafından ziyaret edilmektedir. Ziyaret eden kişiler duasını ettikten sonra dileklerini dileyip, adak adarlar. Bu adak içinde çocukları olması halinde türbede yatan zatın adını çocuklarına vereceklerine dair söz vermiş olurlar. Adak adayan ziyaretçi adağı yerine geldiğinde yani çocukları olduğunda türbeye gelerek kurbanını keser ve çocuğuna “Derviş” ismini koyar.

Kızmanus ve Denyel El Hekim Türbesine gelen bir ziyaretçi; çocuğu olmadığı için dua ederek adak adanmış ve çocuğu olması takdirde adını “Denyel” koyacağını söylemiştir. Ziyaretçinin çocuğu doğduğunda ona “Denyel” adını verdiği rivayet edilmektedir.

12. BUHUR YAKMAK

Hatay’daki tüm Alevi türbelerinde buhur yakılması yaygın bir uygulamadır. Buhur bir türbe için olmazsa olmaz kabul edilir. Buhurun yandığında verdiği o koku; insanlar için manevi ve ruhani bir hava oluşturmaktadır. Her türbenin kapısının girişinde bir mangal bulunur. Burada köz daima hazır haldedir. Gelen ziyaretçiler buhurdanlıklarının içine o közden alarak buhur tanelerini yakarlar ve o şekilde türbenin makam odasına girerler. Elinde buhurdanlığı taşıyan ziyaretçi buhur kokuları eşliğinde türbeyi tavaf eder ve o kokunun manevi inancı yükselttiğine inanılır. Bir diğer amacının nazar ve kem gözlerden koruduğuna inanılmasıdır.

Sünnilere ait türbelerde ise bu uygulamaya rastlanılmamıştır.

13. DİLEK AĞACI

Dilek ağacı, Hatay’da bulunan türbelerde yasaklanmış olmasına karşın hala uygulanmakta olan bir ritüeldir. Bu ağaçların kutsal olduğuna inanılır. Üzerlerine türbeden alınan bez parçası ya da ziyaretçilerin kendilerinde olan iplik, tülbent, bez, mum vb. eşyalar dilek ağacına bağlanır. Kişiler ağacın kutsiyeti sayesinde dilek ve isteklerinin yerine geleceği inancına sahiptirler.

Hıdır Zeytuni Türbesindeki yüzyıllık çınar ağacına yeşil bez parçaları bağlanarak dilek ve istekte bulunulur. Aynı uygulama El Arabi Türbesinin avlusundaki ağaçta da görülmektedir.

Kızmanus ve Denyel El Hekim Türbeleri hem Aleviler hem de Hristiyanlar tarafından ziyaret edilen türbelerdir. Mum yakılması ve ziyaretten alınan yeşil bez parçalarının türbenin bahçesindeki ağaca asılması yaygın bir uygulamadır.

14. KURAN-I KERİM'İ YÜZE KAPATMAK

Kuran-ı Kerim'den okunan belli surelerden sonra hasta olan kişinin yüzüne Kuran'ın kapatılma uygulamasıdır. Kutsal kitap içinden okunan surelerin ve kitabın yarattığı ruhani etkiyle hastaların korunacağına inanılır.

Nebi Yunus Türbesinde; genellikle küçük çocuklarda rastlanılan korkup hastalanan çocuk türbeye getirilir. Şeyh veya bir hoca Kuran-ı Kerimden sureler okur ardından çocuğun yüzüne doğru Kuran'ı tutarak üç kez hızlı bir şekilde kapatır. Bu durumda çıkan ses çocukta şaşkınlık yaratır. Ardından çocuğun korkusunun geçtiği anlatılır.

Hıdır Elvan Türbesinde de bu uygulamaya rastlanılmıştır. Ziyaretçiler üzerinde nazar olduğu düşündüğünden ötürü bu uygulamayı gerçekleştirir. Yine aynı biçimde Kuran'dan sureler okunur. Hastanın yüzüne doğru Kuran üç defa vurularak kapatılır. Bunun sonucunda hastanın nazardan korunduğu düşünülmektedir.

15. TAŞ VEYA PARA YAPIŞTIRMAK

Hatay'da bulunan Alevi türbelerinde sıkça rastlanılan uygulamalardan biridir. Türbelerin iç duvarlarına buhur taşı taneleri ve paralar sürtülerek yapıştırılan bir dilek dileme ritüeli olarak uygulandığı görülür.

Şeyh Muhammet El Garip Türbesinde rastladığımız uygulama şu şekildedir: Ziyaret eden kişi içinden dileğini söyleyerek eline aldığı buhur taşı tanesini türbenin iç duvarında ayrılan bir bölüme üç defada yapıştırmaya çalışır. Uygulamayı sürterek tek tek dener. Eğer üç denemede yapıştırma işlemi gerçekleşirse edilen dileğin gerçekleşeceği inancı vardır. Yalnız taş yapışmıyorsa dilek gerçekleşmeyecek inancı vardır. Ya da dilek dileyen kişinin içinin temiz olmadığına inanılır.

Hıdır Zeytuni Türbesinin içinde duvarın bir bölümüne asılmış mermer tablanın üzerine ise para yapıştırılır. Bu uygulama da aynı buhur taşı yapıştırma gibidir; gelen ziyaretçi önce dileğini söyler ardından eline aldığı madeni parayı üç defada yapıştırmaya çalışarak duvara sürter. Madeni para yapışırsa kişinin içi temiz ruhludur ve dileği gerçekleşir. Eğer para duvara yapışmadıysa kişinin içinin temiz olmadığına inanılır.

16. ZEYTİNYAĞI SÜRMEK

Hatay'daki Alevi türbelerinin hemen hepsinde makam odasında mutlaka bir şişenin içinde zeytin yağı vardır. Zeytinyağı, içindeki faydaları haricinde bulunduğu ortamın da kutsiyetini üzerine alması bakımından etkili bir hastalık sağaltım yöntemi olarak görülmektedir. Zeytin ağacının kendisi bir kutsallığa sahiptir. Bununla birlikte meyvesinden çıkan yağ

insanların iyileştirici kaynaklarından biri halini almıştır. Bu bakımdan her türbede mutlaka en az bir şişe zeytinyağı vardır. İnsanlar zeytin hasadının olduğu dönemlerde türbeye yağ bağışında bulunurlar. Bunun yanı sıra ziyaretçiler, dilek ve istekte bulundukları türbelere hürmetlerini göstermek için zeytinyağı bağışını yapar.

Türbeye bırakılan zeytinyağı o ortamda kaldığı süre manevi havası yüksek ortamda uzun süre bulunduğu için şifa dağıtacağı inancı yaygındır. Türbeyi ziyarette bulunan hasta kişiler burada bekletilmiş olan zeytinyağını pamuğun üstüne koyarak ağrıyan veya hastalıklı bölgelerine sürerler. Sonucunda iyileştiklerine inanırlar.

Hz. El Arabi ve İmam Ali Zeynülabidin Türbesi'ndeki uygulamaya göre;

Bacaklarında romatizmaya bağlı ağrılar yaşayan bir kadın ziyaretçi türbeye bu sebeple ziyarete gelmiş. Önce türbeye geçip duasını ederek türbeyi tavaf etmiş. Sonra türbede bulunan zeytinyağı şişesinin içinden bir miktar zeytin yağı alarak ağrıyan dizlerine masaj yaparak sürmüştür. Bunu birkaç gün boyunca tekrarlamış ve sonucunda ağrılarından kurtulmuştur. (KK.63)

Şeyh Yusuf El Hekim Türbesinde yaşanan bir diğer uygulama ise şöyledir; kafasında yaşadığı egzama rahatsızlığı sebebiyle türbeye geldiğini söyleyen hasta makam odasında bulunan zeytinyağını bir pamuğa dökerek egzamalı bölgelerine sürer. Bunu üç hafta boyunca cuma akşamları tekrarladığında iyileşmeyen hastanın olmadığına inanılır.

Bunun yanında Şeyh Hasan Sincari Türbesi, Şeyh Muhammet El Kebir Türbesi, Şeyh Ali İssuvayre Türbesi ve Hıdır Zeytuni Türbesi gibi birçok türbede bu uygulama yaygın olarak görülür.

17. SAĞLIK TAŞI SÜRMEK

Sağlık taşı, çoğunlukla Alevilere ait olan türbelerde karşılaştığımız silindir biçimli mermer taşlardır. Siyah ve gri renklerde olur. Bu silindir taşlar yapısı itibarıyla ağrıyan bölgelere kolayca kaydırılarak sürülür. İnsanlar bu taşların türbe mekânı içinde durarak kutsallık kazandığını ve hastalığı sağaltıcı etkisinde olduğuna inanmaktadır. Alevilere ait hemen her türbede illa bir adet silindir sağlık taşı bulunur. Genellikle bacağı ağrıyan, kolu ağrıyan, sırtı, boynu ve karnı ağrıyan hastalar o bölgeye sağlık taşını sürerek ağrıdan kurtulduklarını dile getirmektedir.

Örneğin El Arabi Türbesinde rastladığımız bir ziyaretçi, karnında geçmeyen bir ağrı olduğu zaman türbedeki sağlık taşını karnına sürerek iyileştiğini ifade eder.

18. PARA KASASINA BAĞIŞ YAPMAK

Alevilere ait tüm türbelerin içinde para kasası bulunmaktadır. Bu kasaya yapılan bağışlar türbenin ihtiyaçlarını karşılamakla birlikte oranın bakımıyla ilgilenen bakıcısının da

maaşı niteliğine sahiptir. Bakıcı buradan gelecek bağış sayesinde geçimini sağlar. Aynı zamanda bu türbeler, Alevilerin kutsal mekân niteliğinde gördükleri ve ibadetlerini gerçekleştirdikleri alanların başında gelmektedir. O sebeple çok sık ziyaretçi alan türbelerin giderleri de fazla olmaktadır. Bu bağış karşılığında türbenin elektrik-su giderleri, mum, buhur, boya, bakım ve onarım giderleri karşılanmış olur. Bu uygulamayı küçük büyük demeden her gelen ziyaretçi türbeye katkıda bulunmak amacıyla yardımda bulunmaktadır. Bu bağışa ek olarak yine türbenin daha büyük bir bakıma ihtiyaç duyulması halinde hayırsever kimseler tarafından da yapılan bağışlarla eksiklikler giderilip, yenilikler sağlanır.

19. TÜRBE ETRAFINDA ARABA İLE DÖNMEK

Türbe etrafında dolanma Hz. Hıdır (Deniz) Türbesinde sıkça rastlanılan bir ritüeldir. Türbenin içine girmeden önce gelen ziyaretçi arabasıyla türbenin etrafını en az üç defa dolanır. Dolandığı esnada duasını eder. Bazen türbelerin içine girmek için ziyaretçiler uygun hallerde olmayabilir. Örneğin; kadınların adet olduğu dönemler, erkek ve kadınların abdest alamadıkları zamanlar ya da vakitleri kısıtlı oldukları zamanlarda türbenin içine girmezler. Fakat bu hallerde dahi türbeye gösterdikleri hürmetten ötürü, türbenin dış duvarından araç içinde dua ederek de ziyaretlerini gerçekleştirirler. Ziyaretçilerin anlatımına göre; eğer ki aracınla türbenin bulunduğu sokaktan dahi geçiliyorsa en az üç defa türbenin etrafını dolanmadan geçip gitmediklerini dile getirirler. Bunun sebebinin ise türbede adı geçen velilere duydukları saygı ve hürmeti göstermek adına gerçekleştirdiklerini söylerler. Aynı zamanda bir diğer inanışa göre de eğer türbeyi dolanmadan gidilirse kaza yapılacağı ve işlerin ters gideceği inancı vardır.

Arabayla türbe etrafında dönme ritüelinin bir diğer sebebi ise; yeni araba alan kişilerin arabayı ve kendilerini kaza-beladan korumak amacıyla bir tılsım olması niyetiyle yaptıkları anlatılır.

20. TÜRBEDE YATMAK

Hatay'da türbe yerlerinde sıkça uygulanan yaygın uygulamalardan biri de türbede uyumaktır. Türbede yatıp, uyumak genellikle sağlık ve şifa bulmak maksadıyla yapılır. Bu inanış gelen ziyaretçinin durumuna göre değişmekle birlikte bazen bir bazen üç gün olmak üzere ya da belirli bir gün seçilerek o günün üç haftayı takiben sürdürülmesi şeklinde devam ettirilir. Bazı türbelerde bu uygulamanın gerçekleştirilmesi için özel olarak ayrılan uyku odaları vardır. Diğerlerinde ise makam odasında ziyaretçilerin yatmaları amacıyla serili minder ve yastıklar yer alır. İnsanlar orada yatar. Bu uygulamayla birlikte insanlar hastalıklarından kurtulacaklarına, orada yatan velinin kerametinden yararlanacağına, maneviyat ve ruhani havadan faydalanacağına inanmaktadır.

Bazı türbelerde uykuya daldıktan sonra rüya görüldüğü ve bu rüyada ameliyat oldukları anlatılır. Örneğin Şeyh Yusuf El Hekim Türbesini ziyarette gelen insanlar hastalıklarının iyileşmesi için türbede yatarlar. Bu uyku esnasında Şeyh Yusuf'un çoğunlukla beyaz elbiseli, uzun sakallı, nurani bir ışıkla görünerek hastaları ameliyat ettiği anlatılır. Birçok ziyaretçi, bu rüyada yaşadıkları ameliyat izlerinin uyandıklarında da vücutlarında kaldığını söyler. Bu duruma dair ziyaretçilerin anlattığı birden fazla hikâye vardır. Bunlardan bazıları şunlardır:

Bir gün makama gelen bir hasta doktorlar tarafından şifasını bulamamıştır. Doktorlar hastayı ameliyat etmek için masrafın on Osmanlı altını söylemiş. Hasta çok fakir olduğundan: “Benim değil on altınım bir altınım bile yok.” demiş. Sonrasında Şeyh Yusuf'un kerametlerini duymuş ve ona gidip iyileşeceğine inanmış. Fakir adam Şeyh Yusuf'un makamına gitmiş, orada bir gece yatmış. Yattığı gece rüyasında Şeyh Yusuf'u görmüş: senin ameliyata ihtiyacın var.” demiş. Ameliyata başlamış, illet olan parçayı vücudundan söküp, fırlatmış. Adam uyanınca bakmış ki illetinden bir şey kalmamış ve Şeyh Yusuf'un ameliyat ettiği yerde bir yara izi varmış. (KK.53)

Hastalığına derman bulamayan bir hasta Şeyh Yusuf'un makamına gelir ve mezarın yanında yatmak ister. O zamanlarda türbe, daha üstü kapatılmamış bir vaziyette açıkta mezar taşından ibaret. Mezarın yanında duran kadınlar adamı mezara yaklaştırmaz: “Git zeytinlikte yat.” derler. Adam mezardan uzak olan zeytinlikte başını kibleye çevirerek tek başına yatar. Rüyasında Şeyh Yusuf Hekim'i elinde iki bardak ile görür. Şeyh Yusuf ona der ki: “Ya şeb! Al bu bardağı iç!” Diğer bardağı da adamın üzerine döktükten sonra: “Kalk memleketine git! Sen Allah'ın izniyle şifa buldun.” Adam sabahleyin uyanınca bakar ki kendisinde hastalığından eser kalmamıştır. Abdest aldıktan sonra buhurdanlığı eline alır ve makama girer, ziyaretini yaparak Şeyh Yusuf Hekim'e teşekkürde bulunur ve memleketine döner. (KK.53)

Bunun yanında, Şeyh Hasan Sincari Türbesi, Hz. Mıkdat Türbesi, Kızmanus ve Denyel El Hekim Türbesi, Şeyh Ahmed Kuseyri Türbesi, Şeyh Alel Amud Türbesi, Şeyh Ali İssuvayre Türbelerinde de yatıldığı görülmektedir.

21. MEKTUP BIRAKMAK

Nadir de olsa görülen mektup bırakma uygulamasına Kızmanus ve Denyel El Hekim Türbesinde rastlanılmaktadır. Bu inanış ve uygulamayı dertlerinden kurtulmak, çare olmak için yaparlar. Sıkıntıları, dertleri olan insanlar türbede yatan veli adına bir mektup yazarak kendilerini ifade ederler. O mektubu yazan kişi kaç yaşında ise o kadar sayıda mektuptan çoğaltır ve türbenin makam odasına bırakır. Türbeyi ziyarette gelen başka kişiler isterlerse bu

mektubu okuyabilir. Eğer ki onlar da okursa yine ne kadar sayıdaysa aynı şekilde kendileri de çoğaltıp, türbeye bırakırlar.

Ziyaretçiler bu uygulamayı sıkıntı ve dertlerinden kurtulmak bazıları da hastalıklarına şifa bulabilmek maksadıyla yapmaktadır.

22. YİYECEK VEYA EŞYA ADAĞI ADAMAK

Hatay'daki türbelerde adak adamak yaygın bir uygulamadır. Bu adaklar, insanların bütçelerine uygun ve karşılayabilecekleri şekilde görülür. Bunlar arasında kansız kurban olarak çeşitli yiyecek ve eşya adamak da vardır. İnsanlar öncelikle türbe mekanına gelirler. Dualarını ederek dileklerini diler ve ardından adaklarını söyler. Dileği gerçekleşen kişi örneğin; türbede yemek yapıp etrafa dağıtır. Ayrıca; bez, eşarp, zeytinyağı, mum, halı, havlu, gömlek ve etek vb. her ne adanmışsa onu türbeye getirerek bağışta bulunur.

Örneğin; Hz. Hıdır Türbesinde bir ziyaretçi, hastalığının geçmesi sebebiyle türbeye yeşil renk bez bağışlar. Şeyh Muhammed Sakka Türbesinde ise; orada yatan velinin mercimekli aş yemeğini çok sevmesi sebebiyle dileği yerine gelen ziyaretçiler türbeye gelerek mercimekli aş dağıtır. El Arabi ve İmam Ali Zeynülâbidin Türbesinde, ziyaretçi adağı gerçekleştiği için türbeye iki şişe zeytinyağı bağışlar.

23. PİKNIK YAPMAK

Nusayri Alevilere ait olan türbelerde sıkça rastlanılan uygulamalardan biridir. İnsanlar türbelerin bahçesinde o ruhani havanın yarattığı huzurdan faydalanmak, o ortamda yemek pişirip, ailece yemek yiyebilmek için piknik yapar. İsteyen dilediği her gün bunu uygulayabilir. Ayrıca kutsal kabul edilen günlerde de yapılabilir. Örneğin; adak kurbanı kesildiği gün kesilen etle pişirilen Hirise yemeği, türbeye davet edilen eş, dost ve akraba eşliğinde kalabalık bir ortamda yenilir. Bunun yanında yine özel günlerde türbede bulunan mutfak bölümünde çeşitli yemekler pişirilip eş, dostla yenilir.

Türbelerin çoğunluğunda mutfak bölümü yer almaktadır. Burada kurban kesildiğinde etin parçalanması, pişirilmesi ve farklı yemekler yapılabilmesi için araç-gereç ve malzemeler bulunmaktadır. Bunlar arasında; Şeyh Yusuf El Hekim Türbesi, Hz. Mıkdat Türbesi, Sultan Abdulaziz Türbesi, El Arabi Türbesi, Hz. Hıdır, Şeyh Hasan, Şeyh Musa, Şeyh Yusuf El Hekim Türbesi, Hıdır (Deniz) Türbesi, Şeyh Derviş Türbesi vd. mutfak bölümleri bulunur ve piknik yapılır.

Hıdır (Karyer) Türbesinde, bahar bayramı gününde türbeye gelerek ziyaretini yapan bir aile, duasını edip türbe ziyaretini gerçekleştirdikten sonra istediği yemeği mutfak bölümde

pişirerek o ruhani havadan faydalanarak yemek yiyip, aynı zamanda içlerinin ferahladığını, huzur bulduklarını ifade etmişlerdir.

24. SAÇ ADAĞI YAPMAK

Aleviler arasında Arapça “halika” olarak anılan saç adağı, belli türbelerde gerçekleştirilir. Çocuğu olmayan aileler öncelikle o türbeyi ziyarete gelerek dua ederek dilekte bulunurlar. Saç adağı özellikle erkek çocuk dünyaya gelirse uygulanan bir adaktır. Yeni doğan çocuğun saçı 7 yaşına gelinceye kadar hiç kesilmez. Ancak 7 yılın sonunda o saç kesilir. Kesilen saç tartılır ve ağırlığınca her kişinin bütçesine uygun olacak şekilde ya türbeye para veya eşya olarak bağışlanır ya da yoksul kimselere verilir. Kesilen saç, bir poşete konup türbenin duvarına asılabilir veya sandukanın üzerine bırakılabilir. Aynı zamanda saçın kesildiği gün kanlı kurbanda kesilerek eti etrafa dağıtılır. Bu adağın gerçekleştirildiği türbelerin başında Şeyh Derviş Türbesi gelmektedir.

25. TAHTA BEŞİK BIRAKMAK

Çocuğu olmayan ziyaretçiler türbeye gelip ettikleri dua ve dilek sonrasında o makama tahta bir beşik yaptırıp bırakırlar. Bu beşiğin anlamı çocuklarının olacağı inancıdır. Kimi ziyaretçiler türbenin içinde mevcut olan tahta beşiğe bez bağlayarak da dileklerini dilerler. Bazısı dilek esnasında bazısı ise dileği gerçekleştikten sonra türbeye beşik bırakarak adaklarını gerçekleştirmiş olurlar.

26. TERLİKLE YÜZE VURMAK

Yalnızca Şeyh Ahmet Kuseyri türbesinde rastladığımız bir uygulamadır. Şeyh Ahmed Kuseyri'nin yaşadığı dönemlerde kullandığı terliğin, günümüze ulaşmış bir parçasıyla uygulama gerçekleştirilir. Daha çok felçli hastalara yapılan bir uygulamadır. Bu uygulama, terliğin parçasıyla bizzat Şeyhin soyundan gelen 13. Kuşak torunu tarafından uygulanır. Hastanın yüzüne tokat atılır gibi vurulur ve sonrasında hastanın felçli yüzünden eser kalmadığı, iyileştiği anlatılır. (KK.43) Bu terlik parçası, 7 kat beze sarılıdır. Tokat atacak kişi eldiven şeklinde bunu eline geçirerek hasta kişilerin yüzüne vurur ve bu sayede hastalar şifa bulacaklarına inanırlar.

27. BAYRAM KUTLAMAK

Nusayri Alevilere ait olan türbelerin çoğunluğunda bayram kutlaması yapılır. Aynı zamanda Hristiyanlarında ziyaret ettiği türbeler bulunur. Onlarda kendi dinlerinin getirdiği zamanlarda türbelerde bayram kutlamaları gerçekleştirir. Bunlardan biri “Hac bayramıdır.” Bu bayram Aleviler tarafından da kutlanır. Her iki dinin kutlama zamanları ve uygulamaları

farklılık göstermektedir. Genellikle bayram kutlamaları yapılacağında Aleviler önem sırasına göre en büyük olan Hıdır türbelerinden birinde gerçekleştirir. O günlerde toplu namaz kılınır. Kanlı kurban kesilir ve herkese dağıtılır. Bayram gününde ziyarette bulunup dua etmek, buhur yakmak ve dilek dilemek önemlidir. Bu türbeler arasında Hz. Hıdır Türbesini (Karyer) örnek gösterebiliriz.

Alevi inancında bayram olarak nitelendirilen adak günleri de vardır. Bu günlerde kesilen kurbanla, Hirise yemeği pişirilip dağıtılır. Ayrıca Alevilerin ve Hristiyanların ortak olarak zamansal farklılıkla kutladıkları “Yumurta Bayramı” vardır. Bu bayramda Aleviler, soğan kabuklarıyla renklendirdikleri haşlanmış yumurtaları, sepetlere dizer ve türbeye götürür. Bunlar türbeyi ziyarete gelen kişilere dağıtılır. O gün türbede şenlikli bir ortam havasında piknik yaparak kutlanır.

Hristiyan ve Alevilerin ortaklaşa ziyarette bulunduğu Kızmanus ve Denyel El Hekim türbesinde Hristiyanlar, iki doktor kardeşin bayramını şenlikler düzenleyerek, birlik içinde kutlarlar. O gün türbe etrafında hazırlıklar yapılır, süslenir, yemekler pişirilir, etrafa dağıtılır ve çeşitli ilahiler söylenerek türbede yatan zatlar anılır.

28. ZEYTİN VE REYHAN DALI GÖTÜRMEK

Zeytin ve reyhan ağacı Alevi kültüründe kutsal edilir ve bu kültürde önemli bir yere sahiptir. Hemen hemen her türbede zeytin ve reyhan ağacına rastlanır. Aynı zamanda reyhan ağacı da görülmektedir. Bunun yanında türbe mekanlarının içinde, sandukanın üzerinde, ayrı sehpalara üzerlerinde illaki bir reyhan dalı vardır. Alevi ziyaretçiler, reyhanı kutsal günlerinde kullanmaya özen gösterirler. Bu özel günlerde türbeye reyhan dalı götürülür ve sanduka üzerine bırakılır. Zeytin dalı ise barış ve kardeşliğin bir simgesi olarak görülür. Bu sebeple türbe yerlerinde bu iki ağacın dalları büyük öneme sahiptir.

29. DUVARA SIRTINI SÜRMEK

Sırtlarında, omuzlarında ağrı olan hastalar, Hz. Hıdır Türbesini ziyaret ederler. Türbenin içinde bulunan oyuklu duvara sırtlarını dayayarak yukarı aşağı hareketlerle sürtünmeleri halinde ağrıların geçeceğine inanmaktadırlar. Bu türbe dışında başka ziyaret yerlerinde bu biçim bir uygulamaya rastlanılmamıştır.

30. TÜRBEEYE SIRTINI DÖNMEYEN ÇIKMAK

Hatay’da Alevi türbelerinin hepsinde sıklıkla rastlanılan bir uygulamadır. Türbe ziyaret edildiğinde makam odasına girilir. Sanduka etrafında dönülerek dua edilir. Ardından ziyaretçiler, makam odasından çıkarken sırtlarını sandukaya dönmeden ve geri adımlarla

makam odasının kapısından çıkılır. Ziyaretçiler bu uygulamayı türbede yatan veliye duydukları hürmet ve saygıdan dolayı yaptıklarını ifade eder.

31. NURANİ IŞIK (NUR İNMESİ) GÖRÜNCE DİLEK DİLEMEK

Hatay'daki Alevi Nusayrilere ait olan türbelerin hemen hemen çoğuna nur indiğine inanılır. Bazı türbelerin bu sebeple makam halini aldığı anlatılır. Bazılarının ise, orada yatan velinin manevi kudretine istinaden belli aralıklarla nur indiği söylenir. Nur inmesi; farklı renklerde ışık hüzmelerinin türbenin üzerine yığılmasıyla oluşan bir durumdur. Kalpleri temiz, içten inanan ziyaretçilere nur inmesini görmenin nasip olacağı söylenir. Bunu görenler ise istedikleri dileği dilerler ve bu dileğin gerçekleşeceğine inanılır.

Nur indiğini söyleyen ziyaretçiler, bazen yeşil renkte bir ışık, bezen beyaz, bazen de turuncu renkte olduğunu dile getirir. Örneğin; Şeyh Ali Issuvayre Türbesi, nur inmesiyle birlikte makam halini almış türbelerden biridir. Şeyh Abdurrezzak Türbesi, Şeyh Hasan İbin Mekzun Essincari Makamı/ Şeyh Muhammet El Ağrabi Makamı, Hz. Hıdır, Şeyh Hasan, Şeyh Musa, Şeyh Yusuf El Hekim Türbeleri de nur inmesiyle makam halini alan diğer türbelerdir.

Şeyh Ali Muğevri, Şeyh Abdullah Muğevri, Şeyh İbrahim Muğevri Türbesi ve Hz. Hıdır (Zeytuni) Türbesine nur indiğini gören ziyaretçiler, o anda dua ederek dilek dilediklerini ve bu dileklerinin gerçekleştiğini anlatır.

32. BUÇUK MEVLİDİ OKUTMAK

Buçuk Mevlidi okutmak özellikle camiye bitişik olan Sünni türbelerde görülmektedir. Özellikle Habib-i Neccar Türbesinde sıkça görülen bu uygulamaya göre; ziyaretçiler çocuğunun sağlıklı doğması, gelişimini sağlıklıla tamamlaması, milletine ailesine hayırlı bir evlat olabilmesi için dua ve niyazda bulunur. Bunun için buçuk mevlidi okutma adayı adarlar. Çocukları doğduktan sonra ise, altıncı ayını dolduran bebeği türbeye getirerek eş, dost ve akrabalarla birlikte kalabalık bir ortamda buçuk mevlidi okuturlar. Ardından da gelen misafirlere lokum dağıtılır. Beyazıd-ı Bestami Türbesi, Sofu Baba Türbesi bu uygulamanın görüldüğü diğer türbelerdir.

33. TÜRBEDEN UYULMASI GEREKEN KURALLAR VE YASAKLAR

Türbe yerlerinin çoğunda duvara asılı olan yasakların yazılı olduğu bir tablo bulunur. Türbeye gelen ziyaretçilerin bu yasaklara uymaları için ricada bulunulur. Bu tablodaki kurallar hemen hemen her türbede aynıdır. Bunlar şu şekildedir:

1. Başörtüsü girilmez.
2. Makyajlı girilmez.

3. Rujlu girilmez.
4. Kısa ve açık giysilerle girilmez.
5. Bez-çaput bağlanmaz.
6. Taş-para yapıştırılmaz.
7. İçki içilmez.
8. Para atılmaz.
9. Sigara içilmez.
10. Futbol oynanmaz.
11. Piknik yapılmaz.
12. El-yüz sürülmez
13. Duvarlara buhur ve para yapıştırılmaz.
14. Türbelerin içinde yatılmaz.
15. Müzik çalmak yasaktır.
16. Okey, kâğıt, tavla vb. oyunlar oynamak yasaktır.
17. Ziyaretin içinden eşya götürülmez.

Veli, olağanüstü güçlere sahip olduğu için, artık toplum içerisinde ona karşı korku ile karışık bir saygı duygusu hâkim olmaya başlar. Veliye karşı yapılacak olan herhangi bir saygısızlık karşısında bunun bedeliyle karşılaşılır: Çarpılma, aniden veya feci bir şekilde ölüme yakalanma vb. gibi durumlarla cezalandırılacağına inanılır (Ocak, 1997:8). Hatay türbelerinde bu gibi cezalandırmaların olduğu söylenen anlatmalar vardır. Ziyaretçilerin hangi sebeplerle cezalandırıldıklarına dair olan anlatmaları kendi başlığı altında inceleyelim.

a) Türbeyi Abdestsiz Ziyaret Etmek

Türbeye abdest alarak girmek ve temiz kıyafetlerle girmek oraya duyulan saygı ve inancın kuvvetini gösterir. İnanışa göre, kutsal kabul edilen dini bir mekâna dua etmek, Kuran okumak ve namaz kılmak için ibadet etmeye girildiğinde mutlaka abdestli olarak orada bulunulması gerekir. Aksi takdirde kişinin çarpılacağına inanılır.

Hatay'da bulunan hemen her türbede türbeye abdestsiz girildiğinde edilen dua ve dileklerin kabul olmayacağı inancı yaygındır. Bununla birlikte türbede yatan veli tarafından da cezalandırılacakları inancı vardır.

b) Makyajlı ve Kısa, Açık Giysilerle Türbeyi Ziyaret Etmek

Türbede yatan veliye duyulan hürmet ve saygıdan ötürü kutsal mekâna açık giysilerle, makyajlı halde girmek saygısızlık ifadesi olarak görülür. Bu sebeple yasaklanmıştır. Hatay'da

araştırma konumuza dahil olan her türbede bu kuralın geçerli olduğu görülmektedir. Çoğunluğunda bu kurala uyduğu gözlemlenmiştir. Fakat bazı türbelerde halk, bu kurala uymayan kişilerin nasıl cezalandırıldığına dair bazı rivayetlerde bulunur.

Şeyh Hasan Essincari Türbesinde yaşandığı rivayet edilen olaya göre: Bir gün bir kadın ziyarete geldi. Üstünde yarım kollu bir bluz, altında şort, başında tülbenti yok. Bu vaziyette ziyaretin içine girdi. Makamın etrafında dönerek duasını etti. Sonra eline bahur tanesi aldı, dileğini dileyip duvara sürtmeye başladı. Kadın ne kadar sürtsen de o bahur tanesi duvara tutunamadı. Biz de şey derler; eğer bahur tanesi duvara yapışırsa dileğin kabul olur, yapışmaz ise gerçekleşmez, diye. Kadın dönüp bana sordu: “Senin ki yapıştı da benimki niye yapışmadı.” Ben de döndüm ona dedim ki: “Sen makyajlısın, üstünde yarım kol, altında şort, başında tülbentin yok. Bu halde makamın içinde olur mu hiç. Makam seni böyle kabul etmez, ondan olmuyor tabi.” Bu laflardan sonra kadın utanıp, gitti. (KK.23)

Hız. Hızır, Şeyh Hasan, Şeyh Musa, Şeyh Yusuf El Hekim Türbesinde ise: Kadının biri türbeye gelmiş daha bahçesine girdiği anda karşısına yılan çıkmış, etrafına bakınıp durmuş meğer her tarafında yılan görüyormuş. Koşa koşa ben burada duramam diyerek oradan uzaklaşmış. İnanişâ göre, ruhu temiz olmayan insan türbeye yaklaştığında ona yılan gözüktüğü anlatılır. (KK.20)

c) Aybaşı/Regli Olan Kadının Türbeyi Ziyaret Etmesi

Türbeye abdestsiz girmek yasaklardan biridir ve regli olan kadın da dine göre abdestsiz sayıldığından bu şekilde türbeye girmesi yasaktır. Aynı zamanda regli olan kadının türbede gerçekleştirilen adak yemeğine ve adak kurbanına el sürmesi de uygun görülmemiştir. Hemen hemen Anadolu’da her çevrede bu inanışın hâkim olduğu görülmektedir. Hatay’da yer alan türbelerde bu kural önemle uygulanmaya çalışılmaktadır. Aksi takdirde başlarına kötü şeyler geleceğine ya da kesilen kurban etinin kirleneceğine dair inanış vardır.

Rivayete göre; Şeyh Ahmed Kuseyri Türbesi’ni ziyarete gelen bir kadın ziyaretçi geceleyin türbe makamında yatmış. O gece yattığı yerde regl olmuş. Türbede yatan veliler, bu durumdan ötürü huzursuzlanarak 13. kuşak torunları olan Mehmet Güneş’in rüyasında ona görünmüşler. Hemen türbeye giderek orayı temizlemesini istemişler. Bunun üzerine Mehmet Güneş türbeyi temizlemiştir. (KK43)

Hız. Hızır, Şeyh Hasan, Şeyh Musa, Şeyh Yusuf El Hekim Türbesinde yaşanan bir olaya göre; türbeyi ziyarete gelen regli kadınlar, makam kapısından içeri adımlarını atamazlar. Türbede yatan veliler, kadınların ayağını kilitleyerek ve adım atmalarına izin vermez. (KK.20)

Bütün türbelerde bu kurala uyulduğu ve eğer ki uyulmadığı takdirde başlarına veli tarafından kötü şeyler gelip cezalandırılacakları inancı vardır.

d) Türbeden Bir Eşya Alıp Götürmek

Türbe mekânlarında bulunan tüm eşyalar, velinin kerameti ve maneviyatıyla kutsal kabul edilmiştir. O sebeple bu eşyaların hiçbirinin türbe mekânından dışarı çıkarılması uygun değildir. Eğer ki aksi durumda bunu yapan kişinin veli tarafından cezalandırılacağına inanılır.

Hıdır (Karyer) Türbesinde yaşanan bir rivayete göre; bir gün türbenin mutfak bölümünde yer alan tencereyi alıp evine götüren bir kadın, evinde o tencereyle yemek pişirirken ocağın üstünde tencere patlamış ve kadının saç başı yanmış. (KK.1)

Şeyh Hasan Türbesinde anlatılan bir rivayete göre; bir adam türbenin mutfak bölümünden kazanı alıp evine götürmüştü. Kazan adamın sırtına yapışmış. Ta ki türbeye gelip af dileyince kazan sırtından inmiş. (KK.53)

e) Türbenin Bulunduğu Yerdeki Ağaçları Kesmek/Zarar Vermek

Türbenin çevresine ait olan ve içinde yer alan her şeyin kutsiyet kazandığına inanılır. Bunlardan biri de ağaçlardır. Türbe çevrelerinde yer alan her bir ağaç, kutsal kabul edilir. Bunlara zarar vermeye kalkışan kişinin ise cezalandırılacağına inanılır.

Hıdır (Zeytuni) Türbesinin makam odasında bulunan zeytin ağacı, eskiden yol çalışması sırasında yerinden çıkarılıp taşınmaya çalışılmış. Bunu yapmaya çalışan kepçe operatörünün kepçesi kırılmış, ağaç taşa kesmiş. Aynı zamanda kepçe makinasının tekerlekleri de patlamış. (KK.59)

Nebi Yunus Türbesinin bahçesinde bulunan dardağan ağacının dalından koparan ziyaretçinin ertesi gün bir şekilde kolu kırılmış. (KK.1)

f) Günahkâr Birinin Türbeyi Ziyaret Etmesi

Günah işleyip tövbe etmeyerek aynı günahları yapmaya devam eden bir insanın, temiz olmadığı düşünülür ve bu sebeple türbeyi ziyaret etmesi uygun görülmez.

Çeşitli günah işleyen insanlar, türbeyi ziyarete geldiklerinde velilerin bundan rahatsız olduğu ve o insanları cezalandıracaklarına inanılır.

Hızır, Şeyh Hasan, Şeyh Musa, Şeyh Yusuf El Hekim Türbesini ziyarete gelen insanlar arasında günahkâr bir kadının olduğu ve bu kadının tövbe etmeden türbeye bir daha gelmemesi gerektiği türbenin bakıcısı olan kadına rüyasında bildirilir. Onun üzerine türbeye

bakıcılık eden kişi artık bunu bildirmekle görevlidir. Bu uyarıyı yapmadığı her gün evliyalardan tarafından cezalandırılır. Rüyasında dili kesilmeye çalışılır ve konuşamaz hale gelir. (KK.7) (KK.24) (KK.25)

BEŞİNCİ BÖLÜM

HATAY'IN BEŞ İLÇESİNDEKİ TÜRBELERİN İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK İNANIŞLARI (KÜLTLER) ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ

1. ATALAR/VELİ KÜLTÜ

Atalar kültü için eski Türk zümreleri arasında en köklü ve en eski inançlardan biri olarak görüldüğü söylenebilir. Hemen hemen bütün Kuzey ve Orta Asya kavimlerinde bulunduğu görülmekte olup ataerkil aile yapısının bir sonucu olarak yorumlanan atalar kültü, tarihi iyi bilinen ve eski Türk topluluklarından Hunlar zamanında tespit edilmektedir. (Ocak, 2005: 62).

Tanımlamasına baktığımızda ise; atalar kültü, ölmüş ataları tanzim ve onlar için kurbanlar sunma inanç ve adetidir. Ölen ataların ve özellikle babaların ruhlarının geride kalanlara iyilik ya da kötülüklerinin dokunabileceği inancı, onlara karşı duyulan minnet duygusu, atalar kültünün temelini oluşturmaktadır. Bununla birlikte, atalar kültüründe ölen her atanın ruhu ve dolayısıyla da mezarı kült konusu olmamakta, yalnızca saygıdeğer olanlar buna erişebilmektedir. Bu anlamda “ölüler kültü” ile atalar kültünü de birbirinden ayırmak gerekmektedir. (Güngör, 2002: 264).

Kültün gerektirdiğine göre; ataların öldükten sonra da ruhlarının yaşadığına inanılmaktadır. Yine bu inanaşa göre, insan ölümle bedenini kaybetmekte fakat benliği, daha doğrusu manevi varlığı yer yüzünde kalmakta, geride bıraktığı kimselerin hayatlarını etkileyebilmektedir. Onlara göre ölüm hayatın bitişi değildir. Böyle bir inançtan çıkış bulan atalar kültüründe, ancak belli kişiler özellikle kabile atası ünlü savaşçılar, din adamları vb. kişiler tapınmaya, kurban ve duaya hak kazanmaktadır. Bunları ötekilerden ayıran insanüstü yetenekleri ölümlemlerinden sonra dahi kaybolmamaktadır. Birtakım mistik güçlerle dolu bulunan bu gibi kimselerin gönüllerini hoş tutmak, anılarını tazelemek; kurban ve adaklarla anmak yoluyla bitkilerin, hayvanların çoğalmasını sağlamak mümkündür. Diğer taraftan atalar, dinsel ve toplumsal buyrukların, gelenek ve göreneklerin de koruyucuları olarak kabul edilmektedir. (Örnek, 1988: 94-95).

Atalar kültü uygulamalarında özellikle kurban sunumu görülmektedir. Kanlı ve kansız kurban olmak üzere çeşitli yiyecek ve içecekler, bunun yanı sıra hayvan kurban etme birkaçıdır. Daha ayrıntılı ritüeller ise dansları, kutlamaları, büyü uygulamalarını veya küçük ölçekli törenleri içerir. Bunlar uygulamaya yani rite yönelikken; tören objeleri ve mimari yapılar atalara saygı içinde önemli maddi kültür unsurlarıdır. Bu bağlamda atalar kültürünün belli mekânları vardır ve periyodik bir uygulama söz konusudur. Ritüele bağlı uygulamalar belli atalara, akraba

ilişkilerine ve tarihi veya mitik geleneklere atıf yapar. Örneğin, Çin’de ata levhalarına, ataların sembolleri olarak saygı gösterilir ve bu levhalar soy ve ekonomik konumu yansıtan her bir soyun atasından kalan alanlara veya onlar için inşa edilmiş türbelerinin içine yerleştirilir (Lau, 2002’den akt. Yıldız Altın , 2018:151-152).

Öte yandan ölü kişilere yönelme arzusu her zaman ibadet ile sonuçlanmaz. Belli “türbeler”, rutin olarak uygulanan “ritler” ve muayyen zamanlarda düzenlenen “törenler” genel olarak (ölü) ata kültünü karakterize eder (Yıldız Altın, 2018:153).

İslamiyetin kabulünden sonra atalar kültüne ek olarak “veli, evliya” kavramları ortaya çıkmıştır. Veli, Tanrı gerçeğine ulaşmış kişi demektir. Evliyalar ise velayet derecesine ulaşmış kişilerdir. Kimi zaman tayy-ı mekan, tayy-ı zaman, su üzerinde yürüme vd. gibi üstün özelliklere sahiptirler. İslam inancına göre buna “keramet sahibi olma hali” denilir. Veli kültü, pagan kültürle ilgisinden dolayı yasaklanmasına rağmen varlığını korumuştur. Şamanist Türkler, Şamanların olağanüstü nitelikler taşıdıklarına, ruhlar ve gizli güçlerle ilişki kurup onlara istediklerini yaptırdıklarına inanırlardı. Bu işlev, İslamiyet’in kabulüyle birlikte evliyaların dilekleri Allah’a iletmelerine dönüşmüştür. (Ocak, 1984:7).

Türklerin İslamiyet’in kabulünden sonra yatırlara giderek dua etmesi, şifa dilemesi, niyaz etmesi “Allah’ın sevgili kulları olan ve Allah’a sözü ile nazı geçebilen evliyanın yardımını dilemek” şeklinde açıklanmaya çalışılmıştır. Böyle bir açıklama eski inanışlarla bağlı olan uygulamaları İslami kurallara uygun hale getirmektedir. Bu yatırlara gidip dua edenler, elbette Allah’a dua ederler, fakat edinilen gözlemlere göre öncelikle o yatıra yönelik olarak dua ederler. Onun ruhundan medet umarlar. (Eröz, 1992:103). Anadolu halkı, evliyalarla ait olarak görülen; tekke, türbe, mezar vb. alanlara giderek onlardan yardım dilemektedir. Bu yardım işsizlere iş, hastalara sağlık vb. şekillerde görülebilir. Lakin bu istek ve duaların inanılarak yapılması önem arz eder. Bugün hala varlığını sürdürmekte olan evliya, veli, dede, baba inanışlarının kökeni Atalar kültüne bağlanır. (Kaya, 2001:200; Artun, 2017:40).

Kökleri Atalar kültüne bağlı olarak meydana çıkmış olan Veli kültünü tanımlarken; fevkalade kuvvet ve kudretlerle donanmış Tanrı’ya yakın kabul edilen bir şahsiyetin herhangi bir konuda sağ veya ölü iken yardımının dokunacağına inanılması ve bunu temin için ritüel yollara başvurulması şeklinde açıklanabilir. Ayrıca Veli’nin ait olduğu toplumun sosyal, dini ve ahlaki değerlerinin tamamının veya bir kısmının temsilcisi olarak o toplumun değerleriyle veliyi özdeşleştirdiği görülmektedir. İşte ancak bu özdeşleştirmeye yarayacak vasıfları taşıyan veli kült konusu yapılmaktadır. Böylece o veli o toplum için artık bir insan değil, inandığı değerler bütünüdür. Bu safhadan sonra da keramet unsuru görülür. Veli daha

hayattayken bu dünyadan başka, görülmemiş olaylarla süslü bir dünya ile kuşatılır. Veli öldükten sonra da kendisi hayattayken sahip olduğuna inanılan insanüstü kişiliğin, güç ve kudretin devam ettiğine inanılır. Hatta bu kudret bir gizliliğe bürünerek daha da artar. Artık o veli etrafında, bu yönünü ortaya koyan kerametlerden oluşan bir menkıbeler sistemi teşekkül eder. Bu aşamadan sonra bazı psikolojik amiller görülür:

1. Veli, fevkalade ruhani kudretlerle donanmış olduğu için, artık toplumda ona karşı korku ile karışık bir saygı duygusu hakim olmaya başlar. Veliye karşı yapılacak her hengi bir saygısızlığın, çarpılma, aniden veya feci bir şekilde ölüme yakalanma vs. şeklinde cezalandırılacağına inanılır.

2. Velinin söz konusu ruhani kudretinden, bir takım iyiliklerin cezbedilmesi ve kötülüklerin giderilmesi yolunda faydalanma arzusu doğar.

3. Dünyada bu tarzda menfaati sağlanacak olan velinin, öbür dünyada da Tanrı katında yardımcı olması için onu memnun etme çabası ortaya çıkar. (Ocak, 1997: 6-8).

Yukarıda sayılmış olan bu üç oluşum, kültü meydana çıkarmış olur. Hatay’da derlediğimiz türbelere bakacak olduğumuzda adı geçen çoğu velinin etrafında bu oluşumları ispat eden anlatmalar mevcuttur. Bunlardan bir kaçına örnek verecek olursak; Şeyh Ahmed Kuseyri Türbesinde yatan veliye duyulan saygı ve hürmet bilinci onun zamanında gösterdiği olağanüstü kerametlerinin hala yaşatıldığı düşüncesiyle halk tarafından medet umulmasına vesile olmuştur. Halk, Ahmed Kuseyri’nin göstermiş olduğu kerametten bugünü de faydalanmayı amaçlar. Hatta onun yaşadığı dönemden kalan eşyası bile bir keramet simgesi olmuştur. Ahmed Kuseyri’nin ayağına giydiği terliğinden bugüne kalan bir parçasının kaynak şahıslardan dinlediğimiz anlatıma göre; halkın hastalığını sağaltıcı etkisinde olduğunu gösterir. Velinin kendisine ait eşyasıda onun kudretinden faydalanmıştır ve insanlar bu faziletten yararlanmak için o velinin ruhuna dua ve istekte bulunurlar.

Aynı şekilde Hatay’da ulaşabildiğimiz tüm türbelerde gördüğümüz ortak bir düşünce de şudur ki; bir türbenin içine girmeden önce uyulması gereken belli başlı kurallar vardır. Bunların başında abdest almak, kadınların başlarını örtmeleri, üzerlerini örtecek kıyafetler giyinmeleri ve uygunsuz hallerde içeri girmemeleri gibi bir takım şartları vardır. Aksi takdirde türbede yatan veli tarafından cezalandırılacağı, çarpılacağı inancı hakimdir. Yukarıda birinci maddede yer alan ibareye baktığımızda yaşanan bu durumun sebebinin türbede yatan veliye duyulan “korku ile karışık bir saygı duygusundan” kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Kısacası ikinci bölümde yer verdiğimiz türbelerin anlatmaları içinde bu üç ibarenin tümünü örnekleyecek keramet motifleri görülmektedir.

Anadolu’da görülen veli kùltlerinin kahramanları olan velilerin farklı nitelikler gösterdikleri görùlür. Ahmet Yaşar Ocak’a göre bu nitelikler gruplara hatta tiplere şu şekilde ayrılmıştır:

1. Kùltlerin mahiyetine göre:

a. Mahalli veliler

Velilerin bazıları, özellikle yazılı kaynaklara yansımamış olanlar, bulundukları bölgenin sınırlarını aşacak kadar şöhret yapamamışlardır. Anadolu’nun hücre bir köşesinde ancak kendi müridleri ve çevre halkı tarafından bilinir. Anadolu’nun bir çok yerinde asıl isimleri bile unutulmuş, Sarı Baba, Kara Dede gibi lakaplarla tanınan velilerdir. (Ocak, 1997:19). Hatay’daki türbelerde bu şekilde tezahür etmiş Sofu Baba Türbesi bulunmaktadır. Halk arasında “Sofu Baba” lakabıyla tanınır. Dinine bağlı bir kimse olması sebebiyle Allah’a yakın ve kudret sahibi bir kimse olarak görùlmüř, insanlara yardımını dokunmuş bir velidir. Bu sebeple insanlar hala kabrinin bulunduğu yere gelerek ona du eder, dilek ve istekte bulunurlar.

b. Genel veliler

Mevlana, Hacı Bektaş, Yunus Emre gibi bütün ùlke çapında şöhret bulmuş kişilerdir. Hemen hepsinin bizzat kendi kaleminden çıkmış veya başkaları tarafından yazılmış eserleri vardır. (Ocak, 1997:19). Hatay’da bu şekilde ortaya çıkmış bir veli bulunmamaktadır.

2. şahsiyetlerinin niteliğine göre:

a. Gerçek veliler: Bu velilerinde kendi aralarında ayrıldığı bir takım tipler vardır:

ai) Ait oldukları içtimai çevreye göre:

1) şehirli veliler:

13.yy’dan 16.yy’ın sonlarına Osmanlı dönemi içinde teşekkùl eden Mevlevilik, Halvetilik gibi şehirli tarikat çevrelerinde ortaya çıkan bütün veliler bu gruba dahildir. (Ocak, 1997:19-20) Hatay’da bu gruba alacağımız bir veli vardır. O da şeyh Ahmed Kuseyri’dir. Saha araştırmamızda edindiğimiz bilgilere göre; Halveti tarikatına mensup bir aileden gelmektedir. Döneminde tarikatın gerektirdiği şekilde bir yaşam biçimi sürerek tasavvufi alanda kendini eğitmiş bir şahsiyettir. Halvetî tarikatından icazet almış ve aynı zamanda tarikat hırkasını giymiş bir velidir. Kurduėu dergâha, sohbetlerine ve derslerine pek çok kimse gelip istifade etmiştir. Tasavvufi yanı kuvvetli olan bu velimizin ikinci bölümde aktarılmış olan bir çok kerametini anlatan menkıbeleri yazılıdır.

2) Köy ve aşiret velileri:

Anadolu Selçukluları ve Osmanlı dönemlerinde yeni fethedilen toprakların üzerinde yerleşerek oraların iskanına önayak olan pek çok veli bu grubu teşkil eder. (Ocak, 1984:20).

Yine bu gruba da dahil edebileceğimiz Şeyh Ahmed Kuseyri yaşadığı Yayladağı'nın köyünde topraklarını koruyan hatta dönemin Osmanlı padişahından bir fermanla müsellimlik alan bir velidir. O dönemde zararlı akımların yayılmasını önlemek adına büyük mücadeleler vererek devlete üstün hizmetlerde bulunmuştur. Bununla birlikte Kanuni döneminde adına rütbelere ve nişanlar verilmiştir. Osmanlı Devleti adına yaşadığı Hatay bölgesinin en yetkililerinden ve özellikle Kuseyri mıntıkasının efendisi olmuştur. Köyün adı onunla birlikte Şeyhler köyü olarak anılmaya başlayarak en son Şenköy adıyla kalmıştır.

a) Misyonlarına göre:

1) Gazi-Savaşçı veliler:

Bir kısmı 13-14.yy'da fetihlere katılmış olan, bir kısmı da Osmanlı gazileri arasında çarpışmış olan ve bu sebeple hatıraları halk arasında sürüp gelen velilerdir. (Ocak, 1997:20-21). Hatay'da bulunan türbelerde yatan evliyalar arasında Şeyh Muhammet El Kebir ve Şeyh Hasan Sincari hakkında anlatılan menkıbelerde savaşçı kimlikleri olduğu söylenmektedir. Yaşadıkları dönemde devlet adına çok büyük yararlılıklar gösterdikleri hatta Haçlı akınları esnasında ikisinin de büyük bir mücadele verdiği rivayet edilmektedir. Bir diğeri ise; Şeyh Ali Muğevri, Şeyh Abdullah Muğevri ve Şeyh İbrahim Muğevri kardeşlerdir. Yine savaş zamanlarında kafirlerin gemilerini batırarak savaşçı kimliklerini gösterdikleri ve bunun yanında gösterdikleri kerametlerle ün salmış evliyalardır.

2) Misyoner veliler:

Gazi savaşçı velilerden bir kısmı ile diğer gruplara girenlerden bazıları, yaşadıkları bölgede İslamiyet propagandası yapan misyonerler hüviyetindedir. Bunlar fethedilen topraklarda gayrimüslim ahalisi arasında tekkeler kurarak dini yaymaya çalışıyorlardı. (Ocak, 1997:21). Hatay'da bu gruba ait olarak düşünebileceğimiz veliler arasında başta; Habib-i Neccar gelmektedir. Habib-i Neccar kendisine gönderilen iki havariyle birlikte Antakya halkı arasında dini yaymaya çalışmıştır. Dinin kabul görmesine öncülük eden kişi olmuştur. Bir diğeri ise; El Arabi'dir. Hristiyan halk kesimi arasına karışarak İslamiyet'i yaymak adına öncülük eden bir diğeri isim olmuştur.

3) Meslek piri veliler:

Ait oldukları meslek teşekkülü içinde bir kült konusu haline gelmiş velilerdir. Dikkat çeken isimler arasında debbağların piri sayılan Ahi Evran ve fırıncıların kutsallaştırdığı velilerden Somuncu Baba gelmektedir. (Ocak, 1997: 21-22). Hatay'da bulunan türbelerde meslekleriyle öne çıkmış ve mesleklerinin gerekliliğiyle keramet sahibi olan veliler arasında

başta; Yusuf El Hekim gelmektedir. Hekim olan Yusuf, hem hayattayken hem de öldükten sonra bir çok keramet göstermiştir. Hala da insanlar ona hastalıklarının sağaltılması için başvurmaktadır. Bunun yanında Kızmanus ve Denyel El Hekim adında iki kardeş vardır. Onlarda hekim olmaları sebebiyle Hatay’da kerametleriyle ün salmış iki hekim kardeş veli olarak kabul edilebilir.

4) Mürşid veliler:

Bunlar yaşadıkları engin mistik hayat ve geniş kitleleri irşad nitelikleriyle dikkati çeken velilerdir. (Ocak, 1997:22). Hatay’da “şeyh” ünvanı alarak hayat sürmüş ve adına türbe yapılmış bir çok evliya bulunmaktadır. Bunlar arasından örnek verecek olduğumuzda; Şeyh Ebu Turhan’ın yaşadığı dönemde yetiştirdiği öğrencileri ve halka göstermeye çalıştığı öğretileriyle dikkat çeken bir şeyh olduğu söylenebilir.

b. Hayali veliler:

c. Veli olmadığı halde sonradan veli telakki edilenler: (Ocak, 1997:22-23).

C grubunun altı başlıklarında “Kuran’ı Kerim menşei veliler” ve “Bazı tarihi şahsiyetler” olarak iki başlık Hatay’da yatan velileri kapsamaktadır. Kuran’ı Kerim menşei olanlarda; başta Hızır-İlyas dikkati çekmektedir. Hatay’da bulunan türbelerde çoğunlukla Hızır’a rastlanmaktadır. Hızır’ın adı geçen 50’ye yakın türbe yer aldığı rivayet edilir. Bu türbeler, Hızır’ın keramet gösterdiği ya da ayak bastığı için kutsal bir değer taşıyan mekanlar haline gelmiştir. Bu bakımdan Hatay’daki türbelerde Hızır inancı kuvvetli bir önem arz etmektedir. Hızır’ın yanında yine Hz. Musa ve Nebi Yunus’un isimleride sıkça geçmektedir. Bu peygamberlerinde ayak bastığı ve keramet gösterdikleri mekanlar kutsal kabul edilip türbe halini alarak insanların medet umdukları türbe vasfına ulaşmıştır. Tarihi şahsiyetlere ait velilere gelecek olduğumuzda ise; Şeyh Sultan Abdulaziz’i bu grupta değerlendirebiliriz. Şeyh Sultan Abdulaziz; Osmanlı dönemindeki sadrazamlara ve sultanlara namaz kıldırıp onların imamı olmuştur. Bu sebeple sultanlar döneminde yetişmiş bir şeyhi insanlar kudretli, keramet sahibi bir veli olarak kabul etmektedir.

2. HIZIR KÜLTÜ

Hızır, mitolojik karakterde “yol hamisi” olarak geçmektedir. Koruyucu ata kültüründen biri olan yol hamisi, İslamiyet’in kabulüyle birlikte bütün özelliklerini Hızır’a bırakmıştır. Yol hamisi İrk Bitig eserinde “Ala Atlı Yol Tanrısı” adı altında zikredilmektedir. Ala Atlı Yol Tanrısı, gece gündüz Hızır gibi boz atla dolaşır, darda olanlara yardım eder, mutluluk dağıtır. Yolda durmadan at süren Yol tanrısı sonraları İslamiyet’in etkisi ile boz atlı Hızır kültü ile bütünleşmiş ve varlığını bu şekilde koruyabilmiştir. Kuran’da Kehf suresinde Hz. Musa olayında

yorumcuların çoğunluğuyla Hızır olarak nitelendirilmiş bu mitolojik varlık ölmezlik sırrına erişmiştir. Hızır'ın Türk Halk edebiyatında darda kalanlara yardım eden kurtarıcı olgusu onun eski Türk mitolojik kahramanlarının temelinde şekillendiği düşüncesini tasdik etmiş olur. (Bayat, 2021:141-144). Bunun yanında Bahaeddin Ögel Hızır hakkında; Manas destanında Hızır yerine “Gök sakallı” deyiminin kullanıldığından ve yine Türk masallarında bir yığın Hızır motifinin varlığının; “Gök sakallı” veya “Ak-Sakallı” ihtiyar motiflerinde görüldüğünü, bu belirtilerin ise Türk inançlarının bir yansıması niteliği taşıdığını belirtmiştir. (Ögel, 2010:42-87).

Türk mitolojisinde ve halk edebiyatında çok yaygın olan Hızır, iki özelliğe sahiptir:

- 1- Kurtarıcılık, özellikle dar kalanlara, yolda zor durumda kalanlara yardım etmek anlamında kurtarıcılık fonksiyonu
- 2- Ölümsüzlük. Bu karakteristik özelliğiyle Hz.Hızır, İrk Bitig'deki Ala Yol Tanrısı olmaktan daha yaygın bir kişiliğe sahip gözükmektedir.

Hızır'ın kurtarıcılık fonksiyonu yol ve yolcu kavramlarıyla ilgilidir. Ölümsüzlük kategorisi ise Korkut Ata'nın ölümsüzlük araması ile eşleşmiştir. Türk Kültüründe ab-ı hayat suyunu yalnız Hızır'ın içmesi ve ölümsüzlük elde etmesi, ölümsüzlüğün mümkün olduğunu gerçek kılmış olur. (Bayat, 2021:148). Hatay'da Hızır ile Hz. Musa'nın buluşup yolculuk etmesiyle ilgili olan anlatmada geçen Hz. Musa'nın asasını vurduğu yerden su çıkması ve Hz. Hızır'ın bu sudan içerek ölümsüzlüğe kavuşması farklı varyantlarıyla Hatay'daki Hz. Hızır türbelerine gelen ziyaretçiler tarafından anlatılmaktadır. Hatta bu suyun hala aktığı ve Hz.Musa'nın asasının ağacı olarak varlığını sürdürdüğü yerde akmakta olduğu rivayetler arasındadır. Ağacın bulunduğu yerde ziyaret mekanı olarak geçen “Ab-ı Hayat Çeşmesi” insanların dertlerine şifa dağıttığına inanılan su olarak varlığını sürdürmektedir.

Hızır kültü, birçok yerde yaşayarak bazı ortak özelliklere sahip olmuştur. Lakin bazı bölgelerde ise Hızır'a bağlı inanışların farklılıklar gösterdiği gözlemlenmektedir. Bu bölgelerden biri de Hatay'dır. Farklı kültürlerden insanların bir arada barış içinde yaşadığı Hatay, büyük bir kültürel zenginlik sergilemektedir. Hatay'da yoğun olarak yaşayan ve Nusayri olarak adlandırılan Arap Alevileri, bu kültürel zenginliğin bir koludur. Anadolu Alevilerinden bazı özellikleriyle ayrılan Nusayriler için Hızır'ın ayrı bir ehemmiyeti vardır. Nusayriler için Anadolu'daki 6 Mayıs (Hıdrellez) tarihinden ziyade senenin tümü önemlidir. Nusayriler, Hızır'ın kimliği konusunda da farklı düşünceye sahiptir. Önceden yapılan çalışmada kaynak şahsın ifadesine göre: “Hz. Hızır bir evliya değil bir peygamberdir ve ölmemiştir. Ölümsüzlüğü öyle ifade edildiği gibi ölümsüzlük suyundan içmesinden değil nurdan oluşundandır. Hz. Hızır

Allah’la görülebilen nadir ruhlardan birisi olarak kerimdir, konuşandır. Ancak bu niteliğine rağmen onun nuru Hz. Musa’dan üstün, Hz. Muhammed’le aynı olsa da tüm evliyaların sultanı olan Hz. Ali’nin nurundan aşağıdır.” şeklinde Hızır’ın halk arasında nasıl görüldüğünü göstermiş olur. Hızır’ın ve Hz. Musa’nın Hatay’ın Samandağ ilçesinde buluştuklarına inanılmaktadır. Elliye yakın Hızır türbesinin bulunduğu yörede Hızır kültü renkli bir şekilde yaşatılmaktadır. Bu türbelerde şifa ve sağlık; kısmet, şans talebi ve adak inanışlarına yönelik ritüeller sergilenmektedir. (Çelepi, 2009:532-535).

Hızır hakkında anlatılan birçok efsanevi anlatımlar vardır. Bunlar Hızır adı geçen türbelerin altında yer alan anlatımlar başlığı altında görülmektedir. Kısaca bu anlatımların konusuna değinecek olursak hepsinde Hızır’ın insanların zor zamanlarında yanında bittiği, onlara çare olduğu görülmüştür. Ayrıca Hızır’ın her gittiği yerde bir iz bırakmış olması oranın makam haline gelmesine vesile olmuştur. Örneğin Hızır Zeytuni Türbesi, Hızır’ın yolculuk ettiği sırada atını bağladığı zeytin ağacının kutsallaşmasıyla öne çıkmış bir Hızır makamıdır. Bu türbede çeşitli ritüeller görülmektedir. Bunun gibi Hızır Elvan Türbesi, Hızır Karyer Türbesi örnekler arasında yer alır. Bu bakımdan Hızır inancının bölge halkı tarafından ne kadar önemli bir güce sahip olduğu görülmektedir.

Yöre halkı tarafından Hızır türbeleri için önemli bir kural olarak kabul edilen bir husus vardır. Şöyle ki; Hızır, diğer türbelere göre hep birinci sırada yer almıştır. Kaynak şahıslarla yaptığımız görüşmelerde ziyaretçiler gün içinde türbe ziyareti yapacaklarında önce küçük olarak nitelendirdikleri “Şeyh” sıfatına sahip türbeleri ziyaret edip ardından yani en son Hızır’a ait makamları ziyarette bulunduklarını ifade etmektedirler. (KK.41) (KK.42) (KK.52) (KK.53) (KK.54) (KK.71) (KK.79) (KK.80) Bunun sebebinin de Hızır’a verilen yücelik hürmetinden geldiği anlaşılmaktadır.

Kültürümüzde görülen Hızır kültünün benzeri Hristiyanlıkta da karşımıza çıkmaktadır. Hristiyan kültüründeki Aziz Georges İslam dinindeki Hızır’ın karşılığıdır. Ülkemizde 5-6 Mayıs tarihlerinde kutlanan Hıdırellez, Hristiyan kültüründe St. Georges veya Aya Yorgi adıyla kutlanır (Peker, 2015: 234). Bu bağlamda Hızır adına yapılmış makamların yalnızca Aleviler tarafından değil Hristiyanlar tarafından da Mar Georges (Corcus) olarak anılarak ziyaretlerini gerçekleştirdikleri saha çalışmamızda yaptığımız görüşmelerde ifade edilmiştir. (KK.1) Hristiyanlar için kutsal kabul edilen günlerde bu makamlar gelerek kutlamalarını gerçekleştirdikleri ifade edilir. Örnek verecek olduğumuzda Hızır Karyer Türbesi’ne bahar bayramında Hristiyanlar kendileri için belirlenen günlerde gelerek duaları edip yemeklerini yerler. Kızmanus ve Denye El Hekim Türbesinde de benzer durum yaşanır; yine Hristiyan

ziyaretçiler kendi dinlerine ait olan özel günlerde türbeye gelerek şenlikli bir biçimde yemek pişirip, dağıtır ve hep birlikte yer içerler.

Hatay’da Alevilere ait olan 51 türbe Hızır’a aittir. Hatay’da Hızır’a (Hıdır) ait makamlar kare planlı, kubbeli, beyaz badanalı ve genellikle pencerele yapılarıdır. Kapılar, pencereler ve iç mekânda, makam dâhil olmak üzere, yeşil renk hâkimdir. Beyaz renk, temizliği ve günahsızlığı, yeşil renk ise Hızır’ı ve İslam dinini temsil etmektedir. Hızır türbeleri, içinde gerçek anlamda mezar olmaması ve makamın Hızır’ı temsil etmesi nedeniyle, türbenin bütünü “Hızır Makamı” olarak isimlendirilmektedir. Bu türbeler Hüseyin Türk tarafından şu şekilde listelenmiştir:

1. Hz. Hızır Aleyhisselam ve Hasan Sincari, Küçük Dalıan, Antakya,
2. Hz. Hızır Aleyhisselam, Odabaşı Beldesi, Antakya
3. Hz. Hıdır Aleyhisselam, Affan Mahallesi, Antakya
4. Hz. Hızır Aleyhisselam, Dörtayak Mahallesi, Antakya
5. Hz. Hızır Aleyhisselam, Balıkçı Pazarı, Antakya
6. Hz. Hıdır Aleyhisselam, Harbiye (Karye), Antakya
7. Hz. Hızır Aleyhisselam, Çağlayan Mahallesi, Antakya
8. Hz. Hıdır Aleyhisselam, Yukarı Döver, Antakya
9. Hz. Hızır Aleyhisselam, Yeşilpınar Beldesi, Antakya
10. Hz. Hızır Aleyhisselam ve Şih Dahir, Aşağı Okçular Köyü, Samandağ
11. Hz. Hızır Aleyhisselam, Dursunlu Beldesi, Antakya
12. Hz. Hızır Aleyhisselam, Dursunlu Beldesi, Antakya
13. Hz. Hıdır Aleyhisselam ve Nebi Yunus, Çekmece Beldesi, Antakya
14. Hz. Hızır Aleyhisselam, Hz. Yunus, Hz. Miktaf, Çekmece Beldesi, Antakya
15. Hz. Hızır Aleyhisselam, Mengüllü Köyü / Koçaran Köyü, Samandağ
16. Hz. Hızır Aleyhisselam, Orhanlı Köyü, Antakya
17. Hz. Hızır Aleyhisselam, Büyükçat Köyü, Samandağ
18. Hz. Hızır Aleyhisselam, Ataköy Köyü, Antakya
19. Hz. Hızır Aleyhisselam, Tomruksuyu Köyü, Samandağ,
20. Hz. Hızır Aleyhisselam, Fidanlık Köyü, Samandağ
21. Hz. Hızır Aleyhisselam, Şih Rislen, Şih Hasan, Kuşalanı Beldesi, Samandağ
22. Hz. Hızır Aleyhisselam, Kuşalanı Beldesi, Samandağ,
23. Seyidna El Hıdır, Nebi Yunus, Melik Cafer Tayyar, Tekebaşı Köyü, Samandağ
24. Hz. Hıdır Aleyhisselam, Deniz Mahallesi, Samandağ,

25. Hz. Hıdır Aleyhisselam, Deniz Mahallesi, Samandağ
26. Hz. Hıdır Aleyhisselam, Kılıçtutan Beldesi, Altınözü
27. Hz. Hıdır Aleyhisselam, Hz. Miktad, Turfanda Köyü, Antakya
28. Hz. Hıdır Aleyhisselam, (on iki makam var), Çatbaşı, Şenköy, Antakya
29. Hz. Hızır Aleyhisselam, Akıllı Köyü, Antakya
30. Hz. Hıdır Aleyhisselam, Güzelburç Beldesi, Antakya,
31. Hz. Hıdır Aleyhisselam, İkinci Beldesi, Antakya,
32. Seyidna El Hıdır, Nebi Yunus, Şih Mustafa, Hz. Miktad, Şih Hasan Davut, Elazı, Antakya,
33. Hz. Hıdır Aleyhisselam ve Nebi Yunus, Üçgedik, Antakya,
34. Seyidna El Hıdır, Karaali Beldesi, Antakya
35. Hz. Hıdır Aleyhisselam, Şih Hasan, Şih Musa, Serinyol, Antakya,
36. Hz. Hıdır Aleyhisselam, Gülsel Mahallesi, Karaağaç, İskenderun
37. Hz. Hızır Aleyhisselam, Gökmeydan Köyü, Arsuz, İskenderun,
38. Hz. Hıdır Aleyhisselam, Gümüşgöze Köyü, Antakya
39. Hz. Hıdır Aleyhisselam, Anayazı Köyü, Antakya
40. Hz. Hızır Aleyhisselam, Üçgedik Köyü, Antakya
41. Hz. Hızır Aleyhisselam, Çekmece Beldesi, Antakya
42. Hz. Hızır Aleyhisselam, Miktat Yemin, Cafer Tayyar, Şih Muhammed Tavail, Muhammed El Arabi, Çekmece Beldesi, Antakya
43. Hz. Hıdır Aleyhisselam, Şih Mehmet Libyde, şih Yusuf Garip, nebi Yahya, Nebi Taha, Cafer Tayyar, Şih Abdurrezak, Sultan Habibi Naccar, Çiğdede Mahallesi, Samandağ
44. Hz. Hıdır Aleyhisselam, Hatunköy, İskenderun
45. Hz. Hıdır Aleyhisselam, Harran Köyü, Reyhanlı
46. Hz. Hızır Aleyhisselam (Hıdır Kayası), Meydan Köyü, Samandağ
47. Kıbtıl May Hıdırıl Hay (Hıdır Suyu), Gözene Köyü, Samandağ
48. Yedi Enbiya (Yedi Zuhur Hıdır), Hıdır Aleyhisselam, Hıdır Teht Sindyani, Şih Muhammed İzhur, Şih Muhammed Elbiydri, Şih Abdurrezak, şih Hasan Meczun Sincari, Şih Muhammed Linguari, + 2, Fidanlı Köyü, Samandağ
49. Yedi Enbiya, (On sekiz Makam Var) Hıdır Aleyhisselam, Cafer Tayyar, Hz. Miktad, Nebi Yunus, Yukarı Döver Köyü, Antakya
50. Yedi Enbiya, Hıdır Aleyhisselam, Cafer Kerim, Cafer Sadık, Cafer İzikir, Nebi Gizrail,

Nebi Yunus, Habibi Naccar, Kuşalanı Köyü, Samandağ

51. Dokuz Enbiya, El Hızır, Nebi Süleyman, Nebi Taha, Habibi Naccar, Miktad Yemin, Cağfer Tayyar, Şıh Ali Sivari, Şıh Abdullah El Miğaviri, şıh Muhammed Libaydri, Tekebaşı Köyü, Samandağ. (Türk, 2010:230-231).

Hızır'ın sayıca birden fazla mekanının bulunması hakkında kaynak şahsımız tarafından aktarılan: “Bize büyükler, Hızır'ın her güne tekabül edecek şekilde bir yılı tamamlayan yani 365 tane makamı olduğunu anlatırdı. Şimdi bazılarının yerini biz bile bilmiyoruz.” (KK.41) bu inanışa göre Hızır'ın Hatay'da daha bilinmeyen makamları olduğu anlaşılmaktadır.

Hatay'da Hızır türbeleri kutsallaştırılmış birer tapınma mekânı olarak kullanılmaktadır. Bu türbelerde Şıhlar (Şeyh) yönetiminde birtakım ritüeller (toplu namaz) yapılmakta, dualar okunmakta, çok sayıda inanç ve uygulama yerine getirilmektedir. Bayram ve adaklar töreni yapan kişinin evinde türbelerde ve özellikle de Hızır Türbelerinde yapılmaktadır. Böylece inanç, belirli zaman dilimlerinde, kurbanı ve belli ritüelleri içeren bir tapınma niteliğine bürünmüştür. Çok sayıda Hızır türbesinin varlığı, bu mekânlarda çeşitli ritüeller eşliğinde törenlerin yapılması, Hızır hakkında çok sayıda söylencenin anlatılması ve Hıdırellez kutlamalarının yapılması, Nusayrilerde Hızır'a olan inancın bir kült niteliğine büründüğünü göstermektedir. (Türk, 2010:232).

Hatay'da bulunan Aleviler tarafından sıkça ziyaret edilen Hızır türbeleri onlar için bayram merasimlerini gerçekleştirdikleri, adak kurbanlarını kestikleri, toplu namazlarını kıldıkları kısacası ibadetlerini yerine getirdikleri mekanlar olarak kabul edilir. Saha araştırması sırasında edindiğimiz bu bilgiler birçok kaynak şahıs tarafından bu şekilde ifade edilmiştir. (KK.41) (KK.42) (KK.52) (KK.53) (KK.54) (KK.71) (KK.79) (KK.80)

Hatay'da yer alan Hızır türbelerinde her makamın Hızır'ın uğradığı, keramet gösterdiği yerler olması bakımından ayrı anlatmaları vardır. İlgili türbeler hakkındaki anlatmalara ikinci bölümde yer verilmiştir. Yine kaynak şahıslardan edindiğimiz bilgiler doğrultusunda Hızır'ın onlar için büyük bir önem ve değere sahip olduğunu ifade ederler. Bir görüşmemizde; türbeye gelen ziyaretçi Hızır'a ait makama geldiğinde içinin huzur dolduğunu, o atmosfere geldiğinde sıkıntısının geçtiğini söylemiştir. (KK.35) Bir başka görüşmemizde ise; ziyaretçi Hızır'ın ayak bastığı, elini sürdüğü her yerin yeşil olduğunu yeşillendiğini rivayet etmiştir. (KK.1) Bu bakımdan Hızır'a ait makamlar yöre halkının rahatlayabileceği ve huzur bulacağı yerler arasında sayılmaktadır.

Yöre halkı özellikle Arap Nusayriler, günlük hayatlarında Hızır'ı ağızlarından hiç düşürmezler. Her başları sıkıştığında, her dara düştüklerinde Hızır'ı anacak sözler söylemektedirler. Saha araştırmamız sırasında kaynak şahıslarla yaptığımız görüşmelerde ziyaretçiler tarafından Hızır'a yönelik bazı dua niteliğinde cümleler kullanıldığı dikkat çekmiştir. Bunlar: “Ya Hızır”, “Ya Allah ya seydi ya Hızır”, “Allah yırzıkna mın radek inşallah seyyidna il Hızır” (Anlamı: Allah bizi senin rızandan nasiplendirsın inşallah ey Hızır Aleyhisselam.), “Hızır seninle olsun”, “Yetiş ya Hızır” vb. gibi ifadeleri kullanarak Hızır'a seslenirler ve onun yardımlarına koşacağına inanırlar. Birçok insan darda kaldığında Hızır'ın yardıma geleceğine inanır. (KK.18) (KK.20) (KK.21) (KK.53) (KK.54) (KK.71) Bu inanç etrafında yaşanıldığı rivayet edilen birçok anlatmaya çalışmamızın ikinci bölümünde ilgili türbe başlığının altında yer verilmiştir.

3. AĞAÇ KÜLTÜ

Yeryüzünde en yaygın kültürlerden biri olan ağaç kültü, insanlık geçmişinin en eski zamanlarından beri kendini göstermektedir. Ağaç bizzat şekliyle çok ilgi çekici olarak görünür. Yerin dibine dalan kökleri, göğe doğru dik bir tarzda yükselen gövdesi ve gökyüzüne dağılan dal, budak ve yapraklarıyla olduğu kadar, mevsimden mevsime kendisini yenilemesi ve daha birçok özelliğiyle ilkel insanın bazı dini görüşlere sahip olmasına kaynak teşkil etmiştir. (Eliade 1973'ten, akt. Ocak, 2005:129). Bununla birlikte ağaç, daima hayatın ve ebediliğin de timsali olarak benimsenmiştir. Eliade, diğer kültürlerde olduğu gibi ağaç kültüründe de ağacın maddi varlığının değil, özelliklerinin ve temsil ettiği gücün kült konusu olduğunu ayrıca belirtmiştir. (Eliade, 2018:231).

Varlığın başlangıcı ve devamında önemli bir yere sahip olan ağaç, kişi oğlunun düşünüş ve inanış dünyasında “türeyiş”, “beslenme”, “Tanrı ile irtibat kurma”, “cennete ulaşma”, “şifa”, “dilek” vs. aracı rolünü üstlenmiş ve ağacı “tanrısal” bir varlık olarak kabul eden insanlık, onu neredeyse bütün inanma ve pratiklerinde ana eksene oturtmuştur. Ağaç dünya kültüründe “yağmur yağdırma”, “güneşi açtırma”, “sürüleri ve sığırları çoğaltma”, “kadınları kolayca doğurtma” gücüne sahip “canlı bir varlık olarak düşünülmüştür. (Frazer, 1991'den akt. Ergün, 2004:17).

Hayatı,ölümsüzlüğü, bilgeliği, gençliği, üç katmandan (yer altı, yer üstü ve gökyüzü) oluşan alemleri birbirine bağlamayı ifade eden “kozmetik” ağaç, bütün bu özellikleriyle Türk inanış ve düşünüş sisteminde yer etmiştir. (Ergün, 2004:17). Ağaç kültü ve kalıntıları hemen hemen her kıtayı sarmış ve bütün toplumlarda kendini göstermiştir. Masallar, efsaneler, destanlar bu

kültün izleriyle doludur. (Tanyu, 1975:129). Kozmik ağaç diğer bilinen adıyla da hayat ağacı Türk inanışlarında bahsedilen; dokuz ayrı ağaçtan dokuz ayrı insanın türemesi ve bu dokuz ayrı kişiden dokuz ayrı boyun meydana gelme hikayesi bizlere yaradılışa dair ağacın önemli bir konumda olduğunu ifade etmektedir. (İnan, 2013:15-16). Türk boylarından olan Hunlar'dan bu yana da ağacın kutsallık kazanması görülen bir olgudur. Ağaca kurban adanması da bu kutsallığa atıf mahiyetindedir. (Bayat, 2021:174).

Yine Türk mitolojisi içinde bakacak olduğumuzda, hem ana hem de ata rolünü üstlenen ağaçlarla ilgili bir çok anlatıya rastlanır. Örneğin; Oğuz Kağan'ın Dağ, Deniz ve Gök adlı oğulları bir ağaç kovuğunda bulduğu ikinci karısından değildir. Manas Destanı'nda ve Yakut kadınları arasında ise; “çocuk veren elma ağacı motifi” dikkat çekicidir. Ayrıca Türk mitolojisinde boy ve aile ağacı, evi ve aileyi koruyan ağaç ruhu inanışlarına da rastlanmaktadır. (Ögel, 2002:423-425). Roux, İslam öncesi Türkler'deki ağaç kültürünün ilk ortaya çıkış bölgesi olarak Ötüken'in dağlık arazisini işaret etmektedir. (Roux, akt. Ocak, 2005:130). Göktürk devletinin merkezinin Ötüken yış, dolayısıyla ormanlık bölge olması, kutsanmış vatan sembolü ağacın kutsal merkezde yerleşmesi ve ata ruhlarının makamı olması inancıyla doğru orantılıdır. Bu inancın temelinde, ağacın üretmeyle ilgili hayatın kaynağı olması yatmaktadır. (Bayat, 2021:179).

Türk yaşamında ağaç, Anayurt'tan Anadolu'ya gelen atalarımız tarafından, her yerleşim alanına yayılmış ve hala varlığını devam ettirmektedir. (Kalafat, 1990:47). Anadolu sahası, ağaç kültürünün Müslüman Türklerdeki en ilgi çekici örneklerinin ortaya çıktığı yerlerden biri olarak görülmektedir. Bu kültürün sünni kesimde olmakla birlikte daha çok Alevi zümrelerde yer bulduğu söylenebilir. (Şapolyo, akt. Ocak, 1983:89). Alevi toplumunun ulu ağaçları kutsal kabul ederek, hürmetle tazim ettikleri ve bu gibi ağaçlara ziyaretlerde bulundukları bilinmektedir. Özellikle Tahtacılar ve Yörüklerde kutsal ağaçla ilgili inanışların yaygın bir şekilde var olduğu görülmektedir. (Bayat, 2021:175). Yazılı edebiyata göz atıldığında ise; ağaç kültürünün de İslami bir kılığa bürünmüş olduğu görülür. Hz. Musa'nın asası, Kabe'nin eşiği, Tuba ağacı ve Hz. Muhammed'in altında biat aldığı Rıdvan ağacı İslami gelenekteki birtakım öğeler bu konuda dikkat çekmektedir. Pir Sultan Abdal'ın şu dizeleri iyi bir örnek teşkil etmektedir:

Öt benim sarı tanburam
Senin aslın ağaçtandır
Ağaç dersem gönülleme

Kırmızı gül ağaçtandır

Ali Fatma'nın yarı

Ali çekti Zülfikar'ı

Düldül atının eğeri

O da yine ağaçtandır (Gölpınarlı-Boratav, akt. Ocak, 1983:90).

Ağaçların kutsal olarak kabul edilmesi ve kutsala zarar verebilecek her şeye karşı yasak konulmasının sebebi Türklerin ata-baba ruhlarının iktidar ve kuvvetlerine göre büyük su kenarlarında, yüksek dağlarda, sık ormanlıklar ile gölgesi bol olan ağaç altlarında ikamet ettiğine inanmalarıdır. (Bayat, 2021:175-176).

Yıllar içinde Orta Asya'dan Anadolu'ya kadar görülen bu kültün, tespit edildiği her yerde “ağaç- evliya” ilişkisine rastlanması dikkat çekici bir öneme sahiptir. Bu ağaçların başında ayin yapmak, ağaç dallarına dilek çaputları asmak yaygın pratikler olarak varlığını sürdürmektedir. Ağaçlardan yağmur, çabuk evlenme ve hastalıkların sağaltımı gibi nedenlerle medet umulmaktadır. (Ocak, 2005:138). Ağaç üzerine uygulanan bu gibi pratikler ve inanmalar da ağaç kültü içine alınabilir. Ağaç kültü ilkel toplulukların orman ürünleriyle avcılıkla geçindikleri dönemin kalıntısıdır. (Artun, 2017:30).

Ahmet Yaşar Ocak, “ağaç ve evliya” arasındaki ilişkiyi şu şekilde sınıflandırarak açıklamıştır:

- 1) Bazı ağaçların sırf türbe yanında bulunmaları sebebiyle zamanla halk nazarında kutsiyet kazandıkları ve böylece kült konusu olmaları.
- 2) Ağacın yanındaki mezar, eskiden beri takdis olunan ağaç sebebiyle kutsiyet kazanarak zamanla bir türbe hüviyetine girebilir. Oysa başlangıçta alelade bir mezardır ve ağacın kutsiyetinden faydalanılmak düşüncesiyle oraya yapılmıştır.
- 3) Bazı ağaçların, yanında hiç türbe olmadığı halde bir evliya gibi adlandırılması; ya orada eskiden beri bir türbe bulunduğuna, ya da ağacın evliya olarak şah ıslandırıldığına hükmeder. (Ocak, 2005:139).

Ağaç kültürüne dayanan emareler Hatay'ın türbe yerlerinde de göze çarpmaktadır. Yukarıda bahsi geçen tüm bilgiler ışığında Hatay'da yer alan türbelerdeki ağaç kültürüne dayalı inanış ve uygulamaların birkaçına örnek verecek olduğumuzda; ilk olarak dikkatimizi Musa Ağacı çekmektedir. Bu ağaç, Hz. Musa'nın asasının dönüşümüyle meydana gelmiş bir çınar ağacıdır. Yöre halkı tarafından hala ziyaret edilmekte olup uzun yıllardır süre gelmiş yaşlı

çınarın geniş kovuğu içine insanların girerek dilek diledikleri kutsal ağaçlar arasındadır. Bu ağacı A.Y. Ocak'ın sınıflandırmasının üçüncü maddesiyle ilişkilendirebiliriz. Çünkü ağaç yanında bir mezar bulunmaz. Yalnızca ağacın kendisi kutsal olarak kabul edilir.

Şeyh Derviş Türbesinin bahçesinde bulunan Palamut ağacı velinin hikmetiyle bir kutsallık kazanarak, çocuğu olmayan kadınların dilek dileyip, çaput bağlayarak adaklar adağı bir ağaç olmanın yanında aynı zamanda siğil hastalığı olan ziyaretçilerin sağaltma görevinde olduğuna inandıkları meyvesinden yararlandıkları da görülmektedir. Sabahın erken saatlerinde gelen hasta ziyaretçi palamut meyvesinden koparır ve ağaca sırtını dönerek ardına bakmadan oradan uzaklaşır. Bu uygulamayla hastalığının geçeceğine, ağaç vesilesiyle şifa bulacağı inancı hakimdir. Yine Şeyh Hasan Sincari Türbesi içinde yer alan ağacın gövdesinden çıkan sıvı sayesinde insanların şifa bulacağı inancı yaygındır.

Hıdır Zeytuni Türbesi aslında zeytin ağacının varlığıyla bir türbe kimliği kazanmıştır. Önceleri yalnızca zeytin ağacının varlığıyla keramet buldukları rivayet eden insanlar ağacın üzerine ışık inmesiyle (nur inmesi) kutsallığını korumak adına bir mezar yaptırıp ağacın gövdesini çevreleyip kapatmışlardır. Bu zeytin ağacı insanların hastalıklarına çare, çocuğu olmayanlara çocuk sahibi olma kerametini göstermesiyle halk arasında sık ziyaret edilen yerlerden biridir.

Hızır, Şeyh Hasan, Şeyh Musa, Şeyh Yusuf El Hekim Türbesinin bahçesinde bir incir ağacı yer alır. Bu ağacın meyvesinden bir karışım elde edilir. Bu da hastalığı olan insanın iyileşmesine vesile olduğu inancı vardır. Ya da yine o meyveden ciltte yaşanan belli hastalıklarda suyundan damlatılır. Türbe bahçesinde olduğu için velinin kerametini alan ağaç sağaltım yöntemiyle insanlara deva olabilmektedir. El Arabi Türbesinde yer alan zeytin ağacına kismetlerin açılması, çocuk olması için ve çeşitli dilek ve isteklerin kabul olması amacıyla çaput bağlandığı saha araştırmamız içerisinde gözlemlenmiştir.

Hatay çevresinde bulunan; Çınar, Zeytin, Reyhan, Dardağan, Alıç ve İncir gibi ağaçlara kutsallık atfedildiği gözlemlenmiştir. İnsanlar bu ağaçların olduğu yerlere gelerek dilek ve dua da bulunurlar. Aynı zamanda ağaca çaput bağlama ritüelini gerçekleştirirler. Bunun yanında hastalık sağaltım yöntemlerinden biri olarak da görülmektedir. Kutsal olan bu ağaçlara zarar verilmesi ve kesilmesi yasak olarak belirtilmiş olup aksini yapan kişilerin cezasını bulacağı yöre halkı tarafından rivayet edilir.

4. SU KÜLTÜ

Eski Türk yazıtlarında Iduk Yer-Sub olarak geçen koruyucu ruhların başında yer ile beraber su kültürünün de geldiği görülür (Bayat, 2021:243). Göktürk imparatorluğu devrinde yer-su ruhlarının önemi Orhun Kitabelerinde anlaşılmaktadır. Göktürklerin mukaddes yer-su-ıduk yer-sub kavramıyla hem koruyucu iyeleri hem de yaşadıkları mekanı ifade ettikleri görülür. “Eçümüz apamız tutmuş yer-sub” (atalarımızın idare ettiği yer-su) cümlesi ile ifade ettikleri yer-su, yaşanılan coğrafyadır. Zamanla kült haline gelen yer su ruhları Göktürklerin kaderini tayin etmiştir. Türk boylarındaki dağ,su, ağaç, orman, kaya kültürleri çok eski Türk kitabelerinde yer-sub adıyla anılır (İnan, 2013:49).

Bozkır kültürünün temelinde oluşan eski Türklerin dini inançlarını, tabiat kuvvetlerine inanma, atalar kültü ve Gök Tanrı inancı olarak başlıklara ayırabiliriz. Eski Türk dini bünyesinde tabiat kuvvetlerine olan inanç, özel bir yer edinmiştir. Bu konudaki en önemli bulguları barındıran Orhun Yazıtlarında Türkler, yer, su, ağaç, orman gibi coğrafi özelliklerden kutsallık atfederek bahsetmişlerdir (Kafesoğlu, 2017:106; Ergin, 2017:69).

Türkler yaşadıkları alanlarda geniş coğrafyalara yayılarak birçok toplumla münasebette bulunarak hem kendileri başkalarını etkilemiş hem de kendileri etkilenmiştir. Bununla birlikte asla kendi öz inançlarında olan motifleri kaybetmeyip yaşatmışlardır. Bunun açıklaması Gök Tanrı inancının Türklerde bir arketip özelliği taşımasıdır. Böylece Eski Türk dini farklı dinler altında bile kuşaklar boyunca yaşama şansı elde etmiş, karşılaştığı din ve kültürlerin unsurlarını bu arketip üzerine yerleştirerek geliştirmiştir (Zeren, 2015:137). Zira eski Türklerde bütün inanç ritüellerinin Gök Tanrı inancı çerçevesinde şekillendiği söylenebilir. Genellikle Şamanizm adıyla geçse de eskiden beri hiçbir topluluğun inancına benzemeyen bu inanç sisteminde en yüksek varlık, inancın merkezi ve tam iktidar sahibi olan Tengri’dir (Kafesoğlu, 2011:295). Bugünkü anlamıyla “su” şekilsel anlamını Göktürkler çağında edinmeye başlamışsa da saygı duyulan bir öge (kült) olarak kullanılması, kaynaklara dayanarak İskitlere kadar uzanmaktadır. (Uçar, 2020:27).

Türklerde suya yönelik inanışlar, Çin kaynaklarından İslam kaynaklarına kadar da birçok eserde karşımıza çıkmaktadır. Çin kaynaklarına göre Hunlar, yılın belirli bir gününde toplanıp atalarına, Yer-su ruhlarına ve Gök Tanrı’ya kurban sunarlardı. Hunlardan sonra Orta Asya’da kurulan Türk Devletleri’nin de Yer-Su’ya, Gök Tanrı’ya güneşe ve aya kurban sunduklarını Çin kaynakları belirtir (İnan, 2018:19; Esin, 1978:87).

Türklere göre her doğal unsurun “izi/iye” adını verdikleri bir göstergesi vardı ve bu gösterge aynı zamanda koruyucu ruh olarak görülüyordu. Bu bağlamda her suyun bir iyisi olduğuna inanılırdı. Kadim ve kutsal bir varlık olan suyu, bolluk bereket, kuvvet sembolü olarak gördükleri gibi aynı zamanda kahredici, yok edici veya koruyucu bir varlık olarak da sayarlardı. Bütün tabiat unsurları içerisinde bir ruh barındırırdı ve bunlar hissetmek, duymak, iyilik veya kötülük yapmak gibi kişiye ait özelliklere sahipti. Aslında bu özellikler doğrudan tabiat unsurlarına ait olmayıp onların içindeki ruhlar için geçerliydi. Bu nedenle eski Türkler, bu varlıkların doğrudan kendilerini değil içlerindeki ruhları ve ruhların barındırdığı gizli güçleri kutsamışlar, buna karşı saygı, minnet, korku karışımı bir duygu beslemişlerdir. Suya atfedilen anlamların temelinde de bu duygular yatar (Türkyılmaz, 2013:86).

Kaynaklardan edinilen bilgilere göre “Yer-su” yun çeşitli özelliklere ve görevlere sahip olduğunu görürüz. Bunlardan ilki kurtarıcı- yardımcı görevinde olmasıdır. Türk toplumu tarafından herhangi bir mücadeleye ya da savaşa girişmeden önce yer-suyun insanlara yardım edip onları kurtaran bir unsur olduğu görülür. (Uçar, 2020:31). Bir diğer özelliği ise yaratma görevinde olmasıdır. Su kültü, yaradılış mitlerinde yaratma eyleminin daima önemli bir ögesi olmuştur. Evrenin yaratılışı ile ilgili muhtelif din ve kültürlerde birbirine benzeyen anlatımlarda evrenin temel unsuru, diğer yapılarında menşei olarak su öne çıkmaktadır. Suyu evrenin yaratılışından önce var olan ezeli bir unsur olarak gören anlayışlar söz konusudur. Bu durum Türklere ait yaradılış mitlerinde de mevcuttur (Ulutürk, 2009:1).

Dinler tarihinde su, genellikle doğumu ve yeniden doğuşu sağlayan güç olarak kabul edilmektedir (Ulutürk, 2009:1). Türklerin destan ve masalları içinde yer alan doğumla ilgili farklı motiflere rastlanmıştır. Bu motiflerden biri de su kültürüyle ilgilidir. Eski Türklerde çocuksuz kadınlar, kurumuş ırmaklara süci/şarap çalmak suretiyle o ırmakların iyelerini memnun etmeye çalışır, onların yardımıyla çocuk sahibi olacaklarına inanırlardı. (Akman, 2002:5) Kırgızlara ait Manas Destanı’nda geçen; Yakup Han, karısının kısırlığından şikâyet ederek şöyle diyor: “Bu Çırıçıyı (yani kadını) alalı on dört yıl oldu. Bir çocuk koklayamadım, öpemedim. Bu hatun mezarlı yerleri ziyaret etmiyor; elmalı yerlerde yuvarlanmıyor, kutlu pınarlar yanında gecelemiyor!” (Radloff, 1995’ten akt. Ögel, 2002: 330).

Suyun bir diğer özelliği de cezalandırma olmuştur. Hükümdarlık da sağlık gibi suyun erdemlerine bağlı bir kuvvettir. Suyun bünyesinde bulunan ve kahramanlara aktarılan güç olup aynı zamanda Tanrı tarafından verilen kut, yeri geldiği zaman bu gücü kişinin aleyhine de kullanmaktadır (Eliade, 2003:215). Bilge Kağan Yazıtının doğu yüzünün 35. satırında geçen “... kişi besleyip doyurmuş yiğit hakanına ihanet etti. (Bu hareketi) yukarıdaki Tanrı,

(aşağıdaki) kutsal Yer ve Su (ruhları ile) amcam hakanın ruhu tasvip etmedi hiç şüphesiz” şeklindeki cümleler, Göktürklerin hakana veya devlete karşı olumsuz davranışların Yer-sular tarafından da bilindiğini ve bunu onaylamadıklarını ifade eder (Tekin, 2014:63; Erkoç, 2020:78).

Anadolu’nun birçok yerinde su kültü, başlı başına veya kutsal olarak görülen ağaç, toprak, taş, dağ, tepe, dede, veli, şehit, baba mezarları ile bir bütünlük içinde bulunmaktadır. Kutsal olarak görülen su kültü, genellikle dilek dileme maksadıyla kullanılsa da şifa verme özelliği de yaygındır. Halk arasında bu gibi suların oluşturduğu kaynaklardan nehirler, ırmaklar ve dereler hakkında çeşitli inanışlar ve menkıbeler anlatıldığı görülmektedir (Oymak, 2010:44).

Suyun vazifelerinden olan biri diğer özelliği hastalıkları tedavideki rolüdür. Halk arasında kaplıca, ılıca gibi isimler verilen sıcak ve soğuk su kaynaklarından, kaplıca tedavisinden faydalanılması, hijyenik kurallara önem veren birçok hamam ve havuzlar inşa ettiren Eski Roma dönemine hatta Asklopionlardaki tedavinin bir parçası olduğu için Eski Yunan mitolojik dönemine kadar uzanmaktadır. Yer altı sıcak maden sularının, temizlik amacından ziyade sağlık ve tedavi gerekçesiyle kullanımı da olmuştur (Özer, 1989:204-207; Akman, 2002:7). Şifalı sulardan solunum yolları hastalıkları, romatizmal hastalıklar, böbrek ve idrar yolu hastalıkları, kadın hastalıkları, cilt hastalıklarında, banyo, gargara, buğulama uygulamasıyla ve içerek faydalandığı görülebilmektedir (Ergün, 1987:29; Akman, 2002:7). Bir de şifalı alınmasından ziyade dini tesirinden dolayı önemli bir mevki işgal eden sular vardır. Zemzem suyu gibi anlayışıyla bu sular daha çok bir evliya türbesi etrafında veya halkın kutsal kabul ettiği adak yerlerinde bulunur (Akman, 2002:7).

Hatay’da yer alan türbeler arasında Şeyh İbrahim Kaddis Türbesi’nde bulunan çeşmedeki akan suyun deri hastalıklarına iyi geleceği inancı yaygındır. İnsanlar bu suyun yalnızca haftanın belirli bir gününde özellikle de çarşamba günleri şifa verdiği inancındadır. O günlerde hasta kimseler türbeye gelerek bu suyu deri hastalığı olan yerlerine sürerek şifa bulduklarını rivayet ederler. Yine Hz. Hıdır, Şeyh Hasan, Şeyh Musa, Şeyh Yusuf El Hekim Türbesi’nin bahçesinde yer alan kuyudan çıkan suyun insanların hastalıklarını sağaltmada kullanıldığı yaygın inanışlar arasındadır. Saha çalışmamız sırasında edindiğimiz bilgiler doğrultusunda kimilerinin bu su altında yıkanarak faydalandıkları, kimilerinin suyu direkt içerek, kimilerinin ise o suyla birlikte bir karışım elde ederek ağrıyan yerlerine sürerek şifalandıkları hakkında hikayeler mevcuttur. İkinci bölümde bu gibi anlatmalar ilgili türbenin alt başlığında yer almaktadır.

Ayrıca Şeyh Hasan Sincari Türbesinin yakınında bulunan kükürtlü suyun özellikle deri hastalığı olan kimselere iyi geldiği gerekçesiyle sudan yararlandıkları bilgisi edinilmiştir. Bu suyun aynı zamanda kuduz hastalığı gibi kaşıntı rahatsızlıklarına iyi geldiği de rivayetler arasındadır. Özellikle sabah erken saatlerde gelerek sudan şifa amaçlı yararlanılır. Bunun yanında bazı türbelerde kalbi temiz, kalpten inanan kimselere belirli zamanlarda şahsa özgü olarak suyun çıktığı inancı görülmektedir. Bu türbeler arasında Şeyh Yusuf El Hekim Türbesi, Habib-i Neccar Türbesi, Hz. Hızır Türbesi yer almaktadır.

Folklor düşüncesinde ab-ı hayat ve ölüm suyu olarak ikilik gösteren su kültü, mitolojik dünya modelinde kozmogonik ve eskatolojik mitlerin yansıması şeklindedir. Suyun ilk madde olması da hayatla ölümü birleştirmesinde görülmektedir. Halk anlatılarında geçen suyun ölen kahramanı diriltmesi başlangıçta suyun hayat verici gücünün olduğu inancının folklor düşüncesine dönüşmüş bir varyantıdır (Bayat, 2021: 243-244). Bu bağlamda Hatay'da bulunan ziyaret yerlerinden Hz. Musa Ağacının bulunduğu yerde akan Ab-ı Hayat çeşmesi halkın suyundan faydalandığı bir diğer mekanlar arasındadır. Ziyaretçiler bu suyun ölümsüzlüğe bir adım yaklaştıracığına olan inançları yanında genç kalacakları düşüncesiyle de bu sudan içmektedirler. Aynı zamanda Hz. Musa'nın bu sudan içmesi sebebiyle de şifa bulacaklarına olan inançlarıyla sudan faydalandıkları gözlemlenmiştir.

Yöre halkı tarafından uygulanan inançlar çerçevesinde su kültürüyle ilgili genel olarak değerlendirme yapacak olduğumuzda; halkın çoğunlukla şifa bulmak maksatlı kutsal olduğuna inandıkları sudan faydalandıkları görülür. Bu da bizlere suyun sağaltıcı etkisiyle şifalı yönünü belirtmektedir.

5. DAĞ/TEPE KÜLTÜ

Eski Türk mitolojik inanç sisteminde önemli bir yer tutan dağ; orman, dere ve ağaç gibi mitolojik yer ana kompleksine girmekle beraber zamanla iye kategorisi bağlamında değer kazanmıştır. Doğada her bir nesnenin iyesinin bulunması ve onların her birinin farklı özelliklerinin olması dağ kültüründe de görülür. Nitekim dağlar yalnız kendi iyelerinin değil, aynı zamanda diğer ruhların da barındığı yerlerdir. Bu sebeple dağ kültürü, Türk mitolojisinde ritüellerin yapıldığı ıduk (kutsal) mekanlar olarak bilinirler (Bayat, 2021:218).

Dağlar yüksek oluşlarından ötürü, yeryüzünde Gök Tanrı'ya en yakın yer olarak düşünülmüş olmasından Türkler tarafından kutsal birer varlık olarak görülmüşlerdir. Eski Türklerin dağları canlı birer varlık gibi gördükleri ve ilahi bir güç gibi algıladıkları Türk destan ve efsanelerinden anlaşılmıştır. Türkler Anadolu'ya yerleştikten sonra, eski inançların etkisiyle

efsane, masal, halk hikayesi, atasözü gibi anonim eserlerde dağ motifine yer verilmiştir (Albayrak, 2004:111).

Dağlar ve tepeler tarihin bilinen en eski devirlerinden beri, yükseklikleri, gökyüzüne yakınlıkları dolayısıyla insanların gözünde ululuk, yücelik ve ilahilik sembolü kabul edilmiştir. Yunanlıların Olimpos'u, Eski Türklerin Ötüken'i, İslam ülkeleri mitolojilerinin vazgeçilmez Kafdağı, akla gelen ilk örnekler arasındadır (Ocak, 2005:114). Dağlar yalnızca içinde var olduğuna inanılan kuvvetli ruhtan dolayı kutlu sayılmamış, büyüklüğüyle yer altı ve yer üstü unsurlarını birleştiren mitolojik bir varlık olarak da algılanmıştır. Dünyanın var oluşuna dair anlatmalarda geçen evren, gök, yer ve yer altı (tanrılar, insanlar ve ölümler) birleşir. Bunları bir araya getiren merkez konumdaki dağ, ağaç, sarmaşık, merdiven birer temel direk, merkez ve kökenin simgesi olarak kutsallaşmaktadır (Eliade, 1992'den akt. Kaya, 2001:203).

Şamanlar duaları arasında dağlardan söz ederler. Bu dualar arasında dağın ruhu ile bir varlık olarak görüldüğünü ayırt etmek mümkün değildir. Bazı dağlar da belirli kabilelerin tözü sayılırlar. Moğolların dağları inanç sistemlerinin önemli bir parçası olarak gördükleri bilinmektedir. Örneğin Cengiz Han: "Haldun Burkhan'ın yardımıyla bir kırlangıcın hayatı gibi hayatım kurtuldu. Burkhan Haldun'a her sabah tapmalıyım, bunu neslim ve neslimin nesli böyle bilsin." Bu sözlerle kuşağını boyununa, külahını da koynuna asarak güneşe dönmüş ve eliyle göğsüne vurarak güneşe karşı dokuz kez diz çökerek tövbe ve istğfar etmiştir. (Temir, 2009:103; İnan, 2013:32) Yapılan araştırmalarda dağ ve tepe kültürünün Altaylılarda da varolduğu ortaya çıkmıştır. Altaylılar her dağın ayrı ruhu olduğuna inanmışlar. Onlara göre dağ ruhları insanlara hem iyilik hem de kötülük yapabilecek potansiyeldeydiler. (İnan, 2013:74).

Orta Asya'da eski Türklerin yaşadıkları bölgelerde de dağ kültürüne rastlanılmıştır. Buradaki dağların çoğu Türkçe, "büyük ata", "büyük hakan", anlamlarına gelen Han Tanrı, Buztağ Ata, Bayın Ula vb. adları taşımaktadır. Yaşadıkları 12. Yy'da Göktürkler olmak üzere bütün Türk boyları Ötüken adındaki ormanlı dağı kutsal saymaktadır. (İnan, 2013:74). Dede Korkut hikayelerinde de dağ motifinin önemli bir yeri olduğu görülmektedir. Hatta ki halk hikayelerinde geçen dağın önemi günümüze değin ulaşmıştır: "Kerem Aslı'ya kavuşmak için Elecevez Dağı'na seslenir; Ferhat Şirin için dağı deler; Hurşi Karadağ'a götürülen sevgilisine kavuşmak için yüce dağları geçer." Masallarda da önemli bir motif olarak geçen dağ "Kafdağı" dır (Albayrak, 2004:111-114).

Anadolu'da özellikle Bektaşî ve Alevî toplumlarda dağ kültürüyle ilgili örneklerle sıkça rastlanır. Orta Asya'da olduğu gibi Alevîler de bu dağlara esrar dolu yerler ve kutsal mekanlar

olarak bakmaktadır. Eski Türklerde görülen dağ ve tepe kültüyle ilgili motifler, sadece Bektaşî menkıbelerinde değil İslami devirde kaleme alınan önemli metinlerde de vardır. Örneğin Dede Korkut anlatmalarında kahramanlar sıkıştıklarında canlı birine seslenirmişçesine dağlara seslenmişlerdir. Aşık Kerem, Aşık Garip vb. halk destanlarında, dağlara hitap eden seslenişler vardır. Köroğlu sefere çıkacağında dağ başına bakar ya da geçit vermeyen bir dağ olursa tepedeki evliyaya yalvarır; dağ ancak o zaman yol verirdi. (Boratav, 1988'den akt. Artun, 2017:28).

İlahi dinler arasında kutsal kitaplara göz atıldığında da dağların önem arz ettiği görülmektedir. Yahudilikte Hz. Musa'nın Allah ile görüştüğü Sina Dağı, Hristiyanlıkta Hz. İsa'nın vaaz verip gecelediği ve aynı yerde çarmıha gerildiği Zeytin Dağı kutsal olarak görülmektedir (Tanyu, 1973:9-15).

Dağlar, bu söylenen özellikleri dışında; buralarda ruhlar, periler ve devler bulunması, kuvvet, kudret ve bir mana gücü ihtiva etmesi bir velinin orada yaşamış ve oraya gömülmüş olması, Tanrının yaratıcı gücünün alameti sayılması, tapınak, manastır ve mabetlerin buralara yapılması, şimşek ve yağmur bulutlarının bilhassa buralarda belirlemesi sebebiyle yağmur duaları ve ayinlerin buralarda yapılması gibi sebeplerle de insanların dikkatini çeken mekanlar olmuştur (Tanyu, 1973:75-77; Baş, 2013:169).

İnsanlar dağların en yüksek tepelerine gelerek dua etmeleri Tanrıya daha yakın olma düşüncesi ve dualarının kabul edileceği inancından gelmektedir. Bu yüksek mevkilerde dua edildiği vakit, tanrının duaları daha iyi işiteceğine inanılmaktadır (Roux, 2021:124).

Hatay'da yer alan türbe mekanları incelenecek olduğunda yüksek bir tepede ve dağ yamacında kurulan türbeler arasında başata Habib-i Neccar Türbesi gelmektedir. Habib-i Neccar anlatmasında geçen hikâyenin sonunda Habib-i Neccar'ın o dönemde yaşayan insanlığı hak dinine davet etmesi sonucu halk tarafından kovalanarak bu dağa kadar tırmandığı ve sonunda burada can vererek şehit edilmesi rivayet edilmektedir. Söylentilere göre bedeninin dağın tepesinde bulunan türbede olduğu kafasının ise dağdan aşağı yuvarlanarak aşağı kadar geldiği anlatılmaktadır. Hatta ki bu sebeple dağa halk arasında "Habib-i Neccar Dağı" denilmektedir. İnsanlar buraya gelerek dua ve niyazda bulunarak, adak adamaktadırlar.

El Arabi Türbesi yine yüksek bir dağın tepesinde St. Simon dağında yer almaktadır. Bu dağda aynı zamanda bir manastır da bulunur. El Arabi anlatmasında geçen manastır aslında burasıdır. El Arabi, manastırda yer alan tüm insanları Müslüman yaptıktan sonra şu an

türbesinin bulunduğu yere doğru gelerek oradan havalandığı, yok olduğu rivayet edilmektedir. Bu sebeple bu yüksek tepe onun kutsal alanı olarak ziyaret edilmektedir. Ziyaretçiler özel günlerinde, bayramlarda buraya gelerek kurbanlar kesmekte, yemek dağıtmaktadır.

Yüksek tepede yer alan diğer bir türbemiz ise, Şeyh Yusuf Ebu Turhan Türbesi'dir. İkinci mahallesinin en yüksek tepesine konumlanan türbe, Şeyh Yusuf'un yaşadığı dönemde sıkça vakit geçirdiği yer olması, orada keramet göstermiş olması bakımından insanlar tarafından kutsal olarak kabul edilmiş ve ölümüyle birlikte o tepeye türbesi yapılmıştır. Halk şimdilerde bu tepedeki türbeye gelerek Şeyh Yusuf Ebu Turhan'dan hürmetine dilek ve istekte bulunarak şifa dilemektedir.

Musa Dağı da eskiden beri anlatılagelmiş hikayelerle halk arasında kutsal olarak kabul edilmiştir. Rivayet edilen Hz. Hızır ile Hz. Musa'nın yaptıkları yolculuk sırasında durakladıkları yerler kutsal kabul edilerek türbe halini almıştır. Bunlar arasında Samandağ ilçesi taraflarında bulunan Hıdırbey köyünden de geçtikleri hatta burada yeşerip ağaç olan Musa Ağacının oluşması da rivayet edilir. Bu sebeple ikisinin yolculukları esnasında buralardan geçmiş olmaları, ayak basmış olmaları sebebiyle kutsiyet atfedilen dağa halk kendi arasında "Musa Dağı" olarak ad koymuştur.

6. TAŞ/KAYA KÜLTÜ

İnsanların yaşamlarında bir çakıl taşı, bir kaya parçası dinsel saygı görmektedir. Çünkü bir şeyi temsil eden ve canlandıran bir yerden gelmektedir. İnsanlar taş veya kaya parçasını zor durumda kaldığı anda ölümlerini ve kendilerini korumaya yönelik enerji merkezli bir araç olarak kullanmışlardır (Eliade, 2003:222). Eski Türk toplumları ve inançları çerçevesinde yer-sub terimi; dağ, ağaç, ateş ve suyun dışında da kutsallık atfettikleri birtakım taşlar ve kayaların olduğu görülmektedir (Güngör, 2000:163).

Geçmişte yaşamış ve bugün halen yaşamakta olan birçok halk, taşlarla ilgili çeşitli inanmalara ve pratiklere sahiptir. Taşların uğuruna veya uğursuzluğuna; şifa, koruma vb. bazı güçleri olduğuna inanılır. Doğum, ölüm ve yeniden doğum (insanın veya tabiatın yeniden doğumu) ile ilgili inanışların bir kısmı taş kültü ile şekillenmiştir. Örneğin Türk destan kahramanlarından bazıları ellerinde bir taş tutarak doğar; bebek isteyen kadınların taşlarla ilgili çeşitli pratikler yaptığı Türklerin yaşadığı coğrafyada sıklıkla anlatılır; yine bu coğrafyada taşın gücü ile iyileşip yeniden hayata tutunan çocuklardan bahsedilir (Gürsoy Naskali & Koçak, 2017:201). Anadolu, Kafkasya ve Balkanlarda ise çok yaygın olmasa da ölünün ardından taş atıldığı veya mezarın üzerine taş konulduğu görülebilmektedir. (Kalafat, 2009:223).

İslâmiyet öncesi Türk kültüründe taş kültünü özellikle iki durumda sıkça görebiliriz; ilki, yada taşıyla ilgili olarak hava durumu ve taş kültü arasında belirgin bir ilişki şeklindedir. Diğeri ise yol ve yolculukla ilişkili olan taş kültü olarak karşımıza çıkar (Gürsoy Naskali & Koçak, 2017:202). Türklerde taşla ilgili inanışların ilk izlerini büyük Türk tanrısının Türk toplumuna armağan ettiği sihirli “yada” (cada, yat) taşına dayandığı bilinir. Türkler bu taş ile istediği an yağmur, kar, dolu yağdırma; fırtına çıkarma durumuna sahiplerdi. Yada taşı her devirde büyük Türk komutanlarının büyük Türk kamlarının ellerinde bulunmaktadır. Yada taşı ile ilgili ilk bilgilere Çin kaynaklarında rastlanmaktadır. Çin kaynakları dışında İslamî kaynaklarda da “yada” taşı hakkında bilgilerden bahsedilmektedir. (İnan, 1986:160).

Eski Türkler ’de bazı taş ve kayaların kutlu sayıldıklarını görmekteyiz. Örneğin; Uygurların “Kut Dağı” efsanesinde adı geçen kaya sayesinde ülkenin ve halkın felaketten uzak bir hayat sürdüğü anlatılır. Bu eski kültün ise günümüzde Orta Asya’da bütün kuvvetiyle sürdüğü görülmektedir. Yakutlar, Kırgızlar ve Tatarların Altay bölgesindeki büyük kayaları takdis ettikleri, bunlarda birtakım ruhların ve ilahların mevcudiyetine inandıkları tespit edilmiştir. (Ocak, 2005:123-124).

Türklerde taşlarla ilgili inanışlar, kadim dönemlerde atalar kültü ile veya yer su ruhları ile bağlantılı olarak mevcuttu. Müslüman olduktan sonra da bu inanışları tamamen terk etmeyen Türkler, bu inanışlarla İslami unsurları birleştirerek onların devamlılıklarını sağlamıştır. Özellikle İslâmiyet öncesi Türk inanışlarında görülen “iye” kavramı, Anadolu’da taş ve kayaların ruhları, iyeleri şeklinde belli ölçüde görülmeye devam etmiştir (Gürsoy Naskali & Koçak, 2017:203). “Çağırankaya” adlı Rize, Ardeşen efsanesinde görülen yiyecek, giyecekleri olmayan iyi kalpli insanlar, bu büyük taş gelince, kayanın ortasından bir kapı açılır; içeriye giren insanlar istedikleri her şeyi alıp gider. Bu efsanede, kayanın içindeki güçlü ruh, insanlara yiyecek, içecek verecek kadar maddi yardımda bulunur (Gürsoy Naskali & Koçak, 2017:203; Kaya, 2007:97-98).

Anadolu’daki Alevi inancı içinde de şekillenmiş olan taş/kaya kültüyle ilgili tek örnek teşkil eden menkıbe bulunmaktadır. O da Menakıb-ı Hacı Bektaş-ı Veli’dir. Burada anlatılan bir menkıbelerden birinde Hacı Bektaş’ın kayayı uzunca bir müddet yürüttüğünden bahsedilir. Bu kayanın bugün türbenin bulunduğu yere 350m. mesafede gerçekten yürütüldüğüne inanılmaktadır (Ocak, 2005:122; Tanyu, 1976:147). Bununla birlikte birçok yerde “dede taşı” mevcuttur. Bu dede taşının bulunduğu mahaldeki kişiler, “çocukları, hayvanları kaybolduğunda veya çocukları hastalandığında bu taşları ziyaret etmekte, söz konusu taşlara dede benim ... kayboldu, onu buluver, çocuğumu iyileştiriver, diyerek niyaz etmekte (hasta çocuğu) taşın

üzerine oturtmaktadırlar. Yine bazı taşlar ise Alevilikte kutsal sayılan kişiler (özellikle Hz. Ali) ile ilişkilendirilmekte (elinin değdiği vs.) ve bu taşlara niyaz edilip çaput bağlanmaktadır (Gürsoy Naskali & Koçak, 2017:204; Selçuk, 2004:289). Şöyle ki bugün Anadolu’da ve Orta Asya’da Hz. Ali’nin izini taşıyan kaya izleri gösteriyor ki; bu inançlar Eski Türk toplumlarının düşünüş ve inanış şekillerinin bizde ki bir yansımasıdır (Ocak, 2005:127).

Efsanelerde içerisinde sıkça rastladığımız “taş kesilme” motifini de bu kült içinde örnek olarak gösterebiliriz. Bir suç veya günah işleyen kahraman, bir başkası tarafından kendine beddua edilmesi sonucunda taşla dönüşür ya da temiz kalpli bir kahramanın, karşılaştığı bir zorluktan kurtulmak için dua etmesi (dilemesi) ve bu duanın kabul edilmesi sonucu taş kesilme gerçekleşir. Anadolu efsanelerinde düşmandan, aile içi anormal baskılardan veya ciddi zorluktaki bir durumdan korunmak ve kurtulmak için çaresizlik içerisinde dua etme ve ardından taş olma olayına sıklıkla rastlanır. Bunun haricinde anneye veya babaya yapılan saygısızlık, dini emirlere ya da din ulularına karşı gelme, kötü huylara sahip olma vb. sonucu taş kesilme olayı görülen efsaneler de mevcuttur (Gürsoy Naskali & Koçak, 2017:204-250).

Bizim kültürümüz içinde görülen bu taşlar, insanlara fayda sağlayabilecek, faal bir gücünün bulunduğu; insana benzeyen taş şekilli bebeklerin ve genç kızların, insana iyiliğinin dokunacağına inanılmaktadır. Bu taşlara murat ziyaretleri yapılır ve adaklar adanır. Bu tip inanışlara sahip olanlar bu konunun kökenine, niteliklerine, taş kültüne vb. bilgilere sahip olmadıkları için o taşta bir keramet, bir kudret olabileceğine ve bu taşlarda sihirli, mistik ve dini bir yön bulabileceklerine inanır. Bu nedenle, bu taşlara yapılan ziyaretler ve adanan adaklar doğal kabul edilir (Tanyu, 1968:206).

Türk dinler tarihi ve inançları içerisinde Kutlu Kaya, Yada Taşı vb. kutsal taşlar ve ziyaret yerleri, İslam dini içerisinde Hacer-i Esved, Şeytan Taşlama ve Hacer-i Muallâka (Sahre) olarak bilinen yerler önem arz etmektedir. Bununla birlikte H. Tanyu “Türklerde Taşlarla İlgili İnançlar” kitabında Hatay’da önem arz eden iki taşla da değinmiştir. Bunlardan ilki “Yuvarlak Taş”; İskenderun ilçesinde bir kilise içinde bulunmaktadır. Burası yuvarlak taşla niyetlerine bağlı olmakla birlikte Müslüman kesim tarafından da ziyaret edilmektedir. Bir diğer taş ise Dört Yol ilçesinde bulunan Karataş’tır. Bu taşın üzerinde küçük açıklıkta delikler yer alır. İnsanlar çocuklarını bu delikten geçirerek çaput bağlarlar ve hastalıklarının iyileşeceğine inanmaktadırlar (Tanyu, 1968:128).

Hatay’da çoğunlukla her türbe makamı içinde yer alan “sağlık taşı” olarak adlandırılan silindir biçiminde taşlar yer almaktadır. Genellikle silindir biçimli bu taşlar mermerden yapılma

ya da Hatay’a özgü koyu renkli taşlardan değildir. İnsanlar bu taşların o türbe odasında yatmakta olan velinin nurani kerametlerinden faydalandığını ve bu sayede insanların ağrılarına iyi geldiğine inanmaktadır. Bu taşların bulunduğu türbelere örnek verecek olduğumuzda ise başta; Şeyh Yusuf El Hekim Türbesi yer alır. Bu türbeye sıklıkla hastalıktan kurtulmak, şifa bulmak için gelinir. Aynı zamanda bu sağlık taşları da sıkça ziyaretçiler tarafından kullanılmaktadır. Habib-i Neccar Türbesinde, Habib-i Neccar’ın makam odası içinde mezarının başında hep bir taş durduğu insanları o taşı alıp vücutlarına sürerek ağrılarının dindiğini rivayet ederler. Bunun yanında Şeyh Derviş Türbesi, Şeyh Hasan Sincari Türbesi, Hz. Mıkdat Türbesi, Hıdır Karyer Türbesi, El Arabi Türbesi, Şeyh Ali İssuvayre Türbesi, Şeyh Abdurrezzak, Şeyh Abdullah El Mğavri Türbesi, Şeyh Muhammed El Cedduğ Türbesi ve çalışmamızda geçen hemen her türbe buraya eklenebilmektedir.

Şeyh Alel Amud Türbesinde bulunan dik biçimde bulunan taş sütun, insanlar tarafından çocuk sahibi olmak için, çocukların sağlıklı yaşam sürmeleri için, çeşitli dilek ve istekte bulunmaları maksadıyla ziyaret edilen yerler arasındadır. Aynı zamanda bu sütun rivayete göre Şeyh Alel Amud’un yaşadığı dönemde onun hayat biçimi olarak yalnızca tasavvufi ilimle ilgilenebilmek maksadıyla yaşam biçimi olarak sürdürdüğü “bir sütun üzerinde yaşamak” anlayışını da yansıtmaktadır. Bu sebepten ötürü olacak ki insanlar o dönemden beri Şeyh’in üzerinde ilimler öğrendiği kutsiyet atfedilmiş taşın keramet ummaktadır.

Hz. Hıdır (Deniz) Türbesinde bulunan büyük kaya, anlatmalara göre Hz. Musa ile Hz. Hızır’ın buluştukları ilk yeri temsil etmektedir. Bu bakımdan kutsal olarak kabul edilerek insanlar tarafından türbe içine alınarak kutsal bir mekân haline gelmiştir. Şimdilerde insanlar buraya gelerek bu kayanın etrafında buhurlar yakıp, dua ederek tavaf etmektedir. Çeşitli dilek ve isteklerde bulunmaktadır. Hatta ki bu kayanın bulunduğu yerin karşısında Samandağ Denizi bulunmaktadır. Fakat insanlar bu kayanın hizasında asla yüzmezler. Eğer ki yüzerlerse cezalandırılacakları inancı hakimdir.

7. ATEŞ KÜLTÜ

Türk mitolojik sisteminde onlarca değişik varyantta mevcut olan ateş kültünün başlıca fonksiyonu insanları, onların ailelerini beladan, hastalıktan korumak, hayvanların artışı ve evin bereketini sağlamaktır (Bayat, 2021:113). Ateş kültürüyle ilgili olarak ilkel toplumlardan günümüze kadar yüzlerce efsane söylenmiştir. Tüm inançlarda, dinlerde, ateşin izi ve etkinliği ateşi sembolize eden tapınaklarda görünmektedir. Yani ateş, insan yaşamının parçası ve tarihi koruyucusu olarak sayılmıştır. Türkler eskiden beri ateşe saygı göstermiş ve kutsal, temizliyici

bir güç olarak kabul etmişler. Altaylılar ve Yakutlar ateşteki bu kutsal ve temizleyici bir anlam vermenin bir örneğini de, yine Türkler arasında oldukça yaygın olan, hastalıkları, evleri, ölüleri “tütsüleme” uygulamasında görmekteyiz (Güngör, 2002:263).

Her toplum, ateşi kendine göre yorumlamıştır. Eski Türklerdeki inanç sistemleri üzerine yazılı kaynaklarda, su ve ateş motifine dair pek çok örnek bulunmaktadır. Bunlardan bazıları: Şamanlığı benimsemiş Türklerin Tanrısı Ülgen, “...Gökten biri ak biri kara iki taş getirmiş. Bunlardan birinin üstüne ot ufalamış, öbürüyle vurunca otlar alev almış.” Bu bakımdan Şaman Türkler ateşi Ülgen’in getirdiğine inanırlar Göktürkler ise ateşe büyük saygı gösterir ve ateşin temizleyici gücüne inanırlardı. Kırgızlar için de, “Ateş en temiz şeydir, ateşe düşen her şey temiz olur.” İnancı hakimdi. (Avcıoğlu, 1995:356).

Yalnızca iki Türk boyunda değil de bunların yanında tüm Türk mitolojik düşüncesinde ateş, temizleyici bir nesne olarak görülmüştür. Aynı zamanda ailenin de koruyucusudur. Türk inancına göre ateş her tür beladan temizleme gücüne sahiptir. Bununla beraber ona hürmet gösterir ve insan hüvviyeti de atfederler. Türklerde ocağın içinde oturan Ateş hamisi; beyaz sakallı ihtiyar olarak tasavvur edilmektedir. Bir diğer özellik de Türkler içerisinde geniş çapta yayılmış bir inanç olarak yabancıları ateş arasından geçirerek temizlemektir (Bayat, 2021:121-122).

Anadolu’da görülen ateş kültüne dair yansılarda ise; özellikle Alevi Türklerde kadınların sabah evde yaktıkları ateşten aldıkları bir parçayı evin içerisinde dolaştırarak evi kötü ruhlardan temizledikleri inancının hakim olduğu görülür (Ocak, 2005:250). Farklı yörelerde de üzerlik olarak bilinen bir bitkinin ateşe atılan tohumlarıyla hastayı tütsüleme işlemi yapılır aynı zamanda nazardan koruyacağı inası da ateş kültürünün birer yansımasıdır (Tanyu, 1976:294).

Saha çalışması boyunca ziyaret ettiğimiz Nusayri Alevilerin türbelerinin her birinde buhur yakıldığı gözlemlenmiştir. Bahur Alevi kesim tarafından “bahhur” adıyla Sunni kimseler tarafından ise “pohur” adıyla anılmaktadır. Bu buhurun iki farklı hali yöre halkı tarafında sıkça ziyaretlerde kullanılmaktadır. Biri ağaç kabuklarının özünden elde edilmiş kabuk halinde tomurcuk parçalardır. Diğerisi ise farklı bir ağaçtan elde edilen açık sarı renkli reçine halindedir. Bunun duvara yapışma özelliğini sayesinde insanlar tarafından dilek dilemek için uygulanmaktadır. Bahur yakımında ise çoğunlukla tomurcuk buhur kullanılır. Uygulama şekli şu biçimdedir; ateşin kor haline gelen parçaları genellikle türbe makam odasının giriş kapısının önünde duran ayaklı mangalın içinde hali hazırda bekletilir. Her gelen ziyaretçi bu kor parçasından alarak bir tabak, sahan ya da poşet içinde yer alan buhur tanelerinden bir avuç

üzerine atarak makam odasına girer. Elinde buhurdanlıkla beraber tütsüleme uygulamasını gerçekleştirerek sandukayı tavaf eder. Bu esnada her kişi bildiği duayı okur ve dileğini diler. Lakin buhur için söylenen ayrı duası da vardır bilenler içlerinden bunu okurlar:

Bismillahirrahmanirrahim
Allahumma Salli ve Sellem
Veziyd ve Barik Ğala Envarillah,
Seydina ve Mevlane Resulullah Muhammed El-Mustafa
Vel İmam Aliyyel-Murtada
Ve Hasan El Müctaba
Ve Hüseyin Eş Şehiyd Fi Kerbela
Ve Ali Zeynel Ğabidin
Ve Muhammed El Baker
Ve Cafer Es Sadek
Ve Musa El Kazem
Ve Ali Rıda
Ve Muhammed El Cevad
Ve Aliyyil Hade
Ve Hasan Aher El-Ğaskeri
Ve Muhammed El Mühdi İbnil Hasan El Gaskeri
Salavat Allah Teğala Ğeleyhim Ecmeğiyin
Amin. (KK.41) (KK.42)

Yöre halkıyla yaptığımız görüşmelerde sıklıkla şu ifadeleri duyarız: “Bahurun kokusu 12 imamı temsil eder. Bahur yakılınca onların isimleri zikredilir. Onların kerametiyle Allah’tan dilediğini istersin. Bahuru koklarken 12 imamı anarsın.” (KK.64) Sözleri bahurun onlar için ne kadar değerli olduğunu kanıtlar niteliktedir. Aynı zamanda bahurun dumanı ve kokusuyla içlerinin ferahladığını, kendilerini rahat hissettiklerini ve bu şekilde türbe makamının temizlendiği, ferah bir hoş koku bıraktığını da eklerler. Bu bakımdan ateş kültünden görülen temizlenme inancının bahurla sağlandığı bağlantısı kurulabilmektedir.

Bazı türbelerde ise buhur yakmak için ayaklı mangal bulunmaz. Bunun yerine makam odasında barbekü bulunur. Örneğin; Kızmanus ve Denyel El Hekim Türbesinin makam odasında buhuru yakmak için yapılmış iki ayrı barbekü bulunmaktadır. El Arabi Türbesinde de buhuru yakmak için köz odacığı bulunur. Hatta bu oda alçak tavanlı yapılmıştır. İnsanlar bunun

sebebini elinde buhurdanlıkla odadan çıkarken eğilmek zorunda kalarak türbe makamına saygı niteliğinde bir davranışı temsil ettiğini ifade etmektedirler. (KK.11) (KK.13)

8. KURBAN KÜLTÜ

Kurban sözcüğü dilimizde beş anlama gelmektedir. Bu anlamlardan ilk ikisi kurban kültü inancı içinde değerlendirilebilir: “1. Dinin bir buyruğunu veya bir adağı yerine getirmek için kesilen hayvan. 2. Müslümanlarda Kurban Bayramı.” (Türkçe Sözlük, 1988) Bu iki anlamda kurban kültü içinde kanlı kurbanı temsil etmektedir. Yalnız bu kült içinde bir de kansız kurban inancı vardır. Bu inanç doğrultusunda ise; Türkler yalnızca kan akıtarak kurban vermemişlerdir. Kendilerince değerli olan birtakım nesneleri kutsal olarak kabul ettikleri varlıklara sunmuşlardır. Bu durum kansız kurban ile açıklanmaktadır. Kansız kurbanlara Türkler arasında “saçı” da denir. Saçı saçmak diye bir ifade de buradan gelmektedir (İnan, 2013:98).

Türkler ata ruhlarını çeşitli işlevler yüklenen iyeleri, Tengri’yi memnun etmek, onun rızasını kazanmak, yardımını sağlamak, isteklerini ona kabul ettirmek için kurban keser, saç yaparlardı. Aynı zamanda kurban ve adak için seçilen hayvanlara Türk hayatında “ıduk” denirdi. Adak için seçilen ıduk hayvanının yünü kırılmaz, yüke koşulmaz, sütü sağılmaz, başı boş bırakılırdı. İduk edilen hayvan bu şekilde kurban edileceği ana kadar muhafaza edilirdi (İnan, 2018:46-54).

Saçılar ise eskiden çeşitli olağanüstü güçlere sahip olduğuna inanılan iye ve ruhlara sunulan veya onlar adına, onların rızasını ve yardımını kazanmka için dağıtılan cansız nesnelere; yiyecek, içecek, bez gibi verilen addır. Saçılar özü itibariyle bir cins kurban niteliği taşımaktadırlar (Kalafat, 1990:96).

Eski Türkler zamanından beri kötü ruhlardan korunmak maksadıyla kurban kesildiği ifade edilmiştir. Hunlar zamanında da kurbanlar atalara, gökyüzüne, yeryüzüne, ruhlara ve Tanrı’ya verilirdi. Kurban töreni, eski Türklerin bahar bayramlarının başlıca olayı olarak sayılırdı (Beydili, 2015:347).

Kurban Türk geleneklerinde temel bir yer işgal etmektedir. Türkler eski çağlardan bu yana bir şey istediklerinde; örneğin zafer elde etmek, barış ve antlaşmalar yapmak, kuraklık zamanında yağmur istemek, teşekkür etmek gibi elde etmek istedikleri her şey için başta; göğe, tanrılara, yeryüzüne, suya, dağa, ırmaklara, yıldızlara, ateşe, nehirlere, putlara ve ecdatlarına sundukları kurbanlarla gerçekleştirdikleri ifade edilmektedir (Roux, 2021:200). Örneğin Çinliler tarafından Toba adıyla anılan Türk boyları Tabgağlar “iökük” denilen ritüellerde kurban

sunulan yerin çevresine dizdikleri kırk dokuz ağaç heykele kadın kamların davulları eşliğinde içki sunduklarını belirtmektedir. Yine çinlilerin “T’iele” diye adlandırdıkları Türk boyları Gök Tanrıya at kurban etmektedir (Esin, 1983:40-41).

Bütün dinlerde ve milletlerde görüldüğü gibi İslamiyet öncesi ve İslamiyet sonrası Türk toplumlarında kurbanın önemli bir yer teşkil ettiği görülmektedir. Eski Türk milleti inanç dünyasında kanlı ve kansız kurban geleneğinin olduğu görülmektedir (Çıblak, 2005:158).

İslamiyet ile birlikte görülmeye başlayan Anadolu’da kime ait olduğu bilinmeyen mezarlar Veli olarak nitelendirilmiştir. Aslında bu durum eski Türk inançlarında ortaya çıkan atalar kültünün yapısından gelmektedir. Burada önemli olan husus atanın bizzat kendisine tapınma mahiyetinde olmayıp atanın öldükten sonra bir takım mücehhez hale geldiği ve bu sayede ailesine yardım edeceği inancı ile korku ve saygı düşüncesinin oluştuğu durumdur. Bu yüzden ataların mezarları mukaddes bilinir ve mezarlarının başlarında kurban kesilir (Ocak, 1997:12).

Kurban sunma motifinin bugün hala Anadolu’muz içinde devam ettiği görülmektedir. Bununla ilgili G. Erginer’in “Kurban” adlı kitabında sınıflandırmış olduğu belli başlıklar oluşmaktadır. Buna bakacak olduğumuzda (Erginer, 1997:142-152):

A. İstenilen Şeyi Elde Etmek İçin Sunulan Kurbanlar: “İstek kurbanları”

Günümüzde olan yağmur duası ritüelindeki kurban sunma motifidir.

B. Elde Edilen Şeye Teşekkür İçin Sunulan Kurbanlar: “Şükür ya da Adak Kurbanları”

Hatay’daki türbelerin çoğunluğunda bu maddede yer alan adak ve şükür kurbanları görülmektedir. El Arabi Türbesi, Hz. Hıdır (Deniz) Türbesi, Şeyh Hasan Bilhamerli Türbesi, Şeyh Hasan Essincari Türbesi, Şeyh Abdulaziz Türbesi, Hz. Hızır/ Şeyh Dahir ve Şeyh Hasan Cilli Türbesinde insanlar ettikleri dualar sonucunda dualarının kabul olmasına müteşekkirden olduklarından ötürü orda yatan veliye duyulan hürmeten ve Allah’a şükretmek için kurban kesmek için ayrılan odacıklarda ya da bölümlerde adaklarını yerine getirirler.

Bu gibi türbelere çoğunlukla çocuğu olmayan, çocuğu hasta olan, doğarken çocuğu ölen kimseler çocuk dilemek için gelirler. Bu maksatla türbede yatan veli hürmetine Allah’tan onlara çocuk nasip etmesini dilerler ve bu uğurda adak adarlar. Dileği gerçekleşip çocuğu olanlar adaklarını yerine getirerek kurbanlarını keser ve bununla birlikte “Hirise” adlı bilinen adıyla “etli keşkek”; dövme buğday ve haşlanmış kurban etiyle hazırlanan yemeği de pişirirler. Kazanlarca pişen bu yemek çok maharet ve meşakkat gerektirir. Gece saatlerinde yapımına

başlanan yemek öncesi toplu namaz kılınır, dualar edilir. Sonrasında yemek saatlerce kaynatılarak misafirlere dağıtmak, adağı gerçekleştirmek için hazır hale getirilir. Hz. Hızır/Şeyh Dahir ve Şeyh Hasan Cilli Türbesinde rastladığımız bu uygulamayı “Çocuk Bayramı” olarak nitelendirdikleri ve nesiller boyu da aktarılabilen özel günlerinde yaptıklarını ifade ettiler. Bu bayramın çocuğu yıllar sonra olan yani zor, geç olan kimseler tarafından tutulduğu söylenir. Çocukları doğduktan sonra da her yıl bu adak yerine getirilerek çocuklarının sağlıklı hayata devam ettiği için şükür adağı niyetiyle gerçekleştirildiği ifade edilmiştir. (KK.31) (KK.32)

C. Doğaüstü Güç ya da Güçlerle Barışıklığı Sürdürmeye Dayalı Kurbanlar

Kurban Bayramı’nda kesilen kurbanlar ve Nusayri Aleviler tarafından kutlanan Gadir Hum Bayramında kesilen kurbanları bu başlık altına dahil edilebiliriz. Hatay’da bulunan Alevi kesim için bu bayram çok önemlidir. Bu bayramda kimse işini yapmaz, dükkânı olan esnaflar dahi işyerlerini açmaz. Bayram süresinde yalnızca ibadetlerini yerine getirirler. Alevilerin ibadet mekanları da türbeler olarak kabul edildiği için bayram günlerinde ziyaret mekanları dolup, taşmaktadır. Herkes kurbanlarını türbe mekanlarında kesmektedir. Türbelerde topluca ibadet yapılır, dualar edilir, erkekler toplu namaz kılar. Kadınlar arasında durumu müsait olmayan yani lohusa ve ay hali olan kadın bu kurban hazırlıklarına el sürmez, iş yapmaz. Türbeye getirilen büyükbaş hayvan kurban edilir. Ondan çıkan et ile Hirise yemeği pişirilir. Fakir-fukaraya, eşe dosta, tüm çevreye yettiğince bu yemekten dağıtılarak, dualar edilir.

D. Bir Günahı, Bir Kusuru Bağışlatmak İçin Sunulan Kurbanlar: “Kefaret Kurbanları”

Hatay’daki türbe yerlerinde bu maddeye dayalı yapılan kurban adakları bulunmamaktadır.

E. İlk Üründen, İlk Avdan vb. Yüce Varlığa Sunulan Kurbanlar: “Hak Kurbanları”

Yine bu sınıflandırmaya giren kurban inancı Hatay’da görülmemektedir.

F. Gruplar arası İlişki, Akika Kurbanı ve Törenlik, Şölenlik Kurbanlar

Bu kurbanlar Anadolu’da görülen; başlanmış bir işin kutsanmasına, kazasız belasız başarılmamasına, alınmış bir eşyanın ağız tadıyla kullanılmasına yöneliktir. İlgili yerin kötü ruhlardan arındırılmasına; kötü ruhların bu yerlere musallat olmamasına yöneliktir (Erginer, 1997:145).

Bu bağlamda bakacak olduğumuzda yöremizde sıklıkla yaşanan bir adet vardır ki; yeni araç alan (araba, motor vb.) kimseler türbe yerlerine gelerek arabası için kurban kesip kan akıtır. Hatta bu kandan arabanın tekerleklerine dahi sürülür. Kimileri arabayı kullanacak aileden

kişilerin alnına sürerler. Bunun sebebini de kan akıttıkları için kazadan beladan korunacaklarına, şerden kötü kazalardan uzak olacaklarına olan inanışlarından gelmektedir. Bu uygulama sıklıkla Hz. Hıdır (Deniz) Türbesinde uygulanır. Çünkü türbe yolun ortasında konumlanmıştır. Bu sebeple araçlarla türbe makamı en az 3 kez olmak şartıyla tavaf ettirilir. Türbenin kudretli muhtevasından yararlanacağı inancı yaygındır. Sonrasında bir küçükbaş bir horoz, koyun ya da bütçelerine uygun olacak şekilde hayvan kurban edilmektedir.

Şükür kurbanları içerisinde değerlendirilen bir diğer kurban ise Hatay'da Nusayri Alevilerin sıkça uyguladığı "Halika" (saç adağı) adağıdır. Bu adak belli türbelerde gerçekleşir özellikle Şeyh Derviş Türbesinde yapılmaktadır. Bunun dışındaki türbelerde de görülebilir. Fakat Şeyh Derviş Türbesi yöre halkı tarafından çocuk istemeye yönelik gidilen en baş ziyaret mekanlarından birisi olarak kabul edilir. Türbenin makam odasında adağı gerçekleşmiş birçok kişi tarafından asılmış saçlar bulunur. Bu adak şu şekilde gerçekleşir: öncelikle çocuğu olmayan aileler türbe makamına gelerek ziyarette bulunur; dua eder, dileğini diler ve adak adar. Ardından dileği gerçekleşen yani çocuğu olan aile çocuğunun doğumunun ardından 7 yaşına kadar saçlarını uzatır. Asla makas vurulmaz. Kimileri saçın sadece ensede kalan bir bölümüne dokunmaz, yalnızca orayı uzatır. Kimileri de tamamını uzatabilir. Çocuk yedi yaşına bastığında ise; aile adağını gerçekleştirmek suretiyle türbeye gelerek, kurbanını keser, o sırada çocuğun yedi yıl boyunca uzatılmış olan saç da kesilip bir poşete, beze konularak makam odasının duvarına, sandukanın üzerine bırakılır. Bu uygulamayı çoğunlukla erkek çocukları olmasını isteyen ailelerin gerçekleştirdiği görülmüştür. Bu adağın yapılmasının temel amacı; çocuğun doğumuyla birlikte yaşamının sağlıklı, uzun ömürlü geçmesi için uygulandığı rivayet edilmektedir.

G. Ölü İçin Kurban Sunma

Ölen kişilerin ardından onlara ithafen gerçekleştirilen adak kurbanları olarak sayılmaktadır.

Kansız kurban kategorisinde Hatay Türbelerinde görülen uygulamalar arasında ağaçlara bez bağlamak ritüeli yaygındır. Örneğin El Arabi Türbesi'nde, Hz. Mıkdat Türbesinde, Hıdır (Zeytuni) Türbesinde, Kızmanus ve Denyel El Hekim Türbesinde yer alan ağaçlara sıkça uygulanmaktadır. Ziyaretçiler türbeye gelerek dualarını eder, dileklerini dileyerek ardından ağaca bez, eşarp, ip bağlarlar. Kızmanus ve Denyel El Hekim Türbesi'nde mum asıldığı da dikkatimizi çekmiştir. Bunların her biri kansız kurbanın yansımaları olarak geçer. Bez bağlama uygulamasını gerçekleştiren ziyaretçilerin çoğunlukla ortak bir niyeti vardır. Bu da kısmeti açılması için, sevdiğine kavuşmak için, en kısa zamanda evlenmek için çoğunlukla genç kızlar

tarafından yapılan uygulamalardır. Buna ek olarak bir hastalıktan, sıkıntıdan kurtulmak için de ağaca bez bağlandığı görülmüştür.

Mezarlara ve ağaçlara nezir olarak paçavra bağlamak en iptidai Şamanizm'in geleneklerinden biridir. Bütün Müslüman Türklerin halk tabakası içinde dini bir görevmiş gibi telâkki edilmektedir. Türkler, İslamiyet'in kabulü ile eski inanışlarını da devam ettirdikleri görülmektedir. Yersu tanrıları gerçek ve sonradan olma Velilerin mezarlarına yerleşerek eskiden şamanlık devrinde hak ettikleri paçavraları aldığı görülmektedir (İnan, 1998: 472).

Yine kansız kurbanlar arasında görülen türbelere gelerek çeşitli yemekler pişirip, durumu olmayan kimselere dağıtmak vardır. Buna ek olarak; yeşil örtü, tesbih, pamuk, zeytinyağı, mum, buhur, havlu, eşarp, tülbent, gömlek, etek vb. gibi eşyaların adandığı da görülmektedir. İnsanlar maddi durumlarına göre kendilerine yettiğince miktarda kansız kurban adamaktadırlar. Örneğin; Hıdır (Zeytuni) Türbesinde görülen hasta kızının iyileşmesi, şifa bulması için yeşil örtü adayan anne, kızı sağlığına kavuşur kavuşmaz türbeye gelerek sandukanın üzerine açılan yeşil örtüyü yenilemiştir. Hz. El Arabi ve İmam Ali Zeynülabidin Türbesinde yine dizleri ağrıyan bir kadın ziyaretçi ağrıları dindiği için türbeye iki şişe zeytinyağı adamış ve onu yerine getirmiştir.

Kansız kurbanlar kategorisinde değerlendirilecek bir diğer uygulama da duvara para ya da buhur tanesi yapıştırmaktır. Çeşitli dilekler dileyerek bunların gerçekleşmesi için makam odasının duvarına buhur ya da para yapıştırma uygulaması gerçekleştirilir. Bu esnada ziyaretçinin ellinde tuttuğu para/buhur tanesi üç denemede sürtülerek duvar yapışırsa dileğin gerçekleşeceğine inanılmaktadır. Eğer yapışmaz ise dileğin kabul olmayacağı anlamına gelir. Bu inancın ve uygulamanın görüldüğü türbeler; Hıdır (Zeytuni) Türbesi, Şeyh Muhammed El Kebir Türbesi, Yusuf El Hekim Türbesi, Şeyh Hasan Sincari Türbesi, Hz. Hızır, Şeyh Dahir ve Hasan Cilli Türbesi, Şeyh Muhammed El Garib Türbesidir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

“Evliyalar Diyarı” adıyla anılan şehrimiz Hatay, birçok evliyaya ev sahipliği yapmıştır. Bu bakımdan içinde barındırdığı kültürel olgusu yıllar içerisinde kazanılmış bir değere sahiptir. Hatay ili hakkında verilen genel bilgiler bölümünde ilin tarihi ve coğrafi özellikleri hakkında bilgilere yer verilmiştir.

İkinci bölümde araştırma konumuzla ilgili olan temel kavramlar hakkında kısa bilgilere yer verilerek araştırma içerisinde sık karşılaştığımız kavramların bir tanımlaması yapılmıştır. Bunlar; türbe, yatır, ziyaret, veli, menkıbe, keramet, şeyh (mürşit), derviş, makam, adak, inanç, inanış, ritüel ve kült olmak üzere toplamda on dört kavrama değinilmiştir.

“Hatay’ın Beş İlçesi Bağlamında Halk Kültüründe Türbeler ve Ziyaret Yerleri” bölümünde tek tek her türbe ayrı bir başlık altına alınarak elli bir türbenin genel fiziki görünümü, iç mekân görünümü ve içinde yer alan eşyalar bakımından bilgilere yer verilmiştir. Ardından türbede yatan velinin hayatı hakkında kısa, öz bilgiler verilerek türbenin hangi günler ne amaçla ziyaret edildiği açıklanmıştır. Yine her türbe başlığının sonunda o türbeyle ilgili efsaneleşmiş anlatmalara ve menkıbelere yer verilmiştir. Bunlar saha çalışmasında kaynak şahıslarla yapılan görüşme esnasında sözlü anlatımların ses kaydı alınmasıyla yazılı hale birinci ağızdan aktarılmıştır.

Hatay’da türbelerde yatan veliler hakkında bilgi eksikliğinin çok olması onların kimliklerine ve hayatlarına dair bilgilere ulaşmamızda zorluğa sebep olmuştur. Türbedeki veliler hakkında edinilen bilgilerin büyük çoğunluğu onların geçmişte yaşarken ve bugünde, öldüklerinden sonra da göstermiş oldukları kerametlere dair halk arasında anlatılagelmiş anlatmalar ve menkıbelere dayanmaktadır. Tarihi kimlikleriyle ilgili olarak bilgi toplayabildiğimiz türbeler, mezarlarında veli, şeyh, derviş sıfatları atfedilmiş şahsiyetlere aittir. Bunlar, Allah yolunda giderek beşerî hayatın gerekliliklerine ihtiyaç duymadan Hak yolunda savaş vermiş kimselerdir. Belli tarikatların başından gelen isimlerdir. Bu veliler; Habib-i Neccar, Beyazıd-ı Bestami ve Halveti tarikatına mensup olan Şeyh Ahmet Kuseyri’dir. Ayrıca Nusayri Alevilerin inançlarına göre Allah uğrunda belli bir yol katetmiş, belli safhalardan geçmiş Şeyhler yer almaktadır. Bunlar arasında; Hz. Mıkdat, Şeyh Yusuf Ebu Turhan, Şeyh Yusuf Reyhani, Şeyh Hasan Sincari, Şeyh Muhammet El Garip, Şeyh Hasan Basri isimleri örnek gösterilebilir. Tarihi şahsiyetleriyle kimlik kazananlar için de El Arabi, Şeyh Sultan Abdulaziz, Şeyh Ali Muğevri, Şeyh Abdullah Muğevri, Şeyh İbrahim Muğevri isimlerini örnek verebiliriz.

Türbelerde yatan zatların tarihi kimlikleri hakkında bilgi bakımından eksikliğin giderilmesine dair türbe makamlarında mekânın tanıtımı amacıyla orada adı geçen veli hakkında bilgilere, türbenin nasıl zuhur edildiğine dair bilgilere yer verilmelidir. Bu açıdan halk da ziyaretini gerçekleştirdiği, inanç ve uygulamalarını yaptığı mekânın bilgisine sağlıklı bir şekilde ulaşabilir. Aynı zamanda şehir dışından gelen ziyaretçiler için de halkın kendi bölgesinde yaşattığı inanç kültürünü bilmeyenlere kaynaklık etmiş olur. Bunun yanında sözlü kültürde yaşatılan ve zaman içinde unutulmaya yüz tutabilen anlatımları, kerametleri, menkıbeleri ve çeşitli inanç çerçevesinde ortaya çıkan uygulamaların yazıya geçirilmesi bölgenin geleneksel kültürüne katkı sağlamış olur.

Araştırma boyunca ele alınan türbe inancı ve buna bağlı görülen uygulamalar, kültür turizmi açısından da değerlidir. Ziyaretler sırasında gerçekleşen adak adama, bez/çaput bağlama, buhur yakma vd. ritüeller şehir dışından gelen ziyaretçiler için şehrin kültürel değerlerini yansıtan birçok ögeyi gösterir. Özellikle türbe yerlerinde pişirilen yöresel yemek “Hirise”, Hatay’ın kendine özgü zengin mutfağının bir örneğini teşkil eder. Hirise yemeği, türbe yerlerinde pişirilmesi bakımından da ritüel yemeği olarak sayılmaktadır. Bu bakımdan halk kültürünün tanıtımı, korunması ve ekonomik bir değer kazanması açısından önemlidir. Halk bilimi çalışmaları, bu tür kültürel miras unsurlarının belgelenmesi ve turizme bağlanmasıyla hem akademik hem de toplumsal katkılar sağlayabilir. Bu bağlamda türbe merkezli inanç ve uygulamaların kültür turizmi kapsamında ele alınması, halk kültürünün yaşatılmasına ve gelecek kuşaklara aktarılmasına hizmet etmektedir.

Üçüncü bölümde yer vermiş olduğumuz türbeler hakkındaki anlatılar, halk tarafından kutsiyet atfedilen türbe makamlarına rağbet gösterilmesinin en büyük sebeplerinden biri olmuştur. İnsanlar türbe yerlerinin manevi güç olarak kabul ettikleri ve çeşitli kerametler gösteren velilerin mezarlarına, ondan kalan ya da makamının içinde yer alan eşyalarına, veli sayesinde kutsiyet kazanmış toprak, ağaç, su ve kaya gibi yerlere manevi değer yüklemişlerdir. Bu inanç ve anlatılar sözlü kültürde aktarımı sağlanarak türbe mekânlarının ziyaretine olan ilgisini arttırmaktadır. Türbe yerlerine gelerek dilek, istek ve niyazda bulunan ziyaretçiler aslında Allah’la ona yakın bir konumda olan veli vasıtasıyla yani bir aracı sayesinde isteklerini iletmektedir. Bu sebeple dualarını önce Allah’a ardından türbede yatan zata ederler. Onun vesilesiyle, onun yüzü hürmetine ifadeleriyle dilek ve niyazda bulunulduğu dikkati çeken bir uygulamadır.

Hatay’da yaşayan etnik köken çeşitliliğinin ve farklı dini görüşlere sahip kültürlerin bir arada yaşamaları geçmişten gelen kültür varlığını eski inanç kalıntılarıyla birlikte güncel inanç

formlarını sentezleyerek bir bütün oluşturmuştur. Bu bütün, şahsına münhasır bir yapıyla günümüzde varlığını sürdürmektedir. Bu sebeple çalışma içerisinde görülen menkıbeler, ritüeller, inanışlar ve uygulamalar hep eski inanç sistemlerine dayandırılarak incelenmeye çalışılmıştır. Geçmişle olan bağı ortaya konmadıkça bugünde yapılan inanışların her biri manasını yitirmektedir. Bu sebeple türbeler eski inanç sistemleri baz alınarak ve Anadolu’da yaşamış eski medeniyetlerin, Hatay’ın topraklarında yaşayan çeşitli kültürlerin birleşimiyle ortaya çıkmış, kaynaşmış bir olgu üzerinden aktararak, ayrıntılı bir araştırma incelemesi yapılmıştır.

Dördüncü bölümde değinmiş olduğumuz türbe yerlerinde görülen ritüel ve uygulamalar başlığı altında toplamda otuz iki uygulamaya yer verilmiştir. Türbe yerlerinde görülen ağaca bez/çaput bağlama, mezar etrafında dönme, kurban kesme, adak adama vb. inançların kökeninin Şamanizm’de görüldüğü bilinir. Bunun yanında buhur yakmak, mum yakmak, kurban kesmek gibi inançların hem şamanlarda görülmesi hem de Anadolu’da varlığını sürdürmüş olan ve farklı inançlara sahip diğer toplumlarda da bir yeri olduğu bilinmelidir. Örneğin buhur yakmak, saç adagi uygulamak Arap kültüründe rastlanılan bir inanıştır. Mum yakmak ise Hristiyanlarda kiliselerde uyguladıkları bir ritüeldir. Aynı zamanda Hızır inancı İslam’da görülen bir inanış olması yanında Hristiyanlarda “Mar Corcus İnancı” olarak Yahudilerde “İlyada/İlyas” olarak yeri vardır. Anlaşılacağı üzere hızır inancı farklı adlarla üç dinde de kendine yer bulmuştur. Bu sebeple Hızır’a ait olan türbelere üç dinden de ziyaretçiler gelerek dilek ve istekte bulunmaktadır.

Hatay’ın tarihi kültürel yapısı ve sosyal etnik çeşitliliği göz önünde bulundurulduğunda çok kültürlü yapısı dikkati çekmektedir. Bunun bir yansımasını da türbe yerlerinde görmemiz mümkündür. Nasıl ki Hızır’a ait türbelere üç dinden ziyaretçiler geliyorsa bazı tarihi şahsiyetleri ya da gösterdiği kerametleri sebebiyle her inanç grubundan ziyaretçilere açık türbeler vardır. Örneğin; Antakya ilçesinde bulunan Habib-i Neccar Türbesine, Kırıkhan ilçesindeki Beyazıd-ı Bestami Türbesine, Samandağ ilçesindeki Hızır (Deniz) Türbesine, Defne ilçesindeki Şeyh Yusuf El Hekim Türbesine Hatay’da yaşayan hatta yakın illerden dahil Hristiyan, Yahudi, Alevi, Sünni, Müslüman olmak üzere her inanç grubundan ziyaretçilerin geldiği görülmektedir. Her biri aynı mekâna farklı inanç yapılarıyla ortak bir türbe kültürü çerçevesinde gelerek dilekler dileyip adak adamaktadır. Samandağ ilçesinde bulunan Kızmanus ve Denyel El Hekim Türbesine halk arasında “iki kapılı türbe” adı takılmıştır. Bunu ise türbeyi ziyarete hem Hristiyan kesim hem de Müslüman kesim ziyarette bulunduğundan ötürü olduğunu açıklamışlardır. Tüm bu örnekler neticesinde bakacak olduğumuzda Hatay’da

görülen türbe yerlerine yalnızca tek bir dine ait ziyaretçi aldığını söylemek doğru olmaz. Her dine mensup insanlar halkın yaşattığı kendi kültürüne ait olmuştur. Bu sebeple dini ne olursa olsun türbe kültürünün her inançta yaşatılmaya devam ettiği gözlemlenmiştir.

Yine türbe yerlerinde görülen uygulamalar arasında tahta beşik yaptırmak, bez/çaput parçasını almak, türbe toprağını almak, kilit açmak, buhur yakmak gibi inançların kökeninin geçmişe dayanan büyüsel uygulamalar olarak bugünde varlığını sürdürdükleri görülür. Bu gibi ritüellerin her biri Şamanizm'den kalma izlerin birer kalıntısı olarak günümüzde varlığını devam ettirmektedir. Geçmişten gelen uygulamalar yanında bugünkü inanç sistemleriyle de sentez oluşturarak kendine yer bulan uygulamalara rastlanmaktadır. Bunlar İslami dayanağa sahip olan; abdest almak, namaz kılmak, dua etmek, mevlit okutmak, tespih çekmek, zikir çekmek, Kuran okumak, Kuran'ı yüze kapatmak gibi İslami inanişaya dayanan uygulamalardır.

Türbe mekanlarında birçok uygulama görüldüğü gibi en çok rastlanılan uygulamalar arasında da türbede yatma ve rüyada ameliyat olma inanışları gelmektedir. Bu uygulamalar belli türbelerde o veli tarafından gösterilecek keramet neticesinde gerçekleştirileceğine olan inançtan doğmaktadır. İnsanlar velinin, hastalıklarına çare bulacaklarına inandıkları türbe etrafında uygulanabilen tüm sağaltım yöntemlerini denemektedir. Bunlar arasında, türbenin çevresindeki sudan, topraktan, ağaçtan, ağacın meyvesinden faydalanma makam odalarında sıklıkla rastladığımız sağlık taşlarını ağrıyan yerlerine sürme, zeytinyağını sürmek ve bunun yanında türbede yatma, uyuduğu esnada veli tarafından ameliyat olacağına inanma gibi uygulamalar ile ziyaretçiler hastalıklarının sağaltılacağına inanmaktadır. Bu sayede araştırma sahasında yaptığımız görüşmeler neticesinde şifa gören birçok kaynak kişinin rivayetlerine yer verilmiştir. Bu türbelerin en başta geleni ise Şeyh Yusuf El Hekim Türbesidir. Görülen bu uygulamaları halk bilgisi bağlamında halk hekimliğinde görülen uygulamaların bir parçasına dahil etmek yerinde olacaktır.

Hatay'da bulunan türbe mekanlarının ve çalışmamızda yer verdiğimiz türbelerin çoğunluğu Nusayri Alevileri tarafından yaptırılmış olup onlar tarafından ziyaret edilmektedir. Bunun en büyük sebebi ise, Sünni mezhebe mensup olanların dini ibadetlerini cami yerlerinde yerine getirebilirken Alevilerin ise bazı sebeplerden ötürü camiye gitmeyerek kendilerine aynı zamanda ibadet yeri olarak da kullanabilecekleri türbe mekanlarını tercih etmelerinden kaynaklanmaktadır. Bunlar kutsal kabul ettikleri, çeşitli keramet gösterdiklerine inandıkları veli/evliya yatırırlardır. Çalışmamızda da yer verdiğimiz sayıca fazla olan bu mekanların, her birinde o velinin gerçek mezarının bulunmadığı tespit edilmiştir. Halkın inancına göre bu mekanlar, o velinin ayak bastığı, kutsal bir hadisenin cereyan ettiği, nur indiği ve yahut rüyada

görme sebebiyle türbe halini almış manevi inancın kuvvetle yaşatıldığı mekanlardır. Bu gibi sebeplerle meydana gelen türbeler üçüncü bölümde kendi adlarıyla olan alt başlıklarda ne şekilde halkın deyimiyle nasıl “zuhur edildikleri” açıklanmıştır.

Türbe mekanlarının aynı adla birçok yerde görülmesi dikkat çeken bir özelliktir. Bunun sebebinin ise Hatay’ın tarihi geçmişinin birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olması ve kutsal topraklara olan yakınlığı sebebiyle birçok evliyayı içinde barındırmasından ötürü kaynaklandığı düşünülmektedir. Yolu buradan geçen, burada keramet gösteren velilerin dokunduğu, değdiği yerler, eşyalar ve nesneler kutsal kabul edilerek türbe mekânı haline gelmiştir. Bir kısmı bu şekilde türbe halini almış olan mekanların bir diğer varoluşlarının nedenleri arasında da rüyada görülme, nur inme ya da şeyh, imam ve tarihi kimliklerinde yer edinmeleri sebebiyle o velinin adına ithafen yapılan birçok türbeye rastlanılmıştır.

Bunlar arasında en önde gelen Hızır türbeleridir. Hızır inancına göre Hızır’ın ölümsüz olması her an her yerde görülebileceği, yardımı olanın imdadına koşacağı inancı onun adına yapılan türbe mekanlarının sayısını arttırmaktadır. Hz. Hızır adına yapılan türbeler, halk arasında en fazla rağbet gören ve diğer türbelerden daha önemli olarak kabul edilmektedir. Hatta ki; saha araştırması sırasında halk arasında şöyle bir inanca rastlanmıştır. Ziyaretçiler, gün içinde birden fazla türbeyi ziyaret edeceklerinde öncelikle önem sıralarını belirlemektedir. Bu da türbede adı geçen velinin adından kaynaklanmaktadır. Ziyaretçiler öncelikle şeyh sıfatına ya da çeşitli sıfatlara sahip velilere ait türbeleri (küçük türbeleri) ziyaret etmektedir. Ardından (büyük türbeleri) Hz. Hızır ve Nebilere ait türbelere gidilmektedir. Sıralamanın bu şekilde yapılması Nusayri Alevilerin inancında önemli bir değere sahip olduğunu göstermektedir. Örneğin Hz. Hızır’a ait makamların en başta geleni Samandağ ilçesinde bulunan Hz. Hızır (Deniz) Türbesi’dir. Burası Hz. Musa ile Hz. Hızır’ın ilk buluştukları yer olarak rivayet edilmesi bakımından önemli kabul edildiği tespit edilmiştir.

Bunun yanında araştırma içinde karşılaştığımız Şeyh Yusuf El Hekim adına ait iki türbenin görülmesini de örnek gösterebiliriz. Bunlardan biri Defne ilçesine bağlı Harbiye taraflarında görülen makamdır. Diğeri ise Antakya ilçesine bağlı Serinyol bölgesinde Şeyh Yusuf El Hekim adıyla beraber Hz. Hızır, Şeyh Hasan ve Şeyh Musa Türbesidir. Bu gibi ikilik arz eden ya da daha fazla sayıda adı görülen velilere ait türbelerin ne sebeple türbe haline getirildiği üçüncü bölümde aktarılmıştır.

Türbe inancıyla beraber bu makamlarda uygulanan inanç ve ritüellerin Şamanizm’le ilgili olduğunu bilmekteyiz. Şamanizm’le birlikte atalar kültüne ait izlerinde türbe mekanlarında uygulanan ritüeller üzerinde izlerine rastlanılmaktadır. Tüm bunlar genel

itibariyle eski Türk inanç sistemlerine dayanmaktadır. Atalar kültü Anadolu’da yaşamış tüm toplumlarda izlerine rastlanan ve doğa kültlerinin de temeline dayanan önemli bir bağdır.

Türbelerde görülen inanış ve uygulamaları, çalışmamız içerisinde beşinci bölümde sekiz kulte yer vererek incelenmiştir. Her bir başlıkta, öncelikle tanımlamalar yapılarak ardından çalışmamıza konu olan tüm türbeler çerçevesinde bu düşünce yapısıyla irdelenerek gerçekleştirilen uygulama ve ritüeller açıklanmıştır. Bu bağlamda Kanlı-kansız kurban örnekleri ve çeşitli adaklara rastlanmıştır. Bu adak kurbanları içerisinde yöre halkının kendi kültürüyle birleştirerek ortaya sundukları ve yalnızca özel kabul edilen günlerde yaptıkları Hirise yemeği Hatay’ın geleneksel mutfağına dair bir örnek teşkil etmektedir. Aynı zamanda bu yemeğin kalabalık bir insan grubuyla birlikte hazırlanması ve yenilmesi sosyal bağları güçlendiren bir ritüel yemeğinin örneğini sunar. Bu gibi inançların geçmişten bu yana varlığını sürdürerek kendisini devam ettirdiği gözlemlenmiştir.

Çalışma boyunca yer vermiş olduğumuz elli bir türbe hakkındaki bilgiler, 6 Şubat’ta meydana gelen deprem sebebiyle saha araştırmamızı kısıtlamış ve kaynak kişilerle yapılan görüşmeleri zorlaştırmıştır. İnsanların yaşadığı acıların taze olması sebebiyle görüşme sorularına verdikleri cevaplar sınırlı bir çerçevede kalmıştır. Bu sebeple bazı türbeler hakkındaki anlatılar derlenememiştir. Ayrıca bazı türbelerin fiziki yapıları, depremde zarar gördüğü için iç mekanlarına erişim sağlamamızı engellemiştir. Yine birçok türbede hasarların meydana gelmiş olması oraya gelen ziyaretçileri kısıtladığından kaynak şahıslara ulaşmamızı zorlaştırmıştır. Fakat yine de memleketin kültürüne ve değerlerine sahip çıkan bireyler, sözlü anlatımları ile çalışmamıza kaynaklık ederek katkıda bulunmuştur.

Türbe yerlerinin ziyaret edilmesine dair saha çalışması süresince derlediğimiz tüm bilgiler, Hatay’ın folkloruna kaynaklık teşkil edecektir. Bizim çalışmamızda elde ettiğimiz bilgiler Hatay’da gerçekleştirilmekte olan türbe ziyaretlerinin en rağbet gören, halkın çok fazla gittiği türbeler arasından seçilmiştir. Bu bakımdan Hatay’da daha incelenecek nice türbe mekanları vardır. Bunlar arasında görülen uygulamalar, inanışlar hemen hemen birbirine benzer nitelikler gösterse de her bir türbe kendi içinde farklı bir kutsal değer taşımaktadır. Bu yüzden Hatay’daki türbe inancına dair yeni çalışmalar yapılabilir, bu bilgiler farklı kategorilerde genişletilerek mukayeseli çalışmalar ortaya konabilir. Açığa çıkmayan halk ağzındaki bilgilerin yeniden derlenmesinin yörenin kültürüne katkı sağlayacağı kanaatindeyim.

Yöre halkının maneviyat ve kutsallık atfettikleri türbe ziyaretleri, halk arasındaki toplumsal birliği, sosyalleşmeyi ve geleneksel kültürü bir arada aynı formda gerçekleştirebilmeyi sağlaması bakımından birleştirici bir fonksiyona sahiptir. Bu sebeple türbe

mekanları halkın kültür unsurlarını gelecek kuşaklara aktarabilmesi için somut bir mekân olarak kabul edilebilir. Aynı zamanda maddi ve manevi değerlerimiz olan kültürel mirasımızın da bir taşıyıcısı sayılmaktadır.

Sonuç olarak çalışmamızda elde ettiğimiz bilgiler türbe kültürünün eski inanç sistemlerinden bu yana dek varlığı sürdürdüğünü, üzerine eklenen dini görüşlerle birlikte bugünkü formunu aldığını göstermektedir. Çalışma boyunca görülen bu inançlar, halk anlatıları, uygulamalar ve ritüeller günümüzde varlıklarını çağın gereksinimlerine göre yapılandırarak sürdürmektedir. Çalışmamızda derlenen tüm bilgiler, eski inanç sistemlerinden günümüze değin mukayeseli bir araştırmının örneğini teşkil etmektedir.

KAYNAKÇA

- Akman, E. (2002, Mart 1). Türk ve Dünya Kültüründeki Su Kültü Üzerine Düşünceler. Gazi Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi, 10(1).
- Albayrak, N. (2004). Ansiklopedik Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü. İstanbul: L&M Yayınları.
- Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi (Cilt 10). (1988). İstanbul: Ana Yayıncılık.
- Artun, E. (2014). Ansiklopedik Halkbilimi / Halk Edebiyatı Sözlüğü TerimlerMotifler-Kavramlar. Adana: Karahan Kitabevi.
- Artun, E. (2017). *Dini Tasavufi Halk Edebiyatı*. Adana.
- Ataşağın, G. (2004). Ziyaret Fenomeni. *Necmettin Erbakan Üniversitesi ilahiyat Fakültesi Dergisi*(21).
- Avcıoğlu, D. (1995). *Türklerin Tarihi*. İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Bahadır, S. (2016). *Hatay'da Türk Halk İnançları* (2. Baskı b.). Artvin: Sonçağ Yayınları.
- Baş, M. (2013). Dinlerde ve Geleneksel Türk İnanışlarında Dağ Kültü. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13(1), s. 165-179.
- Başar, Z. (1972). *İçtimai Adetlerimiz- İnançlarımız ve Erzurum İlindeki Ziyaret Yerlerimiz*. Ankara: Sevinç Matbaası.
- Bayat, F. (2021). *Türk Mitolojik Sistemi 2* (5 b.). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Bekki, S. (1996). Türk Mitolojisi'nde Kurban. *Akademik Araştırmalar*(3), 16-28.
- Beydili, C. (2015). *Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük*. Ankara : Yurt Kitap Yayınları.
- Boratav, P. N. (1997). *100 Soruda Türk Folkloru*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi (Cilt 24). (1986). Milliyet Yayınları .
- Çelepi, M. S. (2009). Hatay'da Hızır İnanışları. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*(4), s. 532-535.
- Çıblak, N. (2005). Mersin'de İnanç Merkezlerine Bağlı Kurban Törenleri. *Türklük Bilimi Araştırmaları*(17), s. 155-176.
- Devellioğlu, F. (2002). *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Dilek, İ. (2020). Kült Kavramı ve Söz Kültü. *bilig – Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 47-77.
- Eliade, M. (1991). *Kutsal ve Dindışı*. (M. A. Kılıçbay, Çev.) Ankara: Gece Yayınları.
- Eliade, M. (2003). *Dinler Tarihine Giriş*. (L. Aslan, Çev.) İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Eliade, M. (2018). *Şamanizm* (4 b.). (İ. Birkan, Çev.) Ankara: İmge Kitabevi.
- Ercan, E. H. (2006). Balkanlarda Gökyüzü ile İlgili İnanışlar ve Halk Takvimi. *Milli Folklor*(69).
- Erdil, K. (1997). *Yaşayan Hurafeler*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Ergin, M. (2017). *Orhun Abideleri*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Erginer, G. (1997). *Kurban- Kurbanın Kökenleri ve Anadolu'da Kanlı Kurban Ritüelleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ergün, C. (1987). *Türkiye'de Şifalı Sular Rehberi*. Ankara: Elif Matbaacılık.
- Ergün, P. (2004). *Türk Kültüründe Ağaç Kültü*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Erkoç, İ. H. (2020). Bozkır Halklarında Su Kültü. *Tarih ve Kültür Penceresinden Su ve Sağlık Uluslararası Sempozyumu*, 78. İstanbul.
- Eroğlu, T., & Kılıç, H. Ç. (2008). Türk İnançları ve İnanışları. 750-770.
- Eröz, M. (1979). Türk Boylarında Kansız Kurban Geleneği. *Türk Kültürü Dergisi*.
- Eröz, M. (1992). *Eski Türk Dini (Gök Tanrı İnanıcı ve) Alevilik-Bektaşilik*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Esin, E. (1978). *İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi ve İslama Giriş*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası.
- Esin, E. (1983). Tengrilik (Türklerde Gök Tapınağına Dair). *Sanat Tarihi Dergisi* 12, s. 35-60.

- Evliyalar Ansiklopedisi (Cilt 3). (1992). Türkiye Gazetesi.
- Gölpınarlı, A. (1977). *Tasavvuf'tan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*. İstanbul : İnkılap ve Aka Kitabevleri.
- Göztepe, Y. (2008). Hal ve Makamın Analizine Yönelik İlk Girişimler . *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 407-417.
- Güngör, H. (2000). *Dinler Tarihi Araştırmaları-II* (20-21 Kasım 1998 Konya Sempozyumu b.). Ankara: Dinler Tarihi Derneği Yayınları.
- Güngör, H. (2002). *Eski Türklerde Din ve Düşünce, Türkler* (Cilt 3). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Gürsoy Naskali, E., & Koçak, M. (2017). *Kültürümüzde Taş* . İstanbul: Dergah Yayınları.
- Hançerlioğlu, O. (1984). *İslam İnançları Sözlüğü*. Ankara : Remzi Kitabevi.
- Hançerlioğlu, O. (1993). *Dünya İnançları Sözlüğü* (2 b.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hançerlioğlu, O. (2007). *Türk Dili Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hatay 1973 İl Yıllığı . (1973). Hatay.
- İki Bin Yılında Hatay. (2000). Antakya: Hatay İl Valiliği.
- İnan, A. (2018). *Eski Türk Dini tarihi*. Ankara: Altınordu Yayınları.
- İnan, A. (1986). *Tarihte ve Bugün Şamanizm materyaller ve Araştırmalar*. Ankara: Ankara Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları .
- İnan, A. (1998). *Makaleler ve İncelemeler I. Cilt*. Ankara : Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- İnan, A. (2000). *Makaleler ve İncelemeler* (Cilt 2). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- İnan, A. (2013). *Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kafesoğlu, İ. (2011). *Türk Milli Kültürü*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Kafesoğlu, İ. (2017). *Umumi Türk Tarihi Hakkında Tespitler, Görüşler, Mülahazalar*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Kalafat, Y. (1990). *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- Kalafat, Y. (2009). *Halk İnançlarından Mitolojiye I*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Karaman, K. (2010). Ritüellerin Toplumsal Etkileri. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*(21), 227-236.
- Kasap, Ö. (2021). Ritüel/ Ritüellik Kavramları Ve Ritüelliğin Anlamsal Değişimi Üzerine. *Milli Folklor*, 17(131).
- Kaya, D. (2014). *Türk Dünyası Ansiklopedik Türk Halk Kavramları ve Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kaya, M. (2001). Eski Türk İnanışlarının Türkiye'deki Halk Hekimliğinde İzleri. *VII*(25). Folklor/Edebiyat.
- Kaya, M. (2007). *Mitolojiden Efsaneye: Türk Mitolojisinin Türkiye'deki İzleri*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Kılıç, A. (2001). Isparta Yöresi Halk İnançları. *Uluslararası Anadolu İnançları Kongresi Bildirileri*. Ankara: Evrak Yayınları.
- Köksal , H. (1987). III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri. *IV*. Ankara: Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.
- Köprülü, M. F. (2004). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Köse, A., & Ayten , A. (2010). *Türebeler Poüler Dindarlığın Durakları*. İstanbul : Timaş Yayınları.
- Ocak, A. Y. (1983). *Bektaşî Menakıblarında İslam Öncesi İnanç Motifleri*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Ocak, A. Y. (1984). *Türk Halk İnançlarında ve Edebiyatında Evliya Menkıbeleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

- Ocak, A. Y. (2005). *Alevi ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri* (5. Baskı b.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ocak, A. Y. (1997). *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menakıbnameler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Oymak, İ. (2010). Anadolu'da Su Kültünün İzleri. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*(15).
- Ögel, B. (2002). *Türk Mitolojisi II. Cilt* (Cilt 2). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ögel, B. (2010). *Türk Mitolojisi I. Cilt* (5 b., Cilt 1). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Örnek, S. V. (1988). *100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Özer, N. (1989). Türk Halk Hekimliğinde Kaplıcalarımız. *Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri*, 204-207. Ankara.
- Roux, J. P. (1999). *Altay Türklerinde Ölüm*. (A. Kazancıgil, Çev.) İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Roux, J. P. (2021). *Türklerin ve Moğolların Eski Dini*. (K. Aykut , Çev.) İstanbul: Dergah Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (1980). *Anadolu Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloğu* . Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.
- Saral, M., & Dumlu , M. (1970). *Hatay İli Yakın Çevre İncelemeleri*. Ankara: Ulusoglu Matbaası.
- Selçuk, A. (2004). *Tahtacılar*. İstanbul: Yeditepe Yayıncılık.
- Sezgin, A. (1998). Eren ve Evliya Kavramlarının Tarihi Folklorik İzahı ve Eren İnancı Üzerine Düşünceler. *I. Uluslar arası Türk Dünyası Eren ve Evliyalar Kongresi Bildirileri* (s. 463). Ankara: Evrak Yayınları.
- Şanlıer, N., & Baykan , S. (1997). Ziyaret ve Adak Yerlerinde Kullanılan Yiyecek Çeşitleri. *5. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, Maddi Kültür Seksiyon Bildirileri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Tanyu, H. (1968). *Türklerde Taşla İlgili İnançlar*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Tanyu, H. (1973). *Dinler Tarihi Araştırmaları*. Ankara : Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları .
- Tanyu, H. (1975). *Türklerde Ağaçlarla İlgili İnançlar*. Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.
- Tanyu, H. (1976). *I. Uluslararası Türk Folklor Bildirileri- Türkler'de Ateşle İlgili İnançlar* (Cilt IV). Ankara : Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Tanyu, H. (2007). *Türkiye 'de Adak ve Adak Yerleri*. Ankara: Elips Kitap.
- Tekin, T. (2014). *Orhon Yazıtları* . Ankara: TDK Yayınları .
- Tekin, M. (2000). *Hatay Tarihi*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Tekin, M. (2006). *Habib Neccar ve Antakya*. Antakya: Mehmet Tekin Yayınları.
- Temir, A. (2009). *Moğolların Gizli Tarihi I. Tercüme*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Türk, H. (2010). Nusayrilerde Hızır İnancı. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*(54), s. 230-231.
- Türkçe Sözlük. (1988). 2. Ankara : TDK Yayınları.
- Türkçe Sözlük. (2011). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkyılmaz, A. (2013). İslamiyet Öncesi Türklerde Su kültü ve Günümüze Yansımaları. *Bilim ve Kültür Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi*(4), s. 83-100.
- Tüzün, S. (1989). İki Büyük Savaş Arası Dönemde Hatay Tarihi (1918-1939). *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uçar, H. (2020). Bir Kültürün Özellikleri: Türklerde Su Kültü. *Kültür Araştırmaları Dergisi*(7), s. 24-47.
- Uludağ, S. (2002). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Ulutürk, M. (2009). Dinlerde Su Tasavvurları. *Su Medeniyeti Sempozyumu Bildirileri*. Konya .

- Valiliği, H. (2011). *Tüm Zamanların Şehri Hatay*. Hatay: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.
- Valiliği, H. (2012). *Hatay İl Turizm Stratejisi ve Eylem Planı*. Hatay.
- Yardımcı, M. (1993). Çukurova’da Ölümle İlgili İnanışlar Uygulamalar ve İskenderun Mezar Taşlarının Dili. *II. Uluslararası Karacaoğlan Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri*. Adana: Adana Ofset.
- Yıldız Altın, K. (2018). Türk Kültüründe Atalar Kültü. *Doktora Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zeren, E. (2015). Maniheizt, Budist ve Hristiyan Türklerde Su ile İlgili İnançlar. 2. *Turgut Reis ve Türk Denizcilik Tarihi Uluslararası Sempozyumu*, 137. Muğla: Bodrum Belediyesi Yayınları.

EKLER

EK-1 KAYNAK KİŞİLER

	Adı	Soyadı	Doğum Yeri	Yaşı	Öğrenim Durumu	Mesleği	Derleme Tarihi
KK.1	Kemal	Arıbaş	Antakya	65	Lise	Emekli	21.09.2023
KK.2	Kevser	Arıbaş	Antakya	64	İlkokul	Ev hanımı	21.09.2023
KK.3	Fevziye	Ölçer	Samandağ	77	Okuma/ Yazma yok.	Ev hanımı	23.09.2023
KK.4	İbrahim	Rıdvanoğulları	Samandağ	79	İlkokul	Çiftçi	23.09.2023
KK.5	Bedhide	Rıdvanoğulları	Samandağ	47	İlkokul	Ev hanımı	23.09.2023
KK.6	Verdi	Gümüş	Antakya	74	İlkokul	Ev hanımı	23.09.2023
KK.7	Süleyman	Özenir	Samandağ	52	Lise	Pasta Şefi	23.09.2023
KK.8	Suphi	Rıdvanoğulları	Antakya	43	Lise	Çiftçi/Şoför	23.09.2023
KK.9	Vedat	Rıdvanoğulları	Antakya	55	Ortaoku l	Serbest Meslek	23.09.2023
KK.10	Kazım	Çiçek	Antakya	55	İlkokul	Şoför	23.09.2023
KK.11	Gazi	Paşa	Samandağ	58	Lise	Memur Emeklisi	23.09.2023
KK.12	Ali	Paşa	Samandağ	88	İlkokul	Çiftçi	23.09.2023

KK.13	İmran	Taş	Samandağ	69	İlkokul	Emekli	23.09.2023
KK.14	Zeynep	Ölçer	Antakya	41	Lise	Mozaik	23.09.2023
KK.15	Ali	Yunus	Samandağ	62	İlkokul	Emekli	23.09.2023
KK.16	Umut	Kara	Antakya	29	Lisans	Fizyoterapist	23.09.2023
KK.17	Selda	Kara	Antakya	47	İlkokul	Ev hanımı	23.09.2023
KK.18	Seren	Güzelburç	Antakya	28	Ön Lisans	Harita Teknikeri	25.09.2023
KK.19	Ali	Güzelburç	Antakya	39	Lise	Berber	25.09.2023
KK.20	Kenan	Sarı	Serinyol	44	İlkokul	Serbest Meslek	25.09.2023
KK.21	Aylin	Sarı	Serinyol	42	İlkokul	Ev hanımı	25.09.2023
KK.22	Ali	Kerimoğlu	Samandağ	74	İlkokul	Şoför	26.09.2023
KK.23	Semire	Kerimoğlu	Samandağ	62	İlkokul	Ev hanımı	26.09.2023
KK.24	Aziz	Büyükaşık	Gümüşgöze	78	İlkokul	Dokumacı	26.09.2023
KK.25	Hediye	Büyükaşık	Gümüşgöze	78	Okuma/Yazma yok.	Ev hanımı	26.09.2023
KK.26	Zafer	Kılınç	Antakya	61	İlkokul	Mozaik Sanatçısı	26.09.2023

KK.27	Garip	Büyükkasım	Antakya	58	İlkokul	Serbest Meslek	26.09.2023
KK.28	Ahmet	Yeniocak	Antakya	60	İlkokul	Emekli	26.09.2023
KK.29	Vahide	Güler	Antakya	66	Okuma/Yazma yok.	Ev hanımı	26.09.2023
KK.30	Rima	Tümer	Samandağ	58	İlkokul	Ev hanımı	27.09.2023
KK.31	Nilvan	Perdi	Antakya	48	İlkokul	Serbest Meslek	27.09.2023
KK.32	Akbel	Çokluk	Samandağ	60	Lise	Ev hanımı	27.09.2023
KK.33	Yasemin	Karakulak	Serinyol	55	Lise	Kuaför	27.09.2023
KK.34	Ali	Üfler	Antakya	48	İlkokul	Şoför	28.09.2023
KK.35	Meral	Güçlü	Antakya	50	İlkokul	Ev hanımı	28.09.2023
KK.36	Riyat	Koşman	Samandağ	51	İlkokul	Oto Radyatör Ustası	28.09.2023
KK.37	Hülya	Koşman	Samandağ	49	İlkokul	Ev hanımı	28.09.2023
KK.38	Mehmet	Atasoy	Antakya	55	İlkokul	İşçi	29.09.2023
KK.39	Emine	Karadaş	Antakya	52	İlkokul	Serbest Meslek	29.09.2023
KK.40	Ali	Ceylan	Antakya	57	Lise	Marangoz	29.09.2023

KK.41	Derviş	Salmanoğlu	Antakya	54	Lisans	Öğretmen	30.09.2023
KK.42	Aylin	Salmanoğlu	Antakya	44	Lisans	Öğretmen	30.09.2023
KK.43	Mehmet	Güneş	Antakya	77	İlkokul	Emekli	1.10.2023
KK.44	Rahibe	Aslan	Samandağ	74	İlkokul	Ev hanımı	2.10.2023
KK.45	Zehra	Aslan	Samandağ	47	İlkokul	Ev hanımı	2.10.2023
KK.46	Nursel	Hizmetçi	Antakya	52	İlkokul	Ev hanımı	2.10.2023
KK.47	Selahattin	Yabancı	Antakya	65	İlkokul	Şoför	2.10.2023
KK.48	Mehmet	Aslan	Antakya	47	İlkokul	Çiftçi	2.10.2023
KK.49	Neval	Aslan	Antakya	70	İlkokul	Ev hanımı	2.10.2023
KK.50	Mahmut	Kuh	Samandağ	86	İlkokul	İmam	2.10.2023
KK.51	Ata	Aslan	Antakya	72	Lise	Emekli	2.10.2023
KK.52	Yusuf	Temizkan	Antakya	74	İlkokul	Ticaret	3.10.2023
KK.53	Yusuf	Karadaş	Antakya	67	Lise	Dernek Çalışanı	3.10.2023
KK.54	Zeynel Abidin	Eskiocak	Antakya	56	Lisans	Dernek Başkanı (HASYA D)	4.10.2023

KK.55	Müfide	Kortmanoğlu	Antakya	55	İlkokul	Ev hanımı	4.10.2023
KK.56	Sayid	Yalçın	Samandağ	48	İlkokul	Satış Danışmanı	4.10.2023
KK.57	Gamze	Yalçın	Samandağ	20	Lise	Öğrenci	4.10.2023
KK.58	Naime	Mansuroğlu	Antakya	57	İlkokul	Ev Hanımı	4.10.2023
KK.59	Süleyman	Öfkeli	Antakya	62	İlkokul	Emekli	5.10.2023
KK.60	İbrahim	Dablan	Antakya	65	İlkokul	Emekli	5.10.2023
KK.61	Güler	Baştaş	Antakya	56	İlkokul	Ev Hanımı	5.10.2023
KK.62	Saadet	Dablan	Samandağ	54	İlkokul	Ev Hanımı	5.10.2023
KK.63	Naime	Dablan	Samandağ	56	İlkokul	Ev Hanımı	5.10.2023
KK.64	Tacettin	Zubaroğlu	Antakya	56	İlkokul	İmam	8.10.2023
KK.65	Mehmet	Elçi	Antakya	77	İlkokul	Emekli	10.10.2023
KK.66	Meliha	Elçi	Antakya	70	İlkokul	Ev Hanımı	10.10.2023
KK.67	Sabahat	Diken	Antakya	72	İlkokul	Ev Hanımı	11.10.2023
KK.68	Melda	Diken	Antakya	58	Lise	Emekli	11.10.2023

KK.69	Fatime	Diken	Antakya	53	Lise	Ev Hanımı	11.10.2023
KK.70	Mehmet	Güven	Antakya	60	İlkokul	Serbest Meslek	8.10.2023
KK.71	Suat	Salmanoğlu	Antakya	75	İlkokul	Ev Hanımı	15.10.2023
KK.72	Hüsniye	Salmanoğlu	Antakya	55	Ortaokul	Ev Hanımı	15.10.2023
KK.73	Fatma	Solmaz	Antakya	75	İlkokul	Ev Hanımı	18.10.2023
KK.74	Azize	Durak	Antakya	65	İlkokul	Ev Hanımı	20.10.2023
KK.75	Sultan	Kılınç	Antakya	54	İlkokul	Çaycı	20.10.2023
KK.76	Mehmet	Kılınç	Antakya	58	İlkokul	Çaycı	20.10.2023
KK.77	Nebih	Kerimoğlu	Antakya	45	Lisans	Serbest Meslek	22.10.2023
KK.78	Ali	Yeral	Antakya	47	Lisans	İmam	22.10.2023
KK.79	Figen	Özenir	Samandağ	52	İlkokul	Ev Hanımı	25.10.2023
KK.80	Cemil	Özenir	Samandağ	64	İlkokul	Emekli	25.10.2023

EK-2 GÖRÜŞME SORULARI

1. Yörenizde türbe, yatır ve kutsal ziyaret yeri mevcut mudur?
2. Yörenizde bulunan türbe ve kutsal ziyaret yerlerinde yatanların kimlikleri hakkında neler bilinmektedir?
3. Yörenizde bulunan türbe ve kutsal ziyaret yerlerinde yatanların bilinen menkıbeleri veya kerametleri var mıdır? Varsa bunlar nelerdir?
4. Yörenizde bulunan türbe ve kutsal ziyaret yerleri günümüzde ne sıklıkla ziyaret edilmektedir? Özel günleri var mıdır?
5. Yörenizde bulunan türbe ve kutsal ziyaret yerleri, bir talep için ziyaret edilmekte midir? Eğer ediliyorsa hangi tür talepler için ziyaret edilmektedir?
6. Bu türbede gece yatıya kalıp, uyunur mu? Uygulanıyorsa sebepleri nelerdir?
7. Yörenizde bulunan türbe ve kutsal ziyaret yerlerinde uygulanan çeşitli halk inanışları günümüzde halen devam etmekte midir? Devam ediyorsa bu inanışlar nelerdir ve nasıl uygulanmaktadır?
8. Yörenizde türbe ve kutsal ziyaret yerlerinde çeşitli uygulamalar ve ritüeller görülmekte midir? Varsa nelerdir ve nasıl uygulanır?
9. Yörenizde bulunan türbe ve kutsal ziyaret yerlerini ziyaret eden kişiler buralarda kanlı ya da kansız kurban adakları uygulamakta mıdır? Varsa nelerdir ve nasıl gerçekleştirilir?

EK- 3: HATAY’IN BEŞ İLÇESİNDE BULUNAN TÜRBE VE ZİYARET YERLERİNE AİT FOTOĞRAFLAR

Resim 1. Şeyh Yusuf El Hekim Türbesi Giriş Kapısı

Resim 2. Şeyh Yusuf El Hekim Türbesi Dış Görünüm

Resim 3. Şeyh Yusuf El Hekim Türbesi Makam Odası

Resim 4. Buhurdanlık

Resim 5. Şeyh Ahmet Kuseyri Türbesi ve Cami Giriş Kapısı

Resim 6. Şeyh Ahmet Kuseyri Türbesi ve Cami Avlusu

Resim 7. Şeyh Ahmet Kuseyri Türbesi İç Görünüm

Resim 8. Şeyh Ahmet Kuseyri İç Görünüm 2

Resim 9. Şeyh Ahmet Kuseyri'nin Atlarının Kuyrukları

Resim 10. El Arabi Türbesi Giriş Kapısı

Resim 11. El Arabi Türbesi İç Görünüm

Resim 12. El Arabi Türbesi'nde Çaput Bağlanan Zeytin Ağacı

Resim 13. Türbeye Girmeden Önce Buhur Yakan Ziyaretçi

Resim 14. Hıdır Elvan Türbesi Dış Görünüm

Resim 15. Hıdır Elvan Türbesi İç Görünüm

Resim 16. Türbe Duvarını Öpen Kadın Ziyaretçi

Resim 17. Türbe Bahçesinde Adak Yemeği Yiyen Misafirler

Resim18. Hıdır Elvan Türbesinin Kurban Kesim Yeri

Resim 19. Hızır (Zeytuni) Türbesi Dış Görünüm

Resim 20. Hızır (Zeytuni) Türbesi İç Görünüm ve Zeytin Ağacı

Resim 21. Sanduka Üzerinde Bulunan Kuran-ı Kerimler ve Adak Bezi Parçaları

Resim 22. Hz. Hızır/ Şeyh Dahir/ Şeyh Hasan-I Cilli Makamı Giriş Kapısı

Resim 23. Hz. Hızır/ Şeyh Dahir/ Şeyh Hasan-I Cilli Makamı İç Görünüm

Resim 24. Makam Kapısını Açan Kadın Ziyaretçi

Resim25. Türbe Penceresine Bağlanan Adak Bezleri

Resim 26. Hızır (Karyer) Türbesi Dış Görünüm

Resim 27. Hızır (Karyer) Türbesi'nde Hz. Musa'nın Makam Odası

Resim 28. Hızır (Karyer) Türbesi'nde Hz. Hızır'ın Makam Odası

Resim 29. Hızır (Karyer) Türbesi Mutfak Bölümü Araç- Gereçleri

Resim 30. Kızmanus ve Denyel El Hekim Türbesi Dış Görünüm

Resim 31. Kızmanus ve Denyel El Hekim Türbesi İç Görünüm

Resim 32. Kızmanus ve Denyel El Hekim Türbesinde Bulunan Adak Ağacı

Resim 33. Hz. Hızır/ Şeyh Hasan/Şeyh Musa ve Şeyh Yusuf El Hekim Türbesi Dış Görünüm

Resim 34. Kutsal Kabul Edilen İncir Ağacı

Resim 35. Şifalı Su Akan Hayrat Çeşmesi

Resim 36. Sofu Baba Türbesi ve Cami Dış Görünüm

Resim 37. Sofu Baba'ya Ait Sanduka

Resim 38. Sofu Baba'nın Eşi' ne Ait Sanduka

Resim 39. Şeyh Abdurrezzak Türbesi Dış Görünüm

Resim 40. Şeyh Ahmet El Ğlem Türbesi Dış Görünüm

Resim 41. Şeyh Ahmet El Ğlem Türbesi İç Görünüm

Resim 42. Şeyh Ali İssuvayre Türbesi Dış Görünüm

Resim 43. Şeyh Ali İssuvayre Türbesi Makamı

Resim 44. Şeyh İbrahim Muğevri Türbesi Dış Görünüm

Resim 45. Şeyh Ali Muğevri Türbesi

Resim 46. Şeyh Abdullah Muğevri Türbesi

Resim 47. Şeyh Derviş Türbesi Dış Görünüm

Resim 48. Şeyh Derviş Türbesi İç Görünüm

Resim 49. Şeyh Derviş Türbesi'nde Yapılan Saç Adakları (Halika)

Resim 50. Saç Adağı (Halika)

Resim 51. Şeyh Hasan Bilhamerli Türbesi Dış Görünüm

Resim 52. Şeyh Hasan Bilhamerli Türbesi İç Görünüm

Resim 53. Şeyh Hasan Silahtar Türbesi

Resim 54. Türbede Okunan Kur'an-ı Kerim

Resim 55. Şeyh Hasan Sincari Türbesi Dış Görünüm

Resim 56. Şeyh Hasan Sincari Türbesi İç Görünüm

Resim 57. Şeyh Hasan Sincari Türbesi'nde Bulunan Ağaç Kovuğundan Çıkan Şifalı Yağ

Resim 58. Türbeye Bırakılan Tahta Beşik Uygulaması

Resim 59. Uyuz Pınarı

Resim 60. Uyuz Pınarına Şifa Bulmak İçin Gelen Kadın Ziyaretçiler

Resim 61. Şeyh İbrahim Kaddis Türbesi'ne Giden Köprü

Resim 62. Şeyh İbrahim Kaddis Türbesi Dış Görünüm

Resim 63. Şeyh İbrahim Kaddis Türbesi İç Görünüm

Resim 64. Şeyh İbrahim Kaddis Türbesi'nde Şifalı Akan Su

Resim 65. Şeyh Muhammet El Cedduğ Türbesi Dış Görünüm

Resim 66. Şeyh Muhammet El Cedduğ Türbesi İç Görünüm

Resim 67. Şeyh Muhammet El Cedduğ'un Çocukları Olduğuna İnanılan Mezarlar

Resim 68. Şeyh Muhammed El Kebir Türbesi Dış Görünüm

Resim 69. Şeyh Muhammed El Kebir Türbesi İç Görünüm

Resim 70. Şeyh Muhammed El Kebir Türbesi İç Görünüm 2

Resim 71. Duvara Bahur Yapıştırma Ritüelini Uygulayan Kadın

Resim 72. Şeyh Muhammed El Garip Türbesi'nde Ziyaretçilerle Görüşme

Resim 73. Şeyh Sultan Abdulaziz Türbesi Dış Görünüm

Resim 74. Şeyh Sultan Abdulaziz Türbesi'nde Adak Yemeğine Gelen Misafirler

Resim 75. Şeyh Sultan Abdulaziz Türbesi İç Görünüm

Resim 76. Yedi Sultan Türbesi Dış Görünüm

Resim 77. Şeyh Hasan İbin Mekzun Essincari Sincari ve Şeyh Muhammed El Arabi Türbesi

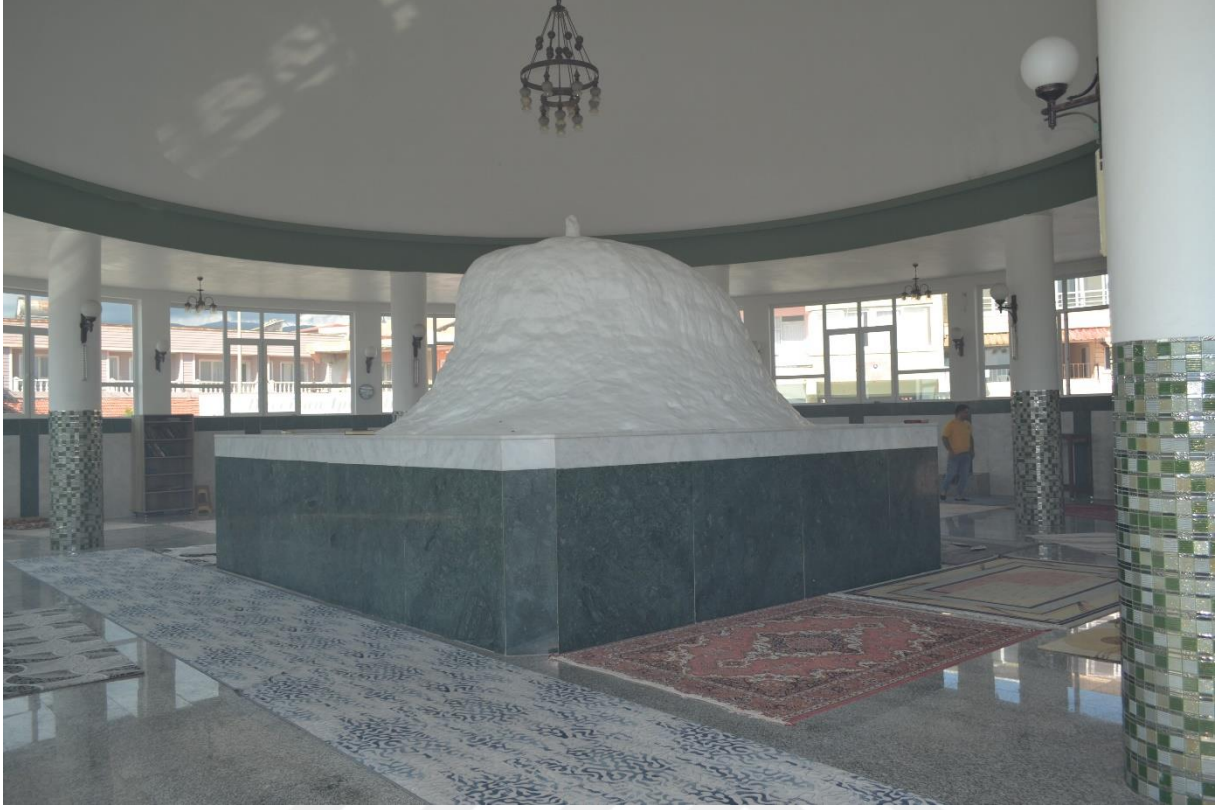
Resim 78. Şeyh Hasan İbin Mekzun Essincari Sincari ve Şeyh Muhammed El Arabi Türbesi İç Görünüm

Resim 79. Hızır (Deniz) Türbesi Dış Görünüm

Resim 80. Hızır (Deniz) Türbesi İç Görünüm ve Kutsal Kaya

Resim 81. Hızır (Deniz) Türbesi'nin İlk Görünümü

Resim 82. Şeyh Daher Türbesi'nin Bahçesi

Resim 83. Şeyh Daher Türbesi İç Görünüm

Resim 84. Nebi Yunus Türbesi Makam Kapısı

Resim 85. Nebi Yunus Türbesi İç Görünüm

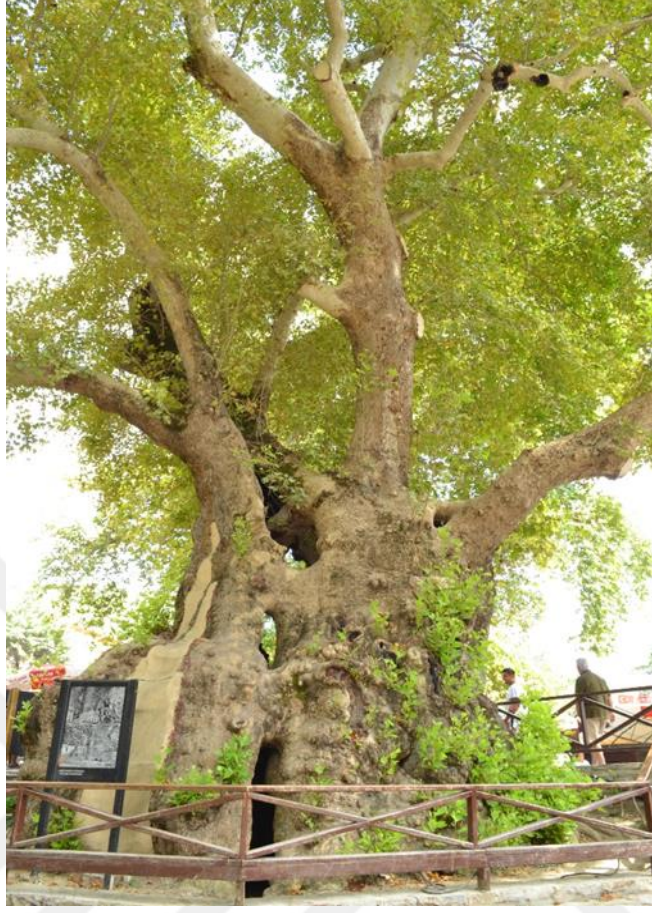
Resim 86. Hz. El Arabi ve İmam Ali Zeynülâbidin Türbesi

Resim 87. Musa Ağacı

Resim 88. Musa Ağacı'nın Gövdesi

Resim 89. Ab-ı Hayat Çeşmesi

Resim 90. Hz. Hızır Makamı Dış Görünüm (Affan Mahallesi)

Resim 91. Şeyh Hasan Türbesi Dış Görünüm

Resim 92. Hz. Mıkdad Türbesi Dış Görünüm

Resim 93. Hz. Mıkdad Türbesi İç Görünüm

Resim 94. Cafer Tayyar Türbesi

Resim 95. Cafer Tayyar Türbesi'nin Duvar Tellerine Bağlanan Adak Bezleri

Resim 96. Türbede Ziyaretçilerin Dilek Dilemesi İçin Bırakılan Yeşil Bez ve Makas

Resim 97. Dilek Dilemek İçin Türbe Duvarına Yapıştırılan Madeni Para Uygulaması

Resim 98. Türbe Odasında Yer Alan Zeytinyağı Şişeleri, Buhur Taneleri, Mum ve Yeşil Çaputlar

Resim 99. Türbede Hasır Tabak İçinde Buhurlar

Resim 100. Silindir Sağlık Taşı 1

Resim 101. Silindir Sağlık Taşı 2

Resim 102. Silindir Sağlık Taşı 3

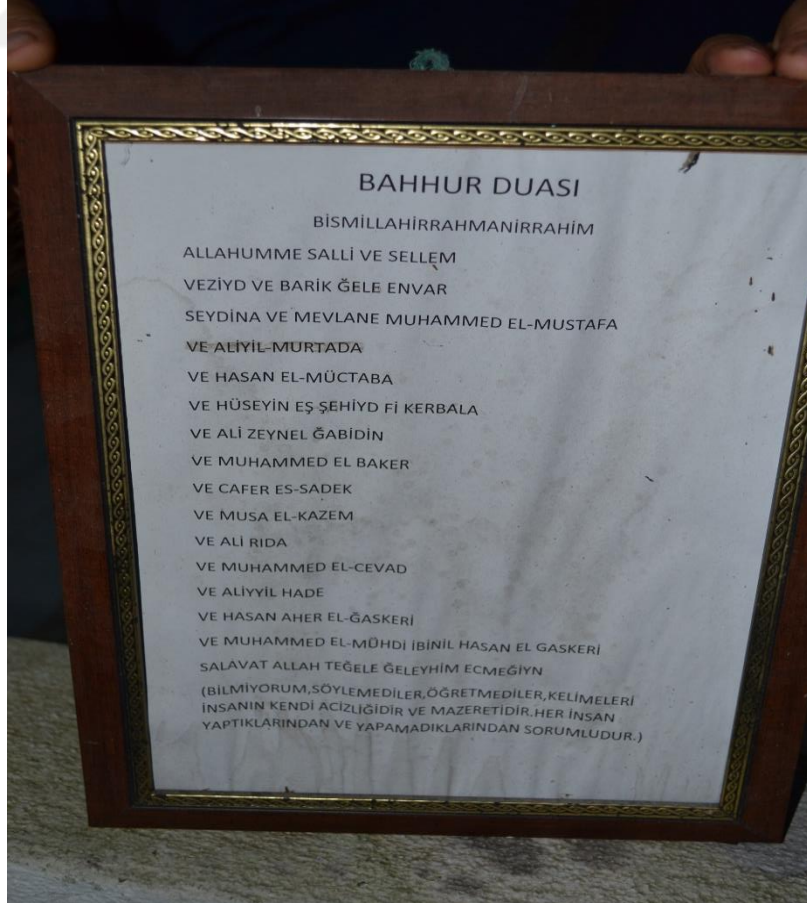
Resim 103. Yardım Sandığı

Resim 104. Buhur Taneleri, Dilek Çaputları, Pamuk

Resim 105. Türbede Asılı Bahur Duası

Resim106. 12 İmamı Tasvir Eden Tablo

Resim 107. Türbedeki Yasakları Belirten Tabela

